

**ESZTERHÁZY KÁROLY EGYETEM
NEVELÉSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

HORVÁTH PÉTER LÁSZLÓ

**A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓS
KÉPZÉSI PROGRAMOK
KÉPZÉSFEJLESZTÉSÉNEK TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON
A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK JOGAIRÓL SZÓLÓ
ENSZ EGYEZMÉNY TÜKRÉBEN**

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS

TÉMAVEZETŐK:

DR. PUKÁNSZKY BÉLA, EGYETEM TANÁR, DR., HABIL., DSC, AZ MTA DOKTORA

DR. MAGYAR ADÉL, FŐISKOLAI DOCENS, PHD

2020, EGER

Tartalom

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	4
BEVEZETÉS.....	7
A DOKTORI DOLGOZAT FELÉPÍTÉSE.....	7
A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA	8
PROBLÉMAFELVETÉS, CÉLKITŰZÉS.....	10
<i>Problémafelvetés .....</i>	<i>11</i>
<i>Célkitűzés.....</i>	<i>13</i>
A DOKTORI KUTATÁS TÉMAHATÁRAINAK KIJELÖLÉSE	14
<i>A könnyen érthető kommunikáció preferált célcsoportjának megjelölésére használt fogalomról.....</i>	<i>15</i>
A DOKTORI DOLGOZATBAN ALKALMAZOTT SZERKESZTÉSI TECHNIKÁKRÓL.....	16
ISMERETEK A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓRÓL	17
AZ INFORMÁCIÓS MŰVELTSÉG.....	18
KUTATÁSI ELŐZMÉNY	19
AZ ÖNÉRVÉNYESÍTÉS ÉS A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓ KAPCSOLATA	21
A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓ MEGNEVEZÉSÉRE HASZNÁLT KIFEJEZÉSEK	26
A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓ FOGALMA A SZAKIRODALOMBAN	28
<i>A könnyen érthető kommunikáció elhatárolása az egyszerűen érthető kommunikációtól.....</i>	<i>34</i>
A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓ CÉLCSOPORTJA.....	38
<i>Adatok a könnyen érthető kommunikáció célcsoportjának létszámáról.....</i>	<i>41</i>
A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓ VÁZLATOS TÖRTÉNETE ÉS AZ INFORMÁCIÓFORRÁSOK JELÖLÉSE, LOGÓHASZNÁLAT	43
SZABÁLYRENDSZEREK.....	50
A MAGYAR NYELVEN ELÉRHETŐ, MAGYARORSZÁGON ALKALMAZOTT SZABÁLYRENDSZEREK	53
<i>Nemzetközi előzmények és az első, magyar nyelven megjelent szabályrendszer .....</i>	<i>54</i>
<i>Az Inclusion Europe szabályrendszerei.....</i>	<i>55</i>
<i>A Down Alapítvány szabályrendszere.....</i>	<i>58</i>
A KÖNNYEN OLVASHATÓSÁG ÉS A KÖNNYEN ÉRTHETŐSÉG ELLENŐRZÉSE	58
<i>Könnnyen érthetőséget ellenőrző személyek képzése Németországban .....</i>	<i>60</i>
A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓ KÖZPONTJAI, IRODAHÁLÓZATAI	62
A KUTATÁS KUTATÁSTERVEZÉSI STRATÉGIÁJA	64
A KUTATÓI PARADIGMA.....	64
<i>Emberkép.....</i>	<i>65</i>
<i>A pragmatista tudásfilozófián alapuló kvalitatív kutatás.....</i>	<i>69</i>
<i>A kutatás multidiszciplináris jellegéről.....</i>	<i>70</i>
KUTATÁSETIKAI MEGFONTOLÁSOK	72
A FELDERÍTŐ, FELTÁRÓ KUTATÁS KÉRDÉSEI	75
A KUTATÁS MÓDSZERE, ESZKÖZE, ALAPSOKASÁG, MINTAVÁLASZTÁS ÉS MINTA.....	76
<i>Az ENSZ egyezményrel összefüggő rész kérdések megválaszolhatósága .....</i>	<i>76</i>
<i>A képzésfejlesztéssel összefüggő rész kérdések megválaszolhatósága.....</i>	<i>77</i>
A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓ A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK JOGAIRÓL SZÓLÓ ENSZ EGYEZMÉNY TÜKRÉBEN. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA, ELEMZÉSE, A KUTATÁSI KÉRDÉSEK MEGVÁLASZOLÁSA	82
AZ ENSZ EGYEZMÉNY ELŐZMÉNYEI ÉS HAZAI RATIFIKÁCIÓJA	82
2./ CIKK: MEGHATÁROZÁSOK	84

3./ CIKK: ÁLTALÁNOS ALAPELVEK	85
4./ CIKK: ÁLTALÁNOS KÖTELEZETTSÉGEK	85
<i>Jó gyakorlat: egyéb intézkedések megtétele</i>	89
<i>Jó gyakorlat: új információs és kommunikációs technológiák I.</i>	89
<i>Jó gyakorlat: új információs és kommunikációs technológia II.</i>	90
<i>Jó gyakorlat: könnyen érthető információk biztosítása különböző szolgáltatásokról</i>	90
<i>Jó gyakorlat: könnyen érthető információk a közlekedésről</i>	91
9./ CIKK: HOZZÁFÉRHETŐSÉG	92
<i>Jó gyakorlat: a munkavállalást segítő fejlesztések az állami szektorban</i>	94
<i>Jó gyakorlat: a munkavállalást segítő fejlesztések a civil szervezetek körében</i>	97
<i>Szabványok, irányelvek - alaprendelkezések</i>	98
<i>Jó gyakorlatok: a honlapok és a mobilalkalmazások akadálymentesítése</i>	99
<i>Jó gyakorlat: a fizikai környezet akadálymentesítése</i>	101
<i>Jó gyakorlat: segédlet a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez</i>	101
21./ CIKK: A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS ÉS A SZÓLÁS SZABADSÁGA, VALAMINT AZ INFORMÁCIÓHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS ..	104
<i>Jó gyakorlat: az ÉFOÉSZ lapja – Kapaszkodó</i>	104
24./ CIKK: OKTATÁS	104
<i>Jó gyakorlat: a könnyen érthető kommunikáció alkalmazására felkészítő képzések két felsőoktatási intézményben</i>	111
<i>Jó gyakorlat: könnyen érthető tananyagok a köznevelés intézményrendszerében</i>	115
<i>Jó gyakorlat: könnyen érthető általános iskolai házirend és menekülési útvonal</i>	115
29./ CIKK: A POLITIKAI ÉLETBEN ÉS A KÖZÉLETBEN VALÓ RÉSZVÉTEL	116
<i>Jó gyakorlat: az első szakpolitikai dokumentumok könnyen érthető változatának kiadásáról</i>	117
30./ CIKK: A KULTURÁLIS ÉLETBEN, ÜDÜLÉSI, SZABADIDŐS ÉS SPORTTEVEKÉNYSÉGBEN VALÓ RÉSZVÉTEL	122
<i>Jó gyakorlat: a múzeumok infokommunikációs akadálymentesítése</i>	122
<i>Jó gyakorlat: könnyen érthető könyvtári szabályzat</i>	123
A KÉPZÉSFEJLESZTÉS ÉS A KÉPZÉSEK TÖRTÉNETÉRE IRÁNYULÓ KUTATÁSI EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA, ELEMZÉSE, A KUTATÁSI KÉRDÉSEK MEGVÁLASZOLÁSA	124
A KÉPZÉSI PROGRAMOK FEJLESZTÉSÉNEK KÖZVETETT ELŐZMÉNYE: A FOGYATÉKOSSÁGÜGYI KÖZPOLITIKA FOLYAMATÁNAK ALAKULÁSA	124
I./ SZAKASZ: A KÉPZÉSI PROGRAMOK FEJLESZTÉSE, AKKREDITÁCIÓJA, TANANYAGFEJLESZTÉS ÉS KÍSÉRLETI KÉPZÉS	125
<i>Megvalósíthatósági tanulmány</i>	125
<i>Eredmények</i>	129
II./ SZAKASZ: KÉPZŐK KÉPZÉSE	135
<i>Megvalósíthatósági tanulmány</i>	135
<i>Eredmények</i>	138
III./ SZAKASZ: AZ AKKREDITÁLT KÉPZÉSEK LEBONYOLÍTÁSA, KÖZÉPISKOLAI ADAPTÁCIÓ	139
<i>Megvalósíthatósági tanulmány</i>	139
<i>Eredmények</i>	141
A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEGZÉSE, KITEKINTÉS ÉS JAVASLATOK	145
KÍSÉRLET A KÖNNYEN ÉRTHETŐ ÜZENET KÓDOLÁSÁNAK MEGHATÁROZÁSÁRA	145
FOGYATÉKOSSÁGÜGYI KÖZPOLITIKAI CÉLOK AZ ENSZ EGYEZMÉNY TÜKRÉBEN	149
JAVASLATOK ÚJ FOGYATÉKOSSÁGÜGYI KÖZPOLITIKAI CÉLOK KIJELELÉSÉRE	150
A KÉPZÉSFEJLESZTÉS ÉS A LEBONYOLÍTOTT KÉPZÉSEK FELDERÍTÉSÉNEK EREDMÉNYEI	158
JAVASLATOK A KÉPZÉSFEJLESZTÉS BEN ÉRDEKELT FELNŐTTKÉPZÉSI, FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÉS SZERVEZETEK SZÁMÁRA ÚJ KÉPZÉSFEJLESZTÉSEKRE	162
HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE	166
IRODALOMJEGYZÉK	166
FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK, JOGI ESZKÖZÖK, SZABVÁNYOK ÉS SZABÁLYZATOK	182

KÉZIRATOK – IRATTÁRI ANYAGOK.....	185
FILMEK.....	189
MELLÉKLETEK.....	190
TEZSAURUSZ.....	190
RÖVIDÍTÉSEK, MOZAIKSZAVAK.....	192
JEGYZÉKEK.....	194
<i>Ábrajegyzék</i>	194
<i>Képjegyzék</i>	194
<i>Táblázatjegyzék</i>	196
A KUTATÁS ESZKÖZE.....	197
<i>Interjúvázlat a képzésfejlesztésben, a képzések lebonyolításában részt vevő szervezeteknek</i>	197
<i>Interjúvázlat a képzésfejlesztésben közreműködő szakértőknek, illetve az oktatóknak</i>	198
<i>Interjúvázlat a középiskolai projekt-elemhez kapcsolódóan</i>	200
KUTATÁSETIKAI DOKUMENTUMOK.....	202
<i>Felkérő levél a képzésfejlesztésben, a képzések lebonyolításában részt vevő szervezeteknek</i>	202
<i>Felkérő levél a képzésfejlesztésben közreműködő szakértőknek, illetve az oktatóknak</i>	204
<i>Felkérő levél a középiskolai projekt-elemhez kapcsolódóan</i>	205
<i>Beleegyező nyilatkozat - minta</i>	206
FELSŐOKTATÁSI TANEGYSÉG KÉPZÉSFEJLESZTÉSI DOKUMENTUMAI (SAJÁT TERMÉK).....	208
<i>Hallgatói feladat: intézményi infokommunikációs esélyegyenlőségi terv</i>	208
<i>Tanulási eredmény alapú tervezés – tanegység tematikája (kompetenciák)</i>	209
ADATFORRÁSOK.....	211
<i>Magyarországon a könnyen érthető kommunikáció területén akkreditáltatott képzések listája</i>	211
<i>A kiemelt projekt keretében, illetve az adatgyűjtés folyamatában látótérbe került megvalósított képzések adatai</i>	213
KÖNNYEN ÉRTHETŐ INFORMÁCIÓFORRÁSOK.....	217
<i>Könnnyen érthető szolgáltatási rend</i>	217
<i>Könnnyen érthető iskolai házirend</i>	228

Köszönetnyilvánítás

Első helyen szeretnék köszönetet mondani Dr. Pukánszky Béla, intézetvezető egyetemi tanár úrnak, a témavezetőmnek. Professzor úr a dolgozat elkészítésének folyamatában mindvégig mellettem állt, biztatása és belém vetett bizalma nélkülözhetetlen volt. Köszönöm továbbá, hogy lehetőséget biztosított arra, hogy a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Gyógypedagógus-képző Intézetében (továbbiakban: SZTE JGYPK GYKI) kezdetben szabadon választható, majd kötelező ismeretként magam is taníthassam a könnyen érthető kommunikációval összefüggő ismereteket.

Szeretnék továbbá köszönetet mondani dr. Magyar Adél főiskolai docens asszonynak, társtémavezetőnek. Az SZTE JGYPK GYKI-ben kolléganőmmel közösen folytatott oktató munka nagymértékben járult hozzá a könnyen érthető kommunikációról alkotott nézeteim, gondolataim és tudásom rendszerezéséhez.

Nagyon sokat tanultam Czakó Tibortól, Bercse Lászlótól és Sallai Ilonától, az Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége (továbbiakban: ÉFOÉSZ) munkatársaitól, participatív oktatórasaimtól, akikkel inkluzív szeminárium keretében közösen taníthattam a „Könnyen érthető kommunikáció értelmi sérült emberekkel” című tanegységet. Hála és köszönet ezért! Az írást elsősorban nekik ajánlom, és nagyon bízom abban, hogy méltó módon tudom bemutatni az ÉFOÉSZ könnyen érthető kommunikáció területén végzett úttörő tevékenységét!

Feltétlenül meg kell említenem Farkasné Gönczi Rita nevét, aki a könnyen érthető kommunikáció egyik legismertebb hazai szakértőjeként gyakorlati tapasztalaton alapuló kiváló szaktudásával és segítőkészségével igen fontos szerepet játszott a témaválasztásomban és a doktori kutatási folyamat során is.

Köszönet illeti Dr. Szabó Ákosné, Katalint az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar (továbbiakban: ELTE BGGYK) nyugalmazott dékánját, professor emeritusát, aki emberi és szakmai tanácsaival folyamatosan támogatott.

Dr. Gaál Éva, az ELTE BGGYK főiskolai adjunktus asszonya igen komoly szerepet játszott a gyógypedagógussá válásomban, az emberképem alakulásában. Halálakor arra kért, hogy vigyem tovább a szellemi örökségét. Csak remélni tudom, hogy elvárásának meg tudtam, meg tudok felelni.

Köszönettel tartozom Sándor Anikónak, az ELTE BGGYK Fogyatékossg és Társadalmi Részvétel Intézet tanársegédjének, akivel közösen éltük át a doktori képzés és a fokozatszerzési eljárás többéves folyamatát. Anikó hatással volt fogyatékossgtudományi szemléletem alakulására, példát mutatott számomra az értelmi sérült személyek önérvényesítéséről való gondolkodása.

Szeretném a hálámat kifejezni minden szervezet kutatásba bevont munkatársának és az interjúalanyoknak azért, hogy önzetlenül támogattak. És természetesen fontos megemlékezni minden civil szervezeti, minisztériumi, egyetemi és egyéb helyeken dolgozó munkatársamról, kollégámról és barátomról, akiket név szerint itt nem említek, de akiktől az elmúlt két évtizedben sokat tanultam az értelmi sérült személyek világáról, a könnyen érthető kommunikációról.

Végül köszönöm a feleségemnek, Dórának és gyermekeimnek, Eszternek, Sárának, Máténak, Kornélnak és Zsuzsinak a munka során irántam tanúsított végtelen türelmüket.

Szeretném, ha ezzel a doktori dolgozattal valóban és tényleg érezhető módon hozzá tudnék járulni az értelmi sérült személyek mindennapi életminőségének javulásához.

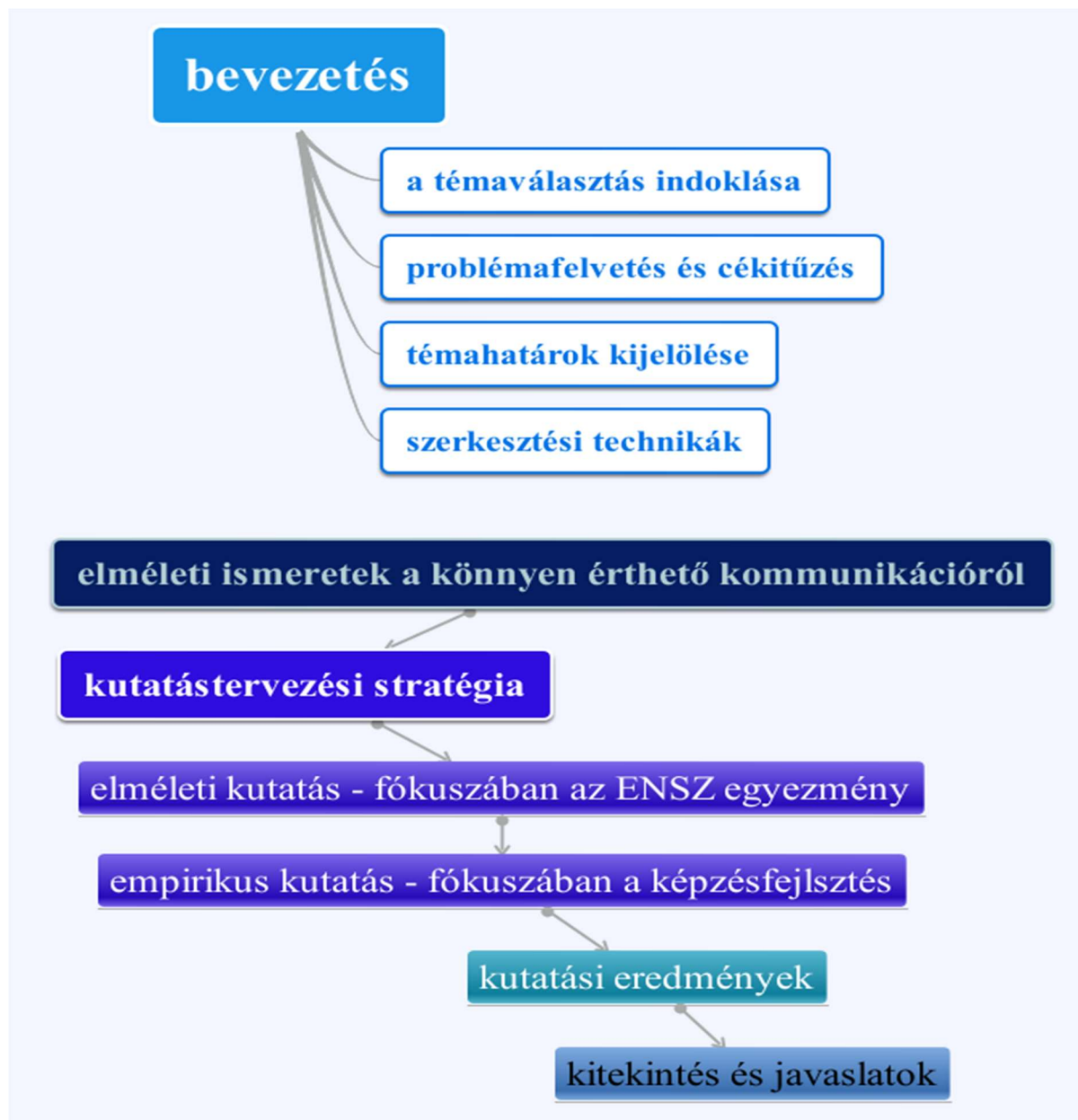
MOTTÓ: *„Ha úgy tekintek rá (a könnyen érthető kommunikációra – szerk.)
mint ami nemcsak a verbális kommunikációról,
hanem tényleg az írott, a beszélt, a képi forma ...
akkor azt gondolom, hogy nagyon sok olyan emberhez tud eljutni az információ,
akihez egyébként nem tud eljutni, vagy csak töredékesen.
Tehát, hogy ablakokat nyit a világra!”*

(„I” interjúalany)

Bevezetés

A doktori dolgozat felépítése

A doktori dolgozat mondanivalóját főfejezetekre, fejezetekre és alfejezetekre tagoltam.
A főfejezetek – a köszönetnyilvánítás és a bevezető főfejezet után – a következők:

1. ábra: A doktori dolgozat bevezető főfejezete és a további főfejezetek felépítése

A doktori dolgozatot – értelem- és szükségszerűen – a források hivatkozási jegyzékével, illetve mellékletekkel zárom.

A témaválasztás indoklása

A témaválasztáshoz a könnyen érthető kommunikáció területén, különböző munkahelyi környezetben szerzett és az alábbiakban bemutatásra kerülő tapasztalataim, személyes kutatói kíváncsiságom vezettek.

A könnyen érthető kommunikációval a kétezres évek legelején találkoztam először, amikor az ÉFOÉSZ-nál dolgoztam. Kutatás keretében igyekeztünk felmérni a könnyen érthető kommunikáció alkalmazásának gyakorlatát.

Később a fogyatékosügyei politikáért felelős minisztériumban vállaltam munkát, a Fogyatékosügyei Főosztályon. Az érdekvédelemben töltött idő alatt megtanultam, hogy mennyire fontos a jogismeret és a jogtudatosság az érintett személyek körében. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének (továbbiakban: ENSZ) közgyűlése által 1993. december 20-án elfogadott, “a fogyatékossgal élő emberek esélyegyenlőségének alapvető szabályai” (továbbiakban: alapvető szabályok) rögzíti ezt a jogot. Cserti-Szauer Csilla kolléganőmmel közösen úgy döntöttünk, hogy a főosztály kompetenciakörébe tartozó fogyatékosügyei politikai és jogi tartalmú dokumentumokat elkészítetjük könnyen érthető nyelven is. Ezért megrendeltük az ÉFOÉSZ-tól például az Országos Fogyatékosügyi Program (továbbiakban: OFP), a madridi nyilatkozat és a foglalkoztatáspolitikai irányelvek könnyen érthető változatát. Pozitív tapasztalataink hatásaként az információkhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosításának elve Cserti-Szauer Csillával végzett tevékenységünkben egyre inkább a mindennapi gyakorlatunk részévé vált.

Minisztériumi munkánk során főosztályunk feladatai közé tartozott a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény (továbbiakban: ENSZ egyezmény) előkészítésének a támogatása. Az egyezmény megszövegezését az ENSZ égisze alatt létrehozott bizottság végezte. A bizottságnak kormányzati és nem kormányzati tagjai voltak. A magyar kormányt dr. Könczei György képviselte. Így az ügyért felelős főosztály vezetőjeként az egyezmény megszövegezésének a folyamatát is nyomon követhettem, majd az ENSZ egyezmény 2006. évi ENSZ közgyűlési elfogadását követően vezetője lehettem a hazai ratifikációt előkészítő munkacsoportnak is. Az ENSZ egyezmény külön is felhívja a figyelmet a könnyen érthető kommunikáció fontosságára, ami megerősítette a téma iránti nyitottságomat és kíváncsiságomat.

A jogalkotás folyamatában merült fel, hogy a könnyen érthető kommunikáció ismertségét növelné, ha az ENSZ egyezmény szövegét könnyen érthetően is elkészítenénk, és a parlamenti vita során ezt a változatot is a képviselők rendelkezésére bocsátanánk. A fordítást az ÉFOÉSZ elkészítette, így az országgyűlésben újabb tapasztalatokat szereztünk a könnyen érthető kommunikáció hasznosságáról. A könnyen érthető változat ugyanis a nem jogász végzettségű képviselők számára is értelmezhető volt. Doktori dolgozatomban az elméleti kutatás fókuszába éppen az ENSZ egyezmény kerül.

Később, a kétezres évek első évtizedének második felében, de még mindig a minisztériumi munka folyamatában merült fel az ÉFOÉSZ javaslatként, hogy a könnyen érthető kommunikáció magyarországi elterjesztése érdekében képzést kellene fejleszteni. Ezért a fejlesztéspolitikáért felelős területtel együttműködve, az Európai Unió által biztosított források terhére kiemelt projektet terveztünk. Ennek a kiemelt projektnek a koordinálásával az akkor Fogyatékosok Esélye Közalapítvány néven ismert szervezetet bízta meg a minisztérium. A cél az volt, hogy legyenek a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzési programok, tananyagok és természetesen képzések is. Ezt a folyamatot a Fogyatékosok Esélye Közalapítvány kuratóriumi tagjaként 2010. augusztus 31-ig tudtam nyomon követni. Doktori dolgozatomban az empirikus kutatás központi témája ez a képzésfejlesztési tevékenység.

2010. szeptember elseje óta a felsőoktatásban dolgozom, az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karon, ahol gyógypedagógus hallgatók képzésében veszek részt. Fontosnak tartottam, hogy a hallgatók találkozzanak a könnyen érthető kommunikáció gondolatával. Több olyan tantárgyat is tanítottam, amelynek a tematikájába ez a témakör jól illeszthető volt. Többször járt az órán Farkasné Gönczi Rita, a téma egyik legelismertebb hazai szakértője, aki megismertette a hallgatókkal a kommunikációnak ezt a formáját.

2015. szeptember elseje óta pedig az SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Gyógypedagógus-képző Intézetben is dolgozom. Többek között a “Felnőttek pedagógiai kísérése” című tantárgyat oktatom. A felnőttkorú értelmi sérült személyek esetében hangsúlyos az önérvényesítés és az önérvényesítéshez szükséges könnyen érthető nyelvezet ismerete. Ezért ezt a témát beépítettem a tantárgy témakörei közé. A hallgatók projektmunka keretében könnyen érthető információforrásokat hoztak létre. Így például szociális intézményben élő felnőttkorú értelmi sérült emberek részére átdolgozták több háztartási eszköz használatának az útmutatóját ([Dóci, Katona, Kelemen, Seres és Tóth, 2016](#)). Ez az útmutató igen nagy sikert aratott abban a szociális intézményben, ahol az útmutató használhatóságát ki is próbálták.

Ezt követően határoztam el, hogy önálló, 30 órás szabadon választható kurzus keretében is foglalkozni kellene a könnyen érthető kommunikációval. Az ötletet támogatta dr. Pukánszky Béla intézetigazgató úr és Magyar Adél kolléganóm. A tananyag összeállításakor szembesültem azzal, hogy a könnyen érthető kommunikációról nagyon kevés a magyar nyelven hozzáférhető szakirodalom, illetve nincsenek hazai kutatási eredmények sem arról, hogy az elkészült könnyen érthetőnek szánt információforrások valóban könnyen érthetőek-e (Almási, 2018; Fischborn, 2018; Hegedűs, 2018). Szakdolgozati formában a munkahelyemként szolgáló két felsőoktatási intézmény könyvtárában egyetlen könnyen érthető kommunikációval foglalkozó írással találkoztam, *Alwazírné* (2009) munkájával. A kurzusra való felkészülés során, majd a kurzus tapasztalataira építve döntöttem úgy, hogy a könnyen érthető kommunikációt választom doktori dolgozatom témájának.

A könnyen érthető kommunikáció valójában egy szabályrendszeren alapuló módszer ([Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a](#)). Ilyés Sándor (2012) a gyógypedagógiai munka tudományos megalapozottságának fontosságáról szóló gondolatára támaszkodva meggyőződés, hogy a könnyen érthető kommunikáció elterjesztésében olyan szakembereknek a közreműködésére van szükség, akik a módszert szervezett képzés keretében ismerték meg és felkészültek az alkalmazására. Így érdeklődésem a könnyen érthető kommunikációval összefüggő képzések fejlesztésére, és a már megvalósult képzések lebonyolításának a tapasztalataira irányult. Fontosnak tartom, hogy a jövő képzéseinek, azok tartalmának, módszertanának, tananyagának további átgondolásához tudományosan feltárt eredmények álljanak rendelkezésre.

Problémafelvetés, célkitűzés

Mottó: “Szerintem eltelt annyi idő, hogy újra lehetne írni (a képzési programokat – szerk.)! Tehát azt gondolom, hogy lehet, hogy szakirodalomként fel lehet használni, főleg annak, aki készíti. Nagyon sok idő telt el, tehát az a tananyag, ami készült, ahogyan készült, azóta történtek változások, fejlődések, tapasztalatok; és ugye más a cél. A célcsoport, ott ugye nem is nagyon lehetett meghatározni a célcsoportot; bárkinek, akit érdekelt. Hát azért én azt gondolom, hogy most már lehetne specifikálni, meg attól függ, hogy milyen képzési formában gondolkozol, mert azt gondolom, hogyha sikerül a felsőoktatásba betenni valamiféle modulként, például a pedagógusképzésben vagy a szociális képzésben...” („I” interjúalany)

Problémafelvetés

A könnyen érthető kommunikáció magyarországi megjelenése óta körülbelül két évtized telt el. Ebben az időszakban, ahogyan arra a doktori dolgozatomban majd kitérek, nagyon sok minden történt. **A mindennapi tapasztalatra alapozott feltételezésem szerint a könnyen érthető kommunikáció mégsem vált az értelmi sérült emberek mindennapi életét megkönnyítő gyakorlattá.** Ez a megállapítás igaznak tűnik még azokban az intézményekben (pl. iskolákban, szociális intézményekben) és szervezetekben (pl. érdekvédelmi egyesületek) is, ahol az értelmi sérült személyeknek közvetlenül nyújtanak szolgáltatásokat.

A könnyen érthető kommunikáció mindennapi életben való elterjesztésének egyik feltétele, hogy elegendő létszámban és megfelelő módon felkészített szakember álljon rendelkezésre. Ehhez képzési programokra és tananyagra van szükség. **Ugyanakkor a doktori dolgozat elkészítésének a megkezdésekor nem állt rendelkezésre nyilvánosan hozzáférhető, szisztematikusan összegyűjtött és rendszerezett adat a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzési programokról, sem azok tartalmáról, a képzések során alkalmazott tananyagokról, vagy a képzésekben részt vevő személyek létszámáról és jellemzőiről.** A doktori dolgozat újszerűsége éppen abban áll, hogy ezen adatok és információk szisztematikus összegyűjtésére vállalkozom.

A könnyen érthető kommunikáció témakörében magyar nyelvű, tudományos kutatási eredményt bemutató szakirodalmi forrást alig lehet találni (*Almási, 2018; Fischborn, 2018; Hegedűs, 2018*). A nagyobb fővárosi könyvtárakban (Országos Széchényi Könyvtár, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár), illetve az ELTE és az SZTE könyvtáraiban a megfelelő kifejezésekre („Leichte Sprache”, „Einfache Sprache”, „Easy-to-read”, „accessible information”) keresve nem találtam angol vagy német nyelvű szakirodalmat sem. Olyan területen végzek tehát kutatást, amely terület Magyarországon gyakorlatilag feltáratlan.

Ez nemcsak a doktori dolgozat elméleti részének összeállítása során jelentkezett nehézségként, hanem valójában akadály a könnyen érthető kommunikációhoz értő szakemberek elméleti felkészülésének is. **Gyakorlatilag nincs olyan szakirodalom, amit a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzés során a képzés résztvevőjének, hallgatójának a kezébe lehetne adni.**

„A nemzetközi és hazai történet széleskörű feltárása a szolgáltatói fejlesztés szükséges elemét képezheti” ([Farkasné, 2018. 65.](#)). Bár a nemzetközi történet néhány aspektusát a Gyógypedagógiai Szemlében megjelent cikkben feldolgoztam ([Horváth, 2017b](#)), valójában nem tudjuk pontosan és részletesen, hogy milyen jó gyakorlatok alakultak ki a könnyen érthető kommunikáció területén hazánkban az elmúlt két évtizedben. **A jó gyakorlatok kutatás keretében történő, szisztematikus összegyűjtése nem csak ennek a hiányosságnak a pótlására alkalmas, hanem az így megszerzett tudások hozzájárulhatnak a könnyen érthető kommunikáció alkalmazására felkészítő képzések gyakorlati ismereteinek az összeállításához, a résztvevők gyakorlati felkészítéséhez.**

A képzések természetesen nem önmagukban, önmagukért szükségesek. Azoknak mindig kell, hogy legyen társadalompolitikai céljuk. A fogyatékosügyei politika alapidokumentumaként értelmezhető ENSZ egyezményben vannak ilyen célok. **Ugyanakkor nem találtam olyan elemzést sem a szakirodalomban, sem fogyatékosügyei szakmapolitikai dokumentumban, amiben korábban már feltárták és elemezték volna az ENSZ egyezmény könnyen érthető kommunikációra vonatkozó rendelkezéseit.**

Az elmúlt öt évben a könnyen érthető kommunikáció területén, az oktatás különböző szinterein végzett oktatói munkám eredményeként meggyőződésemmé vált, hogy sokféle célú és sokféle tartalmú, a képzési rendszer különböző szintjein akkreditált képzési programra lehet szükség. Ugyanakkor erre nincs tudományos bizonyíték. Úgy érzem, hogy a különböző szférákban különböző életkorú értelmi sérült személyekkel foglalkozó szakemberek képzése nem lehet azonos tartalmú. Másféle képzési programra lehet valószínűleg szüksége annak a gyógypedagógusnak, aki értelmileg akadályozott és/vagy tanulásban akadályozott gyermekek, tanulók köznevelési rendszerben történő nevelését, oktatását, fejlesztését végzi. Az ő esetükben a könnyen érthető szóbeli és írásbeli üzenet megfogalmazásának a mindennapi nevelő-oktató munka részévé kell válnia. Ettől eltérő annak a képzésnek a célja, és így a tartalma is, amelynek eredményeként a képzett szakember alkalmassá válik arra, hogy különböző műfajú (pl. jogi szövegek, szépirodalmi szövegek, hivatalos levelek, használati útmutatók) szövegeket tudjon könnyen érthető nyelvi szintre fordítani. **A már megvalósult képzések empirikus feltárának eredményeként szeretnék javaslatot tenni a mindennapi gyakorlatot meghatározó, a könnyen érthető kommunikáció hazai elterjesztését szolgáló képzési programcsomagra, illetve az ehhez szükséges új fogyatékosügyei közpolitikai intézkedésekre.**

Célkitűzés

A kutatásnak kettős célja van:

- egyfelől szeretném láthatóvá tenni a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény könnyen érthető kommunikációra vonatkozó rendelkezéseit, valamint az azok megvalósítására kialakult jó gyakorlatokat;
- másfelől szeretném felderíteni, feltárni a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (a Fogyatékosok Esélye Közalapítvány jogutód szervezete) keretében a könnyen érthető kommunikációval összefüggésbe hozható képzésfejlesztés, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó képzések történetét.

A kutatási program újdonsága és egyedisége az, hogy a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány keretében megvalósított képzésfejlesztési folyamatot nem önmagában mutatom be, hanem a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény könnyen érthető kommunikációra vonatkozó rendelkezéseinek tükrében.

A kutatás közvetett célja, gyakorlati haszna elsődlegesen az, hogy a kutatás eredményei alapján

- **új fogyatékossgügyi közpolitikai célokat lehessen megfogalmazni a fogyatékossgügyi politika irányításáért felelős parlamenti és kormányzati, illetve az érdekképviseleti munkát végző civil szervezetek számára;**
- a képzésfejlesztésben érdekelt, elsősorban felsőoktatási és felnőttképzési intézmények és szervezetek **új képzésfejlesztéseket tudjanak megtervezni és megvalósítani.**

Másodlagos célom, hogy a jelen doktori dolgozat felhasználásával a könnyen érthető kommunikációra felkészítő, a jövőben akkreditálásra kerülő képzési programokban, a mindennapi elméleti és gyakorlati oktatásban felhasználható **tananyagok születhessenek.**

A kutatás eredményének hatásaként pedig azt várom, hogy a könnyen érthető kommunikáció a mainál szélesebb körben válik elérhetővé a mindennapi életben. Ennek hatásaként javulhat az értelmi sérült személyek életminősége, mindennapi életben való részvétele, az információkhoz való valódi hozzáférése.

A doktori kutatás témahatárainak kijelölése

A doktori dolgozat ezen fejezetében szükségesnek tartom meghatározni a doktori dolgozat témáját, és elhatárolni azoktól a területektől, amelyekhez szorosan kapcsolódik, de amelyek nem képezik tárgyát a munkámnak. Így szó lesz a könnyen érthető kommunikáció más kommunikációs formáktól való elkülönítéséről, a könnyen érthető kommunikáció szakirodalmi forrásokban megjelenő célcsoportjairól és az általam preferált célcsoportról, illetve a könnyen érthető kommunikáció befogadónak anyanyelvi kompetenciájáról és a könnyen érthető információforrás könnyen érthetőségéről, valamint a kutatásba bevont és az abból részlegesen vagy teljesen kihagyott képzésfejlesztésekről.

A könnyen érthető nyelv a sztenderd nyelv egy formája, de nem azonos az egyszerűen érthető nyelvvel. Bár „A könnyen érthető kommunikáció elhatárolása az egyszerűen érthető kommunikációtól” c. alfejezetben ezek tartalmát, egymáshoz való viszonyát bemutatom, a kutatás kizárólag a könnyen érthető kommunikáció területére korlátozódik. A könnyen érthető kommunikáció is egy alternatív kommunikáció, de úgy látom, hogy mégsem tartozik az augmentatív és alternatív kommunikációk, rövidebben az AAK körébe, amit nem tekintek a választott témakörhöz tartozónak.

A könnyen érthető kommunikáció célcsoportját nemzetközi szintén igen szélesen értelmezik. Megkülönböztetnek elsődleges és másodlagos célcsoportot, illetve olyan társadalmi csoportokat, akik ugyan nem közvetlen célcsoportjai a könnyen érthető kommunikációnak, de akiknek a számára a könnyen érthető információ segítséget jelenthet. A célcsoportról a doktori dolgozat „A könnyen érthető kommunikáció célcsoportja” c. fejezetében részletesen írok, de a kutatás szempontjából az értelmi sérült emberek információkhoz való egyenlő esélyű hozzáféréshez fűződő jogára koncentrálok.

„*A közlő* (kibocsátó) az a személy, aki valamilyen üzenetet el kíván juttatni egy vagy több személyhez. *A befogadó*, aki számára az üzenet szól, aki az üzenetet fogadja. *Üzenet* az a tudati vagy gondolati tartalom, amit a közlő el kíván juttatni a befogadóhoz, melynek legfontosabb elemei a nyelvi-logikai struktúrába rendezett információk. *Kód* az a jel-, illetve szabályrendszer, amelyben a továbbítani kívánt üzenet megjelenik és a befogadó számára érzékelhetővé válik. *Dekódolás* a kapott üzenet felfogása, értelmezése a befogadó tudatában.”
([Csató, Farkas, Gráf-Jaksa, Monostori és Móricz, 2009. 9.](#)).

A kutatási program egyfelől arra irányul, hogy milyen infokommunikációs jogai vannak az értelmi sérült *befogadónak*, másfelől arra, hogy hogyan történt a *közlő* képzésére történő felkészülés.

A könnyen érthető üzenetet készítőjének ismernie kell az üzenet befogadójának, azaz az értelmi sérült személynek a dekódolási (információfeldolgozó, szöveg-értelmezési) képességét, nyelvi kompetenciáit (*Rimaszombati, 2018; Szemelrock, 2012*). A könnyen érthető üzenet kódolásának (a szabályrendszernek) tehát az értelmi sérült személyek nyelvi kompetenciájáról szerzett tudományos ismeretekre kell épülnie. Ebben a dolgozatban ezzel az összefüggéssel, illetve ennek az összefüggésnek a feltárásával nem foglalkozom. Nem képezi elemzés vagy kutatás tárgyát az értelmi sérült személy nyelvi kompetenciája vagy annak fejlesztése sem (*Jenei, 2006; Mede, 2010; Radványi, 2011; Szabó, 2006*);).

A szisztematikusan megtervezett és lebonyolított kutatás során a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány könnyen érthető kommunikáció témakörében megvalósított képzésfejlesztéseit, és az ehhez kapcsolódó képzések történetét tárom fel. A képzésfejlesztésről alkotott kép teljessége érdekében adatokat gyűjtöttem az ÉFOÉSZ könnyen érthető kommunikációra irányuló képzéseiről is. Az ÉFOÉSZ képzésfejlesztésének történetével nem foglalkozom, de a rendelkezésemre bocsátott adatokat a doktori dolgozatban felhasználom. Ugyanígy jártam el az ELTE BGGGYK-n és az SZTE JGGYPK GYKI-ben megvalósult, kifejezetten a könnyen érthető kommunikációra irányuló képzések adataival. Fontos továbbá, hogy nem képezte a kutatás tárgyát az a képzésfejlesztés, aminek nem célja, hanem más témakörök mellett csak részeleme a könnyen érthető kommunikáció oktatása.

A könnyen érthető kommunikáció preferált célcsoportjának megjelölésére használt fogalomról

A gyógypedagógia tudománya az általam preferált célcsoport tekintetében az „értelmi akadályozottság”, illetve az „intellektuális képességzavar” fogalmakat alkalmazza (*Hatos, 2010; Lányiné, 2009*). Az érintett személyek országos érdekvédelmét ellátó ÉFOÉSZ – a nevének megválasztásakor használt „értelmi fogyatékossgal élő” fogalommal ellentétben – az „értelmi sérült” kifejezést javasolja. A célcsoport megjelölésére a doktori dolgozatban használt fogalom kiválasztásánál az érintett személyek részvételhez fűződő emberi jogát, illetve az „ő hangjuk” figyelembevételére irányuló fogyatékossgtudományi megközelítést tekinttem mértékadónak. Ezért ebben a dolgozatban az értelmi sérült kifejezést fogom használni.

A doktori dolgozatban alkalmazott szerkesztési technikákról

Dolgozatom fókuszában a könnyen érthető kommunikáció áll. A könnyen érthető üzeneteket szabályrendszer alapján kell elkészíteni. Fontosnak tartom, hogy ott, ahol ez észszerű és a doktori dolgozattal szemben támasztott követelmények megsértése nélkül megengedhető, magában a doktori dolgozatban is mintát mutassak a szabályrendszer alkalmazására.

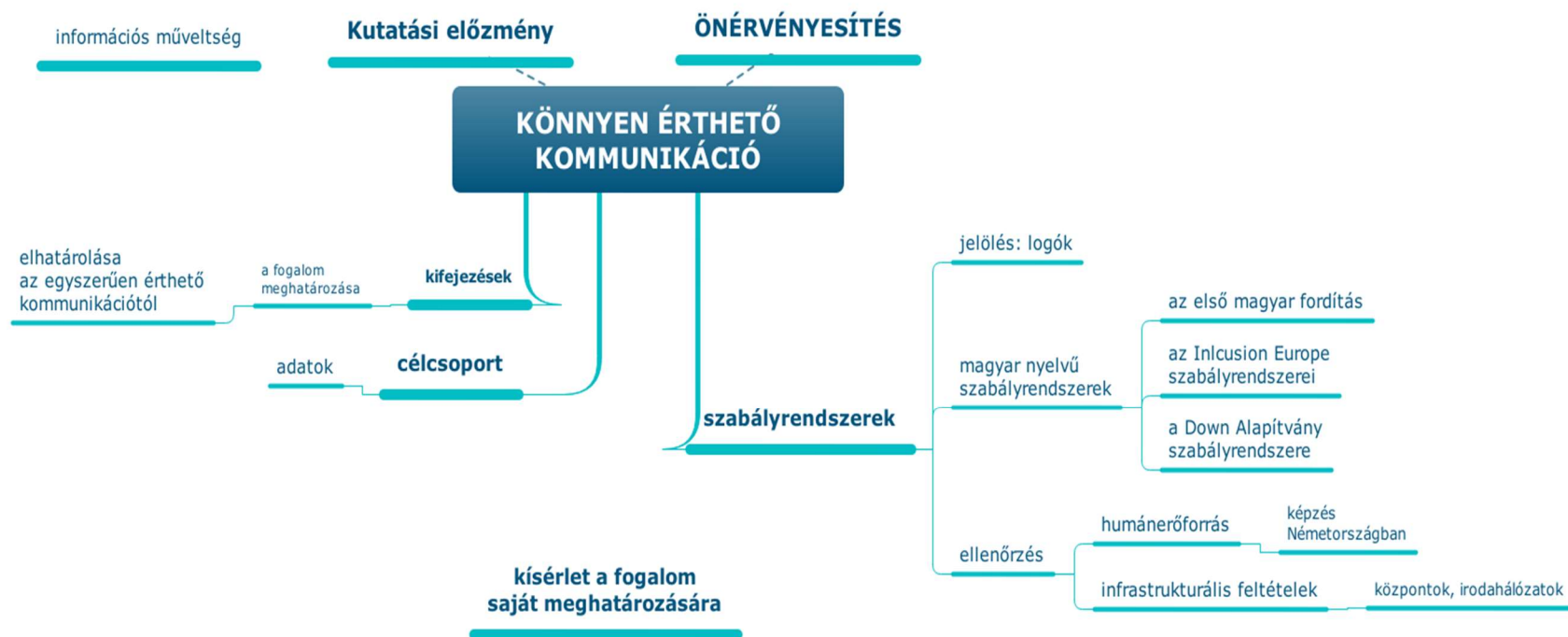
A könnyen érthető kommunikáció szabályrendszerében azt olvashatjuk, hogy „A szöveg megértését segíti, ha a leírás mellé képeket teszünk” ([Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a 20.](#)). Erre a szabályra figyelemmel a szöveget magyarázó, számos ábrát, képet és táblázatot alkalmazok én is.

A könnyen érthető kommunikáció egy másik szabálya a rövidítésekre és a mozaikszavakra vonatkozik. ([Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a](#)) A feltételezés az, hogy a rövidítések és a mozaikszavak nehezen érthetők. Az üzenet dekódolásához tudni kell, hogy mit rövidítünk. Másfelől a betűszó mint mozaikszó milyen többszavas név elemeinek kezdőbetűiből, illetve szóösszevonás mint mozaikszó milyen rövid (vagy rövidített) szavakból, kisebb-nagyobb szórészletekből, esetleg részben kezdőbetűkből alakult ki ([Magyar Tudományos Akadémia, 2015](#)). A könnyen érthető kommunikáció szabályrendszere alapján nem kell a rövidítéseket és a mozaikszavakat elkerülni, de ha azokat használjuk, akkor meg kell adni a rövidítést teljes alakban is, a mozaikszót pedig ki kell bontani. Egy doktori dolgozatban erre nincs szükség a rövidítés és a mozaikszó valamennyi előfordulásakor, de a szabályra figyelemmel a mellékletben megtalálható a rövidítések és a mozaikszavak jegyzéke.

A multimédia korában „nem maradhatunk meg a szövegek szintjén”, ma már „meghatározó szerepe van az internetnek” ([Varga, 2014a. 136.](#)). Erre figyelemmel, a szövegközi hivatkozások ellenőrizhetősége érdekében és a szövegszerkesztő program lehetőségeit kihasználva élek a hivatkozások beszúrásának a lehetőségével is. Így a doktori dolgozat elektronikus változatának az olvasásakor, internetes hozzáférés estén a szövegközben előforduló „google map”-ekre, honlapok képernyőképeire, videofilm-kockákra, a logókra klikkelve, részletesebben is tájékozódhatunk. Ugyanígy jártam el azon hivatkozások esetében is, ahol a forrásnak van az interneten megtekinthető változata. Ezek között lesz olyan, ami a tudományos források adatbázisaihoz való hozzáférési engedély birtokában érhető el.

Ismeretek a könnyen érthető kommunikációról

Mottó: „Az olvasás képessége az emberek számára óriási önbizalmat nyújt, hiszen lehetőségük nyílik a világgal kapcsolatos ismereteik bővítésére, gondolataikat, tapasztalataikat oszthatják meg egymás között, társasági életet élhetnek.” (Jaksa, 2008b. 61.)

2. ábra: Gondolattérkép - elméleti ismeretek a könnyen érthető kommunikációról

Az információs műveltség

A 2005-ös keltezésű Alexandriai Nyilatkozat és az UNESCO „Információt mindenkinek” programja alapján *Catts és Lau* (2008) szerint az információs műveltség az emberek azon képessége, hogy:

- „felismerjék információs szükségleteiket;
- megtalálják az információt és értékeljék annak minőségét;
- az információt tárolják és visszakeressék;
- hatékonyan és etikus módon tudják felhasználni az információt;
- az információt új tudás létrehozására használják fel és azt másoknak is tudomására hozzák.” (*Catts és Lau*, 2008. 8.)

Nyilvánvaló, hogy az értelmi sérült személyeknek is vannak információs szükségleteik. Ugyanakkor okkal feltételezhetjük, hogy az információk iránti igény akkor marad tartós, ha az információs szükségleteket ki lehet elégíteni (*Varga*, 2013; 2014b). Másképpen fogalmazva: az értelmi sérült embereknek olyan információkra van szükségük, amelyeket meg tudnak érteni. A sztenderd információk megértése nehézséget okozhat számukra, azokat hozzáférhetővé kell tenni. Ha az információk megértése akadályokba ütközik, akkor csökkenhet az információs szükséglet is.

Az információs műveltség másik indikátora az információk megtalálásának képessége. Értelmi sérült emberek esetében arra van szükség, hogy a rendelkezésre álló információk közül ki tudják választani azokat, amelyek nekik készültek, amelyeket meg tudnak érteni. A könnyen érthető információkat tehát meg kell jelölni, lehetőség szerint mindig azonos módon, azonos jellel, logóval.

Foglalkozunk még az indikátorok utolsó elemével. Meggyőződésem, hogy az értelmi sérült emberek is képesek lehetnek új tudások létrehozására, és arra, hogy azt mások tudomására hozzák. Az értelmi sérült emberek tudnak például a leghitelesebben mesélni a saját életükről. A könnyen érthető kommunikáció lehet az az eszköz, amivel be tudnak kapcsolódni különböző társadalmi párbeszédbe is.

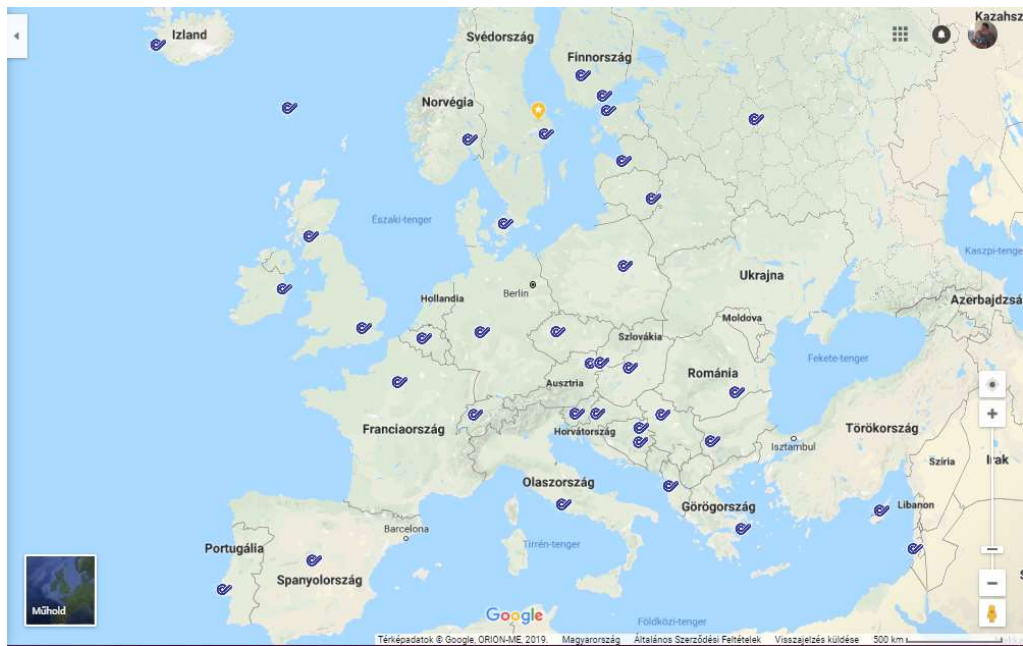
Catts és Lau (2008) az információs műveltséget mérhetőnek tartja. Az információs műveltség mérésére kidolgoztak egy mérőeszközt, és mérési eredményekről is beszámolnak.

Nem találtam azonban olyan magyar tanulmányt, amely a Magyarországon élő értelmi sérült gyermekek vagy felnőttek információs műveltségéről, a műveltséget mutató képességekről képet adna. Ezen képességekről szóló tudás nélkül előfordulhat, hogy hiába készülnek könnyen érthető anyagok, azok nem fogják betölteni céljukat, tudományos kutatási eredményekre épülő marketing stratégia nélkül esetleg el sem érik a célcsoportot.

Kutatási előzmény

2002-ben az Inclusion Europe európai ernyőszervezet koordinálta “Az értelmi fogyatékkal élő emberek emberi jogainak előmozdítása a civil társadalomban” című nemzetközi projektet, amit az Európai Unió támogatott. A projekt keretében kutatáson alapuló nemzeti jelentések készültek az értelmi fogyatékkal élő személyek emberi jogairól. A nemzeti jelentés elkészítésének kiindulópontja az alapvető szabályok című 1993-as ENSZ dokumentum volt. A projektben az ÉFOÉSZ is részt vett (*Gyene, Babolcsay és Horváth, 2002. 8.*).

Az Inclusion Europe az Inclusion International nevű világszervezet tagszervezeteként, brüsszeli székhelyű, 1988-ban alapított „Európában működő nonprofit szervezet. Támogatja a fogyatékkal élő személyeket abban, hogy emberi jogaik érvényesülhessenek. Összefogja azon országok törekvéseit, amelyek megkönnyítik a fogyatékkal élők mindennapjait. ... Az ÉFOÉSZ 1996 óta tagja” (*Jaksa, 2008b*). Ernyszervezetként az értelmi sérült személyek, családjaik és segítők 39 országból kikerülő 74 nemzeti szervezet szövetsége, fogyatékosügyei szakpolitikai kérdésekben az Európai Unióban az Európai Parlament és az Európai Bizottság partnere. A nemzeti szervezetek értelemszerűen a könnyen érthető kommunikáció alkalmazásának kiemelt szereplőiként azonosíthatók. A nemzeti szervezetek akár önállóan, de igen sok esetben az Inclusion Europe irányításával nemzetközi együttműködések, így kutatások és képzésfejlesztések szereplői lehetnek (ahogyan voltak is, „az Inclusion Europe szabályrendszerei” c. alfejezetben bemutatásra kerülő Pathways I. és II. programban) ([Inclusion Europe, 2009](#)). Ezért fontosnak tartom az Inclusion Europe tagszervezeteinek egyfajta adatbázisát megmutatni az itt következő térképen. (A térképre kattintva valamennyi tagszervezetről további adatok, információk gyűjthetők az interneten.)

1. kép: az Inclusion Europe tagszervezetei

Az Inclusion Europe bemutatását követően térjünk vissza a 2002-ben elvégzett kutatásra. Az ENSZ alapvető szabályok gyűjteményének 5. szabálya foglalkozik a doktori dolgozat témája szempontjából fontos kérdéskörrel, az egyenlő esélyű hozzáféréssel: “A tagállamoknak fel kell ismerniük a hozzáférhetőség óriási jelentőségét az esélyegyenlőség biztosítása terén. A társadalom minden szférájában. Bármiféle fogyatékossgal élő számára a tagállamoknak a) akcióprogramokat kell indítaniuk a fizikai környezet hozzáférhetővé tétele érdekében, és b) intézkedéseket kell hozniuk az információ és a kommunikáció hozzáférhetőségének biztosítására.” (Gyene, Babolcsay és Horváth, 2002. 14.)

Az itt bemutatott szabály magyarországi végrehajtásának tapasztalatairól szóló kutatási összefoglalást tekintem a könnyen érthető kommunikáció hazai írott története kiindulási alapjának, a legelső kutatási előzménynek.

A jelentés elkészítésében részt vettek:

- a dunaharaszti Bárka Közösség,
- a tatai Esőemberekért Egyesület,
- a mohácsi Értük-Velük Egyesület,
- a pécsi Fogd a Kezem Alapítvány,
- a gödi Halmozottan Sérültek Szülősövetsége és
- a budapesti Hársfa Egyesület

Valamennyi helyszínen szakemberektől, szülőktől és értelmileg akadályozott személyektől gyűjtöttek információkat. A szerzők a könnyen érthető kommunikáció 2002. évi hazai helyzetéről a következő képet festették:

“A nemzetközi együttműködések alapján, az elmúlt év során (szerző megjegyzése: tehát 2001-ben) jutott el hazánkba az értelmi fogyatékosokkal élők számára is érthető, könnyen olvasható anyagok készítésének lehetősége és módszere. Alkalmazását jogszabály nem rendezi, ismertsége a hivatalokban messze nem kielégítő. Az ÉFOÉSZ és a Down Egyesület a közelmúltban adta ki az Inclusion Europe szervezet kiadványának magyar nyelvű fordítását. Ebben útmutatás található a könnyen érthető és jól olvasható anyagok elkészítéséhez. Remélhető, hogy a füzet segítséget jelent majd mind a társadalmi szervezeteknek, mind a hivataloknak. Könnyen érthető kiadványokat egyelőre csak a civil szervezetek készítenek. Sajnos a civil szervezetek újságjainak és hírleveleinek a nyelvezete sem illeszkedik a szükségletekhez. Bár a fogyatékos személyeknek szóló támogatásokról és szolgáltatásokról a minisztériumok és a hivatalok közreadnak szórólapokat és más anyagokat, azok éppen az érintettek körében nem érthetők. Nem terjedt el a tájékozódást megkönnyítő jelek használata sem. Sajnos a fogyatékosokkal élő személyeknek közvetlen szolgáltatást nyújtó szociális intézmények és munkahelyek is adósak ezzel. Az értelmileg akadályozott személyek megerősítették, hogy a nekik szóló kiadványokat nem értik, a tájékozódásukat nem segítik.”
(*Gyene, Babolcsay és Horváth, 2002. 16.*)

Az önérvényesítés és a könnyen érthető kommunikáció kapcsolata

„Mivel az információ érték, birtoklása hatalmat ad birtokosa kezébe” ([Slíz, 2012. 14.](#)). Az információ hatalom! Az információkhoz való egyenlő esélyű hozzáférés, az információk megértése feltétele annak, hogy tájékozódni tudjunk a világ dolgaiban. A tájékozódás során szerzett információkat felhasználjuk mindennapi döntéseink során. Amikor magunk hozunk döntéseket, akkor magunk rendelkezünk az életünk felett. Ezt nevezzük önrendelkezésnek. Vannak olyan emberek, akik kirekesztődnek az információkból, így nincs hatalmuk a saját életük felett. A hatalommal való felruházás egyik eszköze a könnyen érthető kommunikáció ([Horváth, 2017a](#)).

A könnyen érthető kommunikáció története szorosan összekapcsolódik az értelmi sérült személyek önérvényesítő csoportjainak történetével. Az önérvényesítő csoportok kialakulása és működésük tapasztalatai irányították a figyelmet a könnyen érthető kommunikáció szükségességére. Az önérvényesítő csoportok nem tudnak jól működni, ha annak értelmi sérült tagjai nem értik az érdekképviselőhez, érdekvédelemhez és érdekvérvényesítéshez szükséges információkat. Ezért indokolt, hogy az önérvényesítő mozgalmak történetének egyes pillanataival közelebbről is megismerkedjünk.

1968-ban Svédországban konferenciát tartottak az értelmileg akadályozott emberek szüleinek szervezetei. Mottójuk: „Mi szólunk, az Ő érdekükben!” Ezen a gyűlésen az eredeti célok szerint meghívott résztvevőként jelen voltak értelmileg akadályozott felnőttek is. Szülők és szakemberek támogatásával úgy döntöttek, hogy a jövőben maguk szeretnék magukért szót emelni. Rájöttek arra, hogy maguk is képesek felismerni a saját szükségleteiket, és képesek ezekért szót emelni, képesek kiállni a jogaikért. Ezt azzal fejezték ki, hogy a konferencia keretében írtak egy listát arról, hogy mit szeretnének megváltoztatni a nekik nyújtott szociális szolgáltatásokban, a lakhatás körülményeiben. A konferencia híre és az új gondolat gyorsan terjedt nem csak Svédországban, hanem a közeli Nagy-Britanniában is, ahol 1972-ben szerveztek hasonló konferenciát. Innen – az angolszász országok közötti szoros kapcsolat eredményeként – Kanadába vitték tovább a hírt, ahol 1973-ban „May We Have a Choice” („Van választási lehetőségünk”) címmel rendezték meg a találkozót. Ennek helyszíne British Columbia, Vancouver volt ([Farkasné és Gráf-Jaksa, 2009](#); [Jaksa, 2008a](#)).

A kanadai konferencián részt vett az USA-beli Oregon államban élő két érintett fiatal és három segítőjük. Az ott szerzett tapasztalataik alapján 1974. január 8-án megszervezték saját konferenciájukat Salemben, Oregon államban. A konferenciának kb. 560 résztvevője volt, köztük igen nagy létszámban értelmileg akadályozott emberek is. Nagyon sokan életükben először állhattak mikrofon elé, és beszélhettek saját életükről a saját nevükben. A mikrofont, a színpadot olyan hatalmi helyzetnek élték meg, ami lehetőséget ad saját hangjuk megszólaltatására, ezzel egy új nézőpont megjelenítésére. Arra, hogy elmondják, ők milyennek látják magukat és helyzetüket. Az egyik előadó felszólalásában kifogásolta a „mentally retarded” (mentális retardáció) kifejezés használatát. Így fogalmazott: „I want to be known as a person first!” - „Azt szeretném, ha elsősorban személynek/embernek ismernének!” Ez a gondolat vezetett el a „People First” mozgalom megalakításához, majd elterjedéséhez szerte a világban ([Kellermann, 2014](#); [Schaf és Bersani, 1996](#)).

A mozgalom tagjainak nyilvánvalóan szükségük lehetett olyan írott információkra, amelyeket könnyen megértenek, és amelyek segítik őket az önérvényesítésre és társaik érdekeinek a képviselésére való felkészülésben.

A mozgalom a tengerentúli elterjedése mellett Európában is egyre nagyobb teret hódított. A következőkben a német és a magyar történet néhány válogatott eseményét, illetve az Inclusion Europe keretében megalakult „European Platform of Self-Advocacy (továbbiakban: EPSA) (Önérvényesítők Európai Platformja) tevékenységét mutatom be.

A németországi szövetségi szinten működő, értelmi sérült személyeknek és szüleiknek szolgáltatást nyújtó „Lebenshilfe” 1994-ben Duisburgban szervezett egy közel 800 fős konferenciát, melynek a következő volt a mottója: „Ich weiß doch selbst, was ich will!” („Én is tudom, hogy mit szeretnék!”) Ezt követően, 1995-ben jelent meg Susanne Göbel jelentős hatást kiváltó, könnyen érthető nyelven megfogalmazott írása „Wir vertreten uns selbst!“ („Magunkat képviseljük!”) címmel. A kiadvány maguknak az értelmileg akadályozott fiataloknak szól, akik magukra önérvényesítőként tekintenek. Az írást a szerző kibővítette és 1999-ben „Wir vertreten uns selbst! Ein Arbeitsbuch zum Aufbau von Selbsthilfegruppen für Menschen mit Lernschwierigkeiten.” („Magunkat képviseljük! Munkafüzet értelmi sérült személyek önszorgató csoportjainak létrehozásához.”) címmel újra kiadták (Göbel, 1997).

Az amerikai People First mozgalmak mintájára Németországban 1997-ben jött létre az első informális önérvényesítő csoport és egy évvel később, 1998-ban kezdtek el a könnyen érthető kommunikációval is foglalkozni. Az informális csoport 2001-ben vált formálissá „Mensch zuerst – Netzwerk People First Deutschland” („Emberek elsősorban – önérvényesítők németországi hálózata”) néven (Kellermann, 2014; *Lebenshilfe Bremen és Büro für Leichte Sprache*, 2013).

Magyarországon az önérvényesítő csoportok története az ÉFOÉSZ nevéhez köthető. Az ÉFOÉSZ honlapján található információk alapján az ÉFOÉSZ Önérvényesítő Ifjúsági Tagozata 2002. október 6-án alakult meg Kalocsán, 14 fővel. 2005. augusztus 25-27. között a szántódi konferencián az Ifjúsági Tagozat fiataljai megfogalmazták jogaikat, elkészült az Önérvényesítő Ifjúsági Tagozat Alapító Okirata. Új tagok léptek be, így 20 fős lett a Tagozat. Ezt követően rendszeresen szerveztek konferenciákat, táborokat (Farkasné és Gráf-Jaksa, 2009).

Az ÉFOÉSZ 2005 és 2008 között valósította meg az EQUAL program keretében részben az önérvényesítés támogatása, részben az értelmi sérült munkavállalók irodai asszisztensi munkakörre történő felkészítése érdekében az „Önérvényesítés együtt – közösen” projektet. A projektet szimbolizáló kulcs gondolat a következő: „ÖRÖK - Önismeret, Realitás, Önérvényesítés, Közösségi érdekképviselet” ([Farkasné, 2008a](#)).

Az „ÖRÖK” program egyik ágában – többek között – elkészült az önérvényesítő csoportok megalakulását és működését segítő két kézikönyv ([Bánlaci és Farkasné, 2008](#); [Farkasné, 2008b](#)).

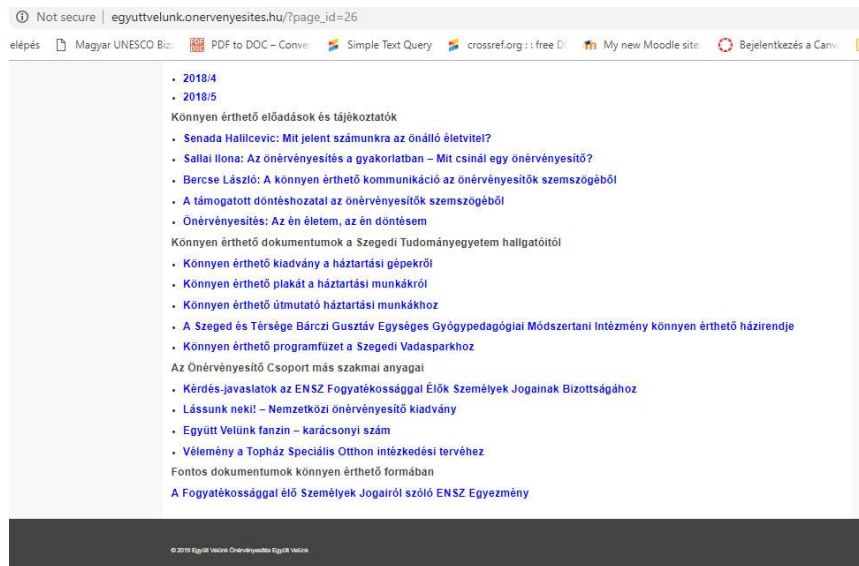
Az „ÖRÖK” program másik ágaként az ELTE BGGYK Értelmileg Akadályozottak Pedagógiája Tanszéki Csoport oktatóival együttműködésben került kidolgozásra az irodai asszisztens munkakör elsajátítását segítő modulrendszerű képzés, és ennek részeként a munkakörre való felkészülést segítő könnyen érthető munkafüzet. A korábban már említett “Semmit Rólunk, Nélkülünk!” elv alapján az ÉFOÉSZ célja, hogy a szervezet irodáiban irodai asszisztens munkakörben értelmi sérült személyeket foglalkoztathassanak ([Radványi, 2008](#); [Farkasné és Regényi, 2008](#)).

2. kép: ÖRÖK munkafüzet - könnyen érthetően

Az önérvényesítők és segítőik munkáját további, az ÉFOÉSZ Értelmileg Sérültek és Segítőik Győr-Moson-Sopron megyei Egyesülete által kiadott útmutató segíti ([Hluchány, Éri és Tóth Jánosné, 2014](#); [Királyné, 2014](#)).

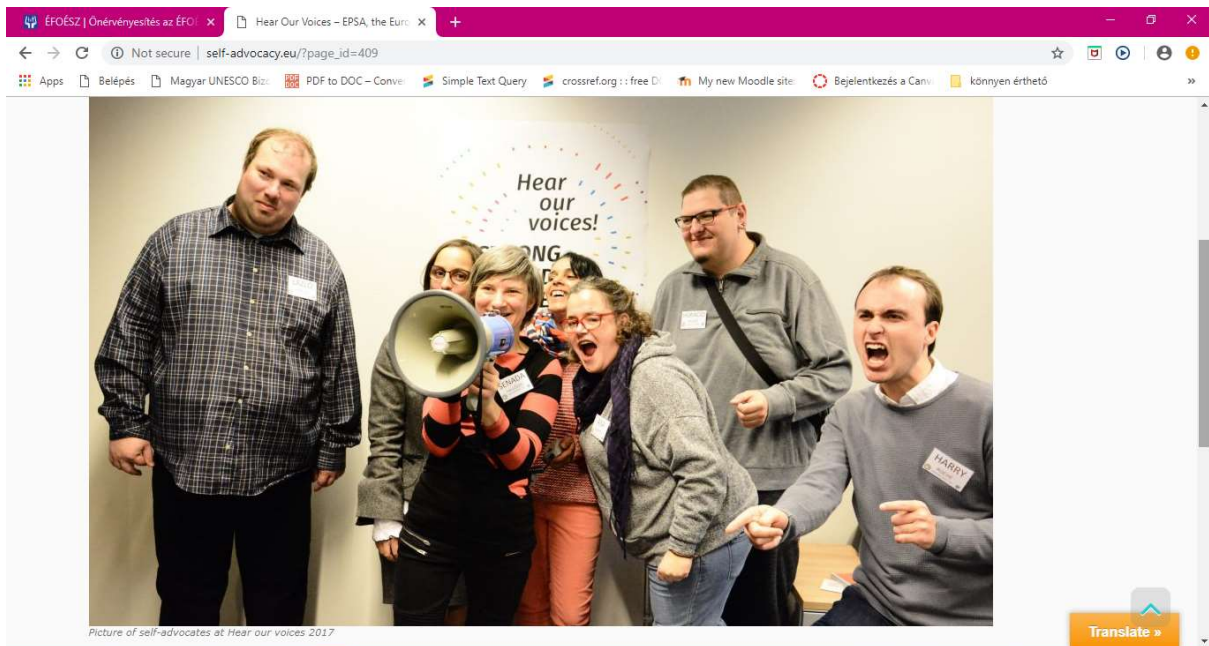
Az ÉFOÉSZ keretein belül Bercse László, az ÉFOÉSZ társelnöke és Sallai Ilona önérvényesítő hozta létre és működteti az önérvényesítők könnyen érthető honlapját, melyhez Czákó Tibor, az ÉFOÉSZ munkatársa nyújt segítséget.

3. kép: az ÉFOÉSZ önérvényesítő csoportjának honlapja

Az önérvényesítők tehát a könnyen érthető kommunikáció kiemelt szereplői. Ők azok, akik egyfelől igénylik a könnyen érthető információkat. Másfelől az önérvényesítők között találjuk meg azokat a személyeket, akik könnyen érthető információkat készítenek, és adott esetben képesek a mások által készített könnyen érthető információk könnyen érthetőségének az ellenőrzésére. Ilyen módon az önérvényesítők a könnyen érthető kommunikáció oktatásának egyik célcsoportját alkotják, illetve ők maguk is képessé válhatnak az önérvényesítés és a könnyen érthető kommunikáció oktatására.

Az önérvényesítők érdekeinek a képviselőit alakult meg 2000-ben az Inclusion Europe keretén belül az „EPSA”, azaz az „Önérvényesítők Európai Platformja”. Ők azok, akik az Európai Unió szintjén az értelmi sérült személyek érdekeit képviselik, töreksenek azok érvényesítésére. Az ő számukra a könnyen érthető kommunikáció módszerének az alkalmazása a munkavégzésük alapfeltétele. Évente egyszer konferenciát szerveznek. Minden második évben a konferencia keretében választják meg az EPSA 5 fős elnökségét. Az elnökségnek a Prágában 2017-ben megtartott választás óta tagja Bercse László is, az ÉFOÉSZ társelnöke. Az EPSA az éves működéséről könnyen érthető éves jelentésekben számol be, illetve rendszeres időközönként, általában kéthavonta adnak ki hírlevelet is, több nyelven, köztük magyar nyelven is.

4. kép: Az EPSA honlapja

A könnyen érthető kommunikáció megnevezésére használt kifejezések

Az angol és a német kifejezések ismeretében azt mondhatjuk, hogy a könnyen érthető kommunikáció megjelölésére csak Magyarországon használjuk ezt a fogalmat.

A könnyen érthető kommunikáció rövidítése a kifejezést alkotó szavak első betűiből alkotott KÉK mozaikszó. A KÉK azért tűnik előnyösnek, mert a későbbiekben bemutatásra kerülő, a könnyen érthető információforrások megjelölésére használt logó színe a kék. A budapesti székhelyű Down Alapítvány a KÉR mozaikszót vezette be.

A könnyen érthető kommunikáció egy olyan átfogó kifejezés, amelyben a kommunikáció magában foglalja a közlőt, a befogadót és a közlő által alkalmazott kódrendszer minőségét. A könnyen érthetőség utal egyfelől arra, ahogyan a közlő az üzenetét kódolja, másfelől arra, ahogyan a befogadó a kódot dekódolja. A kommunikáció jelentése magában foglalja a különböző csatornákat is (pl. vizuális, akusztikus, kinezetikus csatornák) ([Csató, Farkas, Gráf-Jaksa, Monostori és Móricz, 2009.](#)).

A könnyen érthető kommunikáció kifejezés mellett találkozhatunk a „könnyített nyelv” vagy „könnyű nyelv” (németben: Leichte Sprache) és a „könnyen olvasható” (angolban: easy-to-read) kifejezésekkel is.

A „könnyített nyelv” mint kifejezés utal a témakör nyelvtudományi meghatározottságára. A „könnyen olvasható” a „könnyen érthető kommunikációnál” szűkebb jelentésű kifejezés. Jelentése az olvashatóságra, az olvasásra, azaz az írott kommunikációra szűkül, amiből hiányzik például a könnyen érthető beszéd, azaz a szóbeli kommunikáció (*Bredel és Maß, 2016a*).

Fontosnak tartom felhívni a figyelmet a „hozzáférhető információ” kifejezésre is, ami az angol „accessible information” magyar fordítása. A magyar nyelvben gyakran az „egyenlő eséllyel” kiegészítve használjuk: „egyenlő eséllyel hozzáférhető információ”. „Az információhoz való hozzáférés a társadalomban való részvétel kulcsa, szükséges az oktatásban és a foglalkoztatás során is. Az információhoz való hozzáférés fontossága tükröződik annak alapvető emberi jogként való elismerésében” ([Department of Health, 2010. 8.](#)).

Úgy vélem, hogy a „könnyen érthető kommunikáció”, a „könnyített nyelv”, valamint a „könnyen olvasható információ” és ezekkel szemben az „egyenlő eséllyel hozzáférhető információk” mint kifejezések jelentése között nem csak árnyalatnyi különbségek vannak.

2018-ban Lipszében jártam egy, a könnyen érthető kommunikációról szóló konferencián. Itt hallottam egy értelmi sérült hozzászólótól a következő gondolatot: A „Leichte Sprache” („könnyített nyelv”) jelentését inkább a fogyatékoság egyéni, medikális értelmezése alapján érthetjük meg, amennyiben az értelmi sérült személyről, mint az információ befogadójáról állítjuk azt, hogy neki a sztenderd nyelvtől eltérő, annál könnyebben érthető nyelvre van szüksége. A „Leichte Sprache” („könnyített nyelv”) fogalommal az értelmi sérült személyről állítunk valamit: azt, hogy a sztenderd nyelvet nem képes megérteni; ő csak a könnyített, mondhatni atipikus nyelv megértésére képes. A befogadó nyelvi képességeire utaló kifejezés lealacsonyító. Ezzel szemben az „accessible information” („hozzáférhető információ”) kifejezés illeszkedik a fogyatékoság emberi jogi értelmezéséhez. Az információ tulajdonságáról van szó, ez a tulajdonság semleges tartalmú. Valójában minden embernek hozzáférhető információra van szüksége. A kifejezést a kód (információ) közlője felől kell értelmezni; a kifejezés arra utal, hogy a közlőnek mit kell tennie az információval.

Ezt a fajta értelmezést támasztja alá *Bredel és Maß* (2016a), amikor a „Leichte Sprache” („könnyített nyelv”) kifejezést nyelvtudományi megközelítésből provokációnak és stigmatizáló hatásúnak értékeli. „A „Leichte Sprache” tükrében a fogyatékos személyeket olyan emberekként láthatjuk, mint akiknek nyelvi és kognitív hiányosságai vannak.

Aggodalomra ad okot, hogy ez a fogyatékos személyekkel szembeni előítéletekhez vagy az előítéletek megerősítéséhez vezethet. Akinek erre a nyelvre van szüksége, alig tud olvasni, valószínűleg nem tud jól németül, nem képes szakmai vitákban részt venni. és így nem tartozik nagyra értékelt csoporthoz, nem tudja a nyelv szépségét és összetettségét megragadni” (*Bredel és Maß*, 2016a 51.). Ugyanakkor az egyenlő eséllyel hozzáférhető információ a feltétele a társadalmi részvételnek, a társadalmi inklúciónak, a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelemnek.

A könnyen érthető kommunikáció fogalma a szakirodalomban

A könnyen érthető kommunikáció az értelmi sérült személyek mindennapi életében a bonyolult, nehezen érthető, sok esetben hétköznapi információkhoz, a sztenderd nyelvhez való hozzáférést segítő eszköz. Az információs akadálymentesítési (az üzenet könnyen érthető kódolása a közlő részéről) vagy kommunikációs akadálymentesítési (a befogadó részéről az üzenet dekódolását követően azonnali visszacsatolásra lehetőséget adó) módszerek tekinthető.

Az üzenet könnyen érthető kódolása nyelvtudományi szempontból hasonlít ahhoz, mint amikor a jelnyelvi anyanyelvű siket személyek számára a jelnyelvi tolmács a beszélt nyelvi információkat vizuális jelekre, azaz jelnyelvre fordítja. Amikor a nehezen érthetően kódolt üzenetet könnyen érthető üzentként megint kódoljuk, tulajdonképpen egy nyelven belüli fordítói tevékenységet végzünk. A jelnyelvi tolmács is ilyen fordítói tevékenységet végez azzal a különbséggel, hogy nem egy nyelven belül végzi el a fordítás, hanem két nyelv között biztosít átjárást. Ennek a fajta analógiás gondolkodásnak dolgozatomban lesz még jelentősége. Magyarországon a siket személyek világában 2002 és 2010 között, 8 év alatt a tanfolyami szintű jelnyelvi tolmácsképzés az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmává fejlődött. Sok százmillió forintos infrastrukturális és humán erőforrás fejlesztések eredményeként minden megyében elérhetővé vált a jelnyelvi tolmácsközpont. Megszületett a jelnyelvi törvény, aminek eredményeként megtörtént a jelnyelvi tolmácsok jegyzékbe vétele. A jelnyelvi tolmácsolást az állam személyenként meghatározott órakeretben finanszírozza, illetve előírásra került a kétnyelvű oktatás bevezetése. Meggyőződésem, hogy a könnyen érthető kommunikáció területén hasonló, de még inkább a fentiekkel egyező fejlesztésekre van és lesz szükség. Erre a doktori dolgozat „Kitekintés és javaslatok” c. fejezetében térek vissza.

Tágabban értelmezve a könnyen érthető kommunikáció ugyanazt jelenti az értelmi sérült emberek számára, mint az egyetemes tervezés és az akadálymentesítés a mozgássérült embereknek. A könnyen érthető információ a rámpa, amelyen keresztül el lehet jutni az információk birodalmába.

Ami a kerekesszéket használó személynek a rámpa, a siket személynek a jelnyelv, az értelmi sérült személynek a könnyen érthető információ.

A továbbiakban szükségesnek tűnik a könnyen érthető kommunikáció fogalmának meghatározása. *Bock* (2015) szerint a fogalomról szóló tudományos diskurzus feladata, hogy a fogalom-meghatározások „objektív jellemzőit rögzítsük és leírjuk, kritikusan besoroljuk, és így célzott információkat biztosítsunk a tanulási nehézségekkel élő emberek akadálymentes kommunikációjának sikeres megvalósításához” ([Bock, 2015. 83.](#)).

Farkasné Gönczi Rita (2018) azt állítja, hogy „néhány nemzetközi és hazai példa alapján meghatározom a fogalmi keretet, és azt továbbgondolva – Magyarországon elsőként – tapasztalati szakértők együttműködésével megalkotom a hazai definíciót” ([Farkasné, 2018. 64.](#)). „A könnyen érthető kommunikáció a köznyelv egyik változata, mely annak szókészletét használja, alapvető szabályrendszerét követve. A könnyen érthető kommunikáció a köznyelvben megjelenő információ fontos tartalomegységeinek megjelenítése, vagy önálló információs tartalom kidolgozása egyszerű, letisztult formában, mely az információ megértését szolgálja. Az információ könnyen érthető kommunikáció alkalmazásával történő feldolgozását az adaptáció tartalmi és formai szabályainak betartása mellett a képek és illusztrációk adekvát alkalmazása segíti” ([Farkasné, 2018. 70.](#)). A feltárt szakirodalmi források alapján Farkasné állítását meg tudom erősíteni. Ezért a fogalom idegennyelvű meghatározását leíró források felé kell fordulnunk.

Bár *Kellermann* (2014) cikkében nem adja meg a könnyen érthető kommunikáció definícióját, több, fontos problémákra hívja fel a figyelmet.

Kellermann (2014) úgy véli, hogy a mindennapi gyakorlatban és a szakirodalomban egyaránt gyakran szinonimaként használják a „könnyen érthető” („Leichte Sprache”) és az „egyszerűen érthető” („Einfache Sprache”) fogalmakat, jóllehet azok nem azonos jelentésűek.

Kellermann (2014) hangsúlyozza, hogy Németországban még nem született meg a fogalom egységesen alkalmazható leírása. Veszélyt jelenthet, ha a fogalom félreérthető, összekeverhető a gyermeknyelvvvel. A németországi szakma adós ezen két nyelvi forma egymástól való elhatárolásával. A könnyen érthető kommunikáció gyermeknyelvként történő felfogása erősítheti a felnőttkorú értelmi sérült személyek szociális intézményi ellátásában az infantilizálás gyakorlatát (*Linz, 2017; Schädler és Reichstein, 2015*). A könnyen érthető szövegek ellenérzést válthatnak a magas nyelvi kompetenciával rendelkező személyekből is, akik nem ismerik a módszer valódi célját. Azt gondolhatják, hogy a könnyen érthető szöveg nekik szól, amit lealacsonyítónak élehetnek meg.

Az ENSZ egyezmény alapján a könnyen érthető kommunikáció célja részvételi lehetőséget biztosítani a társadalmi és a politikai életben az olvasáshoz támogatást igénylő személyeknek. A szakpolitikai célkitűzések miatt *Kellermann (2014)* sürgeti a fogalom meghatározását. Miközben örvendetesnek tartja, hogy Németországban egyre több cikk és tanulmány szól a könnyen érthető kommunikációról, attól tart, hogy elveszhet az érintett személyek hangja.

Az angol nyelvterületen is számos nehézséggel küzdenek a szakemberek. *Chinn és Homeyard (2017)* szerint az értelmi sérült személyek számára „hozzáférhető információ” („accessible information”) fogalmának pontos meghatározása komoly kihívás. Nincs egyetlen általánosan elfogadott koncepció. A fogalom számos szakpolitikai dokumentumban gyakran rosszul definiált, ami a módszer mindennapi gyakorlatban való alkalmazása területén gondot, értetlenséget okozhat. Az egészségügyi ellátásokon belül egyesek a könnyen olvashatóságra („easy-to-read”), míg mások az információszolgáltatás módjára helyezik a hangsúlyt. Más szereplők szerint a legfontosabb az értelmi sérült emberek részvétele a hozzáférhető információforrások létrehozásában. A „könnyen olvasható” („easy-to-read”) kifejezés az Egyesült Királyságban általánosan használt kifejezés (*Department of Health, 2010*). A fogalom alatt kifejezetten az értelmi sérült emberek számára készített információkat értik, mert ők azok, akiknek meghatározott, a többségtől igen eltérő olvasási és szövegértelmezési képességeik vannak. Használják más fogalmakat is, mint pl. „information easier to understand”, azaz „könnyebben érthető információ”.

„Az „egyszerű nyelv” („selkokieli”) a finn nyelv egyik formája, ami a sztenderd nyelv tartalmilag, lexikálisan és strukturálisan módosított formája a könnyebb olvashatóság és a könnyebb érthetőség érdekében. Azoknak az embereknek szól, akiknek nehézségeik vannak a sztenderd szövegek olvasásában és megértésében” (*Leskelä, 2017. 433*).

Ezzel a meghatározással rokon az alábbi definíció: „A „könnyített nyelv” („Leichte Sprache”) a magasan fejlett sztenderd német nyelvhez képest az olvasásban korlátozott emberek számára nagyobb fokú érzékelhetőséget és érthetőséget biztosít. Az önérvényesítő csoportok és a fogyatékosügy emberi jogi mozgalmainak szereplői fejlesztették ki, méghozzá elsősorban az értelmi sérült személyek számára” (*Bredel és Maß, 2019. 251.*).

Bredel és Maß (2016a; 2016b) a könnyen érthető kommunikáció három funkcióját különbözteti meg. Ezek a részvételi funkció, a tanulási funkció és a hídfunkció.

A sztenderd szövegeket nyelvi felépítésük miatt nehéz megérteni, számos előzetes tudás szükséges az értelmezésükhöz. Vannak emberek, akiknek a társadalmi részvétele akkor biztosítható, ha van a kínálatban olyan szöveg, ami igazodik a nyelvi kompetenciájuk szintjéhez, illetve aminek az értelmezése nem kíván túl sok előzetes ismeretet. Erre alkalmas a könnyen érthető és a könnyen olvasható információ. A könnyen érthető kommunikáció tehát lehetővé teszi a társadalmi részvételt (*Bredel és Maß, 2016a; Bredel és Maß, 2016b*).

„A „könnyített nyelv” („Leichte Sprache”) azon olvasóközönség számára nyújt a tartalomhoz való hozzáférést, akiknek az általános és a szaknyelvi szövegek megértése nehézséget okoz” (*Bredel és Maß, 2016b. 10.*). A könnyített nyelvnek tanulási funkciója is van. Amikor az olvasó az általános és szaknyelvi szövegeket nem érti, így azokat a tanuláshoz nem tudja felhasználni, segítségül hívhatja ezek könnyen érthető változatait. A nem vagy csak nehezen érthető szövegek értelmezésekor az ember sikertelenséget él meg, kudarcot vall, elmegy a kedve az olvasástól. A könnyen olvasható és könnyen érthető szöveg azonban a sikeresség érzését kínálja. Ez növeli az önbizalmat, és lehetővé teszi az olvasás iránti vágy felébredését. A könnyen érthető kommunikáció motivációs hatása igen lényeges. Németországban úgy vélik, hogy a fentiek miatt a könnyen érthető kommunikáció az analfabetizmus elleni küzdelem egyik eszköze lehet (*Bredel és Maß, 2016b.*).

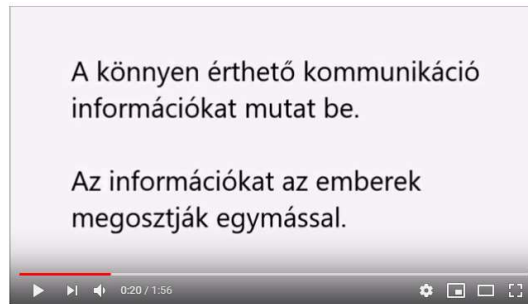
Az olvasni nem tudó személyek mellett a könnyen érthető kommunikáció azok számára is előnyös lehet, akik az adott nyelvvel idegennyelvként találkoznak. A könnyen olvasható és könnyen érthető szövegek különösen az idegennyelv tanulásának első szakaszában forgathatók nagy haszonnal. Ebben a megközelítésben a befogadó államok nyelvét nem beszélő bevándorlóknak is szükségük lehet könnyen érthető anyagokra (*Bredel és Maß, 2016a*).

Bredel és Maß (2016b) ugyanakkor figyelmeztetnek is. A könnyen érthető kommunikáció funkciójától függő módon az üzenet könnyen érthető kódolásakor más és más szóhasználati, nyelvtani és szövegszerkesztési szabályokat lehet és kell alkalmazni. A könnyen érthető kommunikáció tanulási funkciójának betöltését a túl könnyen érthető szöveg ronthatja, stigmatizáló hatású lehet. A túl könnyen érthető szöveg azonban egyes emberek számára mégis nehéznek bizonyulhat. Ekkor nem valósul meg a könnyen érthető szöveg részvételi funkciója, hiszen az éppen érthető nyelv a társadalmi inklúzió feltétele. Levonhatjuk a következtetést, miszerint a könnyen érthető nyelven belül is meg lehet különböztetni különböző nyelvi szinteket.

Bredel és Maß (2016a; 2016b) szerint a könnyen érthető kommunikációnak van egy ún. hídfunkciója is. Ha „egy jogszabály, amely egyébként emberek nagy tömegeire vonatkozik, túl bonyolult, túl sok benne az általános rendelkezéstől való eltérés, különböző szempontok szerint túl differenciált, ez önmagában is gátja olyan általános emberi jogok érvényesülésének, mint ... az információkhoz való hozzáférés joga. Sérti az egyenlőséghez való jogot is, mert az emberek nem egyenlően képesek bonyolult jogszabályokat megismerni és azokhoz alkalmazkodva a jogkövető állampolgár tudatosságával élni” (*Chikán, 2007. 5. - kézirat*). Ugyanakkor a jogszabályok könnyen érthető változata nem csak azért hasznos, mert az érthető, hanem azért is, mert annak segítségével akár az alapszöveg is érthetővé válhat. A könnyen érthető szöveg hidat képez a nehezebben érthető szöveghez. A hídfunkció feltételezi, hogy az alapszöveg és annak könnyebben érthető változata egyidejűleg rendelkezésre álljon. Álláspontom szerint a hídfunkció sokkal inkább az alapszöveg és annak köznyelvi, vagy más szóval egyszerűen érthető változata között áll fenn. A köznyelvi, egyszerűen érthető kommunikáció és a könnyen érthető kommunikáció fogalmi elhatárolásáról a következő alfejezetben lesz még szó.

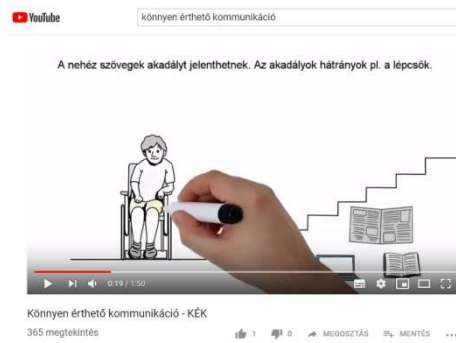
A könnyen érthető kommunikáció fogalmának meghatározásával nem csak a nyomtatott és az online szakirodalomban találkozhatunk. A fogalom meghatározásához való egyenlő esélyű hozzáférés elve alapján *Farkasné Gönczi Rita* (2018a) könnyen érthető nyelven készített filmet a könnyen érthető kommunikáció fogalmáról.

Könneny érthető kommunikáció fogalma és jele

5. kép: Farkasné Gönczi Rita meghatározása (2018a - film)

Az ELTE BGGYK-n a gyógypedagógus szakvizsga szakirányú továbbképzés keretében, a könnyen érthető kommunikációra felkészítő kurzus egyik hallgatója, Almási Lilla elkészítette egy német nyelvű meghatározás magyar nyelvű változatát, amit a jogtulajdonos Lebenshilfe Lüdenscheid engedélyével töltöttünk fel a YouTube csatornára.

6. kép: A Lebenshilfe Lüdenscheid meghatározása (2018 - film)

„A hosszú mondatok, a kis méretű betűk és az idegen szavak gyakran nehezen érthetők, különösen az értelmileg akadályozott személyek számára. A könnyen érthető kommunikáció megkönnyíti számukra az értő olvasást, ezáltal több önrendelkezést biztosít. Ehhez azonban először is tudniuk kell a könnyen érthető kommunikáció létezéséről, és arról, hogy ők ezt hogyan tudják használni (Lebenshilfe Lüdenscheid, 2018 - film).

Miért készülnek filmek a könnyen érthető kommunikációról könnyen érthető formában? „Sok film hozzáférhető a könnyen érthető kommunikációról nehezen érthető nyelvezettel, de nincs olyan, ami az érintett személyek számára – akikről tulajdonképpen szól – érthető lenne, mesélte Anna Schnau, az ötletgazda. Ezen minél előbb változtatni akartam. A film körülbelül 80 másodpercben magyarázza el, mi a könnyen érthető kommunikáció, kiknek lehet hasznos, és milyen szakmai, foglalkoztatási lehetőségek adódnak általa az értelmileg akadályozott személyek számára. Maga a narrátor is könnyen érthető kommunikációt használ és a képek is egyszerűek és átláthatók” (Lebenshilfe Lüdenscheid, 2018 - film).

A könnyen érthető kommunikáció elhatárolása az egyszerűen érthető kommunikációtól

A „könnyen érthető kommunikáció” fogalma nem azonos az „egyszerűen érthető kommunikáció” vagy más szóval a „közérthető kommunikáció” fogalmával. (Baumert, Andreas 2016a; Európai Unió, 2013; Katona és Maleczki, 2016.) A két kommunikációs forma nem csak megnevezésében tér el egymástól, bár a megnevezéseket nagyon gyakran egymás szinonimájaként alkalmazzák. A két kommunikációt 4 szempont szerint hasonlítom össze:

1. a cél,
2. a célcsoport és a célcsoport mérete,
3. a megcélzott nyelvi szint és az alkalmazott módszer,
4. az értehetőségének ellenőrzésére vonatkozó követelmények.

Az egyszerűen érthető vagy közérthető nyelv (angolul: plain language) az 1960-as években jelent meg Amerikában, a hivatali nyelv értelmezhető alternatívájaként. 1978-ban Carter elnök javasolta, hogy a rendeleteket költséghatékonyan és könnyen (értsd alatta: egyszerűen!) érthetően írják, majd 1998-ban Bill Clinton hangsúlyozta ismét a közérthető nyelv fontosságát. „A közérthető nyelv használatával világos üzenetet küldünk a kormányzat tevékenységéről, az igénybe vehető szolgáltatásokról, mindennapi szavakkal. Az egyszerű nyelv alkalmazásával a kormány és a magánszektor időt, erőfeszítést és pénzt spórol meg. A köznyelven készült dokumentumok logikus felépítésűek” (Farkasné, 2018. 65.). Az egyszerűen érthető nyelv célja tehát a kormányzati munka során keletkező információk érthetővé tétele, mert „az, ahogyan az emberek a kormánytól származó anyagokat olvassák, eltér minden más anyag olvasásának módjától” (Csató, Farkas, Gráf-Jaksa, Monostori és Móricz, 2009. 22.). A könnyen érthető kommunikáció célja azonban – ahogyan erre az előző fejezetben már utaltam – az, hogy bármilyen információhoz egyenlő esélyű hozzáférést biztosítson.

Az egyszerűen érthető kommunikáció célcsoportját az olvasáshoz és a szövegértelmezéshez alacsonyabb támogatást igénylő személyek, valójában az átlag polgárok alkotják. A könnyen érthető információ azoknak hasznos, akiknek a legkülönbözőbb információk érzékeléséhez és értelmezéséhez magas támogatásra van szükségük.

Az egyszerűen érthető információk készítésekor a fordítást meghatározó alapelveket kell figyelembe venni. Ezek az alapelvek elsősorban a megfelelő szókincre vonatkoznak. A szöveg olvashatóságával kapcsolatos követelmények nincsenek. Az egyszerűen érthető szöveg nem áll távol a nyelven belüli fordítás alapjául szolgáló sztenderd szövegtől.

Ugyanakkor a könnyen érthető és olvasható információ készítését a célcsoport nyelvi kompetenciájához igazodó szabályok határozzák meg. A szabályok egyaránt vonatkoznak az érzékelhetőségre (azaz a szöveg formai megjelenésére, a szövegszerkesztésre) és az érthetőségre (azaz a tartalomra) is. A könnyű érthetőséget jól meghatározható szókinccsel és a nyelvtani szabályok erősen redukált alkalmazásával lehet biztosítani (pl. nem használunk összetett mondatokat). A könnyen érthető szöveg ránézésre is felismerhető. A könnyen érthető szöveg úgy formai, mint tartalmi szempontból távol van a sztenderd szövegtől, a kiindulási szövegtől (*Bredel és Maß, 2016a*).

Az egyszerűen érthető szöveg valóban sok embernek jelenthet segítséget, és olvasása nem fárasztó annak sem, aki nem tartozik a célcsoportba. Így a magas nyelvi kompetenciával bíró személyek számára is élvezetes lehet. Bár a könnyen érthető és könnyen olvasható információt mindenki megérti, az a speciális tartalma és formája miatt bizony fárasztó lehet azoknak, akik nem tartoznak a célcsoportba, és talán kevésbé élvezhető.

Az egyszerűen érthető szövegek megjelölésére kidolgozott, bevezetett és alkalmazott logó nincs. A könnyen érthető információforrások megjelölésére azonban közmegegyezően alapuló logót használunk, a logóhasználatra vonatkozó szabályok betartása mellett (*Bredel és Maß, 2016a*). Erről egy következő fejezetben lesz még szó részletesebben.

Végül tekintsük át az ellenőrzés kérdéskörét. Az egyszerűen érthető szöveg érthetőségének ellenőrzésére nincsenek kötelezően előírt szabályok. A könnyen érthető információ könnyen érthetőségének a célcsoport egy vagy több tagja által történő ellenőriztetése, lehetőség szerint fizetett munka keretében, a módszer alkalmazásának egyik legfontosabb szabálya, a logóhasználat feltétele (*Bredel és Maß, 2016a*).

Úgy vélem, hogy amíg az egyszerűen érthető szöveg készítéséhez alapvetően és jellemzően nyelvtudományi ismeretekre, addig a könnyen érthető információ készítéséhez multidiszciplináris ismeretekre, sőt akár multidiszciplináris teamre van szükség.

Az „egyszerűen érthető kommunikáció” angol nyelvi megfelelője a „plain language”, németül „Einfache Sprache”. A „könnyen érthető kommunikáció” vagy „egyenlő eséllyel hozzáférhető információ” angolul „easy-to-read” és „accessible information”, németül „Leichte Sprache”.

A különböző nyelvi szintekről

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD) a PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies, Nemzetközi Felnőtt Képesség- és Kompetenciamérési Program) keretében nemzetközi összehasonlító képességfelmérést végez. Középpontjában a 16 és 65 év közötti felnőtt lakosság áll. Ez tekinthető a legátfogóbb nemzetközi felvételnek. Az adatfelvételt összesen három körben végezték el. Az elő körben 2010-12 között 24 ország, a második körben 2013-15 között 9 ország vett részt benne, Magyarország a harmadik kör résztvevője. Az adatfelvétel köréből számunkra a szövegértés mint alapvető felnőtt készség mérése a fontos. A szövegértés a különféle írott szövegekből származó információ megértését és felhasználását teszi lehetővé. Enélkül nem fejleszthetők az összetettebb készségek, és az egészséges gazdasági és társadalmi fejlődéshez is elengedhetetlen. (OECD, 2013)

A kutatók a szövegértés öt + egy szintjét különböztetik meg. Az OECD (2013) eredményei alapján Baumert (2016a) megállapítja, hogy a német 16 és 65 év közötti felnőttkorú lakosság 50%-a nem éri el a 3. szintet. Az első szint alatt mérték a lakosság 3,3%-át, illetve az első szinten a népesség 14,2%-át. Jó becsléssel ők lehetnek a könnyen érthető kommunikáció célcsoportja. A 2. szinthez a lakosság 33,9%-a, akiknek az egyszerűen érthető információk már elegendő segítséget jelenthetnek, de legalább arra szükségük lenne. A 3. szinthez a népesség 36,4%-a, a 4. szinthez 10,2%-a tartozik, az 5. szintet csak az emberek 0,5%-a éri el.

[Part 1/1]
Table A2.1 Percentage of adults scoring at each proficiency level in literacy

OECD	Below Level 1		Level 1		Level 2		Level 3		Level 4		Level 5	
	%	S.E.	%	S.E.	%	S.E.	%	S.E.	%	S.E.	%	S.E.
National entities												
Australia	3.1	(0.3)	9.4	(0.5)	29.2	(0.7)	39.4	(0.9)	15.7	(0.7)	1.3	(0.2)
Austria	2.5	(0.3)	12.8	(0.7)	37.2	(0.9)	37.3	(0.9)	8.2	(0.5)	0.3	(0.1)
Canada	3.8	(0.2)	12.6	(0.5)	31.7	(0.7)	37.3	(0.7)	12.8	(0.5)	0.9	(0.1)
Czech Republic	1.5	(0.3)	10.3	(0.7)	37.5	(1.6)	41.4	(1.4)	8.3	(0.8)	0.4	(0.2)
Denmark	3.8	(0.3)	11.9	(0.6)	34.0	(0.9)	39.9	(0.8)	9.6	(0.5)	0.4	(0.1)
Estonia	2.0	(0.2)	11.0	(0.5)	34.3	(0.7)	40.6	(0.8)	11.0	(0.5)	0.8	(0.2)
Finland	2.7	(0.2)	8.0	(0.5)	26.5	(0.9)	40.7	(0.8)	20.0	(0.6)	2.2	(0.3)
France	2.3	(0.3)	14.3	(0.5)	35.0	(0.8)	34.0	(0.7)	7.4	(0.4)	0.3	(0.1)
Germany	3.3	(0.4)	14.2	(0.7)	33.9	(1.0)	36.4	(0.9)	10.2	(0.6)	0.5	(0.2)

esB
615 megtekintés
5 0 MEGOSZTÁS MENTÉS ...
Andreas Baumert FFI IDATKÖZÉS 4

7. kép: Baumert, Andreas előadása - Das Buch "Leichte Sprache - Einfache Sprache" - eine kurzer Einblick in Sprachtypen. (2016 - film)

Az egyes szintek értelmezéséből itt ismertetem az 5., a 2., az 1. és az 1. szint alatti szinteket.

„Az 5. szint a szövegértés legmagasabb foka. Ezt a szintet elérő felnőttek képesek olyan feladatok elvégzésére, amelyek során terjedelmes, tudományos vagy kevert stílusban megírt szövegekben kell információkat megkeresniük és összekapcsolniuk, képesek azokat összegezni és rámutatni fő mondanivalójára, annak különféle aspektusaira, képesek bizonyítékok és érvek elbírálására. Logikai és koncepcionális modelleket használnak, képesek megítélni a források hitelességét és kiválasztani a kulcsfontosságú információkat. Felismerik az apró retorikai eltéréseket és képesek szakismereteket alkalmazni. A szövegértés 5. szintjén Szlovákiában nagyon kevesen, az emberek 0,2%-a, az OECD-országokban átlagosan a felnőttek kevesebb mint 1%-a végzett. Ezen a szinten a legmagasabb aránnyal Finnország (2,2%) rendelkezik, őt követi Ausztrália és Hollandia (1,3%), majd Svédország és Japán (1,2%).” ([Bunčák, Štrbiková, Mesárošová, Pathóová, Štěpánková, Árva Sklenárová, Kuraj és Faško, 2013. 14.](#))

„A 2. szintet elérő felnőttek képesek két vagy több, közös ismérven alapuló információ közti összefüggés felállítására, információk összehasonlítására, elbírálására és azok alapján egyszerű következtetés levonására. Eligazodnak a digitális szövegben és képesek információkat kiszűrni a dokumentum különböző részeiből. A szövegértés 2. szintjét Szlovákiában a felnőttek 36,2%-a éri el, míg ugyanez az arány OECD-országokban átlagosan 33,2%. Ilyen szintű felnőttek legkisebb arányával Japán (22,8%), Hollandia (26,4%) és Finnország (26,5%) büszkélkedhet.” ([Bunčák, Štrbiková, Mesárošová, Pathóová, Štěpánková, Árva Sklenárová, Kuraj és Faško, 2013. 15-16.](#))

„A szövegértés 1. szintjét elérő felnőttek képesek rövidebb digitális vagy nyomtatott, magánéleti vagy hivatalos stílusban megírt szövegeket elolvasni és megkeresni bizonyos információkat, amelyek azonosak vagy szinonimái az utasításban, kérdésben szereplő szónak. Ezen szövegek kevés ellentmondó információt tartalmazhatnak. Ezt a szintet elérő felnőttek képesek egyszerű kérdőívet kitölteni, értik a mindennapos szavak, mondatok jelentését és képesek egyszerű szöveget folyékonyan elolvasni. A szövegértés 1. szintjén Szlovákiában az emberek 9,7%-a végzett, míg ugyanez az arány az OECD országaiban átlagosan 12,2%. Ilyen szintű felnőttek legkisebb arányban Japánban (4,3%) és Finnországban (8,0%) találhatóak.” ([Bunčák, Štrbiková, Mesárošová, Pathóová, Štěpánková, Árva Sklenárová, Kuraj és Faško, 2013. 16.](#))

„A szövegértésnek az 1. szint alatti szintjét elérő emberek képesek ismert témáról írt rövid szövegeket elolvasni, megkeresni bennük azokat az információkat, amelyek megegyeznek a kérdésben vagy utasításban található információval. Nem volt elvárás a szöveg szerkezetének átlátása, mindössze az alapszókincs szavainak megértése. Az alacsonyabb, mint 1. szintnek megfelelő feladatok nem tartalmaztak semmilyen a digitális szövegre jellemző jegyeket. Szlovákiában a szövegértés 1. szintjétől alacsonyabban az emberek 1,9%-a végzett, ez az arány az OECD-országokban átlagosan 3,3%. Legnagyobb mértékben Spanyolországban (7,2%), Olaszországban (5,5%) és Írországban (4,3%) vannak jelen 1. szinttől alacsonyabb szövegértési képességgel rendelkező lakosok. Ezen lakosok a legkisebb mértékben Japánban (0,6%) vannak jelen.” ([Bunčák, Štrbiková, Mesárošová, Pathóová, Štěpánková, Árva Sklenárová, Kuraj és Faško, 2013. 16.](#))

A könnyen érthető kommunikáció célcsoportja

A könnyen érthető kommunikáció célcsoportjának meghatározása kulcskérdés. Nagyon sok vita jellemzi a nemzetközi szinten. A célcsoport meghatározása segíthet a „könnyen érthető kommunikáció” és az „egyszerűen érthető kommunikáció” mainál határozottabb elhatárolásában is.

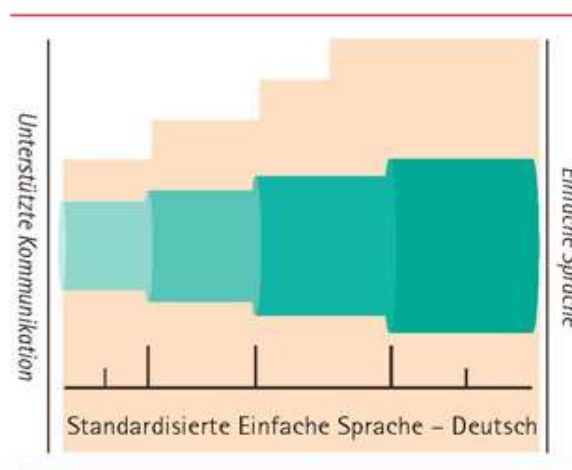
Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a könnyen érthető kommunikáció célcsoportját alkotják mindazok, akiknek a nyelv (információk) megértése és olvasása területén támogatásra van szükségük. A célcsoport ezen meghatározása azonban nem ad elég támpontot. *Kellermann* (2014) szerint a könnyen érthető kommunikáció még az egyszerűen érthető kommunikációnál is egyszerűbb. Azaz szükséges lehet a támogatási szükséglet mértékében különbséget tenni: vannak olyan személyek, akiknek kevesebb, és vannak olyan személyek, akiknek több vagy magasabb szintű támogatásra van szükségük.

Schubert (2016. 346.) *Baumertre* (2016b) hivatkozva úgy fogalmaz, hogy „a szignifikánsan magasabb kognitív kompetenciával rendelkező személyek számára megfelelő az „egyszerű nyelv” (itt: „Einfache Sprache”), ami valójában a német nyelv kevésbé szigorúan csökkentett változata. A kommunikációs helyzetekben részt vevő személyek igen nagy csoportja képezi a sztenderdizált „egyszerű nyelv” („Einfache Sprache”) ügyfélkörét.”

Ugyanakkor *Baumert* (2016b) különbséget tesz a „Plain Language” és az „Einfache Sprache” között is: az „egyszerű nyelv”-et (itt: „Plain Language”) alapvetően a polgárbarát nyelvvel tekinti párhuzamba vonhatónak, mivel az „egyszerű nyelv” (itt: „Plain Language”) elsősorban a hatóságok és a polgárok közötti kommunikációra szolgál, speciális szakkommunikációs jellegű. Szerinte az „egyszerű nyelv” (itt: „Einfache Sprache”) szélesebb körű alkalmazási területtel rendelkezik. Ugyanakkor az egyszerűsítés mértékében a polgárbarát (itt: „Plain Language”) és „egyszerű nyelv” (itt: „Einfache Sprache”) egymással közel azonos szinten állnak.

Baumert (2016b 104.) a nyelvi kompetencia sokfélesége alapján saját rendszert dolgozott ki. Az emberek nyelvi kompetenciájának különböző szintjei alapján az egyes nyelvi formákhoz kapcsolódó célcsoportokat az alábbiak szerint jelöli meg:

- 1./ Enyhe rendellenességek, amelyek nagymértékben korrigáltak gyermekkorban.
- 2./ Más kliensek számára az „egyszerű nyelv” (itt: „Einfache Sprache”) megfelelő segítséget jelenthet. Szakszerű támogatással az olvasási és írási készségek javulása elérhető.
- 3./ Bizonyos esetekben a „sztdenderdizált egyszerű nyelv” (itt: „Standardisierter Einfacher Sprache”) a megoldás. Ebbe a csoportba sorolja akár az értelmi sérült személyeket is.
- 4./ A „támogatott kommunikáció” szintje (itt: „Unterstützte Kommunikation”).”

8. kép: *Baumert* rendszere a "támogatott kommunikációtól az egyszerű nyelvig" (forrás: *Baumert*, 2016b)

A fentiek alapján jól látható: *Baumert* (2016b) törekszik arra, hogy a különböző nyelvi szintekhez megfelelő fogalmakat rendeljen. A célcsoport meghatározása szempontjából számunkra itt az a lényeges, hogy *Baumert* is a támogatási szükséglet különböző mértéke alapján alakít ki kategóriákat, hoz létre csoportokat.

A könnyen érthető kommunikáció elsődleges célcsoportjába tartoznak az intellektuális funkciók területén támogatást igénylő személyek, azaz a tanulásban akadályozott és az értelmi sérült személyek. Meg kell jegyezni, hogy a tanulásban akadályozott és az értelmi sérült emberek nyelvi kompetenciája is eltérő. Ezért a két csoport számára könnyen észlelhető és könnyen értelmezhető információk készítése során erre figyelemmel kell lenni (*Bredel és Maß; 2016a*).

A szabályrendszer szükség szerinti adaptációjával készült könnyen érthető információkat megérthetik azok a siket személyek, akiknek elsődleges nyelve a jelnyelv, és a nemzeti nyelvet valójában második, idegennyelvként tanulják. Ők is az elsődleges célcsoportba tartoznak (*Bredel és Maß; 2016a*).

A könnyen érthető információk hasznosak lehetnek alacsony nyelvi kompetenciájú személyeknek, a könnyen érthető információforrás nyelvétől eltérő anyanyelvű embereknek, de gyermekeknek és idős személyeknek is. Ők alkotják a könnyen érthető kommunikáció másodlagos célcsoportját (*Bredel és Maß; 2016a*). Álláspontom szerint a gyermekek és az idős személyek esetében inkább az egyszerűen érthető kommunikációról kellene beszélni.

A könnyen érthető kommunikáció célcsoportját nem csak az emberek fentiekben bemutatott csoportjainak az azonosítása alapján határozhatjuk meg. Könnyen érthető információ készíthető az emberek konkrét, meghatározható tulajdonságokkal (pl. adott életkorú, adott szövegértelmezési és olvasási képességekkel) rendelkező csoportjának, de készülhet egy-egy konkrét személynek is. Ilyen esetben nem csak általános ismereteink lehetnek a célcsoport nyelvi kompetenciájáról, hanem konkrét tudást szerezhethetünk a célszemélyről, ideértve az előzetes tudásainak a megismerését is. A könnyen érthető információ készülhet általános céllal fiktív felhasználóknak anélkül, hogy a potenciális felhasználók konkrét körét előzetesen be tudnánk azonosítani (*Fröhlich és Candussi, 2015*).

A könnyen érthető kommunikáció sokféle nyelvi szintet magába foglal (*Farkasné, 2013; Fröhlich és Candussi, 2015; Bredel és Maß, 2016a*). A konkrét kommunikációs helyzetben alkalmazott nyelvi szint megválasztása kulcskérdés. Az adott nyelvi szintet akkor tudjuk jól meghatározni, ha ismerjük a célcsoport nyelvi kompetenciájának szintjét, illetve előzetes tudásaikat.

Farkasné Gönczi Rita (2018b - film) szerint a „könnyen érthető kommunikáció sok embernek jó. A könnyen érthető kommunikáció elsődleges célcsoportja a megértési nehézséggel élő emberek. ... A könnyen érthető kommunikáció másodlagos célcsoportjába sokféle ember tartozik. Például a siket emberek, az idős emberek, a magyar nyelvet kevésbé értő vagy beszélő emberek.” Farkasné Gönczi Rita 1 perc 47 másodperc hosszúságú filmje könnyen érthető nyelven ismerteti a könnyen érthető kommunikáció célcsoportjait.

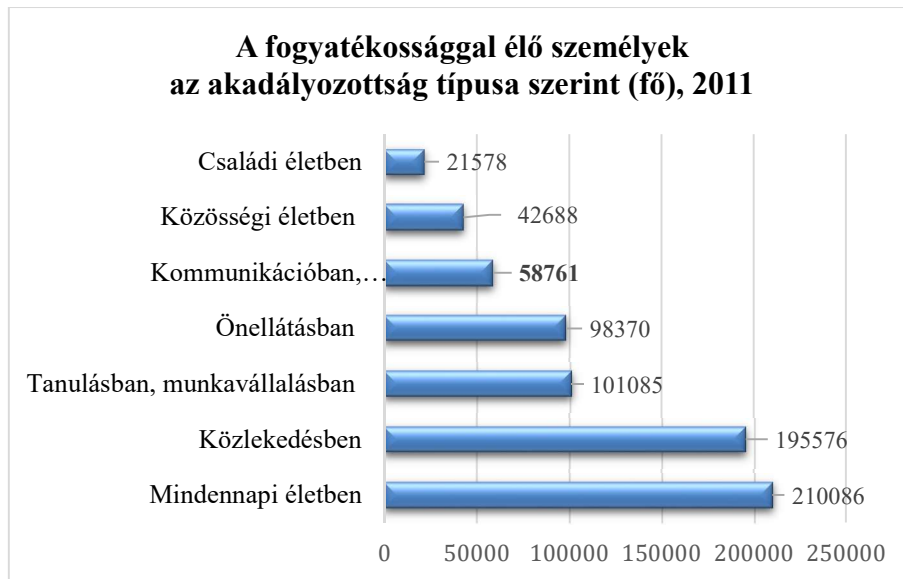

9. kép: Farkasné Gönczi Rita meghatározása a könnyen érthető kommunikáció célcsoportjáról (2018b - film)

Adatok a könnyen érthető kommunikáció célcsoportjának létszámáról

A célcsoport fenti meghatározásait követően érdemes szemügyre vennünk a célcsoport nagyságáról rendelkezésre álló hazai információkat. A 2011. évi népszámlálási kérdőív felvételekor először nyílt alkalom arra, hogy a válaszadók – önkéntes alapon – ne csak a fogyatékoságuk egészségügyi alapú típusáról nyilatkozhassanak, hanem a fogyatékoság értelmezésének szociális, társadalmi modellje alapján arról is, hogy ez miben akadályozza őket ([Csordás, 2014](#)).

„A népszámlálási kérdőív „Miben akadályozza Önt fogyatékosága?” kérdésére a fogyatékosággal élők 72,6 százaléka (356 ezer személy) nevezett meg legalább egy akadályozó tényezőt. 8,4 százalékuk azt közölte, hogy a megnevezett akadályozó tényezők egyike sem nehezíti életét, és 19 százalékuk nem kívánt erre a kérdésre válaszolni. ... Az akadályozottság formáira és súlyára vonatkozó kérdésre adott válaszok jelzik, hogy a fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés területén lényeges elmaradások vannak” ([Tausz, Bácskay, Csordás, Kovács, Németh, Panyik és Tóth, 2015. 11.](#)).

3. ábra: A fogyatékossgal élő személyek száma az akadályozottság típusa szerint (fő)

[Tausz és mtsai 2015. 11.](#)

Az ábrán láthatjuk, hogy kommunikációjában és az információszerezésben 58 761 fő mondta magát akadályozottnak. A közel 60 000 ember önmagában is nagy tömegnek tekinthető. Ugyanakkor valószínűsíthető, hogy a kommunikációs akadályozottságot csak az emberek jelölték meg, akik a kommunikációs lehetőségeikkel nagy mértékben tisztában vannak, gondolkodásukat a jogtudatosság jellemzi. A létszám tehát lehet ennél nagyobb.

A magát értelmi sérült személyként meghatározó 42 779 főből mindössze 10 542 fő jelezte (24%), hogy a kommunikációban és az információszerezésben akadályozott. Az alábbi ábra a jelzett csoport életkori megoszlását mutatja.

4. ábra: A kommunikációban és az információszerezésben akadályozottságot jelző értelmi sérült személyek életkori megoszlása (Tausz és mtsai 2015.; a KSH, 2011. évi népszámlálási adatai alapján saját ábra)

A könnyen érthető kommunikáció vázlatos története és az információforrások jelölése, logóhasználat

Az egyenlő eséllyel hozzáférhető információforrásokkal kapcsolatos, a fogyatékos személyek jogairól szóló 1998. évi XXVI. törvényben (továbbiakban: Fot.) meghatározott követelmény, hogy azokat meg lehessen találni. Az értelmi sérült személyek számára kiszámíthatóságot jelent, ha a számukra készített információforrásokat mindig azonos módon jelöljük. Ezt a célt jól szolgálhatják a logók, melyek felismerését, azonosítását az értelmi sérült személyeknek meg kell tanítani.

A könnyen érthető információforrásokat a leggyakrabban az Inclusion Europe által kidolgozott és bevezetett logóval jelöljük:

10. kép: A könnyen érthető információforrás megjelölésére szolgáló, nemzetközileg elterjedt logó

Az ingyenes logóhasználatot az Inclusion Europe a www.easy-to-read.eu honlapon közzétett alábbi szabályok betartása esetén engedélyezi:

- A logó azt jelzi, hogy az információforrás könnyen érthető.
- Bármilyen információforráson alkalmazható.
- Be kell tartani az egységes európai követelményeket (*Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a*).
- Legalább egy értelmi sérült személynek el kell olvasnia a szöveget és eldöntenie róla, hogy könnyen érthető-e számára.
- A nyelvi ellenőrzést végző személy nevét meg kell adni a kiadványban.
- Ezt a mondatot bele kell tenni a szövegbe:

„©Inclusion Europe: Az európai könnyen érthető kommunikáció logója. Bővebb információ a www.easy-to-read.eu oldalon.”

- Az elkészült szöveg két másolt példányát vagy az információforrás elektronikus verzióját vagy annak URL elérhetőségét el kell küldeni az Inclusion Europe részére.
- Az Inclusion Europe fenntartja a jogot, hogy visszavonja a hozzájárulását a logó felhasználásához, ha a bemutatott szöveg nem követi a könnyen érthető kommunikáció szabályait.

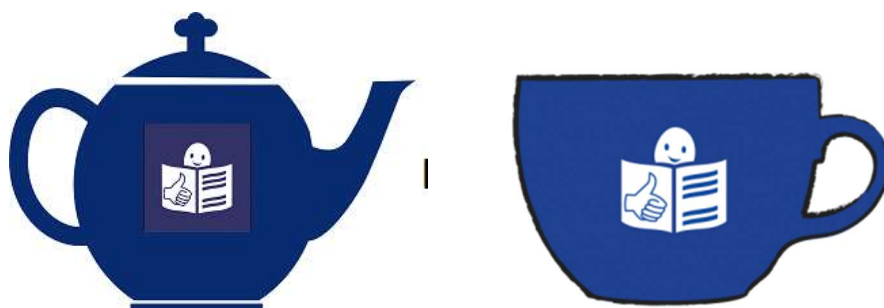
Magyarországon a Down Alapítvány saját fejlesztésű logóval is jelzi saját könnyen érthető kiadványait. A Down Alapítvány több tucat könnyen érthető kiadványt készített, a legkülönbözőbb témakörökben.

A Down Alapítvány könnyen érthető kommunikációval foglalkozó programja a Mentális Akadálymentesítés (továbbiakban: MAK) volt. „A projekt célja, hogy az értelmi fogyatékos személyek számára kívánatos, akadálymentes környezet megvalósulását segítse. A MAK ennek a környezetnek egy részét, a hivatali ügyintézését helyezte a középpontba. Ezen a mikrokörnyezeten keresztül kívánjuk azt bemutatni, hogy milyen is az értelmi fogyatékos személyek számára kívánatos, antidiszkriminatív és inkluzív világ. Arra törekedtünk, hogy a projektünk a helyzet- és igényfelméréstől elkezdve az oktatási anyag kidolgozásán, az oktatáson át, a konkrét megvalósulásig mindent felöleljen, így alkosson egy komplex egészet” (Leveleki és Gruiz, 2009. 85.). A projekt keretében 150 értelmi fogyatékos személy elsősorban hivatalokban elintézendő ügyeit gyűjtötték össze. Ilyen pl. a személyi igazolvány, az útlevel, a lakcímkártya, az adókártya és a TAJ (Társadalombiztosítási Azonosító Jel) kártya intézése vagy különböző szociális támogatások igénylése, de a banki ügyintézés is. Ezekhez készítettek könnyen érthető sablonokat, eljárásrendeket; a hivatalok ügyintézőinek pedig képzést szerveztek (Leveleki és Gruiz, 2009.).

11. kép: A Down Alapítvány által használt logó

Farkasné Gönczi Rita elsősorban a könnyen érthető receptek azonosíthatóságára kétféle logót is alkalmaz.

12. kép: Farkasné Gönczi Rita logói

Nemzetközi szintén is sokféle logóval találkozhatunk.

Svédországban a könnyen érthető kommunikáció fejlődését az önérvényesítő csoportok megjelenése mellett az olvasáshoz való jog kiterjesztésének szándéka, az analfabetizmus elleni küzdelem motiválta. 1968-tól kezdődően jelentek meg könnyen érthető kiadványok. Az első 25 évben 330 publikációt, elsősorban szépirodalmi mű könnyen érthető változatát adták közre. (pl. 1970-ben Alexander Dumas Monte Cristo grófja című művét). 1984-ben alapították a „8 Sidor” („8 oldal”) című újságot, melyben könnyen érthető nyelven jelentek meg hírek. A „8 Sidor” napjainkban online formában jelenik meg. Napi rendszerességgel különböző témakörökben adnak közre híreket (bel- és külföldi hírek, sport, kultúra, hétköznapok). 1987-ben hoztak létre egy kormányzati finanszírozású alapítványt a könnyen érthető kommunikációval kapcsolatos feladatok támogatására és szervezésére, melynek egyik alapító tagja és vezetője Bror Ingemar Tronbacke. Az alapítvány (később centrum) a tevékenységét a svéd kormányzat és a parlament által kiadott irányelvek alapján végzi (Bohman, 2017; Tronbacke, 1993; 1997). Logójuk a következő:

13. kép: a svédországi "lättläst" és a központ logója

Finnországban az 1980-as években kezdődött a könnyen érthető kommunikáció története. Az első könyv könnyen érthető formában 1983-ban jelent meg. Húsz éve létezik egy olyan rádió (Yleisradio), amely alkalmazza a napi hírek összeállításában a könnyen érthető módszert. Emellett újságok, füzetek és regények jelennek meg könnyen érthető nyelven (finnül: selkokieli). „A finn könyvtárakban külön polcon találhatók meg a könnyen érthetően írt könyvek. Még a legkisebb falusi könyvtárban is van belőlük legalább egy polcnyi” (Timaffy, 2015 oldalszám nélkül). Helsinkiben található, a könnyen érthető kommunikációval összefüggő feladatok ellátására létrehozott „Selkokieli Centrum”, amit az oktatási minisztérium támogat évente hozzávetőleg 70.000 euróval. A kormányzati támogatás a biztosítéka a könnyen érthető „Selkouutiset” c. újság kiadásának, illetve évente mintegy 300 könnyen érthető kiadvány (könyv) megjelenésének (Leskelä, 2017).

Finnország könnyen érthető kiadványokkal (gyakorló tesztekkel, munkafüzetekkel) segíti azt is, hogy a menekültek finn állampolgárságot tudjanak szerezni (Roth, 2011). Logójuk a következő:

14. kép: a finnországi "selkokeskus" logója

A könnyen érthető kommunikációval kapcsolatos feladatok koordinálására Németországban először a brémai Lebenshilfe hozott létre irodát 2004-ben. Az iroda napjainkban hatféle szolgáltatást kínál.

1. Dokumentumokat és szövegeket fordítanak, mint pl. jogszabályi szövegek vagy munkaszerződés, lakásbérleti szerződés, információs szórólapok, házirendek.
2. Vannak saját könnyen érthető kiadványaik.
3. Mások által készített könnyen érthető szövegek esetében biztosítják azok ellenőrzését (lektorálását), ezzel munkát adnak értelmileg akadályozott személyeknek.
4. Előadásokat tartanak a könnyen érthető kommunikáció szükségességéről, magáról a módszerről.

5. Képzéseket tartanak olyan személyeknek, akik szeretnének részt venni a könnyen érthető szövegek, információk előállításában és azok ellenőrzésében (lektorálásában).
6. Tanácsadással is foglalkoznak.

Szolgáltatásaik célcsoportja nagyon széles; megtaláljuk közöttük a Lebenshilfe intézményeit, hivatalokat, cégeket, egészségügyi és oktatási intézményeket is. Kiemelt figyelmet fordítanak arra, hogy könnyen érthetők legyenek a hivatali űrlapok és kérvények, a jogszabályok, a használati útmutatók (pl. háztartási gépeké vagy szórakoztató elektronikai cikkeké), de a napi hírek is.

Németországban 2006-ban jött létre a „Netzwerk Leichte Sprache” („Können Értethő Kommunikáció Hálózat”), amely szorosan együttműködik az értelmileg akadályozott emberek önérvényesítő csoportjaival.

A hálózatban fordítók és „anyanyelvi lektorok” dolgoznak. „Anyanyelvi lektorok” azok az értelmileg akadályozott személyek, akik ellenőrzik, hogy valóban érthető-e számukra azok a kiadványok, amelyeket a fordítók ebből a célból készítettek. Az elmúlt évtizedben a hálózathoz közel 30 szervezet csatlakozott. Tagjai sorában már nem csak német, hanem osztrák, svájci, luxemburgi és Olaszországból dél-tiroli szervezetek is vannak. A hálózatot 2013. augusztusában formálisan szövetséggé alakították. A szervezet által használt, a könnyen érthető anyagok minőségét tanúsító logó a következő:

15. kép: a "Netzwerks Leichte Sprache" könnyen érthető minőséget igazoló logója.

Ehhez a mozgalomhoz köthető a németországi első könnyen érthető lexikon kiadása 1999-ben, amit 2008-ban követett a második, javított és bővített változat (*Mensch zuerst – Netzwerk People First Deutschland*, 2008).

16. kép: a németországi "Mensch Zuerst!" könnyen érthető információhordozókon alkalmazott logója.

Közismert, hogy számos európai ország törvényben ismerte el a jelnyelvet a siket személyek anyanyelveként és törvényben garantálja a jogot a jelnyelv használatára. A németországi Netzwerk Leichte Sprache tagjai úgy vélték, hogy ezzel azonos jogokra lenne szükségük. Ezért 2009-ben 13.000 aláírást gyűjtöttek össze, majd benyújtottak egy petíciót is annak érdekében, hogy a német szövetségi parlament napirendre tűzze a könnyen érthető kommunikáció témáját. A 2002-es fogyatékos személyek esélyegyenlőségéről szóló törvény módosítása 2011-ben lépett hatályba. A jogszabály 11.§-a külön rendelkezik az érthetőségről és a könnyen érthető kommunikációról. A 12.§ (1) bekezdése értelmében az állami szervezetek honlapjain az információkat könnyen érthető formában is közzé kell tenni.

A könnyen érthető kommunikáció mögötti tudományos bázis egyik fellelőjére német nyelvterületen a németországi Universität Hildesheim. Az egyetemen egyre nagyobb múltja van az inklúzió és az akadálymentes kommunikáció kutatásának, oktatásának és fejlesztésének. A nyelvtudományi fókuszú könnyen érthető kommunikációs kutatóközpontot Christiane Maaß hozta létre 2014. január 1-jén. Az egyetemi szervezeti egység tudományos (elméleti) kutatómunkával (pl. szakkönyvekkel és szakdolgozatokkal, a szabályrendszerek nyelvtudományi és fordítástudományi szempontú kritikájával), illetve gyakorlati jelentőségű projektek megvalósításával járul hozzá a könnyen érthető kommunikáció minőségének emeléséhez. A kutatóközpont honlapján tájékozódhatunk a futó és már lezárult kutatásokról, projektekről, valamint választ kaphatunk gyakori kérdésekre. Ilyen kérdés például, hogy használják-e egyáltalán az érintett emberek a számukra készített információkat? Megéri-e az anyagi és szellemi befektetés? Létezik-e olyan szoftver, amelyik lefordíthatná a szövegeket? Tényleg jobban értik-e az érintettek a könnyen érthető szöveget? Honnan tudjuk, hogy az irányelvek a valódi szükségletekre és képességekre reagálnak? A feltett kérdésekre nem csak itt, hanem a kutatóközpont munkatársai által irányított szakdolgozatokból is választ kaphatunk. A honlapról számos szakdolgozat és a hivatkozott szakkönyv is letölthető ([Maß, 2015](#)). Az egyetem minőségbiztosítási szolgáltatást is nyújt.

Az általuk ellenőrzött anyagok könnyen érthetőségének minősítését az alábbi logók tanúsítják.

17. kép: a németországi Universität Hildesheim könnyen érthető minőséget igazoló logói

Ausztriában a 2000-ben Walburga Fröhlich és Klaus Candussi által alapított „atempo-Gruppe” munkássága érdemel figyelmet. A frenchice jellegű társadalmi vállalkozásnak napainkban kb. 80 munkatársa van, akik közül kb. 20 fő értelmileg akadályozott személy. A cég rendelkezik Facebook és Twitter oldallal is. A cégcsoport három társadalmi vállalkozásának egyike a könnyen érthető kommunikációval foglalkozó „capito”. A „nueva” tevékenysége az értelmileg akadályozott emberek lakhatására és munkáltatására irányul. Van továbbá egy éttermük, a „Das Lorenz”.

Az „atempo” hálózatnak jelenleg 19 tagja van Ausztriában és Németországban. A hálózat tagjai azonos szolgáltatásokat nyújtanak, azonos minőségben, azonos minőségbiztosítási rendszert működtetve. Képzéseket is szerveznek: a „Leicht Lesen” 15 fős, 110 órás képzés, melyhez 30 óra online-képzés társul házi feladatokkal. A képzés során elsajátítják a könnyen érthető szöveg készítésének, az ellenőri (lektori) munka moderálásának a technikáját, a minőségbiztosítási eljárást. 2017-ben adták ki a könnyen érthető kiadványok minőségének ellenőrzését szolgáló minőségi sztenderdeket (Fröhlich, 2017). Az „atempo”-nak sikerült az elmúlt években számos díjat elnyernie (pl. Ashoka ösztöndíj, European Business Award, Franchise Award, B2B Diversity Preis, SozialMarie Preis).

18. kép: az osztrák capito Netzwerks könnyen érthető minőséget igazoló logója

Az „atempo” munkásságának kiemelten fontos eleme, hogy a könnyen érthető kiadványokat többféle nyelvi szinten készíti el. Az „A1” a legkönnyebben érthető szintet jelenti. Csak könnyű, ismerős szavakat és rövid mondatokat alkalmaznak. A mondatokat nagyon könnyen olvashatóan írják le. Csak a legfontosabb információkra szorítkoznak. Az „A2” szinten az a legfontosabb, hogy az olvasók megértsék a legfontosabb információkat. Például egy döntéshez szükséges információkat vagy az utasításokat. Az olvasóknak képesnek kell lenniük ennek megfelelően cselekedni. Például elég gyorsan kell tudniuk dönteni, és nem halaszthatják el a határidőt. A „B1” szinten megfogalmazott információkat a legtöbb ember könnyen elolvashatja és megértheti. Nem használnak nehéz szakkifejezéseket és idegen szavakat (Moser, 2015).

19. kép: az osztrák capito Netzwerks által használt logók a könnyen érthetőség különböző nyelvi szintjeinek a jelzésére

Szabályrendszerek

A szabályrendszerek funkciója, hogy támogassák az üzenet közlőjét abban, hogy milyen módszerrel tudja az üzenetét a befogadó dekódolási kompetenciájának szintjéhez legközelebbi módon kódolni. A szabályrendszerek tehát azt mondják meg, hogy hogyan tudom a mondanivalómat könnyen érthetően megfogalmazni. Ez tehát a könnyen érthető kommunikáció legfontosabb tartópillére. A szabályrendszerek nélkül nincs könnyen érthető kommunikáció.

Magyarországon és a nemzetközi szinten egyaránt nagyon sok szabályrendszerrel találkozhatunk. A szabályrendszerek térképének megrajzolását segítheti, ha azokat különböző szempontok mentén csoportokba rendezzük. Ezek a szempontok a következők: a szabályrendszer kiadója, időbeli hatálya, területi hatálya, az üzenet típusa, a kódolás folyamata, a kódolás speciális területei.

A *szabályrendszer kiadója* megmutatja, hogy a szabályrendszer alkalmazása kötelező jellegű-e. Használatát jogszabály rendelheti el, vagy állami szereplő adhatja ki. Vannak olyan szabályrendszerek, amelyekhez önként lehet csatlakozni, mert azt civil szervezet vagy tudományos tevékenységet végző felsőoktatási intézmény adta ki.

Az adott szabályrendszer kiadója lehet az állam, illetve az állami irányítás alá tartozó szervezet. Az állam ilyen kötelezettségét a későbbiekben bemutatásra kerülő ENSZ egyezmény is megfogalmazza. Az állami szerepvállalás, a szabályrendszer jogszabállyal történő kiadása azért lehet előnyös, mert így alkalmazása kötelezővé tehető, a végrehajtás ellenőrizhető, a végrehajtás elmulasztása akár szankcionálható is.

Szabályrendszereket az értelmi sérült személyek érdekeit képviselő vagy nekik szolgáltatást nyújtó civil szervezetek is kidolgozhatnak a mindennapi gyakorlat során szerzett tapasztalataink alapján (Csató, 2002; Gruiz, é.n.; *Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége*, 2009a – 2009b – 2009c). Ezen szabályrendszerek alkalmazása nem kötelező a közszolgáltatást nyújtók körében. Ugyanakkor, ha egy civil szervezet a közszolgáltatások szervezésében magasfokú beágyazottságra tett szert, úgy a szabályrendszerhez való önkéntes csatlakozás garantálhatja a szabályrendszer tényleges alkalmazását.

A szabályrendszereknek, azaz a kódolás szabályainak alapvetően a könnyen érthető kommunikáció különböző célcsoportjainak, azaz a befogadóknak a nyelvi kompetenciájáról, azaz a dekódolás folyamatáról tudományosan megszerzett ismeretekre kell(ene) épülnie. Ezért a szabályrendszerek kiadójaként a tudományos élet szereplői, így egyetemek is szóba kerülhetnek. A könnyen érthető kommunikáció célcsoportja rendkívül heterogén. Ezek a csoportok eltérő módon dekódolják az üzenetet. Ezért valójában többfajta szabályrendszerre lehet szükség.

Kiemelten fontos a *szabályrendszerek megújítása (időbeli hatálya)*. Vannak olyan szabályrendszerek, amelyeket alkotói az első kiadást követően az alkalmazás során szerzett tapasztalatok alapján egyszer vagy akár többször is átdolgoztak. Érdemes mindig a legutoljára kiadott verziót alkalmazni. Ez felhívja a figyelmet a szabályrendszerek beválása folyamatos vizsgálatának és megújításának szükségességére is.

A szabályrendszereknek lehet területi hatálya. Vannak olyan szabályrendszerek, amelyeket több országban is alkalmaznak, de vannak nemzeti szinten vagy akár csak egy-egy szervezet / intézmény szintjén figyelembe vehető szabályrendszerek is.

A szabályrendszerek irányulhatnak az üzenet típusára, azaz arra, hogy az üzenetet szóban, írásban, képekkel vagy filmes formában (szóval, feliratozással és képekkel egyszerre) szeretnénk-e kódolni. Ezzel összefüggésben nagyon fontos kutatási téma, hogy az itt felsorolt formák vagy formák kombinációi közül melyik az, amelyik valóban támogatja a megértést értelmi sérült személyek esetében.

Lehetnek olyan szabályrendszerek is, amelyek a *kódolás folyamatára*, a folyamat során betartandó lépésekre vonatkoznak, vagy a kódolás eredményeként megszületett üzenet minőségének a biztosítására irányulnak.

És végül lehetnek olyan szabályrendszerek, amelyek *az élet egy-egy területének speciális szempontjaira* vonatkoznak. Például arra, hogy hogyan szervezzünk meg egy könnyen érthető konferenciát vagy hogyan készítsünk könnyen érthető üzenetet a muzeális javak bemutatására, szépirodalmi művek vagy a Biblia fordítására, az épületekben található vagy a közlekedési információk kódolására. Információszerzésre korunkban egyre inkább elterjedt módon az internetet, illetve mobilapplikációkat használjuk. A webes tartalom fejlesztését és a webes design kialakítását szabályozó leírás is létezik (WEB Content Accessibility Guidelines 2.1.). Könnyen érthető mobilapplikáció készítésére irányuló szabályrendszerrel azonban még nem találkoztam.

A fentiekben leírtak rávilágítanak arra a helyzetre is, miszerint könnyen előfordulhat, hogy adott földrajzi helyen, adott időben egyidejűleg több szabályrendszer is hozzáférhető. Miközben ez a fajta változatosság a felhasználó számára rugalmasságot biztosít, egyúttal bizonytalanságot szül, és megnehezíti a könnyen érthető kommunikációs módszer egységes alkalmazási gyakorlatának kialakulását.

A szabályrendszerekkel kapcsolatban meg kell jegyezmem még valamit. A források feltárása során eddig nem találkoztam olyan tanulmánnyal, amelyik magyarázatot adna arra, hogy az üzenetek könnyen érthető kódolásának szabályrendszereiben található szabályok miért éppen azok, amelyek. Vajon a javasolt szabályok megfigyelésekre, mindennapi tapasztalatokra vagy tudományos kutatási eredményekre, esetleg az alkalmazott módszerek beválásának tudományos vizsgálatára épülnek? Az itt felvetett kérdésre egyelőre nem tudok választ adni.

Érdekességként jegyzem meg, hogy a szabályrendszerek lehetnek önmagukban is könnyen érthetőek és készülhettek sztenderd nyelven is.

A magyar nyelven elérhető, Magyarországon alkalmazott szabályrendszerek

Magyarországon jelenleg öt magyar nyelven elérhető, kifejezetten a könnyen érthető kommunikációra vonatkozó szabályrendszert ismerünk. Ezek közül négy valójában idegen nyelven készült szabályrendszer fordítása, az ötödik pedig egy azok alapján készített hazai kivonat (*Csató, 2002; Gruiz, é.n.; Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a – 2009b – 2009c*).

Ezek közül három a könnyen érthető beszélt, írott, képi és filmes üzenet kódolásra vonatkozik (*Csató, 2002; Gruiz, é.n.; Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a*), egy a kódolás folyamatára (*Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009b*), egy pedig a képzők képzésére (*Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009c*).

Kiadójuk alapján megállapíthatjuk, hogy mind az öt szabályrendszert civil szervezet dolgozta és adta ki. Alkalmazásuk tehát Magyarországon nem kötelező (*Csató, 2002; Gruiz, é.n.; Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a – 2009b – 2009c*).

Időbeli hatályuk alapján az első szabályrendszer 2002-ben került kiadásra (*Csató, 2002*), amit felváltott a 2009-ben nemzetközi együttműködésben készített, egymással szoros egységet képező három szabályrendszer (*Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a – 2009b – 2009c*). A hazai szabályrendszer kiadásának éve nem ismert (*Gruiz, é.n.*).

Területi hatályuk tekintetében négy szabályrendszer országosan bevezetett (*Csató, 2002; Gruiz, é.n.; Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a – 2009b – 2009c*), egyet pedig kifejezetten a kiadó civil szervezet keretében alkalmaznak (*Gruiz, é.n.*).

Az alábbiakban ezen szabályrendszereket mutatom be.

Nemzetközi előzmények és az első, magyar nyelven megjelent szabályrendszer

A feldolgozott források alapján az első ismert útmutatót az International Federation of Library Associations and Institutions (továbbiakban: IFLA; magyarul: Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége) adta ki 1997-ben (IFLA, 1997). Az IFLA az évek alatt összegyűjtött tapasztalatok alapján átdolgozta az útmutatót és azt angol, arab, japán, spanyol és török nyelven elérhető változatban 2010-ben adták ki újra. A munkacsoport tagjai voltak Miasko Nomura Japánból, Gyda Skat Nielsen Dániából és Bror Ingemar Tronbacke Svédországból. A 29 számozott oldalból álló kiadvány tíz fejezetből áll. Felépítése hasonlít az Inclusion Europe a következőkben bemutatásra kerülő, illetve az IFLA korábbi kiadványának felépítésére (Nomura, Nielsen és Tronbacke 2010). Ezeknek az útmutatóknak nincs magyar nyelvű változata.

Ezt követően az International League of Societies for Persons with Mental Handicap (továbbiakban: ILSMH) adott ki útmutatót 1998-ban (Freyhoff, Hess, Kerr, Tronbacke és Van Der Veken, 1998). Az előző bekezdésben bemutatott és az itt bemutatásra kerülő két útmutatót Bror Ingemar Tronbacke személye köti össze, aki az 1987-ben a svéd kormányzat által létrehozott, a könnyen érthető kommunikációt segítő alapítvány vezetője is volt. Az ILSMH nemzetközi szintű, az érintett személyek és segítőik nemzeti szervezeteit tömörítő, európai szinten működő érdekvédelmi szervezet. Jogutód szervezete az Inclusion Europe. Szervezeti felépítéséből következő módon széles közönség elérésére képes, és így munkásságával komoly hatással van az európai és a nemzeti folyamatokra. Az ILSMH 1998-as útmutatója meghatározta a könnyen érthető anyagok készítésének alapjait. Ezt fordították le 2002-ben.

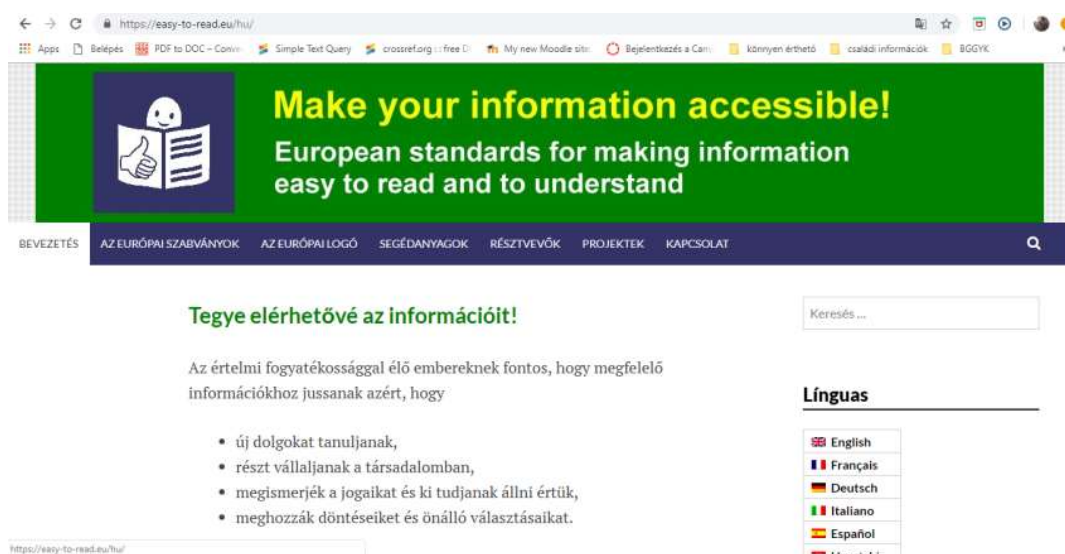
Az útmutató 10 fejezetből áll. A bevezetőt követően megtudhatjuk, hogy milyen legyen, kinek és miről szóljon a könnyen érthető kiadvány. A készítés menetét hat lépésben tárgyalja: a publikáció céljának és tartalmának a meghatározását a szöveg elkészítése követi; majd azt a célcsoport képviselővel ellenőriztetni, az ellenőrzés alapján javítani és újra ellenőriztetni kell. Az útmutató külön fejezetben foglalkozik a képekkel, illusztrációkkal és szimbólumokkal, illetve a kiadvány formai megjelenésének követelményeivel. Ezt követően rövid összefoglalását kapjuk annak, hogy hogyan járjunk el hangkazetta, videó-kazetta és interaktív média készítése esetén. A kiadványt további hasznos információkkal zárják (Csató, 2002).

Az Inclusion Europe szabályrendszerei

Az előző alfejezetben bemutatott irányelvet dolgozta át az Inclusion Europe, az ILSMH jogutód szervezete.

Az útmutató átdolgozására az Inclusion Europe által koordinált, 2007 és 2009 között futó, a Grundtvig Program által támogatott „Pathways I. Az utak a felnőttképzésben értelmi fogyatékossgal élő emberek számára” című projekt keretében került sor. Fontos megjegyezni, hogy míg az IFLA szabályrendszerében az alkotók több nyelvi szintre határoztak meg szabályokat, addig az Inclusion Europe szabályrendszere nem tesz különbséget a szabályokban a különböző nyelvi szintek között (*Bredel és Maß, 2016b*).

A projektben Skócia, Finnország, Franciaország, Írország, Németország, Portugália, Ausztria és Litvánia vett részt. Az „Információt mindenkinek!” c. – egyébként könnyen érthető nyelven elkészített útmutatót 16 európai nyelvre fordították le. A könnyen érthető kommunikáció európai alapelvei 1+5 fejezetből áll. Az alapelvekről szóló általános leírást, az írásbeli kommunikáció alapelveinek a bemutatása követi, majd megismerkedhetünk a könnyen érthető elektronikus kommunikáció, a videó és a hangfelvétel készítésének alapelveivel. A 40 oldalas leírás jó kiindulási alapnak tekinthető ahhoz, hogy munkához lehessen kezdeni (*Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a*). Az itt következő honlapon a projektről, az azt követő kiadvány képére kattintva a szabályrendszerről további információkat is szerezhetünk.

20. kép: Az Inclusion Europe honlapja: könnyen érthető kommunikáció

21. kép: Az "Információt mindenkinek!" c. útmutató borítója

A Pathways I.-re épülő „Pathways II. Utak a felnőttképzésben értelmi fogyatékossgal élő emberek számára” c. projekt 2011-2013 között valósult meg. Ebben a munkában Csehország, Észtország, Horvátország, Lettország, Magyarország, Olaszország, Spanyolország, Szlovákia és Szlovénia képviselői vettek részt. Újabb két, magyar nyelven is elérhető kiadvány készült el. Az egyik egy iránymutatás azoknak az embereknek a képzéséhez, akik könnyen érthető dokumentumokat készítenek, a másik pedig arról szól, hogy hogyan vonjunk be értelmi fogyatékossgal élő embereket könnyen érthető szövegek készítésébe. A részvétel elve gyakorlatilag a munka teljes időszakára szól; azaz nem csak a már elkészült mű lektorálását célszerű értelmileg akadályozott emberre (illetve a célcsoport tagjára) bízni, hanem már a téma kiválasztásában is helyes, ha közreműködhet (*Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009b; Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009c*).

22. kép: A "Ne írjon nekünk, nélkülünk!" c. kiadvány borítója

23. kép: "Az egész életen át tartó tanulás oktatóinak képzése" c. kiadvány borítója

Fontos látnunk, hogy a szövegek megértésében különböző csoportok számítanak támogatásra. A célcsoportok szükségleteitől és igényeitől igen nagy mértékben függ, hogy milyen lépésekre, milyen módszerekre, milyen tartalmi és formai átalakításokra van, illetve lehet szükség. Az értelmileg akadályozott emberek önmagukban is nagyon heterogén szükségletű csoportot jelentenek, így a számukra kidolgozott irányelveket, legalábbis azok egy-egy elemét rugalmasan célszerű használni. Egyértelmű, hogy az IFLA tágabb célközönségre, az Inclusion Europe alapvetően az értelmileg akadályozott személyekre dolgozta ki a javaslatait.

A könnyen érthető kommunikáció, ahogyan erről az előbbiekben már szóltam, jelenlegi gyakorlatunkban a PATHWAYS I. nemzetközi projekt keretében kidolgozott szabályrendszeren alapul. Azt is tudjuk már, hogy a könnyen érthető anyagok készítésének egyik alapelve, hogy a könnyen érthetőséget értelmi sérült személyekkel ellenőriztetni kell. Erre a feladatra nem pusztán az értelmi sérülés teszi alkalmassá az embereket; a könnyen érthetőség ellenőrzésének módszerét el kell sajátítani.

“A PATHWAYS II – Az egész életen át tartó tanulás lehetőségei értelmi fogyatékosággal élő felnőttek számára” elnevezésű nemzetközi projekt “célja ösztönözni az értelmi fogyatékos emberek egész életen át tartó tanulásban való aktív részvételét – a könnyen érthető anyagok terjesztésével, a szakemberek képzésével, a különböző szakterületek együttműködésének kezdeményezésével” (*nyest.hu*, 2013. 1.).

Az ÉFOÉSZ 2011-ben kapcsolódott be a projektbe, nyolc másik résztvevő ország képviselőivel közösen. A projekt keretében kiadványok készültek el, illetve képzéseket és egy zárókonferenciát tartottak.

A projekt egyik legfontosabb szereplője Bercse László, aki akkor az ÉFOÉSZ munkatársaként, önérvényesítőként kapott lehetőséget, és aki ma az ÉFOÉSZ társelnöke, az EPSA elnöke. Bercse László elvégezte a projekt keretében szervezett képzést, majd trénerként, oktatóként adta tovább a könnyen érthető kommunikációról megszerzett tudását.

“László maga is átélte a nehézségeket, amiket a könnyen érthető tananyagok hiánya okozott a felnőttoktatásban. „Házvezetőképzésre jártam, ahol ugyanabból a könyvből tanultunk, mint mindenki, aki elvégzi ezt a felnőttképzést – ezt én elég bonyolultnak találtam. Ebből kellett

vizsgálunk is. A tanár minden alkalommal felírta a táblára a fejezet lényegét” – meséli” (*nyest.hu*, 2013. 1.).

Doktori dolgozatom fókuszára, azaz a képzésfejlesztésre figyelemmel igen lényeges Bercse László 2013-ban megfogalmazott gondolata: “a rendszer rossz működését mutatja: a pedagógus nem kapott sem képzést a könnyen érthető kommunikációra vonatkozóan, sem ilyen szemlélettel készült tananyagot” (*nyest.hu*, 2013. 1.). “A projekt másik koordinátora, Olach Csilla ennek kapcsán kiemelte: fontos cél, hogy a könnyen érthető módszer minél szélesebb körben elterjedjen, intézményi szinten is használják a szakemberek. Az ÉFOÉSZ évek óta végez ilyen jellegű ismeretterjesztő munkát, és a kezdetektől folyamatosan alakítják is a könnyen érthető kommunikációt a magyar nyelv sajátosságaihoz” (*nyest.hu*, 2013. 1.).

A Down Alapítvány szabályrendszere

A Down Alapítvány a MAK program keretében dolgozott ki egy szabályrendszert, ami a fent bemutatott szabályrendszer kivonatolt formája (*Gruiz, é.n.*).

A könnyen olvashatóság és a könnyen érthetőség ellenőrzése

A könnyen érthető kommunikáció emberi tevékenység. Igaz ez még akkor is, ha a modern informatika korában előfordulhat, hogy az üzenet könnyen érthető kódolását és a kódolt üzenet könnyen érthetőség szabályaival való összevetését számítógépre bizzuk.

Mindannyiunk életében előfordul, hogy a kommunikáció során észrevesszük: a partnerünk nem érti a gondolatainkat. Ilyenkor ösztönösen újra megfogalmazhatjuk az üzenetünket. Megpróbáljuk még egyszer elmondani, még egyszer megmagyarázni, talán az előbbinél egyszerűbben. Valójában ezt teszi minden pedagógus, amikor tanít. Alkalmazkodik a tanuló nyelvi szintjéhez. És ezt teszik az értelmi sérült gyermekekkel és tanulókkal foglalkozó gyógypedagógusok, az értelmi sérült felnőtteknek pl. szociális szolgáltatást nyújtó szakemberek is. Meggyőződésem azonban, hogy a könnyen érthető kommunikáció ennél tudatosabb tevékenység, aminek az alkalmazására fel kell készülni. Szükség van tehát jól képzett emberi erőforrásra.

Honnan tudhatjuk azt, hogy a könnyen érthetően kódolt üzenet dekódolása a befogadó részéről már nem ütközik akadályba? Honnan tudhatjuk, hogy könnyen érti a könnyen érthetőnek szánt üzenetet? A válasz egyszerű: ki kell próbálni.

Azt a személyt, aki ezt a próbát elvégzi, nevezhetjük ellenőrnek is. Ugyanez történik akkor, amikor két nyelv között végzünk fordítást; az eredményt anyanyelvi lektorok ellenőrzik. Az anyanyelvi lektorok a lektori tevékenységre formális oktatás keretében készülnek fel. Meggyőződésem, hogy a könnyen érthetőség ellenőrzésére is fel kell készülni, ahogyan erről éppen az előző alfejezet utolsó gondolatsorában már szóltam.

A könnyen érthető információkat általában olyan emberek állítják elő, aki értik a bonyolult információkat is. Nyilvánvaló, hogy számukra sem a bonyolult, sem az egyszerűen fogalmazott, sem a könnyen érthető információk megértése nem okoz nehézséget. A könnyen érthető üzenet érthetőségét elméletben összevethetik a szabályrendszerrel, illetve összehasonlíthatják az üzenet befogadójának dekódolási tevékenységéről tanult ismereteikkel. Ezt az elméleti, fejben elvégezhető tevékenységet kiegészítheti az, ha objektív vagy szubjektív módszerekkel megfigyelik az üzenet befogadóját a dekódolási folyamat közben. A megfigyelés eredményei alapján következtethetnek az üzenet érthetőségére.

Tudhatják-e biztosan, hogy az általuk előállított könnyen érthető információk azok számára is könnyen érthetőek, akiknek készítették? Meggyőződésem, hogy a befogadók közvetlen kikérdezése, illetve a tudatos ellenőrzési folyamatban a befogadó részvétele nélkülözhetetlen.

Az egyik előző, „a könnyen érthető információhordozók jelöléséről, a logóhasználatról” szóló fejezetben már olvashattunk arról, hogy legalább egy értelmi sérült személynek el kell olvasnia a szöveget és döntenie kell arról, hogy könnyen érthető-e számára. Sőt, azt is olvastuk, hogy az érthetőség ellenőrzését végző személy nevét a kiadványban fel kell tüntetni (*Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a*).

A könnyen érthető kommunikáció jelen írásban preferált célcsoportját az értelmi sérült személyek alkotják. Észszerűnek tűnik az a gondolat, hogy éppen ők maguk, azaz az értelmi sérült emberek tudják nekünk megmondani, hogy milyen információkra van szükségük vagy éppen milyen témáról olvasnának szívesen. És ők azok, akik visszajelzést tudnak adni például arról, hogy milyen szavak okoztak nekik nehézséget vagy könnyebb lenne-e a szöveget elolvasniuk, ha nagyobbak lennének a betűk.

A könnyen érthető kommunikáció során az információ befogadója az értelmi sérült személy. Az értelmi sérülés elengedhetetlen feltétele annak, hogy az értelmi sérült személy részt vehessen a könnyen érthető információk könnyen érthetőségének az ellenőrzésében. Ugyanakkor ez nem elégséges feltétel.

A könnyen érthetőség ellenőrzésekor ismernünk kell a könnyen érthető kommunikáció szabályrendszerét. Együtt kell tudni működni azzal a személlyel, aki a könnyen érthető információt előállította. Még eredményesebb lehet az érthetőség ellenőrzése, ha az értelmi sérült személy nem csak azt tudja megmondani, hogy számára érthető-e az információ, hanem arról is véleményt tud formálni, hogy más értelmi sérült emberek számára érthető-e.

Fontos, hogy az ellenőrzés eredménye megbízható legyen. Ezért kérdés az is, hogy az ellenőrzést egy vagy több személy külön-külön vagy több személy csoportosan végezze.

A szakszerűen alkalmazott könnyen érthető kommunikáció elterjedésének feltétele, hogy a módszer alkalmazására felkészített, képzett emberi erőforrás álljon rendelkezésre a könnyen érthető üzenet könnyen érthetőségének ellenőrzésére. Az elmúlt évtizedekben Németországban és Ausztriában alakult ki jó gyakorlat az értelmi sérült személyek képzésére ([Horváth, 2017b](#)).

Magyarországon ilyen képzés még nincs. Bercse László a fent körülírt „Pathways II.” program keretében részt vett egy ilyen próbaképzésben, ahol értelmi sérült személyek ismerkedtek a könnyen érthető kommunikációval és az érthetőség ellenőrzésével, de ez nem tekinthető formalizáltnak ([nyest.hu](#), 2013).

Könnnyen érthetőséget ellenőrző személyek képzése Németországban

Első helyen szólnunk kell arról, hogy ezek a képzések Németországban általában államilag még nem elismertek. Ez azt jelenti, hogy bár a képzés befejezéséről tanúsítványt adnak ki a képzők, a tanúsítvány nem jelent államilag is elismert szakképzettséget. A képzést befejező személyeket ellenőrnek nevezik (Prüfer und Prüferinnen für Leichte Sprache).

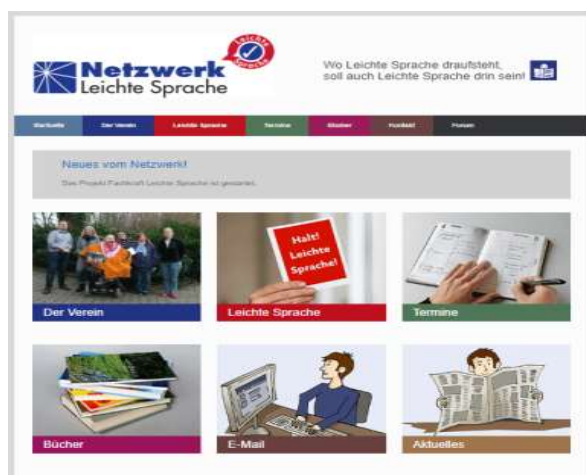
Ismert egy pilot-projekt, amit a BKB – Bundeskompetenzzentrum Barrierfreiheit e.V. szervezett 2011. május és 2012. február között. A kísérleti képzést a szövetségi munkaügyi és szociális minisztérium támogatta. A képzési program kidolgozásában a Mensch zuerst e.V., a Büro für Leichte Sprache der Lebenshilfe Bremen e.V., a Büro für Leichte Sprache der Osnabrücker Werkstätten, a Sprachfügel – Texte ohne Hindernisse és az EuWeCo szervezetek munkatársai vettek részt. A projektötlet és a képzés lebonyolítása az Interessenvertretung Selbstbestimmt leben Deutschland e.V és a Mensch Zuerst – Netzwerk People First Deutschland e.V. szervezetekhez köthető ([Bundeskompetenzzentrum Barrierfreiheit](#), 2012).

A képzés tartalmi elemei a következők voltak:

- Miért fontos a könnyen érthető nyelv? Hol lehet az értelmi sérült embereknek könnyen érthető információra szükségük? Mi az, ami nehezen érthető?
- A könnyen érthető nyelv története. Honnan származik a könnyen érthető kommunikáció és mióta létezik?
- Hogyan történik a könnyen érthető szövegek érthetőségének az ellenőrzése? Sokféle módszer létezik. Mindenki másképpen ellenőriz. Hogyan tudok én a legjobban ellenőrizni? Milyen segédeszközökre lehet szükségem az ellenőrzés során?
- A könnyen érthető kommunikáció szabályrendszere.
- Az ellenőrzés szabályrendszere. Mire kell figyelnem az ellenőrzés során?
- Az ellenőrzés, mint munka. Az ellenőrzés fontos, az ellenőrök munkáját komolyan kell venni. Az ellenőrzésre való képesség erőforrás.
- Milyen körülmények között tudok jól dolgozni? A munkahely és a munkahelyi hangulat. Mit tehetek, ha munka közben problémám adódik? Hogyan tudom magam kipihenni?
- Mit történik, ha befejeztem ezt a képzést? Hol és hogyan tudnak a képzett ellenőrök együtt dolgozni? Kit tudok megkérdezni, ha tanácsra van szükségem? Hol tudom magam továbbképezni?

Módszertani ajánlasként első helyen jelenik meg, hogy a teljes képzést könnyen érthetően kell megszervezni (gondolni kell az oktatók szóbeli kommunikációjára, az oktatási információkra, a képzési anyagokra, a tanulmányi szerződésre). Ez a pilot-képzés 3x3 napos volt. Az egymást követő 3 napon megtartott igen gyakorlatorientált képzést 4-6 hetes szünet követte. Ebben az időszakban az ellenőri képzésben részt vevő személyek tényleges ellenőri munkát végeztek. Igen fontos megjegyezni, hogy az ellenőri képzés oktatói között olyan értelmi sérült személyek is voltak, akik rendelkeztek már tapasztalatokkal a könnyen érthető kommunikáció területén. A tematikában megjelölt témakörök egy része (például a könnyen érthető kommunikáció története) könnyen érthető tananyagban is hozzáférhető (*Lebenshilfe Bremen und Büro für Leichte Sprache*, 2013).

Azóta sokféle képzés létezik. Vannak olyan civil szervezetek, amelyek 3 napos, összesen 18 órás képzést tartanak értelmi sérült személyeknek 3 egymást követő napon 300 eurós tandíj befizetése mellett. A képzés kifejezetten erre a célra fejlesztett könnyen érthető kiadványokkal történik (*Netzwerk Leichte Sprache*, 2017).

24. kép: A Netzwerk Leichte Sprache honlapja (képzési ajánlatokkal)

Ismertek 6 napos, 2-2-2 képzési nap vagy 3-3 képzési nap között 4-6 hetes gyakorlati képzést biztosító képzési és továbbképzési programok is (CAB Caritas, 2018).

Az augsburgi CAB Caritas „Fach-Zentrum für Leichte Sprache” szervezet 2018. január 1-től 4 éves modell-programot indított szövetségi minisztériumi támogatásból „Fachkraft für Leichte Sprache. Entwicklung einer Qualifizierungsmaßnahme für Menschen mit Lernschwierigkeiten” címmel. A program vezetője: Christine Borucker, a projekt vezetője: Denise Wiedemann. A cél, hogy államilag elismert szakképzési programot hozzanak létre az értelmi sérült ellenőrök képzésére. A program keretében 1-1 irodát működtetnek Berlinben és Augsburgban. 12 fő ellenőr képzését tervezik 2020. január 1-től kezdődően 12 hónapos próbaképzés keretében. Az 1-1 hetes bentlakásos képzést 2-4 hetes munkahelyi gyakorlat követi majd. A projekt tervezetéről egy 2018-as lipcsei, a könnyen érthető kommunikációval foglalkozó konferencia keretében beszélt az előadók egyike. Az itt megosztott információk a konferencia során jegyzetelt információkból származnak.

A könnyen érthető kommunikáció központjai, irodahálózatai

Az ENSZ egyezmény 2007. évi németországi és osztrák ratifikációját követően mindkét országban megkezdődött az ENSZ egyezmény végrehajtását segítő, a könnyen érthető kommunikáció elterjesztésére irányuló törvénykezési folyamat (Bredel és Maß, 2016a; Lang, 2019; Schulze, 2015;). A törvényi erő igen komoly keresletet inspirált a könnyen érthető fordítások iránt.

Így szükségessé és természetesen lehetővé vált olyan irodák, illetve irodahálózatok kialakítása, ahol egy vagy több személy főállásban vagy részállásban dolgozik könnyen érhető anyagok előállításán, köztük értelmi sérült személyek is. A térképen a német, osztrák, svájci és luxemburgi 92 irodából álló irodahálózatot látjuk:

25. kép: a Büro für Leichte Sprache irodahálózat (google maps)

A kutatás kutatástervezési stratégiája

A könnyen érthető kommunikáció működéséről, a módszer megalapozottságáról és hatásáról alig rendelkezünk megbízható, tudományos kutatáson alapuló eredményekkel (Almási, 2018; Fischborn, 2018; Hegedűs, 2018; Illyés 2012). Nem rendelkezünk elegendő tudással a módszerrel összefüggő kutatási kérdések és hipotézisek megfogalmazásához sem, hiszen még azt sem tudjuk biztosan, hogy mit jelent a könnyen érthető kommunikáció (lásd: „Ismeretek a könnyen érthető kommunikációról”). A könnyen érthető kommunikáció vizsgálathoz kialakított kutatási megközelítés új módszernek számít Magyarországon. A “vizsgálni kívánt jelenségről még nincs kellő információnk. A kutatás célja tehát egyszerű: több információ szerzése. ... Az eredményekből nem tudunk messzemenő következtetéseket levonni, mivel a vizsgálat célja nem végleges eredmények, hanem a további kutakodáshoz szükséges támpontok megszerzése” (Héra és Ligeti, 2005. 45.). Az „új jelenségek megismerésére”, illetve a „kutató saját kíváncsiságának a kielégítésére” leginkább a „felderítő kutatás” alkalmas (Lengyelne és Tóvári, 2001. 25.). Fel kell deríteni, össze kell gyűjteni és rendszerezett módon az olvasó elé kell tárnai a könnyen érthető kommunikációval kapcsolatban elérhető forrásokat. Meg kell tudni, hogy mi történt eddig, kik a szereplők, és le kell írni, hogy mit és miért csináltak eddig.

A kutatói paradigma

„A paradigmák azok az alapvető modellek vagy vonatkoztatási keretek, amelyek segítségével megfigyeléseket és okfejtéseinket szervezzük” (Babbie, 2003. 48.). ... „A paradigmák általános keretek vagy nézőpontok, szó szerint olyan pontok, ahonnan a dolgokat szemlélni lehet. Megmondják hogyan is nézzük az életet és tartalmazznak egy sor feltevést a valóság természetére vonatkozóan” (Babbie, 2013. 58.).

Emberképemet a fogyatékoságtudomány emberképe határozza meg. Kutatói megközelítemre a pragmatista tudásfilozófián alapuló kvalitatív kutatási paradigma jellemző. Felderítő, feltáró kutatást végzek. A kutatási eredmények megbízhatóságának és érvényességének növelése érdekében többféle kutatási módszert, technikát és forrást (trianguláció) alkalmazok. A kutatás során feltárára kerülő forrásokat multidiszciplináris keretben értelmezem. A továbbiakban a kutatói nézetrendszeremet meghatározó egyes elemeket mutatom be.

Emberkép

„Cselekvésképtelenek lennénk a gyógypedagógiai gyakorlatban, ha cselekedeteinket nem szűrnenk át egy meghatározott emberkép filterén” (*Haeberlin*, 1996 35.).

A kutatási folyamat során alkalmazott emberképet elsősorban a fogyatékoság értelmezésének emberi jogi modellje határozza meg. Az emberi jogi megközelítés szerint a fogyatékos személyek jogok birtokosai, az emberi jogoknak más emberekkel azonos alapon alanyai (*Chikán*, 2007 - kézirat; *Flowers*, 2009). Ezért a kutatás alappilléreit a fogyatékos személyeket megillető, az ENSZ egyezményben meghatározott emberi jogok jelentik.

Az emberi jogi modell megjelenésével a „fogyatékos személyekkel kapcsolatos egyéni jótékonykodástól a fogyatékos személyek alapjogi védelmének rendszeréig” jutunk el (*Kanter*, 2014; idézi: *Hoffmann és Jakab*, 2017. 227.).

„A fogyatékosággal élő emberek jogaival kapcsolatban a fogyatékosjogi-emberi jogi megközelítés kiemelten hangsúlyozandó ... lényegét összefoglalja az ENSZ egyezmény célja. Középpontjában az egyenlő lehetőségek és a hátrányos megkülönböztetés tilalma áll, kiemelve a fogyatékosággal élő emberek egyenlő méltóságát és egyéni autonómiáját. A fogyatékosjogi emberi jogi megközelítés középpontba helyezi az inklúziót, részvételt, hozzáférhetőséget, különbözőséget, melynek elemei az ENSZ egyezmény 3. cikkében is megjelennek. Az ENSZ egyezmény Bizottsága megerősítette, hogy az emberi jogi fogyatékosjogi elmélet megköveteli a részes államoktól, hogy figyelembe vegyék a fogyatékosággal élő személyek különbözőségét, illetve a korlátozottsággal élő egyének fizikai és attitűdbeli korlátokkal rendelkező környezetét” (*Mikola*, 2017. 26.).

„A fogyatékoság emberi jogi megközelítése a fogyatékosággal élő embereknek a társadalmi és fizikai környezetük általi akadályoztatását az őket megillető alapvető emberi jogok megsértéseként értelmezi. Ez a jogi megközelítés a fogyatékosággal élő személyek igényeit olyan jogokként fogalmazza meg, melyeket az érintettek követelhetnek, s melyekért szót emelhetnek” (*Flowers*, 2009. 272.).

A fogyatékoság személyes meggyőződésem szerint sem azonos az emberi test struktúrájának és/vagy funkciójának sérülésével (*Egészségügyi Világszervezet*, 2004; *Kullmann*, 2012), miközben a test felépítésre és a testi funkciók működésére a sokszínűség jellemző.

Ugyanakkor jobban azonosulok a biodiverzitásból, a genetikai diverzitásból, a neurodiverzitásból levezethető értelmezési keretet (*Dezső, 2014*). Így például az értelmi sérüléssel együttjáró Down-szindróma számomra nem genetikai rendellenességet jelent, amit mindenképpen ki kell javítani, meg kell gyógyítani, ellensúlyozni szükséges vagy a kialakulását meg kell előzni, hanem a kromoszómák sokszínű megjelenésének egyik formája, így létezése természetes, normális. Ezért sem fontos – választott témánk szempontjából – a testi struktúra vagy funkció sérülésének vizsgálata (*Gaál, 1996; Goodley, 2011; Hoffmann és Jakab, 2017; Könczei, Hernádi, Kunt és Sándor, 2015*).

Hiszem, hogy a fogyatékoság társadalmi konstrukció eredménye. Ebből a meggyőződésből indulok ki. Ha egy értelmi sérült ember nem érti az információkat, annak okát nem az értelmi sérült személyben, az értelmi sérült személy nyelvi kompetenciájának átlaghoz viszonyított sérülésében keresem. A fogyatékoság életérzése az információkhoz való hozzáférés hiánya miatt alakul ki. Ez a megközelítés jelöli ki a kutatói cselekvés és a beavatkozás irányát is. A fogyatékoság életérzésének csökkentése akkor érhető el, ha a figyelmünket az értelmi sérült személy környezetére, a doktori dolgozat tekintetében az üzenetek könnyen érthető megfogalmazására fókuszáljuk. A fogyatékoság az ember és környezete viszonyában jön létre: a kommunikációs helyzetben megjelenő közlő, azaz a társadalmi környezet alakítja ki a fogyatékoság érzését, mert az üzenet megfogalmazásakor nem alkalmazkodik az értelmi sérült személy létező nyelvi kompetenciájához.

A WHO 1980-as definíciója még az egyén individuális minőségeként és oksági lánc következményeként értelmezte a biológiai (organikus sérülés), a pszichés (a funkciók eltérő működési képessége) és a szociális szint (az egyén nehezített társadalmi beilleszkedése) összefüggéseit. A WHO 1997-es állásfoglalása már a társadalmi komponensek hatását is kiemeli: az egyes szintek közötti kölcsönös egymásra hatást feltételez. A funkcióképesség, a fogyatékoság és az egészség nemzetközi osztályozása 2004-es klasszifikációja szerint a gyógypedagógia szempontjából a főfogalom a képességzavar, amely a funkcióképesség bármely természetű és eredetű akadályozottságát jelenti. (Kullmann, 2012). Ebben a kontextusban a részvétel (participáció) kommunikációs nehezítettsége is fogyatékoság, például a tanulási akadályozottság kialakulásának - egyik vagy egyetlen - oki tényezőjeként értelmezhető.

Ha az a célunk, hogy az értelmi sérült személy az információkat értelmezni tudja, cselekvésünk tárgya elsősorban nem az értelmi sérült személy. Nem zárom ki annak lehetőségét és szükségességét, hogy az értelmi sérült személy nyelvi kompetenciáját mérjük, majd a mérés eredményei alapján fejlesszük. A fogyatékos társadalmi konstrukcióként való értelmezéséből az következik, hogy a cselekvés tárgyaként a közlőre irányuló lehetőségeket keressük: amikor a közlő alkalmazkodik az értelmi sérült személy nyelvi szintjéhez saját magatartásának a megváltoztatásával, a közölni kívánt információk értelmi sérült személy számára is könnyen érthető megfogalmazásával. Ezért került a doktori vizsgálat fókuszába a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzések története.

A fogyatékos értelmezésének az alábbiakban bemutatásra kerülő öt alapelveken nyugvó emberi jogi modellje alapján a fogyatékos személyeket emberi mivoltunkban az emberi létezés egyik formájának, a sokszínűség részének tekintjük.

Első alapelveként kiindulópontnak kell tekinteni a fogyatékos személyek emberi jogainak keretrendszerét, melyre következetesen kell hivatkozni. „Ez a keretrendszer rögzíti azokat a célkitűzéseket és egyetemes normákat, amelyekhez a törvények, irányelvek és beavatkozások hatásait mérni lehet” ([Bokulic és Taneja, 2015. 11.](#)). Itt figyeljünk fel arra, hogy a „norma”, azaz az összehasonlítás, a viszonyítás alapját nem az ép test jelenti, hanem a fogyatékos személyt megillető emberi jog (ez a norma) és annak megvalósulása (ez a normától való eltérés) ([Degener, 2003](#); [Pinto, 2016](#)). Ezért lesz a kutatómunka egyik központi eleme maga a fogyatékos személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény.

Az emberi jogi megközelítés második fontos alapelve a képessé tétel. „Elegendő ismeretet biztosít a sebezhető csoportok számára ahhoz, hogy szót emeljenek saját jogaikért, hangot ad nekik, és így tevékeny érdekcsoporttá teszi őket” ([Bokulic és Taneja, 2015. 11.](#)). „A fogyatékos ember jogi megközelítésének célja az, hogy felhatalmazza a fogyatékosokkal élő embereket arra, hogy saját maguk hozzák meg döntéseiket, álljanak ki önmagukért, és saját maguk irányítsák az életüket” ([Flowers, 2009. 36.](#)). Az információk könnyen érthető megfogalmazásával az értelmi sérült embert hatalommal ruházzuk fel. Emlékezzünk az önérvényesítő csoportokról az „Az önérvényesítés” c. fejezetben írt gondolatokra, illetve ezzel összefüggésben az önérvényesítést lehetővé tevő könnyen érthető kommunikációra. Az értelmi sérült személy a könnyen érthető információk birtokában képes önálló döntéseket hozni, az információhoz jutás tudáshoz jutás, ez a tudás pedig maga a hatalom.

„Míg csak egyvalaki birtokában van egy bizonyos információ, ő áll a hierarchia csúcsán, hatalma van az információval nem rendelkezők fölött. Ha azonban megosztja, közli valakivel vagy közzé teszi az információt, akkor maga mellé emeli az információ új birtokosait, a hatalmát osztja meg velük” ([Sliz, 2012. 14.](#)). A képessé tétel, a felhatalmazás kétségtelenül oktatási, nevelési tevékenységet feltételez. Meg kell tanítani a jogokat az értelmi sérült embereknek, és ki kell alakítani a jogtudatosságot.

A harmadik alapelv a fogyatékos személy participációjának minőségéről szól: „A részvétel nem csak a cél elérésére szolgáló eszköz, hanem alapvető emberi jog is, amelyet önmagáért érvényesíteni kell” ([Bokulic és Taneja, 2015. 11.](#)). A fogyatékos személynek a részvételhez van joga és nem a bevonáshoz. A részvétel jog, a bevonás a részvételhez fűződő jog érvényesülését segítő kötelezettség. Az értelmi sérült személyek részvételhez fűződő jogát a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzésfejlesztési folyamatban, illetve a képzések megvalósításakor is érvényesíteni kell.

Fontos érték az értelmi sérült személy – sokszor nehezen megragadható – emberi méltósága. Az emberi méltóság jelenik meg akkor, amikor az értelmi sérült személyt bevonjuk a könnyen érthető információk előállításának folyamatába a szükségletek feltárásától kezdve, a kész anyagok érthetőségének a vizsgálatáig, illetve az elvégzett munkájukat megfizetjük.

A negyedik alapelv a diszkrimináció szempontját ragadja meg. „A fejlesztési tevékenységek célja a diszkrimináció kiküszöbölése. ... A nemzetközi emberi jog egyetemesen tiltja a hátrányos megkülönböztetést” ([Bokulic és Taneja, 2015. 11.](#)). A könnyen érthető kommunikáció nem csak az információkhoz és a kommunikációhoz való egyenlő esélyű hozzáférés eszköze, hanem alkalmazásával megelőzhető a hátrányos megkülönböztetés bizonyos formái. A könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jogok érvényesítését szolgáló, akár állami intézkedések megtételének hiánya, vagy az info-kommunikációs akadályok létezése azonban hátrányos megkülönböztetéshez vezethet. „Az emberi jogi modell a társadalmi akadályokat is figyelembe veszi, s fő célja ezeknek az akadályoknak a lebontása” ([Weller, 2013](#); idézi: [Hoffmann és Jakab, 2017. 226.](#)).

Az emberi jogi megközelítés ötödik alapelve az elszámoltathatóság. „A jogok kötelezettségeket vonnak maguk után, a köteleességeknek pedig elszámoltathatónak kell lenniük” ([Bokulic és Taneja, 2015. 11.](#)).

„A fogyatékoság emberi jogi megközelítése azt jelenti, hogy a fogyatékosággal élő személyeknek képesnek kell lenniük arra, hogy kikényszerítsék az őket megillető jogokat mind országos, mind nemzetközi szinten” ([Flowers, 2006. 36.](#)). Az elszámoltathatóság elvének alkalmazása előtt azonban látni kell, hogy mi az elszámoltatás alapját képező jog és ki az elszámoltatás alanya, azaz kinek volt az adott jog érvényesülésével összefüggésben kötelezettsége. Mindezt az érintett személyekkel közösen, a fogyatékos személyek mozgalmainak, szervezeteinek a részvételével kell tenni, hogy végül kutatásunk eredményeivel visszahathassunk a mozgalmak érdekvédelmi, érdekképviseleti és érdekérvényesítő munkájára ([Könczei és Hernádi, 2011; Nagy, Könczei és Hernádi, 2009](#)).

A bemutatott öt alapelvnek döntő jelentősége van abban, hogy a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzések fejlesztésének feltárását megelőzően szükségesnek látom az ENSZ egyezmény könnyen érthető kommunikációra irányuló tartalmának kibontását.

A pragmatista tudásfilozófián alapuló kvalitatív kutatás

“A pragmatizmus a cselekedet és a cselekedettel kapcsolatos gondolat viszonyára irányuló érdeklődésből keletkezett” ([Mead, 1956; idézi: Corbin és Strauss, 2015. 38.](#)). “Reflektív gondolkodás akkor jön létre, amikor szemügyre vesszük a szóba jöhető eszközöket annak érdekében, hogy valamilyen hipotetikus utat találjunk valamely elakadt cselekvés folytatására” ([Mead 1938; idézi: Corbin és Strauss, 2015. 39.](#)).

A könnyen érthető kommunikáció története közel 20 évvel ezelőtt kezdődött el Magyarországon. A doktori kutatásban vizsgált témával összefüggő munkám során szerzett tapasztalataim alapján, összehasonlítva a németországi eredményekkel ([Horváth, 2017b](#)) úgy vélem, hogy a folyamat elakadt, az eltelt időszakban nem vált az értelmi sérült személyekkel való kommunikáció mindennapi eszközévé.

A pragmatista megközelítésnek megfelelően a kutatás (mi van) és a fejlesztés (mi legyen) folyamata nem választható szét élesen. A könnyen érthető kommunikáció módszertanát a felsőoktatásban már a kutatás megkezdése előtt is tanítottam és tanítom most is. A kutatás részeredményei hatással voltak a napi gyakorlatomra, az pedig a kutatási folyamatra. A kutatás során feltárt adatok és információk birtokában folyamatosan, szemeszterről szemeszterre finomítottam az általam oktatott tanegység célját, a fejlesztendő hallgatói kompetenciák meghatározását, a tanegység tartalmát (tematikus felépítését), az oktatás és az értékelés során alkalmazott módszereket, az oktatáshoz felhasználható tananyag körét.

A képzésfejlesztés eredményeként kialakult tanegység-leírásokat a gyakorlatban kipróbáltam, beválásukra a hallgatói vélemények feltárásával folyamatosan reflektáltam. Így a kutatás és a fejlesztés valójában egy körkörös folyamattá alakult, amiben a kutatást fejlesztés, majd alkalmazás követte, aminek a következtében a kutatás előre gondosan megtervezett menete is folyamatosan revízióra szorult.

A kvalitatív kutatás „lehetőséget ad a felfedezésre, de bizonytalanságot is eredményezhet. A következtetések nem bizonyosságon alapulnak, hanem bennük rejlik egy kreatív gondolati ugrás, amiben a kutatónak jelentős szerepe van. A kutató nem tudja figyelmen kívül hagyni előzetes tudásait, szubjektív megfigyeléseit, amelyeknek a sajátos ötvözetéből alakulnak ki a következtetések” ([Katona, Sándor, Antal, Hernádi, Hoffman, Horváth, Jakab, Kolonics, Könczei, Kunt és Szücs, 2017. 36.](#); [Sántha, 2011](#)).

A pragmatista tudásfilozófiai kerethez jól illeszkedik a kvalitatív kutatási paradigma ([Corbin és Strauss, 2015](#); [Babbie, 2003](#)). “A kvalitatív kutatásokban az egyes dolgok “minőségén”, milyenségén keresztül szeretnénk eljutni a kutatási kérdés megválaszolásához. ... a kvalitatív kutatások inkább behatárolt területek minél részletesebb és kimerítőbb megismerését tűzik ki célul” ([Héra és Ligeti, 2005. 51.](#)).

A kutatás multidiszciplináris jellegéről

A könnyen érthető kommunikáció nem értelmezhető csak egyféle, szűken értelmezett tudományterület szempontjából. A kutatás során feltárásra kerülő adatok és információk értelmezésében a multidiszciplinaritás nélkülözhetetlen.

Emberképemet a fentiekben már bemutatott fogyatékoságtudományi szemlélet határozza meg ([Gaál, 1996](#); [Hernádi, Könczei, Sándor és Kunt, 2016](#)).

Az ENSZ egyezmény elemzése során felhasználtam a politikatudomány, azon belül a közpolitika tudományának egyes ismereteit, a fogyatékoságtudományi közpolitika alakulásának elemzésére lehetőséget adó keretrendszert ([Bayer, 2000](#); [Gallai és Török, 2005](#)). Bayer (2000) szerint a közpolitika alapfogalmainak a körében írhatók le a (szak)politikai ciklusok fő fázisai: a közpolitikai probléma meghatározása, a napirendre vétel, a politikai döntéshozatal, a meghozott döntés érvényesítése, a végeredmény értékelése, illetve a politika újrafogalmazása vagy leállítása. A közpolitikai probléma esetünkben az, hogy vannak olyan emberek, akik nem férnek hozzá a számukra fontos információkhoz.

Ezt a problémát szervezett társadalmi erőként ma Magyarországon az ÉFOÉSZ, Európában az Inclusion Europe, politikai erőként pedig az ENSZ képviseli. Az ENSZ egyezmény többek között ennek a szakpolitikai programnak a dokumentuma. A politikai döntéshozatal legmagasabb szinten az ENSZ egyezmény ratifikálásával történt meg a magyar országgyűlés részéről. A döntés érvényesítésére a könnyen érthető kommunikációval és azon belül is a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzésekkel összefüggésben különböző cselekvések történtek. Ezeknek az empirikus feltárása jelen doktori kutatás feladata, ahogyan a végeredmény értékelése is. „Az eredmények értékelése és hatásuk érzékelése új inputtá válik” (Vass, 2005. 254.). „A közpolitika a politika tartalmi oldala, a politika eredménye. Mint ilyen, magában foglalja a konkrét célokat, megvalósítási stratégiákat és az ezek érdekében kifejtett tevékenységeket.” (Vass, 2005. 508.) Mert ahogyan azt „az angolszász világ közpolitikai filozófiája a pragmatizmus” megállapítja: „Ha működik, csináld!” (Vass, 2005. 512.).

“A pedagógiai kutatás céljaként a pedagógiai tevékenység eredményességének növelését jelöltük meg. Vigyáznunk kell, hogy e meghatározást kellően tágan értelmezzük, nehogy leszűkítsük a kutatás lehetőségét. ... Az iskolarendszer, a pedagógiai célrendszer, az oktatási tartalom ... az oktatásirányítás ... is tárgyai a pedagógiai kutatásoknak.” (Falus, 1993. 10.) A tanulási eredmény alapú képzésfejlesztés (Farkas, 2017) a neveléstudomány / a pedagógia, a vizsgált képzések világa szűkebb értelemben az andragógia / felnőttképzés körébe is tartozik (Farkas, 2013; Bertalan, 2014).

Az értelmi sérült személyek állnak gondolkodásunk középpontjában, akiknek a fejleszthetősége, oktathatósága, nevelhetősége és rehabilitációja kérdéseivel a szűkebb értelemben vett gyógypedagógia foglalkozik (Mesterházi, 2000).

Célom a könnyen érthető kommunikációnak, szűkebben értelmezve az ahhoz kapcsolódó képzésfejlesztések történetének feltárása. Érintőlegesen szükségem van a neveléstörténet, a fogyatékoságtörténet kutatásához szükséges ismeretekre, hiszen forráskutatásra támaszkodva nem csak a történések kronológiai bemutatása, hanem a történések összefüggéseinek, a képzésfejlesztés folyamatának az elemzése is célom (Gordosné, 2000; Magyar, 2017; Németh és Pukánszky, 2017).

A kvalitatív kutatási paradigma egyik ismérve, hogy a sokféle módszer vagy módszer-együttes alkalmazása eredményesebb az egyetlen üdvözítő módszer alkalmazásához képest.

„A trianguláció a különböző módszerek, technikák vagy forráscsoportok párhuzamos, együttes használatát jelenti” ([Sántha, 2007](#)). Így egyedi, a részletek feltárására alkalmas kutatást végezhetünk az általánosítás veszélyét magában rejtő, felületes vizsgálódás helyett ([Könczei, 2017](#)). Az adatok és információk gyűjtéséhez alkalmazom a forrásgyűjtés, illetve az interjú módszerét. Az adatok és információk elemzésének legfontosabb módszere a tartalomelemzés, de az elemzés gondolati háttérét a „megalapozott elmélet” biztosítja ([Corbin és Strauss, 2015](#); [Gelencsér, 2003](#); [Kucsera, 2008](#); [Mitev, 2012](#)).

Kutatásetikai megfontolások

Az Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola Működési Szabályzata 5.§ (8) bekezdése alapján a doktori munka során figyelembe vettem az Eszterházy Károly Egyetem Etikai Kódexe III. Általános etikai elvárások (7)-(8), (25) és (27)-(28) bekezdéseiben foglaltakat. A doktori dolgozat egyéni teljesítmény eredménye. Az adatok védelmére, a plágium elkerülésére vonatkozó általános kutatásetikai szabályokat betartottam. Törekedtem arra, hogy a tudományos tevékenység megtervezése, megvalósítása, megjelentetése során munkámat a tisztesség, a megbízhatóság, az objektivitás, a nyitottság, az elfogulatlanság és a felelősség elve szerint végezzem, illetve magatartásomat ezen elvek betartása jellemezze.

A kutatás megtervezése és a kutatási folyamat közben figyelembe vettem a fogyatékoságtudományi kutatásokra kidolgozott kutatásetikai alapvetéseket is ([Könczei, Heiszer, Hernádi, Horváth, Katona, Kunt és Sándor 2015](#)).

A fenti alapelveknek megfelelően a kutatásba bevont személyeknek a kutatásról írásos “tájékoztató levelet” készítettem, amelyet a kutatás megkezdése előtt elektronikusan küldtem meg számukra. Különböző tartalmú levél készült a képzésfejlesztésben, a képzések lebonyolításában oktatóként közreműködő személyeknek. Egy harmadik típusú tájékoztató levél elkészítése a kutatás során birtokomba jutott új információk alapján vált szükségessé. A tájékoztató levelek mintáit a doktori dolgozat melléklete tartalmazza.

A kutatásba bevont személyek írásban járultak hozzá az általuk közölt adatok és információk kezeléséhez. A beleegyező nyilatkozatban egyrészt ígéretet tettem a személyes adatok védelmére, másrészt az adatközlők hozzájárultak az általuk közölt adatok, illetve a rendelkezésemre bocsátott dokumentumok felhasználhatóságára. A beleegyező nyilatkozat mintáját a doktori dolgozat mellékletében helyeztem el.

A fogyatékoságtudományi kutatásetikai alapvetések fontos gondolata, hogy a kutató a kutatás eredményeit a kutatásba bevont személyek tudásából építkezve fogalmazza meg. Ezért az interjúalanyoknak joguk van ahhoz, hogy a doktori dolgozatot közvetlenül is megismerhessék. A beleegyező nyilatkozat mellett a kutatásba bevont személyek nyilatkozhattak arról is, hogy kérik-e a legépelte interjú szövegének a megküldését; szeretnék-e közvetlenül megkapni a doktori dolgozatot, illetve kérnek-e meghívást a doktori dolgozat védésére. A 14 interjúalanyból 6 fő kérte az interjúszöveget, 13 fő igényelte a doktori dolgozat közvetlen megküldését; és 7 fő szívesen részt venne a védésen is.

Az adatok védelmének elvével kapcsolatosan az alábbiakat tartom fontosnak kiemelni. Az interjúkat saját tulajdonú mobiltelefonomon rögzítettem. A hangfelvételeket az interjú felvételének napján pendrive-ra mentettem, a telefonomról pedig töröltem. A pendrive-on őrzöm a hangfelvételek legépelte változatát, valamint a rendelkezésemre bocsátott elektronikus formátumú, a képzésfejlesztéssel, illetve a képzések lebonyolításával összefüggő dokumentumokat. A hanganyagok és a legépelte interjúk fájlnevei az interjúalanyoknak adott betűkódot tartalmazzák. Az interjúalanyok és a betűkódok beazonosíthatóságát segítő excel-táblát külön pendrive-on mentettem el, amit egy lezárt borítékban helyeztem el. Az egyik partner nem adta át a képzésszervezés dokumentumait, de lehetővé tette, hogy a képzésszervező irodájában azokba betekinthessek és azokról jegyzeteket készíthessek. Ezeket az elektronikus jegyzeteket is a pendrive-ra mentettem. A pendrive-okat és az eredeti, aláírt beleegyező nyilatkozatokat a munkahelyi irodámban, pánccsaszekrényben őrzöm. A beleegyező nyilatkozatban arra tettem ígéretet, hogy ezeket az anyagokat a doktori védést követően megsemmisítem.

A kutatás folyamatában valójában személyes adatokhoz nem jutottam. Az interjúk során az interjúalanyok a munkájukat ismertették, illetve bizonyos esetekben a véleményüket fejtették ki. Meggyőződésem, hogy egy történeti jellegű munkában fontos, hogy szerepeljen azoknak a személyeknek a neve, akik a könnyen érthető kommunikációs képzési programok hazai fejlesztésében és lebonyolításában úttörő szerepet játszottak. Ezért úgy döntöttem, hogy az egyes történések objektív ismertetésekor a személyek nevét szerepeltetem. Ehhez az interjú során az interjúalanyoktól szóbeli beleegyezést kértem. Ugyanakkor nem nevesítem az interjúalanyokat akkor, amikor az interjúból betű szerint idézek vagy azokra hivatkozom.

Etikai kérdésként merül fel a képzésfejlesztés és a képzések lebonyolítása során keletkezett anyagoknak mint szellemi termékeknek a felhasználhatósága. Ezen dokumentumok egy része, például az akkreditációra benyújtott anyagok, vagy a tanfolyamok lebonyolításáról jogszabályi előírások alapján keletkezett beszámolók nem köthetők konkrét személyhez, így nincsenek a szerzői jog alapján beazonosítható személyhez fűződő jogok. Ugyanakkor a kutatásba bevont szervezeteknek kétségtelenül joga van ahhoz, hogy “üzleti titok” ne kerüljön napvilágra, azaz a doktori dolgozat olvasói ne tudjanak a doktori dolgozathoz képzési akkreditációra benyújtható részeket “egy az egyben” kimásolni, kivágni. Olyan esetben, amikor a képzési program adott eleme a nyilvánosság számára egyébként is hozzáférhető, a szakmai tartalmak pontos, akár szó szerinti idézése mellett döntöttem. Ha a képzési program adott eleme a nyilvánosság számára nem hozzáférhető, annak tartalmát összefoglaló módon helyeztem el a doktori dolgozatban vagy lemondtam a tartalom ismertetéséről.

A doktori dolgozat azzal a céllal készült, hogy tapasztalatai, megállapításai alapján új képzési programok születhessenek. Fontos, hogy a doktori dolgozathoz ilyen képzési programok akkreditációra való elkészítéséhez lehessen gondolatokat meríteni. Erre a felhasználóknak kreatív módon, önálló alkotómunka keretében mindenképpen van lehetőségük. Ugyanakkor a doktori dolgozatnak nincs olyan része, amit kreatív, önálló alkotómunka nélkül lehetne képzések akkreditációjához, “kvázi másolással” felhasználni. Bízom abban, hogy a kutatómunkámat segítő szervezetek képzéslétesítéshez és képzésszervezéshez fűződő szakmapolitikai céljai, valamint üzleti érdekei nem sérülnek.

Voltak olyan, a képzésfejlesztésben, illetve a képzések lebonyolításában tapasztalatokkal rendelkező személyek, akik már nem annál a szervezetnél dolgoznak, ahol a tapasztalatokat szerezték. Így voltak olyan interjúalanyaim, akik az interjút vállalták, de az adott szervezetnél végzett munkájukról és tapasztalataikról a szervezettel kötött titoktartási szerződésükre hivatkozva, nem adtak információkat.

Etikai kérdésként merült fel, hogy kell-e, szabad-e egy, a könnyen érthető kommunikációval foglalkozó doktori dolgozatban a könnyen érthető szövegalkotást közvetlenül is alkalmazni. A dolgozat éppen az értelmi sérült személyek életminősége javításának a céljával született. Joguk van tehát ahhoz, hogy a doktori dolgozatot ők is megértsék. Ugyanakkor a tudományos munka és a könnyen érthető szöveg szövegalkotási szabályai nehezen egyeztethetők össze. A dilemma feloldására úgy döntöttem, hogy a doktori dolgozat összefoglalását elkészítem könnyen érthetően, és azt az ÉFOÉSZ önértékelési által készített honlapon tervezem publikálni.

A felderítő, feltáró kutatás kérdései

A könnyen érthető kommunikáció a 2002. évhez köthető magyarországi megjelenését, illetve Magyarországnak az ENSZ egyezményhez való 2007. évi csatlakozását követően eltelt időszakban nem vált az értelmi sérült személyek életét megkönnyítő mindennapi gyakorlattá. Ennek egyik okát abban látom, hogy nem történt meg az ENSZ egyezmény szövegének szakértői értelmezése.

A kutatás ENSZ egyezménnyel összefüggő részkérdései a következők:

- Milyen, a könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jogok azonosíthatók az ENSZ egyezmény szövegében? Mi ezeknek a jogoknak a tartalma? A jogok érvényesítése érdekében kit nevez meg a jogalkotó, vagy kire következtethetünk kötelezettként?
- Milyen adatok és információk állnak rendelkezésünkre a jogok érvényesülésére? Vannak-e jó gyakorlatok? Ha igen, akkor azoknak mi a tartalma?

Magyarországon kormányzati megrendelésre a könnyen érthető kommunikáció témakörében kizárólag a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány végzett képzésfejlesztést.

A kutatás képzésfejlesztéssel összefüggő részkérdései a következők:

- Mi történt a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány keretében megtervezett Társadalmi Megújulás Operatív Program (továbbiakban: TÁMOP) 5.4.5/07/01 „A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása” c. képzésfejlesztési program megvalósítása során?
  - A szakemberek mely csoportjára irányult a képzés?
  - A képzések a pályára való felkészítést vagy a pályán lévő szakemberek továbbképzését szolgálják?
  - Milyen kapacitással rendelkezünk a képzői oldalon?
  - Milyen létszámban állnak rendelkezésre képzett szakemberek?
  - Mit tudunk a képzések minőségéről tartalmi szempontból, ideértve a rendelkezésre álló tananyagok körét is?

A kutatás módszere, eszköze, alapsokaság, mintaválasztás és minta

Az ENSZ egyezményrel összefüggő részkérdések megválaszolhatósága

Az ENSZ egyezményrel összefüggő, első csoportba tartozó kérdésekre a választ az ENSZ egyezménynek mint hivatalos dokumentumnak a politikatudományi szempontú, szakértői tartalomelemzésével keresem. Szakértői mintaválasztással további, másodlagos forrást választottam, mivel „a nem szakmai irodalmat elsődleges és kiegészítő adatforrásként ... is kiaknázzhatjuk” (*Corbin és Strauss*, 2015. 82.). Az ENSZ Fogytékossággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága által kiadott 2. sz. általános kommentárja értelmezi ugyanis az ENSZ egyezmény hozzáférhetőséggel összefüggő 9. cikkét (Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága, 2014).

„Elemzés valamely anyag és az azt felépítő elemek vizsgálata abból a célból, hogy meghatározzuk ezek funkcióit, majd az így megszerzett tudás alapján az egészre vonatkozó következtetéseket vonjunk le.” (*Corbin és Strauss*, 2015. 84.) „A következtetések levonásakor az elemző a tapasztalatára és a képzettségére támaszkodva ismer fel és tulajdonít jelentéseket” (*Corbin és Strauss*, 2015. 85.). Az ENSZ egyezmény szövegének mint elsődleges adatforrásnak a szisztematikus vizsgálata során azokat a szövegrészeket keresem, amelyek funkciója a könnyen érthető kommunikációhoz fűződő emberi jog gyakorlásához szükséges feltételek kijelölése.

Az ENSZ egyezményrel összefüggő, második csoportba tartozó kérdéseket különböző dokumentumok – nemzetközi összehasonlító (komparatiztikai) – tartalomelemzésével szeretném megválaszolni. Az ENSZ egyezmény könnyen érthető kommunikációval összefüggésbe hozható rendelkezéseinek a végrehajtásához kapcsolódó, jó gyakorlatként azonosítható minta nagysága, az alapsokaság nem meghatározható. Gyakorlatilag minden olyan forrás szóba kerülhet, ami az ENSZ egyezményben a könnyen érthető kommunikáció területén azonosítható joghoz kapcsolható. Így az elemzett, megbízható tartalmú források mintájába szakértői választással és véletlenszerűen került források nem tekinthetők teljes körűnek. Azokból a végrehajtásra vonatkozóan messzemenő következtetéseket nem lehet levonni. Ugyanakkor az ENSZ egyezmény szövegéből kiolvasható „a szükséglet”. A jó gyakorlatok összegyűjtésének eredményeként megtudjuk, hogy „mi van”. A kettő közötti különbség adhatja meg a doktori értekezésben megfogalmazható közpolitikai javaslatok körét.

Szakértői mintaválasztással került az elemezett dokumentumok közé minden olyan dokumentum, ami kifejezetten az ENSZ egyezményben foglalt jogok végrehajtásáról készült beszámoló (kormányzati és nemkormányzati jelentések).

Véletlenszerűen kerültek az elemzett dokumentumok közé azok a dokumentumok, amelyek kapcsolata az ENSZ egyezményben foglalt jogok végrehajtásával szakértői módon megállapítható.

A források kiválasztásakor támaszkodtam továbbá a képzésfejlesztés történetének feltárására kiválasztott interjúalanyok szakértői válaszaira is, illetve felhasználtam a képzésfejlesztéssel összefüggésben rendelkezésemre bocsátott forrásokban található további adatokat és információkat is.

A képzésfejlesztéssel összefüggő részkérdések megválaszolhatósága

Interjúzás

Kézenfekvőnek tűnt, hogy a képzésfejlesztés és a képzések lebonyolítása történetének feltárása a folyamatban részt vevő szereplők kikérdezésével lehetséges. Arra számítottam, hogy a szereplők személyes visszaemlékezései megfelelő támpontot adhatnak a történések számbavételére, a folyamat rekonstruálására. Bár a visszaemlékezések nélkülözhetetlenek, azok nyilván szubjektívek, illetve a felejtéssel magyarázhatóan kevésbé megbízhatók. Ezért már a kutatás kezdetén világossá vált, hogy a kikérdezést egy másik módszerrel is ki kell egészítenem.

A szereplők kikérdezésére az interjú módszerét választottam. Tudtam, hogy milyen kérdésekre szeretnék választ kapni, de abban is biztos voltam, hogy a válaszadók olyan tudások, ismeretek és emlékek birtokában is lehetnek, amelyekre nem lehet előre megtervezett kérdésekkel rátalálni. Ezért a félig strukturált interjú módszerével készültem az interjúhelyzetekre. Ez a módszer lehetővé teszi, hogy a kérdező az előzetesen eltervezett kérdésekre figyelemmel, de a válaszadó válaszainak függvényében előre nem tervezett kérdéseket is feltehessen.

Az empirikus kutatáshoz alapvetően a félig strukturált interjú során alkalmazható kutatási eszközt, azaz a kérdéssort kellett összeállítanom. Az első összeállított interjúvázlat kérdései az elméleti és az empirikus kutatási kérdések megválaszolhatóságát segítik, így azokhoz igazodnak.

A kutatási kérdésekre figyelemmel különböző kérdéssorokra volt szükségem. A kérdéssorok összeállítása nem volt könnyű feladat. Az empirikus adatfelvétel megkezdésekor volt egy előzetes elképzelésem arról, hogy mit szeretnék és mit kell mindenképpen megkérdezni. Ugyanakkor a forrásgyűjtés és a megkezdett interjúzás során számos olyan információ birtokába jutottam, amelyek alapján indokoltá és szükségessé vált az előre tervezett kérdéssorok módosítása, kiegészítése, illetve új kérdéssor összeállítása is. Így a kutatási eszköz a kutatás folyamatában folyamatosan változott. A doktori dolgozat mellékleteként csatolt interjúvázlatok a kiindulási állapotot tükrözik.

Az egyes kérdéssorok 20-25 fő kérdést és számos alkérdést tartalmaznak. A kérdéssorok a kutatási kérdésekhez illeszkedően, három fő gondolat köré szerveződnek.

Az empirikus adatfelvétel megkezdésének a napjáig, a rendelkezésemre álló információk alapján Magyarországon nem jelent meg a könnyen érthető kommunikációnak tudományos igényű meghatározása. Ennek a hiánynak a pótlását nagyon fontosnak tartottam. Ezért úgy véltem, hogy az interjúalanyok elméleti ismeretei és gyakorlati tapasztalatai alapján elkészíthető lesz egy ilyen meghatározás. Fontosnak tartottam továbbá megtudni, hogy az interjúalanyok milyen jó gyakorlatokat ismernek a könnyen érthető kommunikációval összefüggésben. A kérdéssorok első kérdései ezt a célt szolgálták.

A kérdések második csoportja a képzésfejlesztéshez vezető útnak, magának a képzés fejlesztésének és a képzések megvalósításának a feltárására irányult.

Úgy gondoltam, hogy az interjúalanyok saját megszerzett tapasztalataik alapján véleményükkel hozzá tudnak járulni a jövőben szükséges feladatok körvonalazásához. Ezért a harmadik kérdéssorral a szükséges tennivalók meghatározását teszteltem.

Az interjúalanyok kiválasztása szakértői mintaválasztással és hólabda módszerrel történt.

A képzésfejlesztéshez vezető időszaknak a fogyatékosügyi politikáért felelős minisztérium egyik főosztályvezetőjeként magam is részese voltam. Így közvetlenül ismertem az ÉFOÉSZ ezirányú tevékenységét. Ezért magától értetődő volt, hogy az ÉFOÉSZ elnökével interjút kell készíteni. Ezt a választást indokolta az is, hogy a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítványnál megvalósított képzésfejlesztési munkacsoportba kizárólag az ÉFOÉSZ kapott meghívást civil szervezetként.

Doktori dolgozatomban a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány által megvalósított képzésfejlesztést tekintem át. Ezért interjúalanynak választottam minden olyan személyt, aki a TÁMOP 5.4.5. „*A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása*” című projekt első, második vagy harmadik szakaszában a program menedzsmentjében a könnyen érthető kommunikációval összefüggő fejlesztés irányításáért volt felelős. Így interjúalanyként 3 fő segítette a munkámat.

A képzésfejlesztésért közvetlenül felelős munkacsoport valamennyi tagjával (4 fő) és a képzésekben oktatói szerepet vállaló minden személlyel (4 fő) készítettem interjút. A személyi átfedésekre tekintettel ez összesen 6 fő.

A képzésfejlesztés eredményeként meghirdetett képzéseket részben a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, részben a közalapítvány megbízásából a budapesti székhelyű Kézenfogva Alapítvány valósította meg. Ezért a Kézenfogva Alapítvány ügyvezetőjét is interjúalanynak választottam.

A Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány TÁMOP 5.4.5. „*A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása*” című projekt harmadik szakaszában került sor az ún. „középiszkolai program” fejlesztésére, melynek keretében egy középfokú oktatási intézményben próbálták ki a könnyen érthető kommunikációs programot. A középfokú oktatási intézményben a projekt megvalósításáért felelős személlyel készítettem interjút.

Véletlenszerűen került a mintába további két interjúalany. Bevonásuk mellett két szakmai érv szól. Ők azok, akik annak az interjúalanynak a munkatársai, aki a képzésfejlesztésben nem vett részt, az oktatásban pedig csak egyetlen csoportban szerzett gyakorlati tapasztalatokat. Indokoltnak tűnt, hogy az oktató személyes visszaemlékezéseit közvetlen munkatársainak a tapasztalataival egészítsem ki. Ők hárman súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő iskolájában dolgoznak. A fejlesztő iskola a könnyen érthető kommunikáció alkalmazásának egy olyan terepe, ahol a módszert csak speciális eltérésekkel lehet jól alkalmazni. A jelenleg rendelkezésre álló információk alapján ez lehet az egyetlen olyan magyarországi fejlesztő iskola, ahol a könnyen érthető kommunikáció módszerét (az üzenet könnyen érthető kép formájában történő megfogalmazását, illetve a könnyen érthető beszédet) a módszer alkalmazására képzés keretében felkészült szakemberek végzik, és a módszer alkalmazását tervezett tudatosság jellemzi.

A fentiek alapján összesen 14 interjúalany került kiválasztásra. Úgy vélem, hogy a kutatási kérdések megválaszolása szempontjából szóba kerülő személyek teljeskörűen kerültek be a mintába. Az empirikus adatfelvétel 2018. július 1. és 2019. január 15. között történt. Ebben az időszakban készítettem el az interjúkat.

A dokumentumok tartalomelemzése

A képzésfejlesztés és a képzések lebonyolítása során – a képzések akkreditációjával összefüggő rendelkezésekre figyelemmel – keletkeztek írásos dokumentumok. Ezért célravezetőnek gondoltam ezeknek a dokumentumoknak a begyűjtését és a dokumentumok tartalomelemzését. Az írásos dokumentumokat, bár a történelmi távolság ehhez még nem adott, nevezhetjük írott emlékeknek is. Fontos megjegyezni, hogy az írott emlékek körének a meghatározhatóságához is szükség volt a folyamatban részt vevő szereplők személyes visszaemlékezéseire, és a dokumentumok rendelkezésre bocsátásához egyúttal a közreműködésükre is. A források felhasználása több szinten lehetséges. Azokból egyrészt rekonstruálhatók a történések, másrészt megválaszolhatók a lebonyolított képzésekkel összefüggő kérdések.

A továbbiakban a képzésfejlesztés és a képzések megvalósításához kapcsolódó dokumentumok körét határoztam meg, amire részben előzetes tervek alapján, részben a kutatás folyamatában felszínre kerülő információk figyelembe vételével került sor.

A képzésfejlesztéssel összefüggésben a tervezés, a végrehajtás és az értékelés időszakában keletkezett dokumentumok jöhetnek szóba.

A tervezés és az értékelés időszakában nyilvánvalóan készültek a Fogymatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány kuratóriuma számára előterjesztések. A kutatás megkezdésekor tudtam, hogy a képzésfejlesztésre az Európai Unió által finanszírozott TÁMOP keretében került sor. Arról is volt ismeretem, hogy a program keretében elvárás megvalósíthatósági tanulmány készítése.

A végrehajtás időszakában a konkrét képzések akkreditációjának jogszabályi előírásaira figyelemmel olyan dokumentumoknak kellett készülniük, amelyeket akkreditációra be lehetett nyújtani. Idesorolom továbbá a képzések engedélyezéséről szóló iratokat is.

A végrehajtás időszakának másik nagy feladata a tananyagok fejlesztése volt.

A képzések lebonyolítása az adott képzésre vonatkozó jogszabályok alapján történik. (esetünkben: felnőttképzés, pedagógus továbbképzés, szociális továbbképzés, egészségügyi továbbképzés). Előzetesen tehát az volt az elképzelésem, hogy ezeket a dokumentumokat szeretném elemezni, lehetőség szerint a teljességre törekedve. A lehetséges dokumentumok közül - a szakmai tartalomra figyelemmel - különösen fontosnak tartottam a képzési naplók, a program-dokumentációban meghatározott írásos követelmények teljesítéseként született anyagok, illetve az ugyancsak a program-dokumentációban előírt résztvevői értékelések megismerhetőségét.

A nevezett feladatokért felelős személyektől ezeket a dokumentumokat (képzésfejlesztés: kuratóriumi előterjesztések, megvalósíthatósági tanulmányok, akkreditációra előkészített anyagok, akkreditációs tanúsítványok, valamint a tananyagok; képzések lebonyolítása: képzési dokumentáció) általánosságban kértem, a konkrét dokumentumok azonosítását ők végezték. Az ebben a körben rendelkezésemre bocsátott dokumentumok bibliográfiai adatai a "kéziratok, irattári anyagok" c. jegyzékben olvashatók:

Rendelkezésemre bocsátották a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány kuratóriuma 2007. szeptember 18-i, valamint 2010. május 27-i ülésére készített, a TÁMOP 5.4.5. „A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai tudásának kialakítása” című program első és második szakaszának indításával összefüggő előterjesztéseket.

A képzésfejlesztés előkészítésének legfontosabb dokumentuma a képzésfejlesztésnek keretet adó, TÁMOP 5.4.5. „A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai tudásának kialakítása” című projekt három szakaszában készült egy-egy, összesen három megvalósíthatósági tanulmány.

Megkaptam a szociális és a pedagógus továbbképzés keretében benyújtott akkreditációs anyagokat, illetve rendelkezésemre bocsátották a tananyagfejlesztés során készült kiadványt, oktatói filmet, illetve hozzáférést kaptam az oktatási anyagokat tartalmazó online felülethez.

A lebonyolított képzésekkel kapcsolatosan a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítványtól elektronikus formában, a Kézenfogva Alapítványnál helyi betekintésre megkaptam a képzések során keletkezett valamennyi dokumentumot.

A könnyen érthető kommunikáció a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény tükrében. A kutatás eredményeinek bemutatása, elemzése, a kutatási kérdések megválaszolása

Az ENSZ egyezmény előzményei és hazai ratifikációja

Az 1981. évet az ENSZ a Rokkantak Nemzetközi Évének minősítette. 1982-ben 10 éves, világszintű, a fogyatékossgal élő személyek életminőségének javítását célzó akcióprogramot hirdetett. Félidőben, 1987-ben Stockholmban tartottak szakértői találkozót, ahol felmerült egy olyan nemzetközi egyezmény létrehozásának a gondolata, amely elősegíthetné a fogyatékossgal élő személyek elleni mindenfajta diszkrimináció megszüntetését. Ennek eredményeként születtek meg az „alapvető szabályok”, amelyet 1993. december 20-án tettek közzé (Horváth, 2013a).

Az alapvető szabályok bevezetőjének 24. pontja alapján „Az esélyegyenlőség biztosítása azt a folyamatot jelenti, amely által a társadalom különböző rendszerei és a környezet, így a szolgáltatások, tevékenységek, információk és a dokumentációk mindenki, de különösen a fogyatékossgal élő emberek számára hozzáférhetővé válnak” (*Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, 2003a. 9.*).

Az 5. szabály foglalkozik a hozzáférhetőség kérdéseivel. Az alapvető szabályok nem bírt kötelező jogi erővel, szövegében mégis úgy fogalmaztak, hogy a tagállamoknak intézkedéseket kell hozniuk az információ és a kommunikáció hozzáférhetőségének biztosítására. Még nem nevezik meg a könnyen érthető kommunikációt, de hangsúlyozzák, hogy az információkat a megértési nehézséggel élő emberek számára megfelelő formában kell nyilvánosságra hozni. Az információ tartalmára vonatkozó útmutatást is kapunk: információ a diagnózissal, a jogokkal, az elérhető szolgáltatásokkal és programokkal kapcsolatban.

Az 5. szabály 9. és 10. pontja a hírközlő eszközöket, különösen a televíziót, a rádiót és az újságokat, illetve a számítógépes szolgáltatókat is bevonja a kötelezettek körébe.

Talán éppen azért, mert az információk megfelelő formáját éppen az érintett személyek és szervezetek ismerik a legjobban, az 5. szabály 11. pontja külön hangsúlyozza a velük való együttműködés fontosságát.

Feltételezhető, hogy az alapvető szabályok részben már tükrözték is az elsősorban a skandináv országokban, különösen éppen Svédországban létező gyakorlatot, részben újabb fejlesztéseket inspirálhattak (Horváth, 2017b).

Mára az alapvető szabályok folytatásaként készült ENSZ egyezmény – „mint az emberi jogi megközelítés globális érvényesülésének lehetősége” (Perlin, 2012, idézi: [Hoffmann és Jakab, 2017. 227.](#)) – tekinthető a fogyatékosügy közpolitika alapdokumentumának.

Az ENSZ egyezmény meghatározza a részes államok kötelezettségeit. Részes állam alatt kell érteni minden olyan államot, amely saját jogrendjének előírásai alapján az egyezményhez csatlakozott. Magyarország 2007-ben írta alá az ENSZ egyezményt, majd ugyanebben az évben a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdette azt. Az ENSZ egyezmény 45. cikk (1) bekezdése szerint az Egyezmény a huszadik megerősítő vagy csatlakozási okirat letétbe helyezését követő harmincadik napon lép hatályba. A Fogyatékosgyal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény 2–3. §-ainak hatálybalépéséről szóló 22/2008. (V. 9.) KüM határozat alapján az ENSZ egyezmény Magyarországon 2008. május 3-án lépett hatályba.

Az ENSZ egyezmény kiváló kiindulási alap ahhoz, hogy számba vehessük a részes államok kötelezettségeit a könnyen érthető kommunikációval összefüggésben. A doktori dolgozat jelen fejezetében az ENSZ egyezmény szövegét következetes és szisztematikus módon elemzem. Az elemzés fókuszába a könnyen érthető kommunikációt helyezem. Az elemzés eredményeként láthatóvá válnak a feladatok. Elkészülhet egy, a könnyen érthető kommunikáció elterjesztéséhez szükséges lépéseket tartalmazó fogyatékosügy közpolitikai program.

A könnyen érthető kommunikáció magyarországi történetének részletes feltérképezése nem tartozik a doktori kutatás fő irányához. Ugyanakkor a képzésfejlesztéshez vezető út és az azt követő időszak néhány eseményének felidézése rávilágíthat a könnyen érthető kommunikáció hazai szakpolitikai beágyazottságára. Az ENSZ Egyezmény szövegének elemzését követően arra törekszem, hogy bemutassak legalább egy-egy jó példát az adott jog megvalósulására itthonról vagy a nemzetközi szinterről. Ezek a történések egyúttal segítenek megérteni, hogy miért vált szükségessé a képzésfejlesztés, illetve értelmezhetővé és reálisan értékelhetővé teszik azok szakmai tartalmát. Támponot adhatnak a jövőben megvalósuló képzésfejlesztésekhez.

Az ENSZ egyezmény a könnyen érthető kommunikációval összefüggésben egyrészt tartalmaz olyan horizontális rendelkezéseket, amelyeket az ENSZ egyezmény szövegének az értelmezésekor figyelembe lehet és figyelembe is kell venni. Másrészt kijelöli az élet azon területeit, ahol az ENSZ egyezmény alkotói szerint különösen indokolt a könnyen érthető kommunikáció figyelembe vétele.

Horizontális szempontból az ENSZ egyezmény 2., 3. és 4. cikkét és a hozzáférhetőséggel foglalkozó 9. cikket érdemes megvizsgálni. A 2. cikk a fogalmak meghatározásait, a 3. cikk az általános alapelveket, a 4. cikk az általános kötelezettségeket írja le.

Kifejezetten a könnyen érthető kommunikáció alkalmazása tekintetében az ENSZ egyezmény az élet négy területét jelöli meg. Ezek a véleménynyilvánítás és a szólás szabadsága, valamint az információhoz való hozzáférés (21. cikk), az oktatás (24. cikk), a politikai életben és a közéletben való részvétel (29. cikk), valamint a kulturális életben, üdülési, szabadidős és sporttevékenységben való részvétel (30. cikk).

A továbbiakban a cikkek sorrendjében haladok.

2./ cikk: Meghatározások

Az ENSZ egyezmény 2. cikke meghatározza az egyezményben használt fogalmak tartalmát.

Témánk szempontjából meghatározó jelentőségű, hogy “kommunikáció” alatt a “hozzáférhető kommunikációs és információs technológiát” kell érteni, az angol eredetiben: “accessible information and communication technology”. Az angol nyelvű szakirodalom alapján megállapítható, hogy az értelmi sérült személyek esetében hozzáférhető információ alatt a könnyen érthető kommunikáció szabályai alapján elkészült információkat, szöveget kell érteni (*Baxter, Glendinning és Clarke 2008; Chinn és Homeyard 2017; Dunn, Kroese, Gaile, McGarry és Drew 2006; Levy 2005; Poncelas és Murphy 2007*).

A “kommunikáció” fogalmába tartozik többek között az “egyszerű szöveg”, az angol eredetiben: “plain language”. A “plain language” és az “easy-to-read” fogalmainak elhatárolásáról az „Ismeretek a könnyen érthető kommunikációról” szóló fejezetben olvashattunk.

Ugyancsak a “kommunikáció” fogalmába tartozik “a hozzáférhető multimédia”, ami igazából azért érdekes számunkra, mert napjainkban az információk multimédiás eszközökkel történő közvetítése egyre fontosabbá válik az emberek tájékozódásában (értsd alatta esetünkben: könnyen érthető filmek, animációs filmek), és ezzel párhuzamosan a szöveges tartalmak olvasása háttérbe szorul.

A “kommunikáció” fogalmának fentiek szerinti meghatározásából egyértelműen következik, hogy, ha bárhol az ENSZ egyezmény szövegében a “kommunikáció” szót olvassuk, alatta a “könnyen érthető kommunikációt”-t is érthetjük. A könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jogok egyértelmű beazonosíthatósága érdekében az ENSZ egyezmény szövegének további elemzésekor így fogok tenni.

Az ENSZ egyezmény „fogyatékoság” fogalmának meghatározása alapján ott, ahol a szövegben általában fogyatékosággal élő személy jelenik meg, helyette következetesen az értelmi sérült személyt fogom alkalmazni annak érdekében, hogy az olvasó figyelme ne kalandozzék el a fogyatékos személyek más csoportjainak irányába.

3./ cikk: Általános alapelvek

Az ENSZ egyezmény 3. cikke az általános alapelvek között az f) pontban jelöli meg a hozzáférhetőséget. Így a hozzáférhetőség elvét minden esetben érvényesíteni szükséges. Akkor is, ha az esélyegyenlősítés adott célterületén az ENSZ egyezmény szövege a hozzáférhetőség elvének alkalmazását kifejezetten nem írja elő.

4./ cikk: Általános kötelezettségek

A részes államok vállalják, hogy *jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedéseket hoznak* az egyezményben rögzített jogok, így például a könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jog végrehajtása érdekében. Kérdésként merül fel tehát, hogy milyen jogalkotási, esetleg közigazgatási intézkedéseket hozott az állam a könnyen érthető kommunikáció hazai elterjesztése érdekében. Az egyéb intézkedés fogalma az ENSZ egyezményben nem definiált.

Érthetjük alatta akár azokat a programokat is, amelyeket az állam hazai vagy az Európai Unió által biztosított forrásokból finanszírozott vagy finanszíroz. A jó gyakorlatok között számos példát találunk majd jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedésekre, de láthatóvá válnak hiányosságok is.

A részes államok kötelezettsége, hogy *új információs és kommunikációs technológiákra irányuló kutatásokat támogasson és fejlesztéseket valósítson meg*. Ebben az összefüggésben érthetjük magát a könnyen érthető kommunikációt is ilyen új technológiának. Másfelől a könnyen érthető kommunikációhoz szükség lehet új technológiákra (pl. könnyen érthető honlapok és mobilapplikációk fejlesztése). A szöveg illetően értelmezése mellett fontos az is, hogy ezen a területen mi történt az ENSZ egyezményhez való csatlakozás óta.

A cikk kijelöli azt a *3 legfontosabb területet*, ahol kifejezetten előírja a részes államok feladataként a hozzáférhető, azaz akár könnyen érthető információk biztosításának a kötelezettségét:

1. az értelmi sérült személyek közlekedését segítő információk;
2. az értelmi sérült személyek önálló életvitelét segítő készülékekről és eszközökről szóló információk;
3. az értelmi sérült személyeknek nyújtott segítségnyújtásról, a támogató szolgáltatásokról és más szolgáltatásokról szóló információk.

Adott az állami feladat. Kérdés, hogy az állam a könnyen érthető információkhoz való jog érvényesítését milyen nemzeti szinten alkotott jogi szabályozó eszközzel támogatja, a kötelezettség teljesítéséhez milyen emberi és anyagi forrásokat rendel hozzá.

Kötelezi-e jogszabály a fenti területeken szolgáltatást nyújtókat információik könnyen érthető elkészítésére? Indokolt például, hogy jogszabály kötelezze a szociális alapszolgáltatást nyújtó, támogató szolgálatokat működésük valamennyi olyan dokumentumának könnyen érthető formában történő elkészítésére, amelyeket az értelmi sérült személyek kézbe vehetnek vagy kézbe kell venniük. Ugyanez vonatkozik a támogatott lakhatásra vagy a lakóotthoni és ápoló-gondozó otthoni ellátásra. Az információhoz való egyenlő esélyű hozzáférés az értelmi sérült személyek alapjoga. Ez nem függhet a szolgáltatást nyújtó jószándékától. Sajnos ez a kötelezettség ma nem része a szociális ágazati szabályozásnak.

Hiába lenne ilyen szabályozás, annak végrehajtásához olyan képzett szakemberekre is szükség van, akik képesek ezeket a könnyen érthető információs anyagokat előállítani. A felsorolt területek mindegyike olyan terület, ahol az információk folyamatosan megújulnak, ezért itt olyan könnyen érthető kommunikációs szolgáltatói hálózat kialakítása tűnik indokoltnak, amelynek keretében folyamatosan képesek könnyen érthető fordításokat készíteni.

Doktori dolgozatom központi témájára, a képzésfejlesztésre figyelemmel különösen fontosnak tartom az elemzett cikk azon rendelkezését, amelyben általános kötelezettségként jelenik meg *az értelmi sérült személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára a célcsoport jogainak oktatása*. Ennek a rendelkezésnek az értelmezésére az oktatásról szóló 24. cikkben térek vissza.

Az általános kötelezettségek között megjelenő, figyelemre méltó rendelkezés az is, hogy az értelmi sérült embereket érintő fogyatékosügyi közpolitikák és a jogalkotás kidolgozásakor és végrehajtásakor a részes államok a képviseleti szerveiken, azaz például az ÉFOÉSZ önérvényesítő tagozatán keresztül aktívan bevonják magukat az értelmi sérült személyeket és szorosán egyeztessenek velük.

A Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtását ellenőrző szerv felkéréséről szóló 1065/2008. (X. 14.) Korm. határozat alapján a Kormány az Országos Fogyatékosügyi Tanácsot kérte fel arra, hogy segítse, védje és ellenőrizze az egyezményben foglalt jogok biztosítását, továbbá az egyezmény szerinti kötelezettségek végrehajtását. Az Országos Fogyatékosügyi Tanács egyik oldalát éppen a fogyatékos személyek érdekvédelmi szervezetei alkotják, ilyen módon a részvételük esélye és lehetősége itt adott.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 1.§ (3) bekezdése alapján “Az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére.” Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala honlapján a panasz benyújtását segítő könnyen érthető tájékoztatót találtam, amit az ÉFOÉSZ készített.

26. kép: az AJBH honlapján elérhető könnyen érthető tájékoztató

Az Alapvető Jogok Biztosa Hivatalának a honlapján a „könnyen érthető” kifejezésre keresve 18 találatot kaptam. Az egyik találat a fentiekben körülírt panaszlap. További 4 anyagban szerepel a „könnyen érthető” kifejezés témánk szempontjából releváns szövegek környezetben és jelentéstartalommal.

„Az ÉFOÉSZ meglátása szerint a pártok politikai kampányának, hirdetéseinek, a politikusok nyilatkozatainak, a választási eljárás szabályainak könnyen érthető nyelven, a támogatott személy számára befogadható, értékelhető módon történő kommunikálása elengedhetetlen a szavazati jog gyakorlásához. Hasonló álláspontot képvisel az Autisták Országos Szövetsége és a Csupaszívek Társasága is” (Gurbai, Fogarassy és Lux, 2009. 2-3.). „Mindezekre tekintettel megállapítom, hogy a fogyatékossgal élő emberek vonatkozásában a szavazási eljárások, létesítmények és anyagok nem megfelelők, nem hozzáférhetőek és nem teljesítik a könnyen érthetőség kritériumát, ami visszásságot okoz az általános, egyenlő, titkos és közvetlen választójog gyakorlásához való joggal, valamint a diszkrimináció tilalmával és az esélyegyenlőség elvével összefüggésben, valamint nem felel meg az ENSZ Egyezményben – jelen esetben különös tekintettel a politikai életben és közéletben való részvételről szóló 29. cikkben – foglaltaknak” (Gurbai, Fogarassy és Lux, 2009. 7.).

Ugyancsak érdemi találatnak tekinthető AJB 2709/2016. számú ügyben készített jelentés. Ebből azt tudhatjuk meg, hogy „A Somogy megyei Kormányhivatal ... Szociális és Gyámhivatala a ... hivatásos gondnokok hivatásos támogatóvá történő átképzéséhez „Az Új Polgári Törvénykönyv cselekvőképességi szabályai alkalmazása” címmel ingyenes képzést tartott ... 2014. június 5-6-án; a képzésen 23 fő hivatásos gondnok szerzett tanúsítványt. ... A képzés a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet által készített, ... képzési program alapján valósult meg. ... A képzés 3. moduljában a résztvevők ismereteket szerezhettek a kommunikációs készségfejlesztésről és a könnyen érthető kommunikációs módszerekről annak érdekében, hogy a hallgatók kommunikációja és kapcsolatteremtési képessége fejlődjön, képesek legyenek a hatékony együttműködésre. Ezen kívül megértési nehézségekkel élő személyek esélyegyenlőségét elősegítő és megteremtő kommunikációs gyakorlatokat mutattak be” (Csikós és Kozicz, 2016. 14.).

Az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet működéséről készített AJB-766/2017. számú jelentésben az alapvető jogok biztosa megállapítja, hogy „Az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet által rendelkezésre bocsátott dokumentáció nem tartalmaz könnyen érthető formátumban készült információt értelmi fogyatékossgal élő személyek számára. A kialakult helyzet veszélyezteti az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében foglalt hátrányos megkülönböztetés tilalmának, az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdésében foglalt esélyegyenlőség biztosításának, valamint az az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdésében biztosított tisztességes eljáráshoz való jog gyakorlati érvényesülését” (Liska, 2017. 11.).

„A Munka Méltósága” című munkajogi projekt keretében a fogyatékossgal élők foglalkoztatási helyzetét feltáró AJB-2618/2012. sz. jelentésben az alábbiakat olvashatjuk: „A Down Alapítvány munkatársának tájékoztatása szerint az értelmi fogyatékossgal élők munkaerőpiaci helyzete lényegesen rosszabb, mint a más fogyatékossgai csoporthoz tartozóké. Gyakorlatilag láthatatlanok, nincsenek bejelentve munkanélkülüként, ha javaslatunkra és segítségünkkel bejelentkeznek, akkor a munkaügyi hivatalokban nem értik, hogy mit keres ott, hiszen esélye nincs munkát kapni és eleget sem tud tenni a hivatal követelményeinek. A hivatalokban nincs könnyen érthető ügyintézés, az ügyintézők nem vettek részt mentális akadálymentesítési képzésen, tehát még a látszatát sem próbálják tartani az esélyegyenlőségnek” (Kozicz és Ottrok, 2012. 11.).

A továbbiakban az általános kötelezettségekről szóló 4. cikkben feltárt tartalomhoz illeszkedő jó gyakorlatokat mutatok be. Érintem az állam egyéb intézkedések megtételére, az új információs és kommunikációs technológiák fejlesztésére, illetve a más szolgáltatásokról, valamint a közlekedésről szóló könnyen érthető információk biztosítására irányuló kötelezettségét.

Jó gyakorlat: egyéb intézkedések megtétele

Az ENSZ egyezmény hazai ratifikációját követően került sor a TÁMOP 5.4.5. „A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása” c. első, második és harmadik szakaszának megvalósítására. Empirikus kutatásom éppen ennek részletes feltárására irányul, így ezt az állami egyéb intézkedést a dolgozat megfelelő fejezeteiben mutatom be részletesen.

Jó gyakorlat: új információs és kommunikációs technológiák I.

Ma már közismertek azok a fordítóprogramok, amelyek adott nyelvről más nyelvre automatikusan és néhány másodperc alatt fordítanak le szövegeket. Felvetődik a kérdés, hogy létrehozható-e egy olyan számítógépes program, amelyik a sztenderd információkat könnyen érthető formátumba teszi át emberi beavatkozás nélkül (Nietzio, 2015), illetve lehetséges-e a könnyen érthető szövegek könnyen érthetőségének automatizált, gép általi ellenőrzése. A németországi hildesheimi egyetemen találunk erre jó gyakorlatot. Az egyetem a „TextLab” szoftver tesztelésével és fejlesztésével foglalkozik a H&H Communication Lab szervezettel együttműködésben (Zehrer, 2019).

Jó gyakorlat: új információs és kommunikációs technológia II.

Vannak olyan értelmi sérült személyek, akik nem, vagy csak nehezen tudnak olvasni. Ezért számukra fontos, hogy a honlapokon megjelenő információkhoz felolvasó szoftverek segítségével jussanak hozzá. Bár számos honlap-felolvasó szoftver áll rendelkezésre, ezek többségének a használata az értelmi sérült személyek számára nehézséget okoz. A felolvasó szoftvereket a számítógépre le kell tölteni, majd - a számítógép képernyőjén általában a felolvasó szövegtől viszonylag távol eső helyen megtalálható - gombra klikkeléssel kell elindítani. Nem feltétlenül garantált az sem, hogy a letöltött szoftverrel fel tudjuk olvastatni az éppen megnyitott honlapot. Létezik azonban egy szoftver, amit nem a felhasználónak kell telepítenie, hanem a honlap készítője helyezheti el. Ez a ReadSpeaker. Használata egyszerű, az értelmi sérült személyek által is könnyen megtanulható. A felolvasni kívánt szöveg felett közvetlenül megjelenő gombra klikkelve a szoftver felolvassa a tartalmat. Az éppen felolvasott részt a szoftver a szöveg háttér színének a megváltoztatásával jelzi. Sajnos magyar nyelvű változata még nem készült el, ezért azt Magyarországon jelenleg nem tudjuk alkalmazni.

27. kép: ReadSpeaker alkalmazása a svéd „8sidor” könnyen érthető honlapon

Jó gyakorlat: könnyen érthető információk biztosítása különböző szolgáltatásokról

Magyarországon valamennyi megyében és a fővárosban működik jelnyelvi tolmács szolgálat. Működésüket a jelnyelvi tolmácsszolgálatok működésének és a jelnyelvi tolmácsszolgáltatás igénybevételének feltételeiről szóló 62/2011. (XI. 10.) NEFMI rendelet szabályozza. A rendelet 2.§ (2) b) pontja alapján „A szolgáltatási rend a tolmácsszolgálat irodájában folyamatosan hozzáférhető kell, hogy legyen az alábbi formátumokban: b) a módszertani központ által rendelkezésre bocsátott útmutató alapján készült könnyen érthető változat.”

Módszertani központ alatt a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Nonprofit Kft. 2004. áprilisában alakult Magyar Jelnyelvi Programirodáját kell érteni. A kötelezettségnek valamennyi tolmácsközpont eleget tett.

A rendelkezésemre álló információk alapján úgy tudom, hogy jelenleg ez az egyetlen olyan magyar végrehajtási rendelet, amelyik a könnyen érthető kommunikációval kapcsolatosan konkrét kötelezettséget ír elő. Erre figyelemmel és egyúttal annak érdekében, hogy legyen a doktori dolgozatban minta könnyen érthető információforrásra, az egyik, véletlenszerűen kiválasztott, az ÉFOÉSZ és az FSZK Nonprofit Kft. által készített könnyen érthető szolgáltatási rend rövidített és anonimizált változatát a mellékletben hozzáférhetővé teszem.

Jó gyakorlat: könnyen érthető információk a közlekedésről

Az SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézetben a gyógypedagógia alapszakon a 2016/17-es tanév tavaszi szemeszterében hirdettük meg először az akkor kidolgozott „Könnyen érthető kommunikáció értelmi sérült személyekkel” c. szabadon választható kurzust. Az első kurzus 3 hallgatója könnyen érthető animációs filmet készített a közlekedésről.

Csány Júlia, Nyúl Zsófi és Ótott-Kovács Réka beneveztek a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány „Youth 2 Youth” társadalmi innovációs versenyébe. A döntőre 2018. április 20-án került sor Budapesten. A verseny célja az volt, hogy fiatalok egy fiatalokat érintő társadalmi problémát kiválasztva innovatív megoldási tervet készítsenek. Projektjükben azt mutatták be, hogyan lehet a könnyen érthető kommunikáció speciális módszereit alkalmazva információt nyújtani értelmi fogyatékos személyeknek az önálló életvezetés egyes témaköreiről.

A versenyben prezentált projekt részét képező animációs film elkészítésében Bella Ferenc, az Eszterházy Károly Egyetem mozgóképkészítő és média szakos hallgatója is részt vett. A csapat teljesítményét a zsűri első helyezéssel jutalmazta.

Tömegközlekedés - Buszon

28. kép: Könnyen érthető animációs film a buszon történő tömegközlekedésről

A három hallgató a munkát itt nem hagyta abba. Újabb animációs filmek készítése van folyamatban, valamint az Új Nemzeti Kiválóság Program keretében a 2018/19. tanév őszi szemeszterében támogatott ösztöndíjasként elkészítették a könnyen érthető film készítésének módszertani leírását (Csány, Nyúl és Ótott, 2019).

9./ cikk: Hozzáférhetőség

A könnyen érthető kommunikáció szempontjából az ENSZ egyezmény 9. cikke alapvető jelentőségű, hiszen ez a cikk a hozzáférhetőség kérdésével részletesen foglalkozik. A cikkhez szorosan kapcsolódik az ENSZ egyezmény végrehajtásának figyelemmel követésére létrehozott Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága által 2014-ben kiadott 2. sz. általános kommentár. (*Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága, 2014*) Az előírások értelmezéséhez az ENSZ egyezmény szövegét és az általános kommentárt egyaránt felhasználtam.

„A hozzáférhetőség előfeltétel a fogyatékossgal élő személyek számára az önálló élethez és a társadalomban való teljes és egyenlő részvételhez. A fizikai környezethez, közlekedéshez, az információhoz és kommunikációhoz, továbbá a nyilvánosság számára elérhető egyéb létesítményekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférés nélkül a fogyatékossgal élő személyeknek nem lenne egyenlő esélyük a saját társadalmukban való részvételre. Nem véletlen, hogy a hozzáférhetőség az egyik alapelv, amelyre az ENSZ egyezmény épül (3. cikk (f) pont).

A fogyatékossgal élő személyek mozgalmainak történeti érvelése, hogy a fizikai környezethez és a tömegközlekedési eszközökhöz való hozzáférés a fogyatékossgal élő személyek számára a szabad mozgás előfeltétele, amit az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 13. cikke és a Polgári és politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 12. cikke biztosít. Az információhoz és kommunikációhoz való hozzáférés előfeltétele a vélemény és az önkifejezés szabadságának, amit az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 19. cikke és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 19. cikkének 2. bekezdése garantál” (*Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága, 2014. 1.*).

Az ENSZ egyezmény szövegére jellemző az ismétlés. Adott gondolat több cikkben való megjelenése megerősíti a gondolatot. Ugyanakkor az ismétlések elkerülése érdekében a 9. cikk elemzésekor csak az új gondolatokat fejtem ki részletesebben.

A kommunikáció fogalma alatt az ENSZ egyezmény meghatározásokról szóló 2. cikkében foglaltak szerint továbbra is a könnyen érthető kommunikáció fogalmát fogom érteni. Az információ vagy az egyenlő eséllyel hozzáférhető információ helyett pedig a könnyen érthető információt használom. A fogyatékossgal élő személy gyűjtőfogalmát az értelmi sérült személy fogalmával helyettesítem.

A 9. cikk megismétli, és ezzel megerősíti a 4. cikkben már megismert rendelkezéseket, melyek szerint a részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek az információhoz és a kommunikációhoz való hozzáférés biztosítására. Részben megismétli a 4. cikkben már megismert, nevesített területeket (közlekedés, más nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló lehetőségek és szolgáltatások, új információs és kommunikációs technológiák és rendszerek tervezése, fejlesztése, előállítása és terjesztése). Új elem, hogy ezen technológiákat és rendszereket *minimális költséggel kell hozzáférhetővé tenni*. Ez utal az állam anyagi szerepvállalásának fontosságára; hiszen „házánkban az anyagi eszközök korlátozott volta, az állami ráfordítások szűkítésének külső kényszere eredményezheti azt, hogy egy-egy jogszabályban pénzügyi szempontok dominálnak és egy adott jogviszonyban korlátozzák bizonyos emberi jogok kiteljesülését” (Chikán, 2007. 5. - kézirat).

A 9. cikkben megjelenő, eddig nem tárgyalt elemek a következők: az info-kommunikációs akadályok felmérésen alapuló megszüntetése; az elektronikus- és segélyhívó szolgáltatások hozzáférhetőségének biztosítása; minimális szabványok és irányelvek.

Újabb területként jelenik meg a fizikai környezet. A fizikai környezet info-kommunikációs szempontú akadálymentesítésével összefüggő feladatot részletesebben ki is bontja: *az info-kommunikációs akadályok felmérésen alapuló megszüntetését javasolja*.

A hozzáférési akadályok azonosítását különösen az épületek, az utak, a közlekedés, a bel- és kültéri létesítmények esetében kell elvégezni. További iránymutatásként meghatározásra került az épületek köre: a lakóházak, az iskolák, az egészségügyi létesítmények és munkahelyek.

A munka világával összefüggő, a könnyen érthető kommunikáció körébe tartozó fejlesztésekről jelen fejezet jó gyakorlatokról szóló alfejezetében számolok be, külön-külön alfejezetben az állami szektorban és a civil szervezetek körében megvalósult projektekről.

Az épületekben és más létesítményekben könnyen érthető és olvasható jelzéseket, útmutatókat, olvasó programokat kell biztosítani. Ezek a jelzések, útmutatók például a tájékozódást segíthetik (információs táblák, piktogramok, hang- és fényjelzések vagy ilyen a hangostérkép is). A kérdés tehát az, hogy mennyire tudják érzékelni és értelmezni ezeket a könnyen érthető kommunikáció célcsoportjába tartozó értelmi sérült személyek.

Az emberi közreműködéssel megvalósuló szolgáltatások esetén az ENSZ egyezmény iránymutatásait a felek közötti kommunikáció tekintetében értelmezhetjük; azaz hogyan kell könnyen érhetően kommunikálni a célcsoport tagjaival. A szolgáltatást nyújtók esetében azon van a hangsúly, hogy ismerjék a könnyen érhető szóbeli kommunikáció szabályait. Legyenek képesek annak gyakorlati alkalmazására, de nem feltétlenül cél, hogy könnyen érhető információforrásokat tudjanak készíteni.

Ugyancsak konkrét területként jelennek meg az *elektronikus* (pl. e-ügyintézés vagy az internetbank) és *segélyhívó szolgáltatások*.

Új és igen lényeges elem, hogy az államnak gondoskodnia kell a létesítmények és szolgáltatások hozzáférhetősége érdekében *minimális szabványok és irányelvek* alkalmazásának fejlesztéséről, hatályba léptetéséről és a megvalósítás ellenőrzéséről. A Magyarországon hozzáférhető, állami szerepvállalással kiadott szabványokról és irányelvekről ezen fejezet alfejezetében, a jó gyakorlatok között négy pontban nyújtok további információkat.

A 4. cikkben már volt szó képzési feladatokról. Ott a képzés célcsoportjaként a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak jelentek meg, a képzés témájaként pedig a jogok oktatását határozta meg a jogalkotó. Itt, a 9. cikk a képzés célcsoportját "az érdekelt felek" fogalommal írja le. A képzés témája új témakörrel, a fogyatékossgal élő személyek esetében felmerülő hozzáférhetőség kérdéseinek témájával bővül. Érdekelt fél az a gyógypedagógus, aki tanulásban akadályozott és/vagy értelmi sérült gyermekeket, tanulókat fejleszt, nevel és oktat.

Jó gyakorlat: a munkavállalást segítő fejlesztések az állami szektorban

A jó gyakorlat előzményeként a fogyatékossgügyi közpolitikai folyamat alakulása szempontjából fontos megjegyeznünk az alábbiakat.

A Fot. hozta létre az OFP-t a törvényben rögzített jogok érvényesítésével összefüggő feladatok meghatározása érdekében. Így született meg Magyarországon a fogyatékossgügyi közpolitika első írott, az Országgyűlés által elfogadott dokumentuma. Így vált a fogyatékossgügyi közpolitika önálló területté (Horváth, 2013a).

A 100/1999.(XII.10.) OGY határozattal elfogadott Országos Fogyatékosügyi Program "IV. Az esélyegyenlőség megteremtéséhez szükséges intézkedések és feladatok" c. fejezete, a kommunikáció területéről szóló 2. alfejezete rögzíti: A fogyatékos embernek alapvető joga, hogy hozzájuthasson a közérdekű, valamint a jogaik gyakorlásához kapcsolódó információkhoz. Ez a hozzáférhetőség kettős követelményt jelent: magába foglalja azt, hogy a fogyatékos személy érzékelje az információkat, illetve biztosítani kell számára a megfelelő értelmezés lehetőségét. A 2.2. pont alapján biztosítani szükséges a közszolgáltatások minden területén (pl. hivatalos ügyek intézése) a hozzáférhetőséget a fogyatékos személyek számára, a hétköznapi együttműködés és kommunikáció terén is.

Az OFP végrehajtásáról és az ezzel összefüggésben megtett kormányzati intézkedésekről szóló jelentés elfogadását rögzítő 26/2003. (III. 14.) OGY határozatban olvashatunk a feladat végrehajtásához kapcsolódó tevékenységekről.

„A Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium által felügyelt és irányított Állami Foglalkoztatási Szolgálat a fogyatékosáspolitikai és foglalkoztatáspolitikai terület metszetében a megváltozott munkaképességű személyek, közöttük az értelmi sérült munkavállalók munkába állításáért, illetve a foglalkoztatásuk támogatásáért volt felelős. A foglalkozási rehabilitáció is közszolgáltatás. Egyértelmű, hogy ezen intézményekben is biztosítani kell az információkhoz való egyenlő esélyű hozzáférés feltételeit. A Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium 2003-ban a Munkaerőpiaci Alap (továbbiakban: MPA) rehabilitációs alaprész központi keretéből „Információs szolgáltatások fejlesztése a kommunikációban akadályozott ügyfelek számára” elnevezéssel, 50 millió forint kerettel indított programot. A kezdeményezések célja egyrészt az Állami Foglalkoztatási Szolgálat keretében biztosított szolgáltatásokhoz, információkhoz való egyenlő hozzáférés elősegítése az intézmények kommunikációs szempontú akadálymentesítése révén, másrészt pedig azoknak a közhasznú információknak a hozzáférhetővé tétele, amelyek a fogyatékos emberek és környezetük életét befolyásolják, meghatározzák. ... A hozzáférés szélesan értelmezve azt jelenti, hogy az információkat a megváltozott munkaképességű személyek egyes, eltérő igényű csoportjai számára speciális technikák és módszerek alkalmazásával biztosítják. A cél érdekében speciális eszközök beszerzésére (pl. képernyőolvasó szoftverek, nagyító berendezések, a hallásjavító készülék funkcióját segítő indukciós hurkok), illetve speciális módszerek (pl. jelnyelvi tolmács, könnyen érthető nyelvezet) alkalmazására” nyílt lehetőség.” (26/2003. (III. 14.) OGY határozat, 35.o)

A fogyatékosáspolitikai egyik fontos alapelve a fogyatékos személyek részvételének a biztosítása, amit a “Semmit Rólunk, Nélkülünk!” gondolattal lehet a legjobban kifejezni. Erre az elvre figyelemmel “a pályázók munkájának megkönnyítésére a titkárság szakmai konzultációs délelőttöt szervezett a Foglalkoztatási Hivatal, az Esély XXI. Kht, az Értelmi Fogyatékosok és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége, a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége, a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége és az Autisták Érdekvédelmi Egyesülete szakértőinek bevonásával. ... Az Esély XXI. Kht akadálymentesítési irodáját és a fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezeteit azzal a céllal is vonta be a pályázat és a megvalósítás folyamatába is, hogy szakértők a kommunikációs akadálymentesítés lehetőségeivel kapcsolatosan a helyszínen adjanak tanácsot a potenciális pályázók számára.” (26/2003. (III. 14.) OGY határozat, 35.o.)

A pályázat eredményeként 12 megyei munkaügyi központ és kirendeltségeik, valamint két regionális képző központ kezdhette meg a 2004. év folyamán intézményeik kommunikációs szempontú akadálymentesítését. 12 munkaügyi központ honlapján jelentek meg “egyszerűen érthető információk”, 143 db könnyen érthető tájékoztató anyag készült és 40 intézményben helyeztek ki az eligazodást segítő piktogramokat (*Állami Számvevőszék, 2007. 127.*). Érdekességként jegyzem meg, hogy “Az ÁFSZ egyes kirendeltségeit a mozgássérültek, hallássérültek, látássérültek és értelmileg akadályozott emberek számára hozzáférhetővé tették. Ezek forrása volt az ÁFSZ fejlesztésére rendelkezésre álló önálló fejezeti kezelésű előirányzat, az MPA rehabilitációs alaprész központi kerete (2004-ben 50 M Ft, 2005-ben 58,7 M Ft és 2006-ban 93,5 M Ft).” (*Állami Számvevőszék, 2007. 42.*) Sajnos az összesített adatokból nem állapítható meg, hogy a forrás mekkora részét használták fel kifejezetten könnyen érthető információforrások készítésére.

A Pécsi Regionális Képző Központ 2007-ben adott ki könnyen érthető tájékoztató füzetet a Szociális és Munkaügyi Minisztérium támogatásával. A 27 oldalas dokumentumban a képző központ szolgáltatásairól, a szolgáltatások igénybevételének feltételeiről olvashatunk praktikus képekkel, piktogramokkal illusztrált könnyen érthető információkat (*Horváthné és Máté, 2007.*).

Jó gyakorlat: a munkavállalást segítő fejlesztések a civil szervezetek körében

Ebben az időszakban több, az értelmi sérült emberek munkába állításával foglalkozó civil szervezet készített hasonló kiadványokat.

A *Salva Vita Alapítvány* (2005) "Dolgozni akarok!" című 44 oldalas kiadványában az Alkotmány, a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény, illetve az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény fontosabb rendelkezéseit mutatja be. A munka világával kapcsolatban rögzíti, hogy miért fontos a munka, ki dolgozhat, hol lehet dolgozni, mi a munkaviszony, mit jelent a próbaidő, mi van a munkaszerződésben, milyen munkahelyi szabályokat kell betartani, mi a munkaköri leírás, a munkaidő, a munkaidő beosztása, hogyan szűnhet meg a munkaviszony. A munkanélküliségről íródott fejezetben a nekik szóló személyes és pénzügyi támogatásokról olvashatunk. A "Dolgozni akarok!" c. fejezetben pedig arról találunk információkat, hogy hogyan és hol találhatunk munkát, mit jelent a Foglalkoztatási Információs Tanácsadó, a Rehabilitációs Információs Centrum.

A Kézenfogva Alapítvány és az EASPD programja a "Phare Access 2003" pénzügyi támogatásával 2005-ben indult el "Bridge - Híd Tudásközpont" címmel. "A projekt célja, hogy hidat képezzen az értelmi és halmozottan fogyatékos ember és az őket segítő társadalmi környezet között. ... A szakképzési alprojekt célja, az értelmi fogyatékos emberek (potenciális munkavállalók) munkaerő-piaci integrációjának elősegítése nemzetközi módszerek és tananyagok adaptálásával. A TRIJO nevet viselő portugál, belga, ciprusi szervezetek által kidolgozott szakmai képzési anyag adaptációját végeztük el. A projekt során három kiválasztott vidéki (Homok, Veszprém, Székesfehérvár) és egy budapesti szakiskola tesztelte a szakértők által adaptálásra alkalmasnak tartott anyagokat. Az eredményeket a Dolgos Dani dolgozik CD-n és poszttersorozaton jelentettük meg" (*Kézenfogva Alapítvány*, 2007. 17-18.). A "Kertész Dani dolgozik", a "Kukta Dani dolgozik" vagy a "Dolgos Dani dolgozik" c. modulok egyenként 25-30 diából álló kiadványok. Ezekben a kiadványokban egy-egy mondat és a mondathoz tartozó képek segítik a munkáról való beszélgetést.

Szabványok, irányelvek - alaprendelkezések

Az ENSZ egyezmény hozzáférhetőségről szóló 9. cikke 2.a) pontja alapján a részes államok szükséges intézkedéseket hoznak “a nyilvánosság számára nyitva és rendelkezésre álló szolgáltatások hozzáférhetősége érdekében bevezetett minimális szabványok és irányelvek alkalmazásának fejlesztésére, hatályba léptetésére és ellenőrzésére.”

Az ENSZ egyezmény általában szolgáltatásokról, a Fot. azonban közszolgáltatásokról beszél. A közszolgáltatás fogalmát a Fot. 4. §-a öt pontban fejt ki. Ezek szerint közszolgáltatás:

“*fa*) minden közhatalmi tevékenység – ideértve a hatósági, kormányzati és minden egyéb közigazgatási, valamint igazságszolgáltatási tevékenységet –, továbbá az Országgyűlés, az Országgyűlésnek beszámolóval tartozó szervek, az Alkotmánybíróság, az alapvető jogok biztosa, az ügyészség, valamint a honvédelmi és rendvédelmi szervek által hatáskörük gyakorlása során kifejtett tevékenység,

fb) az állam által fenntartott intézmény által nyújtott közszolgálati médiaszolgáltatás, továbbá oktatási, közművelődési, közgyűjteményi, kulturális, tudományos, szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi, egészségügyi, sport-, ifjúsági, foglalkoztatási, közlekedési szolgáltatás, ellátás, illetve tevékenység,

fc) a helyi és nemzetiségi önkormányzat hatásköre gyakorlása során kifejtett minden tevékenység – ideértve különösen a hatósági és egyéb közigazgatási tevékenységet –, valamint a helyi önkormányzat, a nemzetiségi önkormányzat, a nem állami, helyi önkormányzati vagy nemzetiségi önkormányzati fenntartó és az egyházi jogi személy által fenntartott, közfinanszírozásban részesülő intézmény által nyújtott *fb*) alpont szerinti szolgáltatás, ellátás, tevékenység,

fd) minden ügyfélszolgálati rendszerben működtetett szolgáltató tevékenység, továbbá

fe) minden olyan hatósági engedély vagy hatósági kötelezettség alapján végzett nyilvános szolgáltató tevékenység, amely település vagy településrész közellátását szolgálja, használata nem korlátozott, illetve nem korlátozható.” (Fot., 4.§)

Az ENSZ egyezményben használt hozzáférhetőség fogalma a Fot. alkalmazásában a következő:

“*ha*) a szolgáltatás egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha igénybevétele – az igénybe vevő állapotának megfelelő önállósággal – mindenki, különösen ... kommunikációs funkciókban sérült emberek számára akadálymentes, kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető,

hc) az információ egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha az mindenki, különösen ... a kommunikációs funkciókban sérült emberek számára kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető, az ahhoz való hozzájárulás pedig az igénybe vevő számára akadálymentes.”

Az ENSZ egyezmény és a Fot. szövegének együttes értelmezése alapján látható, hogy az államnak kötelezettsége, hogy a kommunikációjukhoz magas támogatást igénylő személyek közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáféréseinek biztosítása érdekében a könnyen érthető kommunikáció alkalmazását segítő szabályrendszert (szabványokat és irányelveket) fejlesszen, gondoskodjon ezek hatályba léptetéséről, és a megvalósulás ellenőrzéséről. Másfelől szabványokra lehet szükség a fizikai környezetben, így az épített környezetben megjelenő információk könnyen érthető biztosítására.

A magyar kormány a jelen fejezet megírásának napjáig tudomásom szerint a könnyen érthető kommunikációra irányuló szabványt vagy irányelveket nem adott ki. Ilyen szándékot nem találunk a fogyatékosügyei szakmapolitikai célokat és feladatokat meghatározó jelenleg hatályos, az Országos Fogyatékosügyei Programról (2015–2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozatban, de az Országos Fogyatékosügyei Program végrehajtásának 2015–2018. évekre vonatkozó Intézkedési Tervéről szóló 1653/2015. (IX. 14.) Korm. határozatban sem.

A továbbiakban ezen állami kötelezettség teljesítésével összefüggésben a szabványokról és irányelvekről összegyűjtött információk - szándékaim szerint - rendszerezett bemutatására kerül sor.

Jó gyakorlatok: a honlapok és a mobilalkalmazások akadálymentesítése

A közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló, 2016. október 26-ai (EU) 2016/2102 európai parlamenti és tanácsi irányelv az ENSZ egyezmény rendelkezéseire hivatkozva, ha nem is kellő részletezettséggel, de foglalkozik a honlapok és mobilalkalmazások könnyen érthetőségével. Az irányelv az akadálymentesség négy alapelvét különbözteti meg:

1. “érzékelhetőség – az információkat és a felhasználói felület elemeit a felhasználók számára érzékelhető módokon kell megjeleníteni;
2. kezelhetőség – a felhasználói felület elemeinek és a navigálási funkcióknak jól kezelhetőnek kell lenniük;
3. érthetőség – a megjelenített információknak és a felhasználói felület működésének érthetőnek kell lenniük;

4. stabilitás – a tartalmaknak kellően stabilnak kell lenniük ahhoz, hogy számos különböző közvetítő eszközzel – többek között támogató-segítő eszközökkel és technológiákkal – megbízhatóan értelmezhetők legyenek.” (3.o.)

Az irányelv a honlapok és mobilalkalmazások akadálymentesítési követelményeiről szóló 4. cikke alapján “A tagállamok biztosítják, hogy a közszférabeli szervezetek megtegyék a megfelelő intézkedéseket honlapjaik és mobilalkalmazásaik akadálymentesebbé tételében azok érzékelhetővé, kezelhetővé, érthetővé és stabilabbá tételével.” A cikk alapján “a közszférabeli szervezeteknek részletes, érthető és világos akadálymentesítési nyilatkozatot kell tenniük honlapjaik és mobilalkalmazásaik ezen irányelvnek való megfeleléséről”.

Bár az irányelv nem foglalkozik kifejezetten az értelmi sérült emberek szükségleteivel, abból a honlapok könnyen érthetőségére vonatkozó kézzelfogható és alkalmazható szabályok sem vezethetők le, a további érdekvédelmi munkához jó kiindulópontként szolgálhat.

Az irányelv végrehajtására született a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló 2018. évi LXXV. törvény. A törvény 3. § (1) bekezdése gyakorlatilag megismétli az irányelv tagállamok részére előírt rendelkezését: “A közszférabeli szervezet honlapját és mobilalkalmazását úgy köteles kialakítani és folyamatosan működtetni, hogy a felhasználók számára akadálymentesen érzékelhető, kezelhető, érthető és informatikai szempontból stabil legyen.” A törvény alapján a közszférabeli szervezet új honlapjának 2019. szeptember 23-tól kezdődően, a már létező honlapoknak 2020. szeptember 23-tól kell akadálymentesnek lenniük. A mobilalkalmazásokra egységesen 2021. június 23-i hatálybalépési időpontot írt elő a jogalkotó. Az irányelvhez hasonlóan az irányelv végrehajtását szolgáló hazai törvény sem foglalkozik kifejezetten az értelmi sérült emberek világával.

A honlapok akadálymentesítésekor magyar nyelven a 2008-ban megjelent Web Akadálymentesítési Útmutató 2.0 szabványt tudjuk alkalmazni. Fontos azonban, hogy 2018. júniusában megjelent a WCAG 2.1 szabvány, ami kibővíti a WCAG 2.0 szabványt. A szabványokban leírtak értelmezését a „Segédlet a Web akadálymentesítési útmutató 2.0 (WCAG 2.0) értelmezéséhez és alkalmazásához” c. dokumentum segíti (Horváth, 2013b). Ezek részletes ismertetése meghaladja jelen doktori dolgozat kereteit.

Vizsgáljuk most meg, hogy valójában mit is jelent a honlapok értelmi sérült személyek számára szükséges akadálymentesítése.

A honlapokon megjelenő információk egy része statikus, azaz elegendő a tartalomfejlesztést egyszer elvégezni, amely tartalom hosszú időn keresztül releváns. Más információk folyamatosan változnak, illetve naponta keletkeznek. A sztenderd információk könnyen érthető fordításának elkészítése, illetve az eleve könnyen érthető információk megírása a jelenlegi technikai feltételek mellett személyes közreműködést igényel. Egyfelől a könnyen érthető kommunikáció módszerét jól ismerő szakemberekre van szükség ahhoz, hogy a honlapok valóban akadálymentesek legyenek az értelmi sérült személyek számára is. A tartalomfejlesztéshez valószínűsíthetően a könnyen érthető tartalomfejlesztéssel főállásban foglalkozó szakemberekre lenne szükség.

Így a törvény végrehajthatóságának feltétele a szakemberek képzése, illetve a munkahelyteremtés.

Jó gyakorlat: a fizikai környezet akadálymentesítése

Az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet (továbbiakban: OTÉK) előírásainak alkalmazásakor fogyatékos személy alatt a Fot-ban meghatározott fogalmat kell érteni.

A Fot. alapján fogyatékos személy “az a személy, aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszichoszociális károsodással – illetve ezek bármilyen halmozódásával – él, amely a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja”. Az OTÉK valójában a Fot-ban a fogyatékos személyek csoportjaiként feltüntetettek közül a kerekesszéket használó, mozgásában korlátozott személyek számára szükséges akadálymentes környezet kialakításához tartalmaz előírásokat. Álláspontom szerint az OTÉK megfelelő keret lehetne az ENSZ Egyezményben vállalt kötelezettség teljesítéséhez.

Jó gyakorlat: segédlet a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez

2009. január 1-je után az Európai Unió társfinanszírozásával megvalósított infrastrukturális fejlesztések során kötelezővé vált az egyenlő esélyű hozzáférés feltételeinek megteremtése. A cél elérése érdekében a Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából elkészült egy „Segédlet a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez, a komplex akadálymentesítéshez” címmel.

A segédletet a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány jelentette meg első ízben 2007-ben (akkor még alkalmazása nem volt kötelező a fent megnevezett pályázati konstrukciókban), majd módosított és bővített változatát 2009-ben. A harmadik, bővített változat 2015-ben látott napvilágot. A segédlet – az OTÉK-ra építve – alapvetően és részletesen a kerekesszéket használó, mozgásában korlátozott személyek számára szükséges akadálymentesítési tudnivalókat tartalmazza, de abban a könnyen érthető kommunikációról is szó esik.

Az épületek fizikai akadálymentesítésének szempontjai a könnyen érthető kommunikáció célcsoportjának szempontjából még kevésbé kimunkáltak. Mindössze két olyan részletet találunk az anyagban, amelyek az infokommunikációs akadálymentesítés ezen szegmenséhez kapcsolhatók.

Így pl. a bejáratok kialakításánál „figyelembe kell venni az értelmi fogyatékosok és siketek igényeit is egyszerű szimbólumok, valamint kijelzők alkalmazásával“(Pandula, 2015. 29.).

Az információs rendszerek információs táblák kialakításánál a „szöveges feliratokat javasolt piktogramokkal is kiegészíteni. A piktogramok a gyengénlátó, a nagyothalló, a siket, az értelmi fogyatékos és az autista személyeken kívül a külföldi látogatóknak is nagy segítséget jelentenek. Továbbá valamennyi használó gyorsabban juthat információhoz a nemzetközileg elfogadott szimbólumrendszer használata esetén“(Pandula, 2015. 49.).

A Segédlet 1.7. fejezete azokat a szempontokat rögzíti, amelyeket az értelmi sérült személyeknek nyújtott szolgáltatástervezés során kell figyelembe venni. A szerzők kitérnek az ügyféltérben elhelyezett számítógépekre, az ügyfélhívó rendszerekre, a veszélyforrások jelzésére és a könnyen érthető módszer használatára.

“A könnyen érthető módszer alapszabályai a beszélt és írott formákban egyaránt:

- a mondszerkesztés, a fogalmazás, a szöveg felépítése egyszerű legyen
- kerülni kell az összetett (főként a többszörösen összetett) mondatokat
- kerülni kell a szakszavakat, idegen kifejezéseket
- konkrét fogalmakkal kommunikáljunk
- ne használjunk feltételes módot
- ne használjunk elvont, többértelmű kifejezéseket
- egy mondat lehetőleg egy gondolatot, egy fontos információt közöljön
- ne használjunk rövidítéseket, vagy azokat mindenképp kifejteni, értelmezni szükséges

- a könnyen érthető nyelv nem egyenlő a gyerekes közlésmóddal, mindig az adott korosztálynak megfelelő hangnemet használjunk

- törekedjünk arra, hogy logikus és követhető legyen a gondolatmenet.

Amire az írásos anyagoknál érdemes odafigyelni:

- minimum 12-es betűméret
  - egyféle betűtípust használjunk
  - szerkesztésnél másfeles sortávolság javasolt
  - a szöveg balra zárt legyen, így jobban követhető számukra a leírt szöveg
  - kerüljük a táblázatot
  - minden fontos gondolat kerüljön új sorba
  - egy dologra mindig ugyanazt a kifejezést használjuk, nem kell a választékosságra mindenképpen törekedni
  - ne válasszunk el szavakat
  - ne kerüljön át új oldalra mondattöredék
  - képek, piktogramok általában segítik a szövegértést, de ne kerüljön egy oldalra túl sok illusztráció
  - a képek, illusztrációk jól láthatók legyenek, ügyeljünk a képek felbontására
  - a szöveg háttere mindig világos és homogén legyen
  - ne használjunk sötét háttér-világos betűk kombinációt
  - jól olvasható betűtípust használjunk
  - a számokra ne használjunk betűket, írjuk le azokat minden esetben számjeggyel
  - ne használjunk római számokat
  - csak az egyszerű írásjeleket használjuk, kerüljük a pontosvessző, gondolatjel, kettőspont használatát
  - kerüljük a túl hosszú szavakat, kifejezéseket
  - a dátumokat írjuk ki, pl. 2008. október 15.
  - a telefonszámokat tagoltan írjuk le, használjunk elválasztó jeleket pl. 1-234-56-78”
- (Pandula, 2015. 49-50.).

21./ cikk: A véleménynyilvánítás és a szólás szabadsága, valamint az információhoz való hozzáférés

Az ENSZ egyezmény véleménynyilvánítás és szólás szabadságáról, valamint az információhoz való hozzáférésről szóló 21. cikke a szólás és a vélemény kinyilvánításának szabadsága alatt érti egyrészt azt, hogy az értelmi sérült személyek mások szólásait és véleményét meg tudják keresni, másfelől ezeket be tudják fogadni, azaz meg tudják érteni, harmadrészt a saját gondolataikat, véleményüket közölni tudják.

Az információhoz való hozzáférés négy fontos területét jelöli meg ez a cikk. Ezek a lakosság számára készült tájékoztatás, a hivatali érintkezés, a szolgáltatók által nyújtott információk, illetve a tömegtájékoztatás, ideértve az internetes információszolgáltatást is.

Az információhoz való hozzáférés biztosításakor négy alapelvet kell figyelembe venni:

- 1./ az információt többletköltség nélkül kell biztosítani;
- 2./ az információt másokkal azonos időben kell hozzáférhetővé tenni, azaz nem késleltetve;
- 3./ a kommunikációs formát, eszközt és módozatokat az érintett személy választhatja meg;
- 4./ az információt hozzáférhető formában kell biztosítani: ilyen hozzáférhető forma pl. az augmentatív és alternatív kommunikáció, a könnyen érthető kommunikáció, a jelnyelv, a Braille-írás, illetve a felolvasó szoftverek.

Jó gyakorlat: az ÉFOÉSZ lapja – Kapaszkodó

Tömegtájékoztatás alatt érthetjük – szűken értelmezve – a kifejezetten az értelmi sérült személyeknek szóló sajtótermékeket és honlapokat. Jó példa ennek megvalósítására hazánkban az ÉFOÉSZ által kiadott „Kapaszkodó” című lapnak, melynek egy 2008-ban megjelent különszáma az ÉFOÉSZ történetét mutatja be, megtalálhatjuk benne a fontosabb tartalmak könnyen érthető összefoglalását is (Kovács, 2008).

24./ cikk: Oktatás

Az ENSZ egyezmény oktatásról szóló 24. cikke önmagában is figyelemre méltó, de értelmezésekor az ENSZ egyezmény további cikkeit is figyelembe kell venni. Továbbra is szempont, hogy a kommunikáció és az információ egyenlő esélyű feltételeinek megteremtése tekintetében a 2-4. cikkek alapján – többek között – a könnyen érthető kommunikációra kell gondolni.

Rendkívül lényeges rendelkezés tehát, hogy a részes államoknak szükséges intézkedéseket kell hoznia *a könnyen érthető kommunikáció formáinak és eszközeinek oktatása*, az ehhez szükséges *tananyagok fejlesztése* érdekében. Különösen hangsúlyt kap a cikkben *a gyermekek oktatása, melynek az egyén számára legmegfelelőbb kommunikációs módszerrel kell történnie*. Láthatjuk, hogy a könnyen érthető kommunikáció közlői és befogadói oldala egyaránt célcsoportot alkot.

Ebben a cikkben olvashatjuk azt is, hogy olyan tanárokat, akár fogyatékossgal élő tanárokat kell alkalmazni, akik megfelelő képesítéssel rendelkeznek a jelnyelv, a Braille-írás oktatására. Bár ez a pont a könnyen érthető kommunikáció oktatására felkészült fogyatékossgal élő tanárok alkalmazását külön nem említi, az ENSZ egyezmény általános alapelvei alapján meggyőződésem, hogy itt erre is gondolni kell, szem előtt tartva a részvétel elvét is.

A cikk nem határozza meg pontosan, hogy a szakemberek melyik körére kell gondolni akkor, amikor a könnyen érthető kommunikáció oktatásának célcsoportjáról gondolkodunk. Nyilvánvaló azonban, hogy mindenki szóba kerülhet, aki munkája során értelmi sérült gyermekekkel, tanulókkal vagy felnőttekkel találkozik. Ilyen szakember a gyógypedagógus, a szociális alap- és lakhatási szolgáltatások nyújtásában érdekelt szociális szakemberek, illetve az egészségügyi ellátásban közreműködők (pl. védőnők, házi orvosok, szakorvosok), vagy a munkába helyezést és a foglalkoztatást biztosító személyek, a cselekvőképesség minősítésében részt vevő gyámhivatalok, bíróságok munkatársai, ideértve az igazságügyi orvosszakértőket, a gondnokokat és a támogatókat is. Mindemellett nyilván szóba kerülhetnek még nagyon sokan mások is, így a kulturális élet szereplői (pl. múzeumok, könyvtárak), a média vagy a politikai élet képviselői. Gondolhatunk a fent megjelölt célcsoportok alapképzésére, de a már pályán lévő személyek továbbképzésére is. A szakemberek és a könnyen érthető kommunikáció célcsoportja közötti kapcsolat mélysége, gyakorisága (pl. kapcsolatuk mindennapos vagy csak alkalmi), illetve a szakember által ellátandó feladat függvényében (pl. a könnyen érthető kommunikáció az oktatási módszer része, a könnyen érthető kommunikáció beszélt és/vagy írott formáját kell alkalmaznia; inkább a könnyen érthető információforrások alkalmazása vagy az ilyenek készítése is a feladata) eltérő tartalmú képzések szükségességére következtethetünk.

A továbbiakban kizárólag a gyógypedagógia szakterületének további, mélyebb elemzésével foglalkozom. Először értelmezzük azt a rendelkezést, ami szerint a gyermekek oktatása az egyén számára legmegfelelőbb oktatással kell, hogy történjen.

Gyermek alatt a könnyen érthető kommunikáció elsődleges célcsoportjának meghatározására figyelemmel az értelmi sérült gyermekeket értem. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény alapján az értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirányon végzett gyógypedagógusok a megnevezett célcsoport oktatására, nevelésére feljogosított szakemberek.

Hogyan értelmezhető a fentiekkel összefüggésben az állam feladata? Egyrészt jogszabályban hirdeti ki a gyógypedagógia alapszak képzési és kimeneti követelményeit, másrészt ugyancsak jogszabályban rendezi az értelmi sérült gyermekek és tanulók nevelésének és oktatásának tartalmi elemeit. Ezeket központi tartalmi szabályozásnak nevezzük. Vizsgáljuk meg ezeknek a tartalmát, nézzük meg, hogy mit találunk a könnyen érthető kommunikációval összefüggésben.

A gyógypedagógia alapszak képzési és kimeneti követelményeit a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről szóló 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet tartalmazza.

A szövegben a „könnyen érthető” vagy az „egyszerűen érthető” szövegrész egyszer sem szerepel. A 7.1.1. fejezetben a gyógypedagógus által elsajátítandó általános kompetenciák között jelenik meg a felelősségvállalás, autonómia körében az alábbi előírás: „A partnerekkel előítélet-mentes, kölcsönös tiszteletre és bizalomra épülő kapcsolatrendszert teremt, szakmai szituációkban szakszerűen, közérthetően és hitelesen kommunikál.” A közérthetőség tehát alapkövetelmény.

Ha a szövegben nem konkrétan, hanem ráutaló módon keressük a könnyen érthető kommunikáció helyét, az alábbiakat láthatjuk:

A képzés céljának megfogalmazása elég általános ahhoz, hogy a könnyen érthető kommunikáció oktatásának szükségességét abból le lehessen vezetni. A könnyen érthető kommunikáció gyógypedagógia, de legalábbis határtudományi körbe tartozó elméleti és módszertani ismeret, amely ismeret birtokában a gyógypedagógus segítséget nyújt az értelmi sérült személyeknek kognitív, szociális, érzékelési és észlelési képességeik fejlesztéséhez. A gyógypedagógus által megszerzendő tudások közül jól kapcsolható az alábbi követelményekhez: „Ismeri a komplex gyógypedagógiai nevelés, oktatás, fejlesztés, terápia és rehabilitáció módszereit, gyakorlatát, azok alkalmazásának és továbbfejlesztésének lehetőségeit. Ismeri a fogyatékos emberekkel kapcsolatos nemzetközi irányelveket és az

alapvető emberi jogokat.” Tekintettel arra, hogy a képzési és kimeneti követelményeknek átfogónak kell lenniük, valójában a fentiek elegendő alapot adnak ahhoz, hogy a könnyen érthető kommunikáció, mint a gyógypedagógus által használható módszerek egyike, a gyógypedagógia alapszak tantervébe beépíthető legyen.

Az értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirány specifikus követelményei között további támpontokat találunk: „Rendelkezik az értelmileg akadályozott személy személyiségének, kognitív, szociális és személyes kompetenciáinak fejlesztését megalapozó szaktudományos ismeretekkel. Ismeri az értelmileg akadályozott személyek (gyógy)pedagógiájának legfontosabb elméleteit, összefüggéseit és probléma-megoldási módszereit, tájékozott az aktuális, specifikus terápiás ellátási formák tekintetében. Ellátja az értelmileg akadályozott tanulók általános iskolai nevelésében 1-8. évfolyamon valamennyi műveltségi terület nevelési-oktatási feladatait, a fejlesztő nevelés-oktatás feladatait annak teljes időtartamában, a speciális készségfejlesztő szakiskola évfolyamain közismereti tárgyak oktatását végzi, valamint a szakokkal történő együttműködésben a kognitív és szociális fejlesztés feladatait látja el. Az értelmileg akadályozott személyek jellemzőinek és sajátosságainak ismeretében meghatározza és kiválasztja a specifikus szakmai problémák megoldását elősegítő megfelelő nevelési, oktatási, fejlesztési, rehabilitációs célokat, tartalmakat, folyamatokat és módszereket. Képes az értelmileg akadályozott emberek érdekeinek képviselésére, esélyegyenlőségüket, intézményi és társadalmi integrációjukat segítő feladatok ellátására, tanácsadásra.” (18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet, Gyógypedagógia alapképzési szak 7.1.2.1 pont)

A fentiek alapján megállapítható, hogy a gyógypedagógia alapszak képzési és kimeneti követelményei más kommunikációs módszereket sem nevesítenek konkrétan. A kompetenciák leírásához a könnyen érthető kommunikáció jól illeszthető. Így a vizsgált jogszabály, illetve a mellékleteként kiadott képzési és kimeneti követelmények módosítása nem indokolt.

Az oktatási kormányzat által kiadott jogszabály végrehajtása a gyógypedagógia alapszakot meghirdető felsőoktatási intézmények felelőssége. Így a feltárást az érintett felsőoktatási intézmények körében, a központi tartalmi szabályozást helyi szinten kibontó tanmenetek, illetve tanegység-leírások elemzésével lehetne folytatni. Ilyen szisztematikus gyűjtőmunkát jelen kutatás keretében nem végeztem.

Ugyanakkor az ELTE BGGYK oktatóinak a körében szakértői mintaválasztással kiválasztott oktatóktól e-mailben megkérdeztem, hogy tanítják-e a könnyen érthető kommunikációt. Válaszaikat a jó gyakorlatok között mutatom be.

A NEPTUN rendszerben a budapesti és a szegedi egyetem esetében rákerestem a „könnyen érthető” fogalmat a megnevezésükben tartalmazó tanegységekre. A NEPTUN rendszer oktatói felülete alkalmas arra, hogy az egyetem által legalább már egy alkalommal meghirdetett valamennyi tanegység között lehessen keresni. Az ELTE-n ilyen találat nem volt. Az SZTE-n a tárgyat Magyar Adél kolléganőmmel közösen oktatjuk. Bemutatására a jó gyakorlatok között térek vissza. Természetesen lehetnek olyan tárgyak, amelyek a megnevezésükben nem tartalmazzák a keresett kifejezést, de a tanegység keretében mégis oktatják a szóban forgó ismereteket. Ilyen az ELTE-n a gyógypedagógus szakvizsga szakirányú továbbképzésben „A különleges gondozást igénylők nevelése és oktatása” c. tanegység, melynek tanegység-felelőse és oktatója vagyok. Ugyanakkor ez az eredmény nem jelenti azt, hogy csak ez a két tárgy irányul kifejezetten a könnyen érthető kommunikáció oktatására.

A továbbiakban vizsgáljuk meg a köznevelés rendszerében az értelmileg akadályozott gyermekek és tanulók fejlesztésének, oktatásának és nevelésének központi tartalmi szabályozói közül az óvodai nevelésre, illetve az iskolai oktatásra vonatkozó irányelveket és az 1-8. évfolyamok kerettanterveit. Tekintettel arra, hogy ezen tartalmi szabályozóknak a célja a mindennapi munka konkrét tartalmának a támogatása, célszerűnek tűnik, ha a szövegben a „könnyen érthető” vagy a fogalmak kialakulatlanságára figyelemmel az „egyszerűen érthető” kifejezésekre keresünk rá.

A szövegben ráutaló, a szövegkörnyezetből levezethető általános előírások – álláspontom szerint – nem adnak megfelelő segítséget a gyakorlatban dolgozó kollégáknak.

Az irányelveket a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet tartalmazza (továbbiakban: „sni irányelvek”). A szövegben nem fordul elő sem a „könnyen érthető”, sem az „egyszerűen érthető” kifejezés, egyszer sem. Bár az „érthető” kifejezés 17-szer szerepel a szövegben, az egyszer sem az értelmileg akadályozott gyermekekre vagy tanulóira vonatkozóan, illetve nem a gyógypedagógus felől értelmezi az érthetőséget, hanem a gyermek, tanuló fejlesztésének céljaként tűzi ki a gyermek, tanuló beszédérthetőségének fejlesztését.

A „középsúlyosan értelmi fogyatékos gyermek” esetében azt olvashatjuk, hogy „óvodába lépéskor jellemző, hogy a beszédértés gyenge, sok esetben a kommunikáció súlyosan akadályozott” (*sni irányelvek*, 2012. 12.). A fogyatékoság egyéni, medikális értelmezésen alapuló deficit-orientált, a hibát az értelmi sérült gyermekben kereső leírásához illeszkedik a nevelési célképzet megfogalmazása: „A középsúlyosan értelmi fogyatékos gyermek fejlesztésében a kis lépések elvét alkalmazva, a gyermekekre jellemző cselekvésbe ágyazott gondolkodást figyelembe vevő képességfejlesztés kellő időt, alkalmat kell, hogy biztosítson: a nonverbális és verbális kommunikáció fejlesztésére, a gyermek egyéni szükségleteinek megfelelően a szóbeli kommunikációt kiegészítő, illetve helyettesítő módszerek, eszközök alkalmazásával történő fejlesztésére” (*sni irányelvek*, 2012. 12.).

A középsúlyosan értelmi fogyatékos tanulók iskolai fejlesztéséről szóló fejezetben szerepel, hogy „a fejlesztés szokásos útjait, módszereit jelentősen módosítja a kommunikáció és a beszéd fejlődésének sajátos útja” (*sni irányelvek*, 2012. 95.). Bár nem vitatom, hogy ez a megállapítás igaz, szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a fogyatékoság értelmezésének egyéni, medikális modelljén alapul, az értelmi sérült személyről állapít meg valamit. Ez a megállapítás önmagában nézve nem jelent részemről kritikai viszonyulást, ugyanakkor nagyon fontosnak tartom, hogy álláspontom szerint a kommunikáció és a beszéd fejlődésének ez a sajátos útja nem csak az egyén személyes adottságaitól és képességeinek fejlődési lehetőségeitől függ, hanem attól is, hogy mi, gyógypedagógusok az általunk alkalmazott könnyen érthető kommunikációs módszerrel mennyiben igazodunk a ránk bízott tanuló aktuális nyelvi szintjéhez és fejlesztési szükségleteihez.

Rövid kitérőként szeretném ezt a gondolatot megvilágítani. Vajon hogyan magyarázhatjuk azt, ha egy értelmi sérült személy nem szeret olvasni, vagy nem jár könyvtárba? Az ő jellemzője, hogy nem szeret olvasni vagy a számára bonyolult olvasnivalók vették el a kedvét az olvasástól? Neki nincsen olvasási igénye vagy a könyvtárban nincs olyan könyv, amit el tudna olvasni?

Visszatérve az eredeti gondolathoz, folytassuk az „*sni irányelvek*” szövegének az elemzését. A középsúlyosan értelmi fogyatékos tanulók fejlesztésének alapelvei, célja és kiemelt feladatai között első alapelvként jelenik meg, hogy „A képzés során a tanulók egyéni képességeihez igazodva kell elsajátíttatni minden olyan tevékenységet, amellyel az iskolai oktatás befejeződése után találkozhatnak” (*sni irányelvek*, 2012. 96.). A gyógypedagógusnak saját beszédét a gyermek nyelvi szintjéhez kell igazítani, azaz könnyen érthetően kell beszélnie.

Tananyagként vagy ahhoz kapcsolódó segédanyagként ugyancsak olyan információforrásokat kell kiválogatnia, amelyeket a tanuló adott helyzetben már meg tud érteni. Láthatjuk, hogy az irányelv megfogalmazásában az egyéni képességekhez igazodás csak általánosságban jelenik meg, az itt leírt konkrétság hiányzik belőle. Úgy vélem, hogy minden műveltségi terület oktatása az információk átadásával történik. Mindegy tehát, hogy mit tanítunk, annak a tanuló számára érthetőnek kell lennie. „Ugyanakkor az anyanyelvi és kommunikációs képességek fejlesztése valamennyi fejlesztési terület feladata” (*sni irányelvek*, 2012. 98.). Szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a kommunikáció más módjai, mint az alternatív és augmentatív kommunikáció vagy a jelnyelv, illetve a Braille-írás a sajátos nevelési igényű gyermekek más csoportjainál megjelenik. A könnyen érthető kommunikáció valójában egy horizontálisan alkalmazható, az értelmi sérült személyek világában egyre inkább teret nyerő, de új és formálódóban lévő módszer. Kiemelt, hangsúlyos és egyértelmű megjelenítése az „*sni irányelvek*”-ben erősen indokoltnak tűnik.

Külön új kutatási irányként azonosítható a könnyen érthető kommunikáció eredményes alkalmazásához szükséges tudások, képességek, attitűdök, felelősségvállalási és autonómia jellemzők vizsgálata, hiszen ezekkel a kompetenciákkal kell majd rendelkeznie a szakembernek. A tanulási eredményalapú képzésfejlesztés éppen ezen kompetenciák megtervezésével kezdődik.

Az SZTE JGYPK GYKI-ben, a gyógypedagógia alapszak keretében az értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirányon a könnyen érthető kommunikáció a 2018/19. tanév II. félévétől kezdődően a kötelezően oktatott ismeretek körébe került. Ezért a tanegység tematikáját ki kellett dolgozni. Annak érdekében, hogy legyen egy példa a tanulási eredmény alapú tervezésre, a mellékletben csatolom az általam kidolgozott tanegység leírásának releváns elemeit.

Ugyancsak új kutatási irány lehet az értelmi sérült gyermekek és tanulók nevelése és oktatása során alkalmazott tananyagok könnyen érthetőségének, illetve a könnyen érthető kommunikációról szóló tartalmi ismeretek (pl. a kommunikációhoz fűződő jogtudatosság, a logó, az információs műveltség keretében leírt képességek fejlesztése) megjelenésének vizsgálata.

Jó gyakorlat: a könnyen érthető kommunikáció alkalmazására felkészítő képzések két felsőoktatási intézményben

Az ELTE BGGYK oktatójaként tapasztalatból tudom, hogy az oktatók közül többen ismerik és alkalmazzák a könnyen érthető kommunikációt. Ezért emailben kerestem meg hét kolléganőmet, akikről feltételeztem, hogy ezt az ismeretkört beépítették az általuk tanított tanegységek ismeretkörei közé. Hatan válaszoltak. Kérdéseim a következők voltak: Tanítjátok-e/tanítottátok-e a könnyen érthető kommunikációt valamely tanegység keretében vagy önálló tanegység formájában? Van-e tudomásotok olyan kari oktatóról, aki az előző kérdésre igennel válaszolna? A „ki tanítja a könnyen érthető kommunikációt” kérdésre akkor kaphatunk megbízható választ, ha minden oktatót megkérdezzük. Erre nem került sor. Így nem tudok teljes képet adni, de néhány példát meg tudok mutatni. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a megkeresett kolléganők tudtak arról, hogy doktori dolgozatomat ebben a témakörben készítem, de nem kértem tőlük engedélyt az általuk nyújtott információk felhasználására. A válaszok felhasználhatósága mellett szól az, hogy itt nem személyes adatokról, hanem elvégzett munkáról van szó.

Az ELTE BGGYK „Gyógynevelés 2017/18. tanévben bevezetett alapképzési (BA) szak nappali tagozatos óra- és vizsgatervé”-ben a könnyen érthető kommunikáció megnevezéssel tanegység nem szerepel (Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógynevelési Kar, 2017).

Ugyanakkor egy előadás erejéig megjelenik egy ERASMUS-kurzuson, amely alapján a hallgatóknak készíteniük kell egy könnyen érthető anyagot, amit a félév végén megbeszélnek. Itt döntően - hozzájárulásukkal - egy korábbi ÉFOÉSZ anyagot vesznek alapul, némileg átdolgozva, kiegészítésekkel ellátva.

A könnyen érthető kommunikáció témája szerepel(t) továbbá az alábbi tanegységek keretében:

- gyógynevelés alapképzési szakon, az általános közös képzési sáv:
  - „A fogyatékos és a gyógynevelés történeti aspektusai” (A tanegységet többen is tanítják. A könnyen érthető kommunikáció inkább úgy jelenik meg, mint a részvételt növelő, egyenlő esélyű hozzáférést biztosító egyik technika a sok közül. Megmutatják, elérhetővé teszik a magyar nyelven rendelkezésre álló forrásokat.

Sok esetben találkozunk vele a hallgatók alkalmazott módon, mert könnyen érthető ppt-eket használnak az órákon.)

- partner: Futár András, participatív oktató
- „A gyógypedagógia alapfogalmai és intézményei II. tantárgyblokk: Intézmények és szolgáltatások a gyógypedagógiában” (2x45 perc)
  - partner itt és a következő két tanegység esetében is: Bercse László, Czákó Tibor és Sallai Ilona, az ÉFOÉSZ munkatársai
- „A gyógypedagógia alapfogalmai és intézményei II. tantárgyblokk: Elméletek és értékek a gyógypedagógiában” (2x45 perc)
- „A gyógypedagógia alapfogalmai és intézményei II. tantárgyblokk: Bevezetés a gyógypedagógia angol nyelvű szakirodalmába” (2x45 perc)
- gyógypedagógia alapképzési szakon, értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirányon:
  - „Kommunikáció fejlesztése értelmileg akadályozott személyeknél”
    - partner: Farkasné Gönczi Rita
- gyógypedagógia-tanár mesterképzési szakon:
  - „Egyenlő esélyű hozzáférés, akadálymentesítés” (6x45 perc)
    - partner: Bercse László, Czákó Tibor és Sallai Ilona, az ÉFOÉSZ munkatársai

Magyar Adéllal közösen az SZTE JGYPK GYKI-ben a 2016/17. tanév tavaszi szemeszterében indítottunk először kurzust „Könnyen érthető kommunikáció az értelmi sérült emberekkel” címen speciális kollégiumi keretek között alapképzésben, a gyógypedagógia alapszakon. A kurzust bármely évfolyam bármely szakirányt választó hallgatója felveheti, de értelmileg akadályozottak pedagógiája és tanulásban akadályozottak pedagógiája szakirányokon javasolt. A kurzust ezt követően minden szemeszterben meghirdettük. A megvalósult képzések adatait a melléklet tartalmazza. A kurzust egyrészt inkluzív szemináriumi formában tartjuk, másrészt projektpedagógiai módszert alkalmazunk a coospace online tanulási környezet lehetőségeinek kihasználásával. Az inkluzív szeminárium azt jelenti, hogy a szemináriumi foglalkozásokat – egyelőre egy-egy alkalmat – az ÉFOÉSZ Önérvényesítő Tagozatának két képviselőjével és segítőjünkkel közösen tartjuk. A projektpedagógia pedig arra alkalmas, hogy a hallgatók – a könnyen érthető kommunikáció elméleti ismereteinek elsajátítása mellett – társadalmi szempontból is hasznos projektterméket hozzanak létre elméleti ismereteik gyakorlati alkalmazásával (Horváth és Magyar, 2017).

A kurzust elvégző hallgatók a kurzust az alábbiak szerint értékelték.

„Szerintem maga a kurzus is nagyon hasznos volt. Megtanultuk a könnyen érthető kommunikáció alapelveit, módszereit, magunkkal vittük a szemléletét. Az, hogy az ÉFOÉSZ-szal együtt dolgozhattunk, beleértve két értelmi sérült személyt, ezt a folyamatot még izgalmasabbá tette. Igazán újszerűnek számít az, hogy értelmi sérült személyek tanítsanak minket, gyógypedagógia szakos hallgatókat. Pedig ki lenne náluk hitelesebb? Nagyon örülök, hogy elvégeztem ezt a kurzust és ilyen inkluzív oktatásban lehetett részem.” (Nyúl Zsófia)

„Az inkluzív oktatásnak megismerkedhettünk a kurzuson a pozitív oldalával, hatásaival. Érdekes volt, mert eleinte nem tudtuk elképzelni, hogy ennyi oktatóval, hogyan fognak zajlani az órák. Később mindig, amikor részt vett Laci, Ilona és Tibor is az órán, sokkal interaktívabbá vált minden. Jelezték, ha valamit másképp szerettek volna. Tartottak ők is előadást és segítettek kicsit jobban belelátni az ÉFOÉSZ munkájába. Közelebb hozták hozzánk, nem egy idegen mozaikszó maradt számunkra. Amikor mi vállaltunk előadást, mindig jó visszajelzéseket kaptunk tőlük, a kritika mindig építő, segítő célzatú volt. Sokkal könnyebb volt az ő segítségükkel terméket készíteni, az ő szemszögükkel még több oldalról meg tudunk közelíteni egy adott kérdést. Utólag visszagondolva, az órák nagyon jó hangulatban teltek, kellemes élmény volt.” (Sélei Barbara)

„Az inkluzív oktatás során lehetőségünk nyílt olyan oktatóktól tanulni, akik élettapasztalatuk révén első kézből adták át az információkat, illetve akik a könnyen érthető kommunikáció egyik célcsoportjába tartoznak. Úgy gondolom, hogy ez azért kiemelten hasznos, mert hallhattuk az érintett csoport tagjainak véleményét, visszajelzést kaphattunk tőlük saját munkánkra, és kérdéseket tehattünk fel. Az interaktív órák kötetlen jellege, illetve az értelmi fogyatékos személyekkel való közreműködés hozzájárult a kurzus céljának megértéséhez, valamint a tanultak gyakorlati alkalmazásához.” (Harmat Tamara)

„Véleményem szerint nagyon hasznos volt az inkluzív oktatás, mert így nemcsak egy könyvből tanultuk meg a KÉK-et, hanem olyan emberek is segítettek a megtanulásában/megértésében, akik érintettek ebben. Nagyon nagy segítség volt az is, hogy az általunk könnyen érthetőre fordított szövegeket átnézték ők is, így szerintem kaptunk egy képet arról, hogy melyek azok a szavak/kifejezések, amiket lehet használni. Tudom, hogy az, hogy ki mit ért meg, mindenkinél eltérő, de mégis jó érzéssel tölt el, hogy ők elolvasták a munkánkat és tetszett nekik.” (Sajcz Eszter)

„Úgy gondolom, az inkluzív oktatási forma irányt mutat nekünk, gyógypedagógus-hallgatóknak, hogy hogyan teremtsük meg az elfogadás, befogadás, és a társadalmi esélyegyenlőség alapelveit leendő munkánk során, illetve hogyan ültessük át mindezt a gyakorlatba.” (Sárkány Gabriella)

„A könnyen érthető kommunikáció kurzus nagyon meghatározó élmény volt számomra. Megismerhettem Lacit, Tibit és Ilonát, akik nagy egyetértésben, alázattal és példa értékűen küzdenek a fogyatékos emberek jogainak kivívásáért. A kurzus során többször is eljöttek hozzánk és segítettek bennünket, a tapasztalataikból kialakított véleményükkel, az órák során felvetődött kérdések megválaszolásában. Azt gondolom, hogy sokkal jobb volt, hogy ők is jelen voltak, hiszen teljesen más az, ha beszélgetünk arról, hogy vajon mi lenne a legoptimálisabb megoldás, vagy feljűk tudunk fordulni és meg tudjuk tőlük kérdezni, hogy ők hogyan látják, vagy hogy hogyan lenne eredményesebb az ötlet kivitelezése. Nagyon tetszett, hogy nem volt rossz vagy jó válasz, hanem mindenki kifejtette az egyéni véleményét és teljesen nyitottan tudtuk megfogalmazni az adott témával kapcsolatos meglátásainkat. A kurzus nem csak a témával kapcsolatos ismereteim bővüléséhez, hanem a szemléletem formálódásához is hozzájárult. Az óráink nagy százalékában, ugyanis rengeteg megválaszolatlan kérdésbe ütköztünk, főleg olyan területeken, amelyek még egészen feltáratlanok a kutatottság szempontjából. Nagyon tetszett, hogy nem a megszokott módú oktatásban vettem részt, hanem valódi diskurzusok, gyakorlatok övezték az összes alkalmat. Az eddigi tanulásról alkotott fogalmam is megváltozott a kurzus által, hiszen úgy tanulhattam, hogy nem is észleltem a folyamatot. Továbbá nem győzöm hangoztatni, hogy mennyire jó csapatba kerültem. Olyan csapattagok vettek körül, akik komolyan érdeklődnek/tek a KÉK iránt, s ennek függvényében mindenki becsülettel és alázattal látta el a rábízott feladatát. Közelebb kerültem a sérült emberekhez is, hiszen a kosárfonás metodikájának bemutatását hivatott projekt termékünket nélkülük nem tudtuk volna elkészíteni. Bele láttam az életük egy szegletébe, beszélgethettem velük és ez számomra egy nagyszerű élmény volt. Ki merem jelenteni, hogy a félév leghasznosabb kurzusán vettem részt. Nagyon hálás vagyok a lehetőségért.” (Borsodi Judit)

A hallgatók érzékenyen és szakszerűen reflektáltak a közösen megismert és feldolgozott ismeretek szükségességére, élményt jelentett számukra a participatív oktatókkal/résztvevőkkel megtapasztalt munka. Többen jelezték a kurzus inspiratív hatását szakmai gondolkodásukra és tevékenységeikre.

Jó gyakorlat: könnyen érthető tananyagok a köznevelés intézményrendszerében

Az Inclusion Europe által kidolgozott szabályrendszerről szóló fejezetben volt szó “A PATHWAYS II – Az egész életen át tartó tanulás lehetőségei értelmi fogyatékkal élő felnőttek számára” elnevezésű nemzetközi projektről. A projekt gyakorlati hasznáról, az első jó gyakorlatról Danó Réka számolt be: „jelenleg éppen egy speciális iskolával dolgoznak együtt, könnyen érthető szöveg-tankönyv készül” (*nyest.hu*, 2013. 1.). A szóban forgó tananyag elkészült. (*Téglás*, 2013)

Fontosnak tartom továbbá jelezni, hogy a gyógypedagógus szakvizsga szakirányú továbbképzés egyik hallgatója, a „Különleges gondozást igénylők nevelése-oktatása” c. tanegység keretében több könnyen érthető tananyagot dolgozott ki saját felhasználásra. Ilyen tananyag pl. „Az anyagok a környezetünkben”, „Radnóti Miklós élete és verse”, „A farkasok” vagy „A magyar szókincs”. A kolléganő többségi általános iskolában dolgozik, integráltan oktatott tanulásban akadályozott tanulókkal foglalkozik. Ez a munka azonban nem a tanulókkal folytatott egyéni fejlesztő munkáját segíti, ami a tanulók osztálykeretből történő kiemelésével jár. Az elkészült anyagokat mint a differenciált tanítás eszközeit a többségi oktatók használják az általuk tartott órák keretében. Ez tehát nem csak a könnyen érthető tananyagra jó példa, hanem a gyógypedagógus változó kompetenciáját is demonstrálja.

Jó gyakorlat: könnyen érthető általános iskolai házirend és menekülési útvonal

Egyértelmű, hogy az értelmi sérült gyermekek, tanulók köznevelési intézményeiben az anyanyelv és kommunikáció műveltségi terület oktatásakor alkalmazni kell a könnyen érthető kommunikációt. Az értelmi sérült személyek információhoz való egyenlő esélyű hozzáférése az elvől következő módon, figyelemmel arra is, hogy az ENSZ egyezmény 9. cikke alapján az iskolákban fel kell mérni a hozzáférés akadályait, meg kell vizsgálnunk, hogy hol van még helye az iskolákban a könnyen érthető kommunikációnak.

Az iskolai viselkedés alapidokumentuma a házirend. Ennek ismerete – álláspontom szerint – hozzájárulhat a viselkedési szabályok betartásához, de mindenképpen hatással lehet a jogtudatosságra, az önérvényesítő képesség fejlődésére. Különösen igaz lehet ez, ha a házirend a tanulókkal közösen készül. A házirend szövegét azonban egészen biztosan nem tudja minden értelmi sérült tanuló értelmezni. Ezért fontos lehet - ebben az iskolatípusban talán alapkövetelménynek is tekinthetjük-, hogy elkészüljön annak könnyen érthető változata.

A SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézetben meghirdetett első, a könnyen érthető kommunikációra felkészítő, 30 órás kurzus három hallgatója, Csány Júlia, Nyúl Zsófia és Ótott-Kovács Réka a kurzus követelményeként, a projektmunka keretében elkészítette a szegedi Bárczi Gusztáv Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény házirendjének könnyen érthető változatát. A munkában segítségükre volt az iskola egyik gyógypedagógusa, Köböl Erika és több tanulója is. A házirend az iskola honlapjáról letölthető, néhány oldalát mintaként jelen doktori dolgozat melléklete tartalmazza (Csány, Nyúl és Ótott, 2017).

A gyógypedagógus szakvizsga szakirányú továbbképzés „Különleges gondozást igénylők nevelése-oktatása” c. tanegysége keretében készült el az egyik kelet-magyarországi egységes gyógypedagógiai módszertani intézetben a menekülési útvonal jelzésének könnyen érthető változata. Érdekes tapasztalat volt ez a könnyen érthető kommunikáció felhasználhatósági területeiről való gondolkodás során. Tűz- vagy veszély esetén el kell hagyni az iskola épületét. Vajon észlelik-e, értik-e a kihelyezett jelzéseket az értelmi sérült gyermekek és tanulók? A projektben részt vevő kolléganők úgy tapasztalták, hogy szükség van ezek módosítására a könnyen érthető kommunikációról tanult ismereteik alapján. Ennek a tapasztalatnak a birtokában, figyelemmel az ENSZ egyezmény 9. cikkében rögzített feladatra, miszerint az iskolákban fel kell mérni a hozzáférés akadályait és intézkedni kell azok megszüntetése érdekében, kidolgoztam egy űrlapot. Ennek az űrlapnak a segítségével a „könnyen érthető kommunikáció értelmi sérült emberekkel” c. kurzus hallgatói immár a tanegység egyik követelményeként maguk készítik ilyen felmérést, és tervezik meg a beavatkozást. Az űrlapot a 2018/19. tanév I. félévében alkalmaztuk először. Az űrlapot a doktori dolgozatom mellékletében hozzáférhetővé teszem.

29./ cikk: A politikai életben és a közéletben való részvétel

Az ENSZ egyezmény politikai életben és közéletben való részvételről szóló 29. cikke alapvető jogként rögzíti a fogyatékos személyek jogát a szavazásra és a választhatóságra. Doktori dolgozatomnak nem témája az értelmi sérült személyek szavazati és választhatósághoz fűződő jogának vizsgálata. Ebben az írásban a szavazati és a választhatósághoz fűződő jog gyakorlásához szükséges feltételek egyikét, az ezen jogok gyakorlásához szükséges könnyen érthetőséget vizsgáljuk.

A 29. cikk lehetővé teszi, hogy a fogyatékossgal élő személyek mint választók szabadon nyilváníthatassák akaratukat, valamint szabadon megválaszthatók legyenek, ténylegesen viselhesenek különböző tisztségeket, kormány szintű közhivatalt.

A 29. cikk külön hangsúlyozza, hogy a szavazási eljárásoknak, létesítményeknek és anyagoknak megfelelőnek, hozzáférhetőnek és kifejezett könnyen érthetőnek kell lenniük. A jogok gyakorlásához szükség esetén lehetővé kell tenni segítő és új technológiák igénybe vételét.

A közéletben való részvétel négy fontos területét jelöli meg a 29. cikk:

1. részvétel a közügyek irányításában, a közügyekben;
2. részvétel nem kormányzati szervezetek és egyesületek munkájában;
3. részvétel politikai pártok tevékenységében;
4. részvétel az igazgatásban.

Az ENSZ egyezmény alkotói külön megjelenítik, hogy a fogyatékossgal élő személyek nemzetközi, nemzeti, regionális és helyi szinten is jogosultak szervezetek alakítására és az azokhoz történő csatlakozásra.

Jó gyakorlat: az első szakpolitikai dokumentumok könnyen érthető változatának kiadásáról

A Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztériumban, a megváltozott munkaképességű személyek munkába állításáért és foglalkoztatásáért felelős Fogyatékossgügyi és Rehabilitációs Főosztályon született meg az a gondolat, hogy a munkapiacra igen alacsony arányban részt vevő, inkább eltartotti státuszban élő értelmi sérült személyek számára is hozzáférhetővé és érthetővé kellene tenni a számukra releváns fogyatékossgügyi, illetve foglalkoztatáspolitikai nemzetközi dokumentumokat. Erre a célra az MPA rehabilitációs alaprész központi, azaz a minisztérium által közvetlenül felhasználható alaprészét lehetett felhasználni. Az alaprészről döntő tripartit szervezatként működő, tehát kormányzati, munkaadói és munkavállalói képviselőket magába foglaló Munkaerőpiaci Tanácsadó Testület támogatta a főosztály javaslatát. Így került sor az „Egyenlően hozzáférhető információs kiadvány a foglalkozási rehabilitáció” témakörben, a fogyatékos személyek 2003-as európai éve célkitűzéseire is igazodva az első könnyen érthető minisztériumi kiadványok kiadására:

- Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium (2003a): *Az Egyesület Nemzetek Szervezetének alapvető szabályai a fogyatékossgal élő emberek esélyegyenlőségéről*. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Budapest
- Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium (2003b): *A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet háromoldalú egyezményei a fogyatékossgal élő emberek foglalkoztatásáról*. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Budapest.

29. kép (saját fotó): *A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet háromoldalú egyezményei a fogyatékossgal élő emberek foglalkoztatásáról*

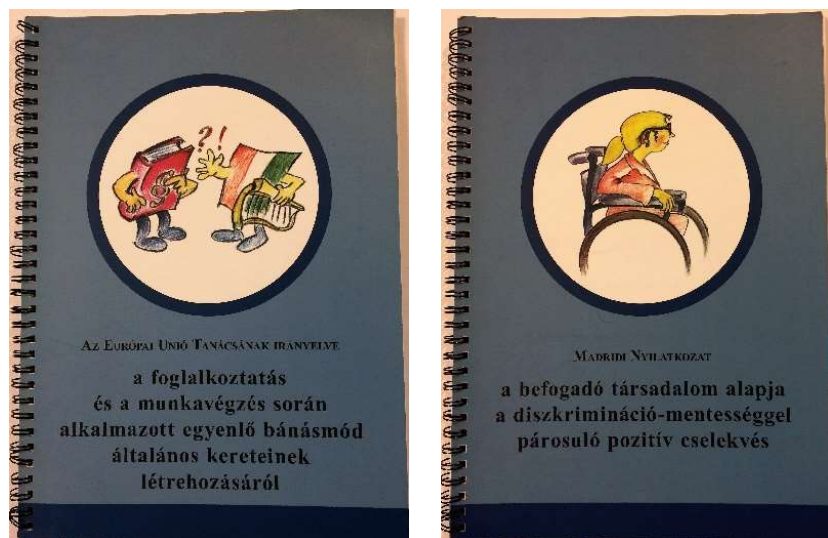
Az Országos Fogyatékosügyi Tanács 2003. december 2-i ülésén készült jegyzőkönyvben került rögzítésre az alábbi gondolat: “A Társadalmi Integrációs Bizottsággal kapcsolatban Gyene Piroska által felvetett könnyen érthető nyelv használatára vonatkozóan szeretné – a hozzászóló – megjegyezni, hogy a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium december 8-án, a közigazgatásban először, megjelentet egy kiadványt, amely az ENSZ, az ILO munkavégzéssel kapcsolatos dokumentumait fogja tartalmazni könnyen érthető nyelven, Braille-írásmódban, a hallássérültek számára rajzokkal kiegészítve” (*Országos Fogyatékosügyi Tanács*, 2003. 6. - kézirat).

A kiadvány előkészítése az Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetségével együttműködésben történt. A kiadvány magába foglalja a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 1983. júniusában, Genfben elfogadott 159. számú egyezmény sztenderd szövegét a foglalkozási rehabilitációról és a foglalkoztatásról, valamint a 2001. októberében, Genfben a tripartit szakértői értekezlet által készített, “a fogyatékossgal kezelésével kapcsolatos munkahelyi gyakorlat” című dokumentum ugyancsak sztenderd szövegét. A sztenderd szövegek mellett megtalálható ezek könnyen érthető változata, valamint ugyanabban a dokumentumban egybeszerkesztve a szövegek Braille írásos változata is.

“A deklarációkat olyan grafikák illusztrálják, amelyek a siket emberek számára is segítik a dokumentumok értelmezését. A CD-k pedig a látássérült emberek számára is akadálymentes formátumúak. A kiadványok 3000 – 3000 példányban készültek el, melyek 2004. első negyedében megküldésre kerültek az öt érdekvédelmi szervezetnek, az ÁFSZ intézményeinek, a városi önkormányzatok vezetőinek, a felsőoktatási intézmények könyvtárainak, az illetékes nemzetközi szervezeteknek, a társtárcaknak, az Országos Fogyatékosügyi Tanács képviselőinek, az egyházak képviselőinek, a szociális ágazat rehabilitációs intézményeinek és a speciális szakiskoláknak. A kiadványok elérhetőek a tárca honlapján is” (Országgyűlés, 2003. 34. - kézirat).

Az info-kommunikációs akadálymentesítés szempontjából egyenlő eséllyel hozzáférhető kiadvány sikerén felbuzdulva a minisztérium 2005-ben újabb két kiadvánnyal jelentkezett:

- Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium (2005a): *Az Európai Unió Tanácsának irányelve a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról*. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Budapest.
- Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium (2005b): *Madridi Nyilatkozat - a befogadó társadalom alapja a diszkrimináció-mentességgel párosuló pozitív cselekvés*. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Budapest.

30. kép (saját fotó): *Az Európai Unió Tanácsának irányelve a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról*.

31. kép (saját fotó): *Madridi Nyilatkozat - a befogadó társadalom alapja a diszkrimináció-mentességgel párosuló pozitív cselekvés*

Az itt felsorolt kiadványok valójában külön jogszabályi felhatalmazás nélkül, a minisztérium és az ÉFOÉSZ közötti, a felek szabad akaratából kialakított együttműködés keretében készültek. Ezt követően az új Országos Fogyatékosügyi Programról szóló 10/2006. (II. 16.) OGY határozatban kerül jogi eszközben először rögzítésre a könnyen érthető információforrás iránti igény. A határozat 7. pontjában az Országgyűlés kifejezetten felkéri az esélyegyenlőségért felelős minisztert, hogy az “országgyűlési határozat, illetve annak mellékletét képező program megjelentetéséről a fogyatékos személyek különböző csoportjai eltérő kommunikációs szükségleteire figyelemmel gondoskodjon; ..., értelmileg akadályozott és autizmussal élő személyek számára könnyen érthető nyelvezet alkalmazásával.”

- ÉFOÉSZ (2006): *Országos Fogyatékosügyi Program*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium - Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest.

32. kép (saját fotó): *Országos Fogyatékosügyi Tanács*

Bár hasonló rendelkezést tartalmaz az Országos Fogyatékosügyi Programról (2015–2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat is, ennek a programnak a könnyen érthető változata általam ismeretlen okból, de a felelős tárca Fogyatékosügyi Főosztálya akkori vezetőjének, dr. Juhász Péternek a szóbeli tájékoztatása alapján nem készült el.

2008-ban a Kézénfogva Alapítvány a “Ne Hagyd Magad!” Országos Fogyatékosügyi Antidiszkriminációs Program keretében az egyenlő bánásmódról szóló törvénynek, 2009-ben az ÉFOÉSZ a 2009-ben CXX-as számon elfogadott, de aztán hatályba nem lépett új Polgári Törvénykönyv cselekvőképességre vonatkozó szabályait adta ki könnyen érthetően (*Kézénfogva*, 2008; *ÉFOÉSZ*, 2009).

Nemzeti szinten alkotott törvényben, a “Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény” 4. §-ában jelenik meg először a könnyen érthető kommunikáció fogalma:

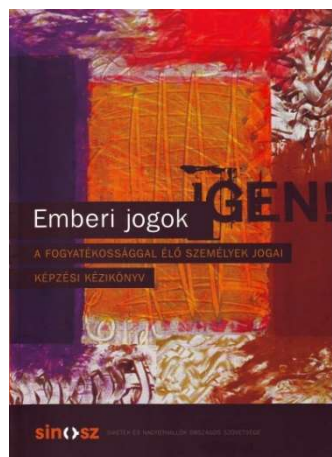
“Felhatalmazást kap a társadalmi felzárkózásért felelős miniszter, hogy a törvény hivatalos magyar nyelvű fordításának vak és gyengénlátó emberek számára olvasható Braille-változatát, a megértési és olvasási problémával élő emberek számára készült könnyen érthető, valamint a siket és nagyothalló emberek számára készült jelesített változatát a Magyar Közlönyben közzétegye.” A feladat végrehajtásaként 2007-ben jelenik meg az egyezmény könnyen érthető változata (ÉFOÉSZ, 2007). Annak érdekében, hogy a megértéshez és az olvasáshoz támogatást igénylő személyek az egyezmény szövegét valóban megértsék, az ÉFOÉSZ az egyezmény megértését segítő munkafüzetet is készít (Jakab és Jaksa, 2007).

33. kép (saját fotó): A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény

34. kép (saját fotó): A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény megértését segítő munkafüzet

Ugyancsak az ENSZ egyezmény megértését és a végrehajtására való felkészülést segíti a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségének kiadásában megjelent kézikönyv, ami akár oktatási tréning során tananyagként is hasznosítható.

35. kép: a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége „Emberi jogok. Igen! A fogyatékossgal élő személyek jogai – képzési kézikönyv” c. kiadványa

30./ cikk: A kulturális életben, üdülési, szabadidős és sporttevékenységben való részvétel

Az ENSZ egyezmény a kulturális életben, üdülési, szabadidő és sport tevékenységekben való részvételről szóló 30. cikke rögzíti a fogyatékos személyeknek a jogát arra, hogy másokkal azonos alapon vegyenek részt a kulturális életben. A részes államoknak minden szükséges intézkedést meg kell tenniük annak érdekében, hogy a fogyatékosággal élő személyek hozzáférhető formátumban jussanak hozzá a kulturális anyagokhoz, a televízió műsoraihoz, filmekhez, színházakhoz, más kulturális tevékenységekhez.

Jó gyakorlat: a múzeumok infokommunikációs akadálymentesítése

Abonyi Tóth Andor (2014), az ELTE Informatikai Kar adjunktusa “A TEMPUS Közalapítvány nemzetközileg versenyképes tanulásszervezés a felsőoktatásban” című rendezvénysorozatának “IKT eszközök innovatív alkalmazása a felsőoktatásban” című műhelyfoglalkozásán, “Esélyegyenlőségi technológiák, irányelvek, módszerek és szoftverek” című előadásában az akadálymentesség fogalmának körében az infokommunikációs szempontú akadálymentesítésként tesz említést könnyen érthető kiadványokról és jelzésekről. Ugyanezen előadásában számol be a szerző a Magyar Nemzeti Múzeum weboldalának könnyen érthető változatáról. Sajnos ez a weboldal ma már nem elérhető, megszűnésének okáról nem sikerült információt szerezniem.

36. kép: A Magyar Nemzeti Múzeum honlapjának könnyen érthető változata

A fenti információt a Magyar Nemzeti Múzeum 2013. évi költségvetési beszámolójának szöveges indoklása is megerősíti. Az állandó kiállításokhoz kapcsolódó alapszolgáltatásokról szóló fejezet alapján “a múzeum honlapja (www.mnm.hu) több szintű tájékoztatást nyújt az állandó kiállításokról; ... könnyen érthető oldal készült a fogyatékkal élők számára” (Csorba, 2014. 6.).

Farkasné Gönczi Rita szóbeli tájékoztatása alapján a Magyar Nemzeti Múzeum honlapján valóban voltak 2013-ban könnyen érthető információk. A szövegek fordítását ő és Fejes Ildikó készítette. Emlékezete szerint elkészült az egyik állandó kiállításnak, “az őskortól a kalandozó magyarokig” állandó kiállítás szövegének a könnyen érthető változata is. Ezek a szövegek a vitrinek mellett voltak olvashatók.

A Göcseji Múzeum honlapján talált információ alapján “A szolgáltatás megkönnyítése érdekében az ügymenetekről ismertető kiadvány készült könnyen érthető formában” (*Göcseji Múzeum*, 2017).

Jó gyakorlat: könnyen érthető könyvtári szabályzat

2013. szeptember elsején lépett hatályba az Országos Idegennyelvű Könyvtár Zeneműtár könyvtárhasználati szabályzata könnyen érthető nyelvezettel, amely szabályzat 15 oldal terjedelmű. A szabályzatot a könyvtár részére az ÉFOÉSZ készítette elő. A szabályzat tartalmazza a könyvtár és zeneműtár elérhetőségét, egy rövid leírást arról, hogy mi található a gyűjteményben, és milyen szolgáltatásokat vehetnek igénybe a könyvtár látogatói. Bemutatja a könyvtár különböző használható tereit, illetve részletezi a könyvtár használatának szabályait (*Országos Idegennyelvi Könyvtár*, 2013).

A képzésfejlesztés és a képzések történetére irányuló kutatási eredmények bemutatása, elemzése, a kutatási kérdések megválaszolása

Mottó: „A fogyatékossgal élő személyekkel kapcsolatos gondoskodás gyakorlatában az a növekvő igény jelenik meg, hogy egyre nagyobb igény van a módszer megismertetésére a törvényhozás, a hivatali ügyfélszolgálat, az egészségügyi ellátás, az oktatás, valamint más szolgáltatások területén is” (Jaksa, 2008b).

A képzési programok fejlesztésének közvetett előzménye: a fogyatékossgügyi közpolitika folyamatának alakulása

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvényben 2004. december 31-én járt le az akadálymentesítés teljesítésére vállalt határidő. A rendelkezés módosításának szándéka az Országos Fogyatékossgügyi Tanács elé került. A nem kormányzati oldal tagjai csak abban az esetben támogatták a határidő módosítását, ha a kormányzat garanciát ad arra, hogy az újabb, 2010. december 31. napjában megjelölt új határidőig valóban lesznek érdemi intézkedések.

Így született meg a mindenki számára akadálymentesen hozzáférhető környezet és közszolgáltatások megteremtéséhez szükséges kormányzati intézkedésekről szóló 1015/2005. (II. 25.) Korm. határozat. A kormány 9 pontból álló vállalásai között az info-kommunikációs akadálymentesítés, így a könnyen érthető kommunikáció elterjesztése nem jelent meg, bár szerepelt a jelnyelvi tolmács szolgálat hálózatának kiépítése és fejlesztése.

Ugyanakkor a határozat 5. pontjában rögzítésre került, hogy a kormány „fontosnak tartja, hogy a II. Európa Terv – előkészítése során – kiemelt prioritásként kezelje az akadálymentesítést. Bár rendelkezésre álltak pályázati források a fizikai akadálymentesítés támogatására, az épületek akadálymentesítése sokszor nem felelt meg a jogszabályi követelményeknek. Érzékelhetővé vált tehát az egyenlő esélyű hozzáférés feltételeinek megteremtésében érintett szakemberek képzésének szükségessége.

Így született meg az a gondolat, hogy „az akadálymentesítés szakszerű megvalósítása érdekében az építésügyi hatósági tevékenységet végző személyek továbbképzésének tematikáját ki kell bővíteni a témakörrel” (határozat 8. pontja), illetve „az építésügyi

szakterülethez tartozó mérnöki szakokon az egyetemi és főiskolai alapképzési követelményeket ki kell egészíteni az épített környezet akadálymentességét szolgáló építési követelmények oktatásával” (határozat 9. pont). A határozat 7. pontja pedig általánosságban rendelkezett arról, hogy „az akadálymentesítéssel összefüggő társadalmi tudatformálásra irányuló programokat” kell indítani.

A könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzések fejlesztésének gondolata pedig az Országos Fogyatékosügyi Tanács 2005. év munkatervébe került be.

A fenti előzményekre figyelemmel került megtervezésre a 2007-2010. közötti időszakra az Európai Unió által társfinanszírozott TÁMOP 5.4.4. „*A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása*” c. kiemelt projekt. A kiemelt projekt azt jelentette, hogy a projekt megvalósítását a kormányzat az általa kiválasztott szervezetre bízta. Olyan szervezetre volt tehát szükség, amelyikben a kormányzat érvényesíteni tudja a fogyatékosügyi közpolitikai szándékait, másrészt rendelkezik projekt-tapasztalattal, illetve pályáztatási tapasztalattal. Így esett a választás a kormány által alapított Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítványra, ahol a kuratórium tagjai között helye volt a kormányzat képviselőjének is.

I./ szakasz: A képzési programok fejlesztése, akkreditációja, tananyagfejlesztés és kísérleti képzés

Megvalósíthatósági tanulmány

A TÁMOP 5.4.5. „*A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása*” c. kiemelt projektben a 840M Ft-os keret rendelkezésre bocsátásához szükség volt arra, hogy az ún. „tervezési felhívás” alapján a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány megvalósíthatósági tanulmány formájában benyújtsa a jelentkezését. (*Európai Szociális Alap Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht.*, 2007)

Bayer (2000) elmélete alapján azonosítsuk be, hogy hol tartunk a fogyatékosügyi közpolitika alakulásában. Az infokommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítására vonatkozó intézkedést tartalmazó TÁMOP kormányzati jóváhagyásával, illetve a tervezési felhívás 2007. év második felében történő közzétételével a könnyen érthető kommunikáció a szakpolitikai döntéshozatal szintjére emelkedett. Megkezdődhettek a döntés érvényesítésének munkálatai.

Az ENSZ egyezmény a tervezési felhívás megjelenésekor Magyarországon már törvényerejű volt, arra sem a tervezési felhívásban, sem a megvalósíthatósági tanulmányban nem hivatkoznak. A hivatkozás hiánya természetesen nem zárja ki azt, hogy a megnevezett írásos dokumentumok szerzői ne ismerhették volna az ENSZ egyezményt. Kérdés azonban, hogy az ENSZ egyezmény könnyen érthető kommunikációra vonatkozó rendelkezései – ha hivatkozás nélkül is – legalább gondolatiságukban megjelennek-e a vizsgált dokumentumokban.

Az elemzés tárgyát első helyen a tervezési felhívás képezi, annak a képzésfejlesztési célokra és eredményekre vonatkozó szakasza. (*Európai Szociális Alap Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht.*, 2007)

„Az egyenlő esélyű hozzáférés eredményes és hatékony biztosítása igényli az ezzel kapcsolatos tudásbázis kialakítását, és a mérnökök, építéstervezők, belsőépítészek, formatervezők, közlekedési szakemberek, informatikusok stb., és megrendelőik, valamint a közszolgáltatásokban dolgozó szakemberek számára a megfelelő módszertani és képzési háttér kialakítását, jelnyelvi tolmácsolással és egyéb alternatív kommunikációt célzó fejlesztésekkel kapcsolatos kezdeményezéseket. Fentiek szükségesek ahhoz is, hogy hosszabb távon ne csupán utólagos és esetleges módon biztosított akadálymentesítés révén váljon hozzáférhetővé a környezet a fogyatékossgal élők, valamint az időskorúak, megváltozott munkaképességűek és nem utolsósorban a kisgyermekesek számára, hanem már eleve hozzáférhető, biztonságos környezet és közszolgáltatások jöjjenek létre. A támogatási konstrukció célja az egyenlő esélyű hozzáféréshez eredményes és hatékony biztosításához szükséges tudás létrehozása és elterjesztésének megalapozása, módszertani és képzési tananyagok fejlesztése, képzési programok kidolgozása és akkreditálása, legalább 25 szakterületen (építészet, közlekedés, informatika, design, egyes közszolgáltatások, stb.) a kísérleti képzések tapasztalatait beépítve.” (*Európai Szociális Alap Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht.*, 2007, 3.)

A tervezési felhívásban 4 témacsoport került meghatározásra. Annak érdekében, hogy láthatóvá váljon, hogy milyen méretű fejlesztésen belül kapott helyett a könnyen érthető kommunikáció, a 4 témacsoportot ezen a helyen a szöveg hosszúságára tekintet nélkül, betű szerint idézem:

- „I./ *Egyetemes és akadálymentes tervezés keretén belül:* mérnökképzés (felsőoktatási alapképzés), mérnök továbbképzés, műszaki ellenőrök továbbképzése, felelős műszaki vezetők továbbképzése, közigazgatási továbbképzés – tervezéshez, kivitelezéshez kapcsolódóan (beruházási osztályokon, építésügyi hatóságokon dolgozók), rehabilitációs környezettervező szakmérnökök / szakemberek továbbképzése
- II./ *Egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása érdekében:* elsősorban pedagógusképzés (óvó, tanító, tanár – felsőoktatási alapképzés), pedagógus továbbképzés (óvó, tanító, tanár), szociális szakemberképzés (szociális munkás, szociálpedagógus, szociálpolitikus – felsőoktatási alapképzés), szociális továbbképzés, orvos és egészségügyi szakemberképzés (felsőoktatási alapképzés), orvos és egészségügyi szakember továbbképzés, pszichológusképzés (felsőoktatási alapképzés), jogászképzés (felsőoktatási alapképzés), informatikusképzés (felsőoktatási alapképzés – honlap tervezés, egyéb szoftverek), közigazgatási továbbképzés – ügyfélszolgálati munkához kapcsolódóan, kiállítás-szervezők (múzeumok) művelődés- és programszervezők (színház, művelődési házak), médiában dolgozók továbbképzése (TV társaságok, újságok, internetes portálok üzemeltetői) A felsorolt képzési programoknak minimálisan tartalmazniuk kell jelnyelvi, augmentatív és alternatív kommunikációs (továbbiakban: AAK), könnyen érthető és a súlyos nagyothallókkal való kommunikációt fejlesztő elemeket.
- III./ *Jelnyelvi képzések és továbbképzések:* jelnyelv oktató (nyelvtanár) képzés, alapfokú (A1, A2, B1 szintű) jelnyelvi képzés / tanfolyam, középfokú (B2) jelnyelvi képzés / tanfolyam, felsőfokú (C1, C2) jelnyelvi képzés / tanfolyam, jelnyelvi tolmácsképzés, jelnyelvi fordító képzés, jegyzetelő és feliratozó tolmácsképzés, hallássérülteket tanító gyógypedagógusok továbbképzése, kétnyelvű oktatása
- IV./ *Speciális képzési programok:* A súlyosan, halmozottan sérült személy kommunikációs segítője (AAK, gesztusnyelv), fejlődésmentükben súlyosan akadályozottan sérült személy kommunikációs segítője, a siketvak személy kommunikációs segítője, a könnyen érthető módszerrel író asszisztens, autista személy „kulcsembere”, felnőtt korban hallássérülté vált személyek kommunikációs készségeinek trénera (*Európai Szociális Alap Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht. 2007. 4-5.*)

Látható tehát, hogy igen összetett, nagyvolumenű fejlesztési szándékról volt szó, melyben a könnyen érthető kommunikáció a II. témacsoportban más témák részeként, a IV. témacsoportban pedig önálló témakörként jelenik meg „könnyen érthető módszerrel író asszisztens” címen.

Hasonlítsuk össze az ENSZ egyezmény feltárt rendelkezéseit a lehetséges és szükséges képzésekkel összefüggésben elének táruuló képpel, a tervezési felhívásban megjelenő szakpolitikai célmeghatározással. A II. témacsoport horizontális célkitűzése összevethető az ENSZ egyezmény az általános kötelezettségekről szóló 4. cikkében, illetve a hozzáférhetőségről szóló 9. cikkben foglaltakkal. Ezekben a cikkekben a képzés célcsoportjaként „a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak”, illetve „az érdekelt felek” jelennek meg. A „könnyen érthető módszerrel író asszisztens” fogalmát a megnevezett dokumentumok nem fejtik ki, de értelmezhetjük úgy, hogy ő lesz az a személy, aki képes szövegek könnyen érthető változatának elkészítésére, illetve ilyen szövegek előállítására. Bár az „író” szó nem feltétlenül zárja ki, de nem is teszi egyértelművé a könnyen érthető kommunikáció szóbeli alkalmazását ellátó „tolmács” képzését.

Egyáltalán nem jelenik meg a tervezési felhívásban a célok között az ENSZ egyezmény oktatásról szóló 24. cikkében azonosított gyógypedagógusok képzésének a gondolata, hiányzik a könnyen érthető szövegek érthetőségének ellenőrzésére felkészítő képzési szándék is.

Vegyük még szemügyre a támogatható tevékenységek témánk szempontjából releváns körét:

- „szakmai képzési programok megtervezése, fejlesztése és lektorálása;
- a kifejlesztett képzési programok akkreditálása;
- tananyagfejlesztés és fordítás;
- szakmai tudástár létrehozása és egyenlő esélyű hozzáférhetővé tétele;
- kísérleti képzések megvalósítása, lebonyolítása.” (*Európai Szociális Alap Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht.*, 2007. 4-5.)

A felsorolt tevékenységek között csak a kísérleti képzés szerepel; a terv tehát az volt, hogy ebben a kiemelt projektben a képzésfejlesztési folyamat végéig kell eljutni 26 hónap alatt, de nem kell a képzéseket lebonyolítani.

A közpolitika alakulásában, a politikacsinálás folyamatában fontos szerepe van az érdekeknek. Látnunk kell tehát, hogy mi jellemezte a „politikacsinálás konfliktusos folyamatát” ebben az időszakban. (*Gallai és Török*, 2005)

A TÁMOP tervezésének az időszakában számos olyan civil szervezeti, felsőoktatási és egyéb intézmény működött az országban, amelynek munkatársai komoly tapasztalatokkal rendelkeztek a tervezési felhívásban megjelenő témacsoportokban. Központi témánkra fókuszálva – ahogyan azt a megelőző fejezetekben láthattuk –, az ÉFOÉSZ nem csak ismerte, hanem mindennapi munkájában alkalmazta is a könnyen érthető kommunikációt. Emellett képzéseket szerveztek, bár azok nem voltak akkreditáltak.

A könnyen érthető kommunikációhoz fűződő érdekek érvényesíthetősége tekintetében fontos kérdés az, hogy hova kerül a pénz, ami az érdekérvényesítésnek nélkülözhetetlen feltétele. A pénz mellett az érdekérvényesítéshez további hatalmi eszközökre, így tulajdonra és jogokra van szükség. Kardinális kérdésként merül fel egyrészt az, hogy ki dönthet majd a 840M Ft sorsáról, ki használhatja fel a forrást; másrészt az, hogy ki lesz az akkreditált képzések gazdája, illetve ki szerzi meg a létrehozott tananyagok felhasználási jogát, és így ki szerez jogot a képzések lebonyolítására.

Egyfelől világos, hogy az ÉFOÉSZ-nak az volt az érdeke, hogy a forrás hozzájuk kerüljön, az akkreditált képzéseknek ők legyenek a gazdái, a tananyagok felhasználási joga őket illesse, a képzések indítására ők szerezzenek engedélyt és ehhez ők kapják meg a szükséges forrásokat.

Másfelől a kormánzatnak ahhoz fűződött érdeke, hogy az Európai Unió által rendelkezésre bocsátott forrásokat minél hamarabb és minél egyszerűbben tudja felhasználni. Ezt a célt könnyebbnek tűnt úgy elérni, ha a projekt gazdájaként a kormányzat kiemelt projekt keretében egy szervezetet jelöl meg. A források decentralizált, nyilvános pályázati rendszerben történő felhasználása ellen további érvek is szóltak. Úgy tűnt, hogy könnyebb a tervezett, igen nagy volumenű képzésfejlesztési folyamat minőségét akkor biztosítani, ha azt egy kézben, a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítványnál tartják, mint akkor, ha a képzésfejlesztés decentralizáltan, helyben, sok-sok civil szervezet, felsőoktatási intézmény vagy más szervezet keretében valósul meg. A kiemelt projektre vonatkozó szabályok egyébként sem engedték meg a források pályáztatás útján történő továbbadását. Így tehát az volt az elképzelés, hogy a forrás, a fent felsorolt tulajdonok és jogok a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítványhoz kerülnek.

Tényként rögzíthetjük tehát, hogy a kiemelt projekt melletti döntéssel ellehetetlenült a civil szervezetek érdekeinek érvényesülése. Ez a súlyosnak látszó érdeksérelem az FSZK és az ÉFOÉSZ közötti későbbi együttműködések során komoly problémákhoz vezetett.

Eredmények

A TÁMOP 5.4.5. „*A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása*” c. kiemelt projektben, képzési programok akkreditálására a könnyen érthető kommunikáció témakörében három ágazati továbbképzési programban került sor: az egészségügyi -, pedagógiai - és szociális továbbképzési programban. Ez tehát azt is jelenti, hogy a már alap- vagy mesterszintű végzettséggel rendelkező, már a pályán lévő személyek továbbképzése vált lehetővé.

Ebben az időszakban a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány még nem volt felnőttképzési intézményként regisztrált, ami az akkor hatályos felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény értelmében nem tette lehetővé, hogy felnőttképzési programot akkreditáltathasson.

Felmerültek jogi nehézségek a szociális továbbképzési rendszerben történő akkreditálással összefüggésben is. A személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról szóló 9/2000. (VIII. 4.) SZCSM rendelet 4. § (1) bekezdés b) pontja szerint szakmai tanfolyam szervezésére csak a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény, illetve a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény alapján kijelölt módszertani feladatokat ellátó szociális, gyermekjóléti, valamint gyermekvédelmi intézmény jogosult, feltéve, ha a felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény 8. §-ában szabályozott felnőttképzést folytató intézmények nyilvántartásában szerepel. A Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány ezeknek a feltételeknek sem felelt meg. Így felmerült, egy a feltételeket teljesíteni tudó szervezet bevonásának szükségessége.

A Kézenfogva Alapítvány már ekkor akkreditált felnőttképzési intézmény volt (lajstromszám: 01-0899-04), és a fogyatékos emberek szociális szolgáltatásainak fejlesztésére kijelölt módszertani intézményként működött két régióban (Közép- Magyarország és Észak-Alföld) a szociális módszertani intézmények kijelöléséről és feladatairól szóló 3/2008. (IV. 15.) SZMM rendelet alapján. Ezen okok alapján kézenfekvő volt, hogy a Kézenfogva Alapítvány legyen a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány partnere. „A TÁMOP 5.4.5 kiemelt projekt keretében a szociális szakemberek számára történő képzésminősítés (akkreditáció) a Kézenfogva Alapítvány által történt meg. Ezért ők szervezheték meg ezeket a képzéseket” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2010b 28.).

Bár a lépés észszerű és szükséges volt, ezzel a Kézenfogva Alapítvány a civil szervezetek között egyedülként versenyelőnybe került. A szociális továbbképzési program akkreditációjával megszerezte a képzések indításának a jogát is. Így egyértelművé vált, hogy az ÉFOÉSZ-nak erre sem lesz lehetősége a kiemelt projekt keretében.

Az egészségügyi és a pedagógiai területre szánt képzési programokat a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány akkreditáltatta.

A kiemelt projekt keretében, a könnyen érthető kommunikációval összefüggésbe hozható akkreditált képzések listáját a melléklet tartalmazza. Az adat- és információgyűjtés eredményeként igen nagy biztonsággal kijelenthető, hogy a kiemelt projektben akkreditált képzéseken túl csak az ÉFOÉSZ akkreditáltatott még képzéseket, ezeket az adatokat is feltüntettem az adatbázisban.

Így a könnyen érthető kommunikáció területén Magyarországon akkreditált képzések mellékelt jegyzéke – a három ágazati továbbképzési program adatbázisának az áttekintése, valamint az interjúk során elmondottak alapján – teljeskörűnek látszik.

Az akkreditációra benyújtott anyagok szorosán értelmezett szakmai tartalmát, a képzés tematikus felépítését, a kidolgozott tudásokat, képességeket, attitűdöket és a felelősségvállalás, autonómia körébe tartozó kompetenciákat itt nem ismertetem. Ezen szervezetekhez köthető szellemi termékek tartalmi elemzése lehetővé tenné, hogy azokat más szereplők saját célra felhasználva képzéseket tudjanak akkreditáltatni. Bár az anyagokba betekinthesem, azokból jegyzeteket készíthettem, döntésemet ennek a lehetőségnek az elkerülése érdekében hoztam.

Ugyanakkor azt rögzíthetem, hogy a három ágazatban, azaz az egészségügyi, a pedagógiai és a szociális továbbképzés keretében akkreditációra benyújtott anyagok azonos szakmai tartalommal bírnak; ágazatspecifikus eltérések nincsenek.

A képzések célja a szociális továbbképzés esetében „a könnyen érthető kommunikáció (KÉK) technikájával az értelmi sérült emberek kommunikációjának segítése írásbeli, szóbeli és képi eszközök mindennapos használatával” (*Kézenfogva Alapítvány*, 2009 4.). Ugyanez a pedagógus továbbképzésben: „A képzés célja, hogy a résztvevő elsajátítsa a könnyen érthető kommunikáció technikáit. Ennek során felkészül az értelmi fogyatékos emberek segítéséhez szükséges írásbeli, szóbeli és képi eszközök mindennapos használatára és alkalmazására” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2011 2.). Az egészségügyi továbbképzésben pedig: „A képzés célja, hogy a megértési nehézségekkel élő, ezen belül legfőképpen az értelmileg vagy tanulásban akadályozott embereket, autista embereket, vagy egyéb egészségkárosodás miatt megértési nehézségekkel küzdő embereket segítse - a mindennapi életükhöz szükséges - információkhoz való egyenlő esélyű hozzájutásban” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2010c 1.).

A szociális továbbképzés teljesítésének követelménye: „Az elméleti tudás adaptálásának ellenőrzésére házi feladat teljesítése kötelező. Ennek tartalma a saját munkahelyi környezet kommunikációs akadálymentesítése céljából történő átvilágítás és átalakítási javaslattétel. Ennek formája egy 3-5 oldalas esszé vagy prezentáció kidolgozása” (*Kézenfogva Alapítvány*, 2009 5.). Ugyanez a pedagógus továbbképzésben: „Írásbeli vizsgafeladat teljesítése a képzést követően, amelynek tartalma a saját munkahelyi környezet kommunikációs akadálymentesítése céljából történő átvilágítás és átalakítási javaslattétel. A vizsgafeladatnak

tartalmaznia kell az akadálymentesítésre kijelölt szöveg eredeti és átírt változatát is. A megfelelés kritériuma a könnyen érthető kommunikáció írásbeli formai követelményeinek teljesülése” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2011 3.). Az egészségügyi továbbképzésben pedig: „írásbeli: szakmai specifikus házi feladat elkészítése; szóbeli: a házi feladat szóbeli prezentációja” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2010c 19.).

A képzésfejlesztés időszakban magyar nyelvű tananyag még egyáltalán nem állt rendelkezésre. Így az oktatáshoz használható új tananyagok készültek. Az egyik egy szöveggyűjtemény (*Csató, Farkas, Gráf-Jaksa, Monostori és Móricz*, 2009), a másik egy film (*Gáspár és Szekeres*, 2008 - film). Ezek nyilvánosan is hozzáférhetők.

37. kép: *Gáspár Judit és Szekeres Szabolcs (2008): Az élet egy kissé bonyolult. Duna Televízió, Budapest.*

A fentiekén túl készültek olyan tananyagok, amelyek a nyilvánosság számára nem hozzáférhetők. Ilyen az egészségügyi továbbképzés keretében, az akkreditációs csomag részeként CD-n benyújtott tanári kézikönyv és annak mellékletei (*Csató, Jaksa, Monostori és Móricz*, 2009).

A XXI. századi követelményekre figyelemmel a tudásanyagot online formában is hozzáférhetővé tették. Ez az oldal a doktori dolgozat készítésekor itt volt elérhető. <http://moodle.fszk.hu/> A tárolt tartalom eléréséhez regisztrációra van szükség.

Az elkészített képzési programot, illetve tananyagot kísérleti képzésben próbálták ki. A 30 órás kísérleti képzés lebonyolítására 2009. május 7. és május 21. között került sor, május 7-én, 14-én, 15-én és 21-én. A képzést 8 fő végezte el. Oktatók voltak: Csató Zsuzsa, Farkasné Gönczi Rita, Jaksa Éva, Monostori Katalin és Móricz Rita, illetve tapasztalati szakértőként Farkas Miklós (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2009a).

A képzést követően az oktatók (trénerek) elégedettségi kérdőívet töltöttek ki. Ennek szóveges értékelésében az alábbiakat olvashatjuk: „A továbbképzésen a legpozitívabbnak tartották a műhelymunkákat; azt, hogy mindenki kihozta magából a maximumot. Sikerült a résztvevők szakmai látókörét szélesíteni. A résztvevők felismerték, hogy valóban szükség lehet a saját hatókörükben könnyen érthető kiadványok elkészítésére, használatára. A képzés tartalmát fel tudják használni, illetve a tapasztalati szakértő bevonása is fontos volt.” Javaslatként fogalmazták meg, hogy „határozottabb csoportszabályra van szükség, illetve a terem berendezésén kellett változtatni, mert távolságtartó volt a helyzet” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, 2009b 1.*).

A kísérleti képzés tapasztalatairól Kovács Zsuzsa, a munkacsoport szakmai vezetője készített összefoglalást. Ebből kiemelem, hogy „A csoport összetétele megfelelő volt a kísérleti képzéshez, ez segítette a munkát, valamint az is, hogy mindenki rendelkezett előzetes ismeretekkel és főleg tapasztalatokkal, ez más csoportoknál nem biztos, hogy így lesz. A csoport által felvetett témákat jól be lehet építeni a tananyagba” (*Kovács, 2009 1.*). Az előzetes ismeretek meglétére utalás megerősíti azt a felnőttképzésben ismert technikát, miszerint a képzés megkezdése előtt célszerű az előzetes tudásokat felmérni. Ez egy olyan szempont, amire a jövőben tervezett képzések esetén is érdemes odafigyelni. Fontos, hogy nem a résztvevők előzetes elvárásainak feltérképezéséről van itt szó. A kísérleti képzés tapasztalatait a szerző 19 pontban foglalta össze. Ezek egyike sem utal a képzés tematikája megváltoztatásának a szükségességére. Az észrevételek egy része a tananyagra, más része a megvalósítás módszereire irányul, a képzésszervezési tapasztalatok megfogalmazása mellett.

A megvalósítás módszereivel kapcsolatos gondolatok közül lényegesnek tartom, hogy „Az élet kissé bonyolult” c. oktatófilmet a képzés során „több helyen, szisztematikusan kellene alkalmazni. Feldolgozáshoz konkrétabb szempontsor lenne célszerű. A fizikai akadálymentesítésről több szó esett, mint az info-kommunikációs akadálymentesítésről” (*Kovács, 2009. 2.*).

Kovács (2009) jegyzetei alapján láthatóvá vált az is, hogy ez a képzés valójában nem kizárólag és szűken értelmezve a könnyen érthető kommunikációról szólt. Az általános kommunikációs ismeretek, mint a képzés bevezető ismeretei megfelelő keretrendszer adnak.

Ugyanakkor a képzés tartalmi elemei között számos olyat látok, amelyik álláspontom szerint nem tartozik a könnyen érthető kommunikáció ismeretéhez: fogyatékos személyek különböző csoportjainak eltérő kommunikációs szükségletei, illetve az azokra adható válaszok (fogyatékoság-specifikus kommunikációs módszerek, mint kommunikáció siketvakokkal, az augmentatív és alternatív kommunikáció, a jelnyelv), a szimulációs szemüveg, vagy a beszéd-audiogram bemutatása, de különösen a gondnoksággal összefüggő ismeretek.

A képzés témaköreinek összeállítását vezethette az a szempont, hogy a különböző ágazatokban dolgozó szakemberek munkájuk során a fogyatékos személyek különböző csoportjaival találkoznak. Így a feladatuk ellátásához valóban tudniuk kell azt, hogy hogyan kommunikáljanak az ügyfelekkel, melyik csoportnak milyen speciális szükségleteik vannak. Ebben az esetben azonban nincs szükség arra, hogy a könnyen érthető kommunikáció írásbeli részével, vagy akár annak nemzetközi és hazai történetével foglalkozzanak; és nem kell megtanulniuk a könnyen érthető információforrások készítését. Ezt a gondolatot támasztja alá *Kovács* (2009. 3.) jegyzete is: „Az előadónak jobban figyelembe kell vennie a csoportigényeket, váltogatni kell a feladattípusokat (lásd írott, szóbeli KÉK)”.

Másfelől a tananyag-tartalmak viszonylag szerteágazó összeválogatását okozhatta az is, hogy a könnyen érthető kommunikációról ebben az időben még nagyon kevés ismerettel és magyar nyelven hozzáférhető szakirodalmi forrással rendelkezünk, ide nem értve a módszer írott szabályrendszerét, illetve a módszer alkalmazása során szerzett gyakorlati tapasztalatokat.

Ugyancsak kiforratlannak látom azt, hogy a képzésnek a fogyatékos személyek egy vagy több csoportjával való kommunikációs helyzetek megoldására kell-e felkészítenie. Ebben a képzésben úgy tűnik, hogy általánosságban a fogyatékos személyek szinte minden csoportja szóba került, miközben a könnyen érthető kommunikáció részletes kifejtését is tervezték. Úgy vélem, hogy 30 óra alatt a fentiekben felsorolt, magyarázható okok miatt kiforratlan célok mindegyike nem érthető el.

A kísérleti képzés képzésszervezési tapasztalataiból kiemelem, hogy „A tapasztalati szakértők bevonása feltétlenül szükséges, azonban csak létszámarányosan, gondos kiválasztás és felkészítés alapján. Sokkal jobban be kell őket vonni az elkészült egyéni feladatok értékelésébe” (*Kovács*, 2009. 3.).

A képzésfejlesztés kulcslépése a tanulási eredmények meghatározása, hiszen a képzés minden további tartalmi eleme (tematika, értékelés, kötelező és ajánlott irodalom) ebből következik. A doktori kutatás folyamatában, részben a rendelkezésemre bocsátott írásos anyagokból szerzett, részben az interjúalanyoktól kapott adatok és információk alapján a tanulási eredmények hat, átfogó szintjét lehet meghatározni:

1. a szolgáltató tud a könnyen érthető kommunikáció létezéséről, érzékenyebben, nagyobb empátiával fordul az értelmi sérült személyek felé;
2. a szolgáltató könnyen érthetően kommunikál az értelmi sérült ügyfelekkel a könnyen érthető kommunikáció szóbeli szabályainak ismeretében;
3. a szolgáltató ismer a munkaköri feladatainak az ellátásakor felhasználható, mások által készített könnyen érthető információforrásokat, vagy ha ilyenek nem léteznek, akkor tudja, hogy hol és kitől lehet ilyen anyagok elkészítését megrendelni;
4. a szolgáltató könnyen érthető információforrásokat készít alapfokon, azaz el tudja készíteni a mindennapi munkavégzés során előkerülő írott információk könnyen érthető változatát;
5. a fordító könnyen érthető információforrásokat készít középfokon, azaz megbízási jogviszonyban vagy részállásban, megrendelésre sztenderd információkat fordít vagy könnyen érthető információforrásokat hoz létre, ide *nem* értve a speciális tudást igénylő anyagok fordítását mint pl. hírszerkesztés, jogszabályok és hivatalos iratok fordítása vagy szépirodalmi művek fordítása;
6. a szakfordító könnyen érthető információforrásokat készít felsőfokon, azaz főállásban, napi 8 órában sztenderd szakszövegeket fordít vagy könnyen érthető információforrásokat hoz létre, ideértve a speciális szaktudást igénylő anyagok fordítását mint pl. hírszerkesztés, jogszabályok és hivatalos iratok fordítása vagy szépirodalmi művek fordítása.

II./ szakasz: Képzők képzése

Megvalósíthatósági tanulmány

Jelen alfejezet – az utolsó bekezdés kivételével – a *Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány által kidolgozott, 2010-ben készült „Megvalósíthatósági tanulmány, kiegészítés” c. dokumentum alapján készült.* Ezért a forrást ebben az alfejezetben a továbbiakban csak ott adom meg, ahol a dokumentumból betű szerint idézek.

A II. szakaszt 12 hónaposra tervezték 2010. április 1-től 2011. március 31-i befejezési határidővel, újabb 100M Ft támogatási keretösszeggel, amelynek keretében egyrészt a képzők képzése program kidolgozásával és annak a felnőttképzési rendszerben történő akkreditálásával, valamint összesen 200 fő képző képzésével számoltak.

A továbbiakban a megvalósíthatósági tanulmányból a tervezett képzés tartalmi elemeinek a bemutatására törekszem. Céлом továbbá, hogy láthatóvá tegyem azt a rendszert, amelyben a könnyen érthető kommunikáció oktatására való felkészítés is megtörtént.

Az I. szakaszban 65 db képzési programot fejlesztettek. Ezeket a közszolgáltatások egyenlő esélyű hozzáféréseinek megvalósításában közreműködő szakterületek továbbképzési rendszereiben (FAT, PAT, építész, mérnök, szociális, egészségügyi, közigazgatási) akkreditáltatták, illetve felsőoktatási intézmények számára is készültek képzési programok. Közel 300 darabból álló, könyveket és elektronikus adatforrásokat (filmeket) tartalmazó szakmai könyvtárat, illetve online tanulási környezetet alakítottak ki, amelyben a hazai és külföldi szakirodalom akkor legfrisseb anyagait tették elérhetővé.

„A kidolgozott képzési programok fenntarthatóságának egyik alappillére az lehet, ha a jövőben azokat az erre a feladatra célzottan felkészített oktatók valósítják meg” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2010b 8.).

A projekt későbbiekben bemutatásra kerülő III. szakaszában, az I. szakaszban kidolgozott és akkreditáltott képzések tényleges lebonyolításában oktatóként csak olyan személyek vehettek részt, akik a projekt II. szakaszában tanúsítványt szereztek a megfelelő képzési program oktatására. Ezzel a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány egy olyan zárt rendszert hozott létre, amiben a képzésfejlesztéstől a képzések lebonyolításáig minden szálát saját kézben tudott tartani.

Ez a követelmény egyúttal azt is jelentette, hogy a III. szakaszban esedékes képzésekben való oktatói jogosultság megszerzéséhez a képzők képzését azoknak a személyeknek is el kellett végeznie, akik az egyes képzések képzésfejlesztési folyamatában, a projekt I. szakaszában aktívan részt vettek.

„Fontos, hogy az oktatók az adott képzést érintő fogyatékosági kérdésekben és a kapcsolódó képzési tartalmak tekintetében, integrált és a sérülés-specifikus vonatkozásban is egyaránt felkészültek legyenek. A képzésekben közreműködő oktatóknak egyszerre kell, hogy kellő ismerete legyen a TÁMOP 5.4.5 kiemelt projekt keretében kidolgozott képzések tartalmáról és alapvető általános ismeretekkel is rendelkezzenek a fogyatékoságügy vonatkozó területéről. ... A képzők felkészítésre mindenképpen szükség van, hiszen a TÁMOP 5.4.5-ös konstrukcióban nem pusztán meglévő szakmai anyagok egységesítéséről vagy átszerkesztéséről volt szó, hanem ténylegesen új tudásanyag került kidolgozásra, amelyek továbbadásáról értelemszerűen nincs kialakult gyakorlat és tapasztalat” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, 2010b 10.*).

A 65 különféle akkreditált képzés leendő oktatóinak képzése rendkívül összetett feladatnak mutatkozott. Jól látható tehát, hogy a könnyen érthető kommunikációs ismeretek oktatására történő felkészítést a többi, újonnan kidolgozott képzés oktatására való felkészüléssel egy csomagban, komplex projekt keretében tervezték megvalósítani. A holisztikus megközelítésnek köszönhetően a képzők képzési programjának a célját és a tartalmát is összetett módon határozták meg. A tervezett modulok a következők voltak: érzékenyítő tréning, szakmai tudásanyag elmélyítése, módszertani felkészítés, vizsgafeladat, kompetencia integrációt segítő folyamatkísérés.

A képzéshez kétségtelenül szükség van egyrészt pedagógiai (felnőttképzési), másrészt az oktatni kívánt szakmai tartalmi ismeretekre.

Az „*érzékenyítő tréning*” modult legfeljebb 30 órára tervezték, valójában a fogyatékos személyekkel kapcsolatos attitűdök formálására, fogyatékos személyek oktatási folyamatba történő bevonásával.

A „*szakmai tudásanyag elmélyítése*” modul céljaként az első szakaszban kifejlesztett képzések tartalmával való megismerkedést határozták meg. Ez lehetett tehát a helye esetünkben a könnyen érthető kommunikációról szóló ismeretek átadásának, összesen 12 órában. A könnyen érthető kommunikációról a képzők képzésén részt vevő személyek – a tervek szerint tehát – max. 12 órában hallhattak. Az igen alacsony óraszám azt feltételezi, hogy olyan jelentkezőkre számíthattak, akik már kellő ismeretekkel, esetleg gyakorlattal rendelkeztek ezen a területen.

A maximum 20 órás „*módszertani felkészítés*” során a résztvevők oktatói-tréneri kompetenciáinak fejlesztését tűzték ki célként, fókuszálva a TÁMOP 5.4.5. I. szakaszában kidolgozott tananyagok oktatásához kapcsolódó, adott esetben specifikus módszerek elsajátíttatására, begyakoroltatására. A program felkészíti majd a résztvevőket a frontális és tréning jellegű oktatási módszerek alkalmazására, „az érzékenyítés felsőoktatásban vagy felnőttképzésben történő oktatására” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2010b 15.).

A 20 órás „*vizsgafeladat*” modul egyfajta tanítási gyakorlatként fogható fel: „a résztvevőknek a saját szakterületükön és oktatási környezetükben kell a megszerzett ismereteket alkalmazni” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2010b 15.).

A 15 órás „*a konzultatív jellegű, szupervíziós megközelítésű kiscsoportos folyamatkísérés*” célja „a szakemberek korábbi- és a képzők képzése során szerzett új szakmai- és képzési kompetenciái integrációjának erősítése, gyorsítása. Módszerei (szupervíziós megközelítésű reflektív tapasztalat-feldolgozás, szakmai dilemmák személyes vetületű- és dinamikai szempontú elemzése, változásorientált készségerősítés) egyúttal bővítik az új fogyatékosügyi tananyagok közvetítésére felkészülő képzők/oktatók/trénerok attitűdváltozást elősegítő módszertani eszköztárát is” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2010b 15.).

Az öt modulból álló képzés az oktatói kompetenciák fejlesztésére irányult, kevésbé az infokommunikációs szakmai ismeretek oktatására.

A képzők képzésével összefüggő feladatok irányítására 10 fős munkacsoportot hozott létre a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány. A könnyen érthető kommunikáció témaköre a IV. munkacsoportéhoz tartozott, melynek témavezetője Kovács Zsuzsa, külső szakértője Perlusz Andrea volt (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2010a).

Eredmények

A képzők képzésére kidolgozott tanfolyamot a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány a felnőttképzési rendszerben akkreditáltatta. A képzés adatait a mellékletben szereplő táblázat tartalmazza.

„A képzők képzése tevékenységünk keretében a Közalapítvány jelentős számban, mintegy 185 főt készített fel az első projektszakaszban kifejlesztett képzési program oktatására” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2012. 13.). „A könnyen érthető kommunikációt használó segítők intenzív képzési programja” modul t nyolc fő végezte el. Közülük három fő a képzésfejlesztés folyamatában is részt vett. A képzésfejlesztésben részt vevő negyedik személy a képzők képzését nem végezte el, így a projekt III. szakaszában sem vett részt.

A képzők képzésére irányuló tanfolyamot elvégző nyolc főből négy fő vett részt később oktatóként a projekt III. szakaszában megvalósuló képzésekben.

III./ szakasz: Az akkreditált képzések lebonyolítása, középiskolai adaptáció

Megvalósíthatósági tanulmány

Az első és a második szakaszt követően vált lehetővé a már akkreditált képzések lebonyolítása. A harmadik szakaszban tervezett tevékenységre 450M Ft állt rendelkezésre, és a projekt megvalósítását 2012. február 15. – 2014. február 15. közötti időszakra, 24 hónapra tervezték (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány*, 2012).

A támogatható tevékenységek az alábbiak voltak, melyek közül a témánk szempontjából relevánsakat dőlt betűvel jelzem:

- képzők képzése a felkészített képzők létszámának emelése érdekében;
- pályázat keretében az akkreditált, kisebb létszámú csoportok számára létrehozott képzések egy részének decentralizált megvalósítása és ezek módszertani kísérése;
- a nagyobb létszámú szociális intézmények kitagolásával összefüggésben mentorhálózat kialakítása és a mentorhálózat tagjainak képzése;
- *a képzések másik részének centralizált megvalósítása részben a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, részben a konzorciumi partnerként együttműködő Kézenfogva Alapítvány szervezésében;*
- *a képzések középfokú oktatási intézményekben történő adaptációja (Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, 2012).*

A tervezett képzések lebonyolítása

A könnyen érthető kommunikáció területén akkreditált képzéseket olyan képzésként azonosították, amelyre viszonylag alacsony az igény. Részben ezzel, részben pedig a konzorciumi együttműködéssel magyarázták, hogy a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzések lebonyolítására nem írtak ki pályázatot (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, 2012*).

Az ÉFOÉSZ megint kimaradt a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzések megszervezésének és lebonyolításának a lehetőségéből. A képzésekhez szükséges indítási engedélyekkel nem rendelkezhetett, hiszen azokat a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, illetve a szociális továbbképzés keretében a Kézénfogva Alapítvány szerezte meg. A centralizált képzések a résztvevők számára ingyenesek voltak. Így az ÉFOÉSZ a piacon versenyhátrányba került. Arra sem számíthatott, hogy a kormányzat külön csatornákon keresztül anyagi forrást biztosít számára, hiszen a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzésekkel kapcsolatos feladatokat a korábbi programon keresztül az állam már finanszírozta.

Képzések középfokú oktatási intézményi adaptálása

„A középfokú oktatásba ... az életkori sajátosságok figyelembevételével, a tartalmak adaptálásával szükséges bemutatni a fogyatékoságból eredő hátrányok leküzdésének lehetőségeit különböző élethelyzetekben és területeken” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, 2012 15.*). „A TÁMOP 5.4.5 korábbi konstrukcióiban egyre nagyobb teret nyert az a szakmai szemlélet, hogy a kifejlesztett képzések egy részét adaptálni érdemes a középfokú oktatás bizonyos területeire. Így az a tudás és szemlélet, amelyet a TÁMOP 5.4.5 kiemelt projekt korábbi szakaszai létrehoztak minél fiatalabb korosztály számára válik megismerhetővé. Ehhez először a meglévő tananyagokat kell felülvizsgálni, hogy melyek alkalmasak és indokoltak a középfokú képzésekben, és a kiválasztott tananyagokat át kell alakítani a célcsoport sajátosságaihoz. Szükséges olyan középfokú intézmények felkutatása és együttműködése, ahol az adaptált tananyagokat ki lehet próbálni kontrollált keretek között. ... Oktatási szakemberek és az iskolák bevonásával kialakítjuk azon 10 képzési program körét, amelyek alkalmassá válnak a középfokú oktatásra akár teljes tantárgyként, akár tantárgyi órába beépíthető programcsomagok/modulegységek keretében.” (*Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, 2012 27.*)

Ebből a felismerésből származó módon a könnyen érthető kommunikáció témáját a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány beemelte a középfokú oktatási intézmények körében adaptálható képzések körébe is.

Eredmények

A tervezett képzések lebonyolítása

A centralizált képzések részeként a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány egy egészségügyi- és egy pedagógus-, a Kézenfogva Alapítvány mint konzorciumi partner hat szociális továbbképzést bonyolított le.

Az egészségügyi- és a pedagógus továbbképzésben a résztvevők önkéntes alapon szerveződtek.

A Kézenfogva Alapítvány képzésein a nagy létszámú szociális intézmények kiváltására támogatást kapott szociális intézmények munkatársainak a részvétele kötelező volt. Ahogyan azt a kiemelt projekt III. szakaszáról szóló megvalósíthatósági tanulmány tartalmának ismertetésekor írtam, ebben a programban zajlott a nagyobb létszámú szociális intézmények kiváltását segítő mentorhálózat kialakítása is.

Ezt a feladatot a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásának stratégiájáról és a végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról szóló 1257/2011. (VII. 21.) Korm. határozat 7. pontja írta elő. Másfelől a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program 3.4.1.A-11/1 „Bentlakásos intézmények kiváltása” című pályázati felhívása keretében kiadott útmutató C.1.1. pontjában a kötelezően megvalósítandó képzések körében az alábbi rendelkezés olvasható: „részvétel a TÁMOP 5.4.5-11/1 A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai tudásának kialakítása című kiemelt projekt kedvezményezettje által biztosított és teljes körűen finanszírozott akkreditált szociális továbbképzések mindegyikén az alábbiak szerint: Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja” ( ) Emellett további két, egyenként 45 órás képzés elvégzése is kötelező volt mindazok számára, akik a fent nevezett pályázati konstrukció keretében támogatást nyertek intézményük férőhelyeinek kiváltására (Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, 2011). Felmerül a kérdés, hogy a kötelező és ingyenes képzésen részt vevő szociális intézményi munkatársak mennyire lehettek motiváltak.

Különösen akkor, ha azt is hozzátesszük, hogy maga a képzés egy nagyobb, ugyancsak széleskörű ellenállást kiváltó szociálpolitikai reform (kiváltás) keretében valósult meg.

A fenti rendelkezésből látszik, hogy az állam megbízásából és az állam finanszírozásával létrehozott képzések iránti keresletet maga az állam biztosította. Ha a könnyen érthető kommunikációt Magyarországon 2002-től bevezető ÉFOÉSZ saját költségén kidolgozta és akkreditáltatta volna a könnyen érthető kommunikáció elterjesztésére irányuló szociális továbbképzést, és lett volna forrása is annak megtartására, nehezen talált volna jelentkezőt a szociális intézmények munkatársainak körében. Ezzel az ÉFOÉSZ kirekesztése teljeskörűvé vált.

A kiemelt projekt keretében megvalósított képzések adatbázisát a melléklet tartalmazza. A Kézenfogva Alapítvány a kiemelt projekt lezárását követő időszakban további két képzést szervezett. Tekintettel arra, hogy az ENSZ egyezmény oktatásról szóló 24. cikkének értelmezésekor, illetve az ahhoz kapcsolódó jó gyakorlatok bemutatásakor jeleztem, hogy az ELTE BGGYK-n és az SZTE JGYPK-n a könnyen érthető kommunikáció oktatása önálló, 30 órás keretben történik, az ezen képzésekhez tartozó adatokat is feltüntettem. Ugyanígy jártam el az ÉFOÉSZ által rendelkezésre bocsátott adatokkal. (lásd 6. és 7. táblázat)

Képzések középfokú oktatási intézményi adaptálása

Szólnunk kell még a könnyen érthető kommunikáció középfokú oktatási intézményben történő adaptálásának eredményeiről.

A könnyen érthető kommunikációra irányuló képzési programot a 2013/14-es tanévben egy középfokú oktatási intézményben valósították meg, 34 tanuló bevonásával.

A fejlesztés írott produktumaként elkészült egy kiadvány (*Farkasné*, 2014), és módosításra került az intézmény magyar nyelv és irodalom tantárgyak helyi tanterve (*Hideg*, 2016), illetve a tanmenet a 9/a szakgimnáziumi osztály részére, magyar nyelv (*Hideg*, 2018c).

Farkasné (2014) adaptációs kézikönyve 3 modulon (általános és speciális kommunikáció; könnyen érthető kommunikáció elmélete; könnyen érthető kommunikáció gyakorlata) keresztül, összesen 12, egyenként 45 perces foglalkozásra bontva, óravázlat szintű részletezettséggel nyújt konkrét segítséget a képzések megvalósításához.

A helyi tantervben az alábbi szövegrész szerepel: „Iskolánk helyi tantervében a 2013/2014-es tanévben került megvalósításra a KÉK-PROGRAM. A pályázat aktív teljesítési időszaka lezárult. A 2014/2015-ös tanévtől kezdődően elsődlegesen – a fenntarthatóság jegyében - jelen szaktárgyunk keretei – a 9. évfolyamos grammatikai ismeretek, kommunikációs fogalmak - közé építettük be a program bizonyos tematikus elemeit. Jelen projekt célja kettős. Egyrészt empátiára nevel, segíti megismerni a fogyatékossgal élő személyek világát, másrészt olyan speciális kommunikációs sémákat tanít meg a diákoknak, amelyek előmozdítják a sikeres kapcsolatfelvételt fogyatékossgal élő társaikkal. Az anyag moduláris felépítésű, teljesítése 15 tanítási órát vesz igénybe. A kerettantervi követelményrendszer alapján elsődleges a magyar nyelv tanítása során feladatként megjelenő kommunikációs ismeretekhez kapcsolható, de számos szállal köthető a drámajátékos tevékenységi körökhöz is. Praktikus okokból jelen projekt adaptálása során – igazodva a szűkös óraszámokhoz - szerencsésebbnek tartjuk, ha a szaktárgyi ismeret és a KÉK - anyagok párhuzamosan kerülnek elsajátításra az adott időintervallum alatt” (Hideg, 2016. 12.).

A képzési struktúra paraméterei:

- I. modul: Általános és speciális kommunikáció (5 óra)
- II. modul: Könnyen érthető kommunikáció elmélete (5 óra)
- III. modul: Könnyen érthető kommunikáció a gyakorlatban (5 óra)

„Mivel a 2015/2016-os tanévet már nem érinti a pályázat aktív megvalósítása, ezért a szaktanár saját döntése alapján redukálhatja a fenti képzési struktúrát, igazodva az adott tanulócsoporthoz igényeihez, valamint haladási tempójához. Párhuzamosan induló osztályok esetében – részben betöltve a kontrollcsoport funkcióját – elegendőnek tartjuk, ha csak az egyik csoportban kerül megvalósításra a program” (Hideg, 2016 22-23.).

A 2018/19-es tanévben alkalmazott, a 9/a szakgimnáziumi osztály részére a magyar nyelv tantárgyra kidolgozott tanmenet szerint az ismeretek oktatására a tanév során – 36 tanítási hetet figyelembe véve – 72 óra áll rendelkezésre, hetente 2 óra. A könnyen érthető kommunikációval összefüggő ismeretek oktatása szervesen épült be a tanmenetbe, a témakört a 8-14. órák során, összesen 7 alkalommal érintik (Hideg, 2018c).

A középfokú oktatási intézményben megvalósított fejlesztés eredményei azonban túlmutatnak az írott produktumokon (*Hideg*, 2014 a-k, és 2018 a-b). „Az iskolavezetés és a bevonott pedagógusok elsődleges célja az volt, hogy intézményünk diákjait elfogadóbbá tegyük a fogyatékossgal élő embertársaink felé. Mindezt úgy, hogy közben csökkentjük, illetve a minimálisra mérsékeljük a közöttünk lévő kommunikációs gátakat, problémákat, nehézségeket. A kulcsszó tehát az empátia és a tolerancia volt, a hangsúly elsődlegesen az érzékenyítés irányába tolódott el. Természetesen a bevonott tanulóknak meg kellett ismerkedniük a könnyen érthető kommunikáció elméleti alapjaival, de a foglalkozások zöme inkább a gyakorlat, a praktikum, a hétköznapi használhatóság oldaláról közelítette meg az adott problémakört. Így kerültek előtérbe a kommunikációs helyzetgyakorlatok, a drámapedagógiai eszközök, a szituációs játékok” (*Hideg*, 2018a 2.).

„A program tehát máig ható módon – igaz, egyszerűsített formában - szervesen megjelenik a hétköznapi pedagógiai gyakorlatában” (*Hideg*, 2018a 3.). Bár a könnyen érthető kommunikáció ismereteinek tényleges oktatása a középfokú oktatási intézményben időközben háttérbe szorult, valójában nem is az a cél, hogy a diákok könnyen érthető anyagokat tudjanak készíteni. A projektben részt vevő kolléga arról számolt be, hogy az osztályában számos olyan, egyébként nem értelmi sérült vagy tanulásban akadályozott tanuló tanul, akinek alacsony a nyelvi kompetenciája. Így felismerte, hogy a könnyen érthető kommunikációra irányuló projekt egyik nagy nyertese éppen ő: érzékennyé vált arra, hogy szóbeli és írásbeli kommunikációjában az osztályába járó diákok kommunikációs képességeihez ne megérzéseire támaszkodva, hanem tudatosan tervezett módon igazodjon. Ezzel éppen ő fejlődött, hiszen megváltozott az attitűdje és így változtatott a gyakorlatán is. A kolléga által megtapasztalt jelenség valójában nem a könnyen érthető, hanem az egyszerűen érthető kommunikáció körébe tartozik.

A középfokú oktatási intézményben megvalósított fejlesztés ráirányítja a figyelmünket a könnyen érthető kommunikáció olyan új felhasználási területére, amely valójában az ENSZ egyezmény szövegéből sem vezethető le.

A kutatás eredményeinek összegzése, kitekintés és javaslatok

Kísérlet a könnyen érthető üzenet kódolásának meghatározására

Az „ismeretek a könnyen érthető kommunikációról” c. főfejezetben bemutatott ismeretek, valamint a képzésfejlesztési folyamatról és a képzésekről rendelkezésemre bocsátott dokumentumok és az interjúk alapján kísérletet teszek az üzenet könnyen érthető kódolása céljának és fogalmának új meghatározására.

Megítélésem szerint a könnyen érthető kommunikáció fogalma helyett célszerűbb a könnyen érthető üzenet kódolása fogalmat meghatározni. Azt is megtapasztaltam, hogy a sztenderd nyelv, az egyszerűen érthető nyelv és a könnyen érthető nyelv célcsoportjaival összefüggő bizonytalanság miatt a könnyen érthetőnek szánt információk valójában éppen az értelmi sérült személyek számára nem érthetők; míg más célcsoportok esetében a könnyen érthető kommunikáció szabályai alapján készült információk feleslegesen „túlegyszerűsítettek”. Ezért a fogalom meghatározásakor kifejezetten az értelmi sérült személyek információkhoz való egyenlő esélyű hozzáférését tartom kiemelt jelentőségűnek.

A könnyen érthető üzenet célja, hogy a sztenderd információk megértéséhez magas támogatást igénylő, értelmi sérült személyek egyrészt másokhoz hasonló módon élvezhessék az olvasást, az emberiség kulturális javaihoz való hozzáférést, másrészt a megértett információk birtokában másokkal azonos alapon hozhassanak az életüket érintő döntéseket, és így gyakorolhassák az önrendelkezéshez fűződő emberi jogukat, valamint állampolgári jogaikat (saját meghatározás).

A könnyen érthető üzenet kódolása alatt azt a folyamatot értjük, amikor a közlő a beszélt, az írott, a képi vagy a filmes üzenetét az üzenet befogadójának, azaz az értelmi sérült személynek a dekódolási, azaz az üzenet észleléséhez, érzékeléséhez és értelmezéséhez szükséges, kompetenciájához illeszkedő, írott kódolási szabályok szerint fogalmazza meg. Ebben a folyamatban a közlő a könnyen érthető írott, képi vagy filmes üzenet érthetőségét a befogadók célcsoportjába tartozó egy vagy több személlyel anyagi ellenszolgáltatás fejében ellenőrizteti. A könnyen érthető üzenet kódolása irányulhat már létező üzenet könnyen érthető üzenetté alakítására vagy könnyen érthető üzenet létrehozására. A már létező üzenet könnyen érthető üzenetté alakítása azonos nyelven belül történik (saját meghatározás).

Most vegyük szemügyre az előző bekezdésben leírt meghatározás néhány lényeges elemének a jelentését.

A közlő, azaz a könnyen érthető üzenet készítője lehet egyfelől az a személy, aki a sztenderd információt könnyen érthetővé alakítja, őt Németországban fordítónak nevezik. Közlő az is, aki könnyen érthető üzenetet alkot. Ilyen lehet egy olyan hírportál újságírója, amely hírportál eleve könnyen érthető híreket oszt meg. A lipcsei konferencián találkoztam olyan közlővel, valójában tolmáccsal, aki a konferencián elhangzó előadásokat élőben fordította könnyen érthetőre. Dolgozatom képzésfejlesztésre irányuló fókuszára figyelemmel meg kell jegyezmem, hogy a közlők képzsének kell a legmagasabb szintűnek lennie, hiszen az író, a fordító vagy a tolmács alapos elméleti és gyakorlati ismeretekkel kell, hogy rendelkezzen. Az írói, fordítói, tolmácsolási munka ellátása főállásban is történhet.

Befogadó alatt a könnyen érthető kommunikáció elsődleges célcsoportját értem. Igen lényeges a befogadók, az értelmi sérült személyek információs műveltséghez tartozó képességeinek fejlesztése.

A befogadónak az üzenet dekódolásához szükséges nyelvi kompetenciája – még az értelmi sérült személyek között is – nagyon különböző lehet. Ezért szükséges, hogy többféle nyelv szinten készítsük el a könnyen érthető üzenetet. Ehhez differenciált szabályrendszerre van szükség.

Egyértelmű, hogy a közlőnek a befogadó nyelvi kompetenciájának szintjéhez igazodva kell az üzenetét elkészítenie. Ezért a közlőnek egyrészt ismernie kell a nyelvi kompetencia fogalmát, a befogadó nyelvi kompetenciája jellemzőit, esetleg a befogadó nyelvi kompetenciája mérésének lehetőségeit. Másrészt a könnyen érthető üzenet kódolása akkor lehet a legsikeresebb, ha a könnyen érthető üzenet a célcsoport egy vagy több tagjának a közreműködésével készül el. A könnyen érthető üzenet készülhet a célcsoport egy vagy több tagjának a megkeresésére, ha például egy értelmi sérült személy kéri a munkaszerződése könnyen érthető fordítását; vagy történhet a fordító kezdeményezésére. Ez utóbbi esetben is helyes, ha megkérdezzük a célcsoportot arról, hogy mire van szüksége.

A könnyen érthető üzenetet a befogadónak meg kell találnia, azaz észlelhető vagy más szóval észrevehető módon kell az információforrást jelölni. Helyes, ha erre országosan vagy akár nemzetközi szinten egységes logót alkalmazunk.

A befogadó a könnyen érthető üzenetet látás vagy hallás, ritkábban tapintás útján érzékeli. Ezért a közlőnek ismernie kell, hogy az értelmi sérült személyek hogyan tapogadják le a szemükkel az előttük lévő, látható információkat. Kérdésként merül fel, hogy milyen hosszú sor az, ami után az olvasó még könnyen visszatalál a következő sor elejére. A betűknek sokféle formája van: vannak írott kis betűk, írott nagy betűk, nyomtatott kis betűk és nyomtatott nagy betűk. Az írott betűknek gyakorlatilag annyiféle változata van, ahány ember létezik. A szövegszerkesztő programoknak köszönhetően a nyomtatott betűknek is nagyon sokféle változata alkalmazható. Vajon melyik az a betűtípus, amelyik a betű felismeréséhez már túl sok felesleges információt tartalmaz? Például ha egy betűnek van talpa, akkor az a talp megnehezíti-e a betű egyértelmű olvasását. Ugyancsak befolyásolhatja az olvashatóságot a betű mérete, hiszen a betű lehet túl kicsi, éppen megfelelő, de például a túl nagy betű is lehet akadálya a szöveg élvezhető olvasásának. Az itt bemutatott, a vizuális észlelés körébe tartozó szempont mellett fontos lehet, hogy azoknak az értelmi sérült személyeknek, akik nem tudnak olvasni, az információkat más módon, hang, képek vagy film formájában tegyük érzékelhetővé. Olyan szabályrendszerre van tehát szükség, amelyik lehetőség szerint tudományosan igazolt eredmények alapján kialakított szabályokkal segíti a vizuálisan legjobban észlelhető szöveg-design létrehozását (Alexander, 2019; Sieghart, 2017).

A befogadó számára a könnyen érthető üzenet akkor értelmezhető, ha annak tartalmát a befogadó megértette. Ezért szükséges, hogy a közlő tudományos kutatásokon alapuló ismeretekkel rendelkezzen az értelmi sérült gyermekek, tanulók és felnőttek szövegértelmezési, tágabban az információk értelmezésének képességéről. Ezeknek az „evidence based” ismereteknek a birtokában alakítható ki az a szabályrendszer, amit az érthetőség megtervezésekor alkalmazni tudunk. Ismert például, hogy az értelmi sérült személyeknek nehézséget okoz az elvont értelmű, absztrakt fogalmak értelmezése. A névmás kifejezetten egy olyan szófaj, aminek a megértése nem könnyű. A névmás jelentésének megfejtéséhez tudnunk kell, hogy melyik másik szónak a helyettesítésére alkalmaztuk. Ezért az érthetőség jobban biztosítható, ha elkerüljük a névmások alkalmazását.

A meghatározás lényeges eleme, hogy a kódolást írott, közmegegyezésen és jó esetben tudományosan igazolt eredményeken alapuló egységes szabályrendszer szerint végezzük.

Az üzenetet megfogalmazhatjuk írásban. Képi információt készíthetünk magunk vagy használhatunk mások által készített képeket is. Ez utóbbi esetben külön tudással kell rendelkezniünk a képi információk jogszerű felhasználhatóságáról.

Képi információ lehet a rajz, a fénykép, de ide tartoznak a szimbólumok, a piktogramok is. A képi információk alkalmazhatóságára külön szabályok vonatkoznak. Nem a képi illusztrálás a cél, hanem a megértés képi segítése. Nem biztos, hogy a túl részletesen kidolgozott, akár művészi igényességgel elkészített kép, illetve a túl sok részletet tartalmazó kép segíti a megértést. A megfelelő képhasználathoz mintaként szolgálhatnak a képregények. A képnek a szöveg tartalmához közvetlen módon kell igazodnia; így az sem mindegy, hogy a szöveget és a szövegrészlethez tartozó képet egymáshoz viszonyítva hogyan helyezzük el. Ennél a gondolatnál foglalkoznunk kell még két kérdéssel: vajon a szimbólumok, piktogramok jelentésének a megtanulása egyszerűbb-e, mint a szimbólummal, piktogrammal kifejezett tartalom betűkkel leírt változatának a megértése, és a képi információval megsegített szöveges tartalom megértése valóban könnyebb-e, mint a csak szöveges vagy a csak képi információk megértése. Megjegyzem, hogy az új infokommunikációs technológia térhódításával egyre nagyobb szerepet játszanak az életünkben az animációs vagy élő szereplős filmek. Ilyenkor a szöveges vagy képi információ megértését emberi vagy ma már sok esetben gépi hang, sőt cselekvéses minta segíti. Egy étel elkészítéséhez például készíthetünk könnyen érthető írott receptkönyvet, amit képekkel is magyarázhatunk, vagy filmre is vehetjük az ételkészítés folyamatát.

Az üzenet szóbeli megfogalmazása lehet spontán vagy megtervezett. Ha előre tudjuk, hogy a könnyen érthető információt szóban kell majd átadnunk, arra fel lehet készülni. Előre megírhatjuk a konkrét szituációban felolvasható könnyen érthető szöveget. A könnyen érthető kommunikáció – álláspontom szerint – legnehezebb terepe az, amikor spontán módon, azonnal és helyben kell könnyen érthetően beszélnünk. A könnyen érthető szóbeli kommunikációhoz szükséges képességek azonban jól fejleszthetők. Erre alkalmas játék az „activity”, amikor egy-egy szót kell érthetően elmagyarázni. A könnyen érthető szóbeli kommunikációnak is vannak szabályai. Egyéb információ még a hang- és fényjelzés. Ilyen lehet például a háztartási gépek hangja be- és kikapcsolásakor vagy a mentőautó szirénája, aminek van fénye és hangja is.

Úgy vélem, a fentiekben kifejtett gondolatok rávilágítanak arra, hogy a könnyen érthető kommunikációhoz milyen összetett tudásra van szükség. Ez az összetett tudás minden bizonnyal csak képzés, önképzés keretében szerezhető meg.

Fogyatékosügyi közpolitikai célok az ENSZ egyezmény tükrében

Az ENSZ egyezmény szövegének elemzése, a szöveg más szövegekkel való összevetése, illetve a bemutatott jó gyakorlatok alapján megállapíthatjuk, hogy az ENSZ egyezmény számos támpontot nyújt a könnyen érthető kommunikációhoz fűződő emberi jogok értelmezéséhez, tartalommal való megtöltéséhez.

Az ENSZ egyezmény lényeges üzenete, hogy az értelmi sérült személyeknek az élet minden területén joguk van az egyenlő eséllyel hozzáférhető, könnyen érthető információkhoz. Ezen életterületek közül kiemelendő a szélesen értelmezett közszolgáltatások és az oktatás világa, a politikai jogok gyakorlása, a kulturális javakhoz való hozzáférés. A jogok érvényesülésének elengedhetetlen feltétele, hogy a könnyen érthető kommunikáció a politikai napirend részévé váljon.

Az egyenlő eséllyel hozzáférhető, könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jog érvényesítésének több feltétele van. Ezek közé tartozik a környezet infokommunikációs szempontú felmérésére és új infokommunikációs fejlesztésekre alapozott módon a könnyen érthető kommunikációval összefüggő szabványok (szabályrendszerek) rendeleti szintű kiadása. Szükséges a hazai jogszabályi környezet ENSZ egyezményhez igazítása.

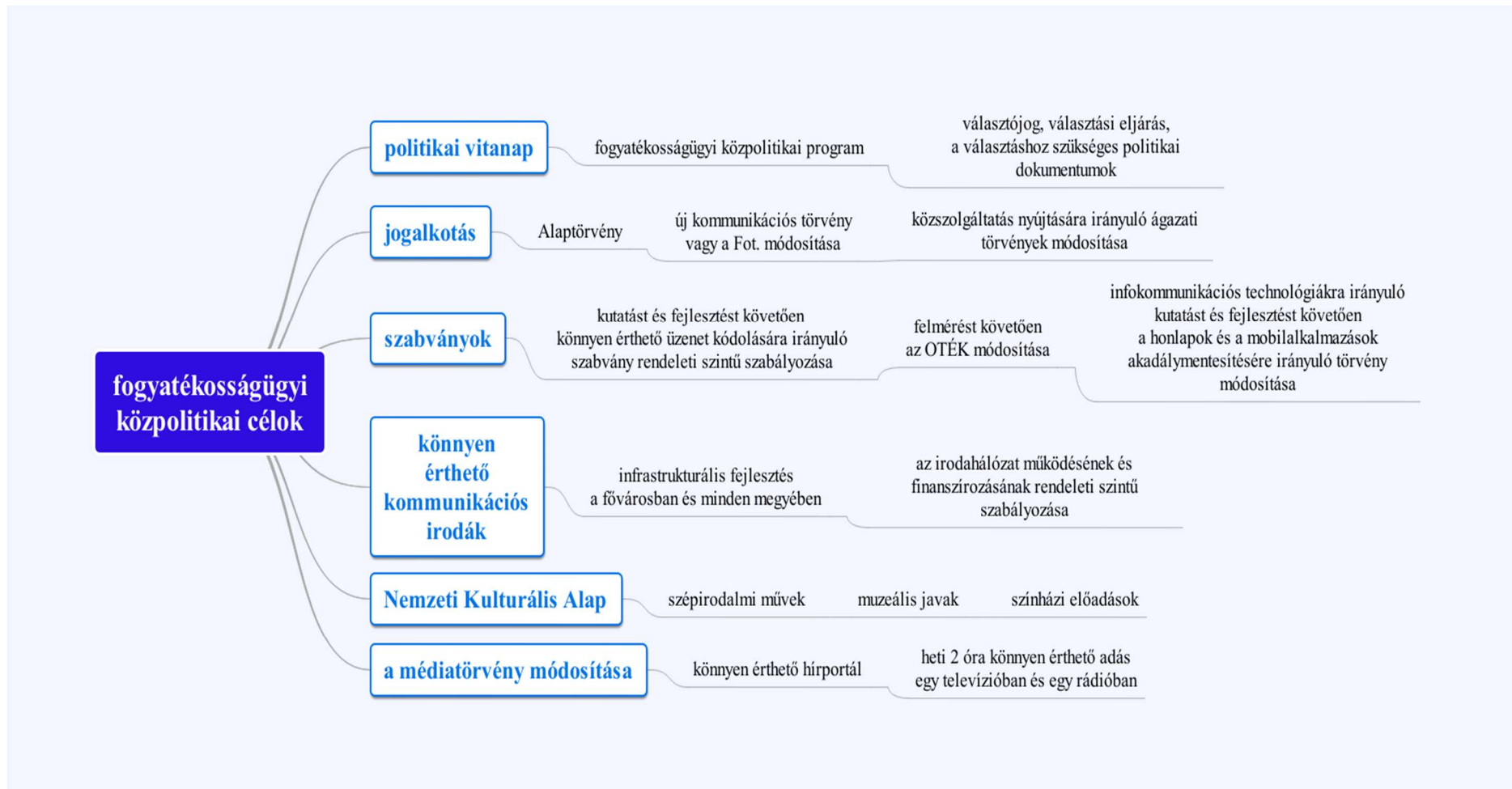
Külön kiemelem, hogy a könnyen érthető napi hírek napi rendszerességgel történő hozzáférhetővé tétele az újságírók és értelmi sérült újságírók együttműködésével valósítható meg.

A kulturális, azon belül például a muzeális javakhoz vagy az idegenvezetéshez való hozzáférés esetében érdemes az értelmi sérült személyekre olyan munkavállalóként gondolni, akik képesek sorstársaik számára könnyen érthető tárlatot vagy városnéző vezetést biztosítani.

A könnyen érthető szépirodalmi művek hozzáférhetőségének biztosítására a skandináv gyakorlat mintájára éves szinten lehetne pályázati programot hirdetni, például a Nemzeti Kulturális Alap keretében.

Kérdéses, hogy a könnyen érthető információforrások napi rendszerességgel történő készítése milyen formában szervezhető meg a legideálisabb módon. A német nyelvterületen kialakult gyakorlatra figyelemmel az értelmi sérült személyek érdekvédelmét ellátó szervezet által fenntartott, de államilag támogatott országos irodahálózat kialakítása tűnik a legcélravezetőbbnek.

Javaslatok új fogyatékosügyi közpolitikai célok kijelölésére

5. ábra: A fogyatékosügyi közpolitikai célok áttekintése

A „Kísérlet a könnyen érthető üzenet kódolásának meghatározására

Az „ismeretek a könnyen érthető kommunikációról” c. főfejezetben bemutatott ismeretek, valamint a képzésfejlesztési folyamatról és a képzésekről rendelkezésekre bocsátott dokumentumok és az interjúk alapján kísérletet teszek az üzenet könnyen érthető kódolása céljának és fogalmának új meghatározására.

Megítélésem szerint a könnyen érthető kommunikáció fogalma helyett célszerűbb a könnyen érthető üzenet kódolása fogalmat meghatározni. Azt is megtapasztaltam, hogy a sztenderd nyelv, az egyszerűen érthető nyelv és a könnyen érthető nyelv célcsoportjaival összefüggő bizonytalanság miatt a könnyen érthetőnek szánt információk valójában éppen az értelmi sérült személyek számára nem érthetők; míg más célcsoportok esetében a könnyen érthető kommunikáció szabályai alapján készült információk feleslegesen „túlegyszerűsítettek”. Ezért a fogalom meghatározásakor kifejezetten az értelmi sérült személyek információkhoz való egyenlő esélyű hozzáférését tartom kiemelt jelentőségűnek.

A könnyen érthető üzenet célja, hogy a sztenderd információk megértéséhez magas támogatást igénylő, értelmi sérült személyek egyrészt másokhoz hasonló módon élvezhessék az olvasást, az emberiség kulturális javaihoz való hozzáférést, másrészt a megértett információk birtokában másokkal azonos alapon hozhassanak az életüket érintő döntéseket, és így gyakorolhassák az önrendelkezéshez fűződő emberi jogukat, valamint állampolgári jogaikat (saját meghatározás).

A könnyen érthető üzenet kódolása alatt azt a folyamatot értjük, amikor a közlő a beszélt, az írott, a képi vagy a filmes üzenetét az üzenet befogadójának, azaz az értelmi sérült személynek a dekódolási, azaz az üzenet észleléséhez, érzékeléséhez és értelmezéséhez szükséges, kompetenciájához illeszkedő, írott kódolási szabályok szerint fogalmazza meg. Ebben a folyamatban a közlő a könnyen érthető írott, képi vagy filmes üzenet érthetőségét a befogadók célcsoportjába tartozó egy vagy több személlyel anyagi ellenszolgáltatás fejében ellenőrizteti. A könnyen érthető üzenet kódolása irányulhat már létező üzenet könnyen érthető üzenetté alakítására vagy könnyen érthető üzenet létrehozására. A már létező üzenet könnyen érthető üzenetté alakítása azonos nyelven belül történik (saját meghatározás).

Most vegyük szemügyre az előző bekezdésben leírt meghatározás néhány lényeges elemének a jelentését.

A közlő, azaz a könnyen érthető üzenet készítője lehet egyfelől az a személy, aki a sztenderd információt könnyen érthetővé alakítja, őt Németországban fordítónak nevezik. Közlő az is, aki könnyen érthető üzenetet alkot. Ilyen lehet egy olyan hírportál újságírója, amely hírportál eleve könnyen érthető híreket oszt meg. A lipcsei konferencián találkoztam olyan közlővel, valójában tolmáccsal, aki a konferencián elhangzó előadásokat élőben fordította könnyen érthetőre. Dolgozatom képzésfejlesztésre irányuló fókuszára figyelemmel meg kell jegyezni, hogy a közlők képzésének kell a legmagasabb szintűnek lennie, hiszen az író, a fordító vagy a tolmács alapos elméleti és gyakorlati ismeretekkel kell, hogy rendelkezzen. Az írói, fordítói, tolmácsolási munka ellátása főállásban is történhet.

Befogadó alatt a könnyen érthető kommunikáció elsődleges célcsoportját értem. Igen lényeges a befogadók, az értelmi sérült személyek információs műveltséghez tartozó képességeinek fejlesztése.

A befogadónak az üzenet dekódolásához szükséges nyelvi kompetenciája – még az értelmi sérült személyek között is – nagyon különböző lehet. Ezért szükséges, hogy többféle nyelv szinten készítsük el a könnyen érthető üzenetet. Ehhez differenciált szabályrendszerre van szükség.

Egyértelmű, hogy a közlőnek a befogadó nyelvi kompetenciájának szintjéhez igazodva kell az üzenetét elkészítenie. Ezért a közlőnek egyrészt ismernie kell a nyelvi kompetencia fogalmát, a befogadó nyelvi kompetenciája jellemzőit, esetleg a befogadó nyelvi kompetenciája mérésének lehetőségeit. Másrészt a könnyen érthető üzenet kódolása akkor lehet a legsikeresebb, ha a könnyen érthető üzenet a célcsoport egy vagy több tagjának a közreműködésével készül el. A könnyen érthető üzenet készülhet a célcsoport egy vagy több tagjának a megkeresésére, ha például egy értelmi sérült személy kéri a munkaszerződése könnyen érthető fordítását; vagy történhet a fordító kezdeményezésére. Ez utóbbi esetben is helyes, ha megkérdezzük a célcsoportot arról, hogy mire van szüksége.

A könnyen érthető üzenetet a befogadónak meg kell találnia, azaz észlelhető vagy más szóval észrevehető módon kell az információforrást jelölni. Helyes, ha erre országosan vagy akár nemzetközi szinten egységes logót alkalmazunk.

A befogadó a könnyen érthető üzenetet látás vagy hallás, ritkábban tapintás útján érzékeli. Ezért a közlőnek ismernie kell, hogy az értelmi sérült személyek hogyan tapogatják le a szemükkel az előttük lévő, látható információkat. Kérdésként merül fel, hogy milyen hosszú

sor az, ami után az olvasó még könnyen visszatalál a következő sor elejére. A betűknek sokféle formája van: vannak írott kis betűk, írott nagy betűk, nyomtatott kis betűk és nyomtatott nagy betűk. Az írott betűknek gyakorlatilag annyiféle változata van, ahány ember létezik. A szövegszerkesztő programoknak köszönhetően a nyomtatott betűknek is nagyon sokféle változata alkalmazható. Vajon melyik az a betűtípus, amelyik a betű felismeréséhez már túl sok felesleges információt tartalmaz? Például ha egy betűnek van talpa, akkor az a talp megnehezíti-e a betű egyértelmű olvasását. Ugyancsak befolyásolhatja az olvashatóságot a betű mérete, hiszen a betű lehet túl kicsi, éppen megfelelő, de például a túl nagy betű is lehet akadálya a szöveg élvezhető olvasásának. Az itt bemutatott, a vizuális észlelés körébe tartozó szempont mellett fontos lehet, hogy azoknak az értelmi sérült személyeknek, akik nem tudnak olvasni, az információkat más módon, hang, képek vagy film formájában tegyük érzékelhetővé. Olyan szabályrendszerre van tehát szükség, amelyik lehetőség szerint tudományosan igazolt eredmények alapján kialakított szabályokkal segíti a vizuálisan legjobban észlelhető szöveg-design létrehozását (*Alexander, 2019; Sieghart, 2017*).

A befogadó számára a könnyen érthető üzenet akkor értelmezhető, ha annak tartalmát a befogadó megértette. Ezért szükséges, hogy a közlő tudományos kutatásokon alapuló ismeretekkel rendelkezzen az értelmi sérült gyermekek, tanulók és felnőttek szövegértelmezési, tágabban az információk értelmezésének képességéről. Ezeknek az „evidence based” ismereteknek a birtokában alakítható ki az a szabályrendszer, amit az érthetőség megtervezésekor alkalmazni tudunk. Ismert például, hogy az értelmi sérült személyeknek nehézséget okoz az elvont értelmű, absztrakt fogalmak értelmezése. A névmás kifejezetten egy olyan szófaj, aminek a megértése nem könnyű. A névmás jelentésének megfejtéséhez tudnunk kell, hogy melyik másik szónak a helyettesítésére alkalmaztuk. Ezért az érthetőség jobban biztosítható, ha elkerüljük a névmások alkalmazását.

A meghatározás lényeges eleme, hogy a kódolást írott, közmegegyezésen és jó esetben tudományosan igazolt eredményeken alapuló egységes szabályrendszer szerint végezzük.

Az üzenetet megfogalmazhatjuk írásban. Képi információt készíthetünk magunk vagy használhatunk mások által készített képeket is. Ez utóbbi esetben külön tudással kell rendelkezniünk a képi információk jogszerű felhasználhatóságáról.

Képi információ lehet a rajz, a fénykép, de ide tartoznak a szimbólumok, a piktogramok is. A képi információk alkalmazhatóságára külön szabályok vonatkoznak. Nem a képi illusztrálás

a cél, hanem a megértés képi segítése. Nem biztos, hogy a túl részletesen kidolgozott, akár művészi igényességgel elkészített kép, illetve a túl sok részletet tartalmazó kép segíti a megértést. A megfelelő képhasználathoz mintaként szolgálhatnak a képregények. A képnek a szöveg tartalmához közvetlen módon kell igazodnia; így az sem mindegy, hogy a szöveget és a szövegrészlethez tartozó képet egymáshoz viszonyítva hogyan helyezzük el. Ennél a gondolatnál foglalkoznunk kell még két kérdéssel: vajon a szimbólumok, piktogramok jelentésének a megtanulása egyszerűbb-e, mint a szimbólummal, piktogrammal kifejezett tartalom betűkkel leírt változatának a megértése, és a képi információval megsegített szöveges tartalom megértése valóban könnyebb-e, mint a csak szöveges vagy a csak képi információk megértése. Megjegyzem, hogy az új infokommunikációs technológia térhódításával egyre nagyobb szerepet játszanak az életünkben az animációs vagy élő szereplős filmek. Ilyenkor a szöveges vagy képi információ megértését emberi vagy ma már sok esetben gépi hang, sőt cselekvéses minta segíti. Egy étel elkészítéséhez például készíthetünk könnyen érthető írott receptkönyvet, amit képekkel is magyarázhatunk, vagy filmre is vehetjük az ételkészítés folyamatát.

Az üzenet szóbeli megfogalmazása lehet spontán vagy megtervezett. Ha előre tudjuk, hogy a könnyen érthető információt szóban kell majd átadnunk, arra fel lehet készülni. Előre megírhatjuk a konkrét szituációban felolvasható könnyen érthető szöveget. A könnyen érthető kommunikáció – álláspontom szerint – legnehezebb terepe az, amikor spontán módon, azonnal és helyben kell könnyen érthetően beszélnünk. A könnyen érthető szóbeli kommunikációhoz szükséges képességek azonban jól fejleszthetők. Erre alkalmas játék az „activity”, amikor egy-egy szót kell érthetően elmagyarázni. A könnyen érthető szóbeli kommunikációnak is vannak szabályai. Egyéb információ még a hang- és fényjelzés. Ilyen lehet például a háztartási gépek hangja be- és kikapcsolásakor vagy a mentőautó szirénája, aminek van fénye és hangja is.

Úgy vélem, a fentiekben kifejtett gondolatok rávilágítanak arra, hogy a könnyen érthető kommunikációhoz milyen összetett tudásra van szükség. Ez az összetett tudás minden bizonnyal csak képzés, önképzés keretében szerezhető meg.

Fogyatékoságügyi közpolitikai célok az ENSZ egyezmény tükrében” c. alfejezetben bemutatott tapasztalatok és eredmények alapján a fogyatékoságügyi közpolitika tartalmára a következő javaslatokat teszem:

1./ Annak érdekében, hogy a könnyen érhető kommunikáció a fogyatékosügyei közpolitika napirendjére kerüljön, javaslom, hogy a magyar Országgyűlés rendezzen a könnyen érhető kommunikációról szakmapolitikai vitanapot.

Ezzel összefüggésben javaslom az Országgyűlésnek és a Kormánynak, hogy vizsgálja felül a magyar fogyatékosügyei közpolitika alapidokumentumaként értelmezhető Országos Fogyatékosügyi Programot, és egészítse ki azt a könnyen érhető kommunikációval összefüggő, az ENSZ egyezmény alapján levezethető feladatokkal.

A választójog értelmi sérült személyekre való feltétel nélküli kiterjesztését követően javaslom a megalapozott választáshoz szükséges feladatok átgondolását, így például a választási eljárás és a választást segítő politikai dokumentumok könnyen érthetőségének biztosítását.

2./ Bár a könnyen érhető kommunikáció nem önálló nyelv, hanem – esetünkben – a magyar nyelv egyik változata, javaslom a könnyen érhető kommunikációhoz fűződő jog beemelését az Alaptörvénybe, a magyar jelnyelvhez hasonló módon.

Ezzel összefüggésben javaslom, hogy az ENSZ egyezményből levezethető, a könnyen érhető kommunikációhoz fűződő jogok érvényesülése érdekében a magyar országgyűlés a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXV. törvényi szabályozásához hasonló módon alkosson önálló törvényt a könnyen érhető kommunikációról (ami többek között az értelmi sérült gyermekek oktatásának, az értelmi sérült személyek önrendelkezésének, a támogatott lakhatásnak, a támogatott foglalkoztatásnak, a támogatott döntéshozatalnak, az egészségügyi és kulturális szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférésnek, az állampolgári jogok gyakorlásának elengedhetetlen feltétele). Amennyiben ez nem tűnik reális célkitűzésnek, úgy a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény kiegészítésével is elképzelhetőnek tartom a törvényes feltételek megteremtését.

Akár önálló törvényalkotásra, akár a Fot. módosítására kerül sor, mindenképpen indokoltnak tartom a közszolgáltatások nyújtására irányuló ágazati törvények felülvizsgálatát, kiegészítését, módosítását.

3./ Javaslom, hogy rendeletben kerüljön kiadásra a könnyen érthető kommunikáció szabványa (szabályrendszere), amit megelőző egy tudományos kutatási eredményeken alapuló új szabvány (szabályrendszer) kidolgozása.

A 3. javaslatommal összefüggésben szükségesnek tartom az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet kiegészítését az épületekben található információkhoz való egyenlő esélyű hozzáférés feltételeivel. Ezt megelőzően fontosnak tartom az épített környezetben (különösen az iskolai, a bentlakást biztosító szociális és egészségügyi intézményekben, valamint az értelmi sérült személyek tipikus munkahelyi környezetében) az értelmi sérült személyek szempontjából releváns infokommunikációs akadályok felmérését.

Javaslom továbbá a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló 2018. évi LXXV. törvény felülvizsgálatát annak érdekében, hogy a honlapok és mobilalkalmazások az értelmi sérült személyek számára is hozzáférhetőek legyenek. A jogalkotási feladatokat megelőzően vagy a hatályba léptetés késleltetésével javaslom a könnyen érthető kommunikációval kapcsolatos infokommunikációs kutatások és fejlesztések elvégzését (pl. az értelmi sérült személyek számára felhasználóbarát honlap felolvasó szoftverek, a sztenderd nyelv és a könnyen érthető nyelv közötti fordítás automatizálásának a lehetősége, a könnyen érthető információhordozó könnyen érthetőségének automatizált ellenőrzése).

4./ A jelnyelvi tolmácsközpontok mintájára javaslom könnyen érthető kommunikációs irodák létrehozását a fővárosban és minden megyeszékhelyen, például az ÉFOÉSZ önálló életvitel központjainak keretében. Az irodák működésének és finanszírozásának a szabályozását a jelnyelvi tolmácsszolgálatok működésének és a jelnyelvi tolmácsszolgáltatás igénybevételének feltételeiről szóló 62/2011. (XI. 10.) NEFMI rendelethez hasonló végrehajtási rendelet(ek) megalkotásával tartom elképzelhetőnek. Ezek az irodák a könnyen érthető kommunikációs szakemberek (lásd a jelnyelvi tolmácsok analógiája) mellett új munkahelyet jelenthetnek a könnyen érthetőséget ellenőrizni képes értelmi sérült személyek számára is (mint foglalkoztatáspolitikai cél).

Ezekben az irodákban főállásban foglalkoztatott íróknak, fordítóknak, tolmácsoknak és ellenőröknek a munkába állásával látom reálisan kivitelezhetőnek a 3-4. pontban jogszabályi

kötelezettséggel generált, a könnyen érthető információforrások készítésére irányuló kereslet kielégítését, aminek a fenntartásához és működtetéséhez állami szerepvállalásra van szükség.

5./ Javaslom, hogy a Nemzeti Kulturális Alap írjon ki önálló pályázati programot szépirodalmi művek könnyen érthető fordításainak az elkészítésére, a muzeális javak könnyen érthető bemutatására, könnyen érthető színházi előadások fejlesztésére.

6./ A hallássérült személyek számára hozzáférhető műsorszámokra vonatkozó szabályozáshoz hasonlóan javaslom a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény módosítását. A könnyen érthető hírműsorok kiépítése történhet fokozatosan, de el kell érni, hogy legyen legalább egy olyan könnyen érthető hírportál, amelynek keretében naponta jelennek meg könnyen érthető hírek. Javaslom továbbá, hogy a közmédiában legyen hetente legalább egy olyan televízióadás, illetve rádióműsor, amely legalább két óra időtartamban könnyen érthető üzeneteket közvetít.

7./ Javaslom az értelmi sérült gyermekek óvodai nevelésére és az értelmi sérült gyermekek iskolai oktatására vonatkozóan a „Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet, valamint a kapcsolódó kerettantervek felülvizsgálatát, azok könnyen érthető kommunikációs tartalommal történő kiegészítését.

8./ Javaslom az értelmi sérült gyermekek, tanulók köznevelési intézményeiben a könyvtári gyűjtemények bővítését könnyen érthető kiadványokkal.

Az összes fent felsorolt cél megvalósításának alapfeltétele a végrehajtáshoz szükséges humánerőforrás biztosítása.

A képzésfejlesztés és a lebonyolított képzések felderítésének eredményei

A könnyen érthető kommunikáció alkalmazásának egyik feltétele a humánerőforrás. Hiába vannak vagy lennének jogi előírások a módszer kötelező alkalmazására, ha nem áll ehhez rendelkezésre megfelelő módon, minőségi tananyagok alapján felkészített, elegendő számú szakember. Ezért a felderítő kutatás során elének tárult adatok és információk alapján összegezzük az eredményeket öt szempont alapján:

- a szakemberek mely csoportjára irányult a képzés;
- a képzések a pályára való felkészítést vagy a pályán lévő szakemberek továbbképzését szolgálják;
- milyen kapacitással rendelkezünk a képzői oldalon;
- milyen létszámban állnak rendelkezésre képzett szakemberek,
- mit tudunk a képzések minőségéről tartalmi szempontból, ideértve a rendelkezésre álló tananyagok körét.

Az akkreditált és lebonyolított képzések célcsoportjaként a pedagógiai, az egészségügyi és a szociális területen már dolgozó szakemberek, továbbá a könnyen érthető kommunikáció oktatására vállalkozó képzők azonosíthatók. Ez a képzők képzése mellett három szakmacsoportot jelent, de hiányzik számos szakmacsoport, illetve nincs a célcsoportok között az a személy, aki magas színvonalon képes könnyen érthető információforrások előállítására, illetve azok az értelmi sérült személyek, akik képesek egyrészt a könnyen érthető kommunikáció tapasztalati szakértőként történő oktatására, illetve a könnyen érthető információforrások könnyen érthetőségének az értelmezésére.

A gyógypedagógiai pályára felkészítő képzésben a felsőoktatás keretében a SZTE JGYPK gyógypedagógia alapképzési szakon létezik egy 30 órás, „Könnyen érthető kommunikáció értelmi sérült emberekkel” c. szabadon választható kurzus, illetve az értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirányon 15 órában kötelező ismeret.

A pályán lévő gyógypedagógusok továbbképzése tekintetében a könnyen érthető kommunikáció az ELTE BGGYK-n a gyógypedagógus szakvizsga szakirányú továbbképzés keretében 30 órában része a kötelező ismereteknek.

A képzők képzése tekintetében az FSZK-nak volt a felnőttképzés keretében akkreditált képzése, ami ma már nem elérhető, illetve a gyógypedagógia-tanár mesterképzési szakon szerepel 6 órában kötelező ismeretként, és szabadon választható egy 20 órás kurzus is, ami azonban még nem került meghirdetésre. Így a képzők képzése jelenleg nem létezik, az erre a feladatra kiképzett szakemberek száma nyolc fő, közülük négy fő rendelkezik oktatói tapasztalatokkal. További, a felsőoktatás keretében oktatói feladatokat ellátó két fő a képzők képzését nem végezte el, de vannak képzési tapasztalataik.

Az FSZK korábban rendelkezett az egészségügyi (40 órás) és a pedagógus (30 órás) továbbképzés keretében akkreditált programmal, az engedélyek azonban lejártak; megújításukra nem került sor. Az FSZK TÁMOP 5.4.5 és 5.4.6 kiemelt programja részeként, de a Kézenfogva Alapítvány rendelkezett a szociális továbbképzés keretében 30 órás akkreditált továbbképzéssel. Az engedélyt kétszer meghosszabbították, de a tartalom megújítására 2009 óta nem került sor. A szociális továbbképzés indítási engedélye 2019. március 31-én lejárt.

Az ÉFOÉSZ felnőttképzési keretben akkreditált képzési engedélye lejárt, a szociális továbbképzés keretében akkreditált képzési engedély 2019. szeptember 30-án szintén lejárt.

A látóterünkbe került képzésekben tizenegy fő kapott felkészítést a könnyen érthető kommunikációra az egészségügy rendszerében, kilenc fő a pedagógus továbbképzés keretében, 127 fő a szociális intézményrendszerben, 39 fő a gyógypedagógiai alapképzésben, illetve 116 fő gyógypedagógus továbbképzés keretében. Nincs viszont tudásunk arról, hogy a kiképzett szakemberek hogyan hasznosítják megszerzett ismereteiket. A felderítő kutatás során birtokunkba került információk alapján rendelkezésre áll az adat egy újabb felderítő kutatáshoz szükséges mintáról (azaz tudjuk, hogy milyen körben, hol lehetne egy ilyen kutatást elvégezni), természetesen az adatvédelemre vonatkozó kutatásetikai szabályok figyelembe vételével.

A képzések minőségéről egyrészt elmondható, hogy a képzési programok akkreditációra való első előkészítése óta a képzési programok tartalma nem változott. Másrészt négy tananyag került látóterünkbe: egy online tananyag, egy az FSZK által kiadott hallgatói szöveggyűjtemény, egy oktatófilm, illetve a középiskolai projekt keretében egy kézikönyvként, munkafüzetként azonosítható tananyag.

Ez összesen négy produktum, ami nem mondható soknak. Az online tananyag és a hallgatói szöveggyűjtemény tartalma idejét múlnak mondható. A középiskolai projekt pedig egy középfokú köznevelési intézményben valósult csak meg, egy fő pedagógus részéről (aki a módszert azóta folyamatosan alkalmazza). Ugyanakkor a program disszeminálására nem került sor.

Bár nem állíthatom, hogy a kutatás során a könnyen érthető kommunikáció alkalmazásához szükséges humán erőforrásról teljes képet kaptunk, jó eséllyel feltételezhetem, hogy nem állunk messze a valóságtól. Az eredmények tényszerű leírását követően most tegyünk értékelő megállapításokat!

A képzési paletta messze elmarad attól a képzési tágasságtól, ami az ENSZ egyezményből kiolvasható. A képzői kapacitás, ideértve a képzést nyújtó felsőoktatási intézmények (két intézmény) és civil szervezetek (két szervezet) abszolút számosságát, illetve a képzői feladatokra felkészített (nyolc fő) és tényleges oktatói tapasztalatokkal rendelkező személyek (négy+kettő fő) létszámát, önmagában is rendkívül alacsonynak mondható. Az ENSZ egyezményből kiolvasható képzési szükségletekkel összevetve pedig biztosan állítható, hogy ez a kapacitás az újabb lépésekhez nem lesz elegendő.

A különböző ágazatokban akkreditált továbbképzések tartalma azok első kidolgozása óta nem változott; a 2019. év második felére – újabb intézkedés nélkül – gyakorlatilag nem lesz indítási engedéllyel rendelkező képzés. A vizsgált felsőoktatási intézményekben a képzések tartalma frissen kidolgozott, a képzés biztosítására a folyamatosság a jellemző.

A képzéshez szükséges tananyagok továbbra is erősen szűkösek. Egy részük ma is használható, többségük azonban elavult és a kiadásuk óta eltelt időszakban összegyűlt tudásokat nem tartalmazzák.

A kiképzett szakemberek száma összességében 328 fő, de nem tudunk semmit arról, hogy a képzés elvégzése óta hogyan hasznosítják a mindennapokban a megtanult ismereteket. Lényegesnek tűnik itt annak megállapítása, hogy Magyarországon még egyetlen olyan képzést sem bonyolítottak le, amiért a résztvevők maguk fizettek volna; illetve a képzések nagyobb arányban a kiemelt projekt időszakában valósultak meg a hatékony állami szabályozásnak és a kormányzati anyagi támogatásnak köszönhetően. A nem a kiemelt projekt keretében megvalósított, kiemelten a könnyen érthető kommunikációra irányuló képzések is csak akkor indultak, ha azok mögött volt kormányzati forrásból biztosított anyagi támogatás.

A kiképzett szakemberekről nem tudjuk, hogy még mindig olyan munkakörben dolgoznak-e, ahol a megszerzett ismeretekre szükségük van. Ha igen, vajon alkalmazzák-e a könnyen érthető kommunikáció szóbeli szabályait, használnak-e könnyen érthető információforrásokat, készítenek-e ilyeneket.

És arról sincs semmilyen megbízható tudásunk, hogy az elmúlt közel 20 évben készített könnyen érthető információforrások eljutottak-e a célcsoporthoz, és vajon használják-e azokat.

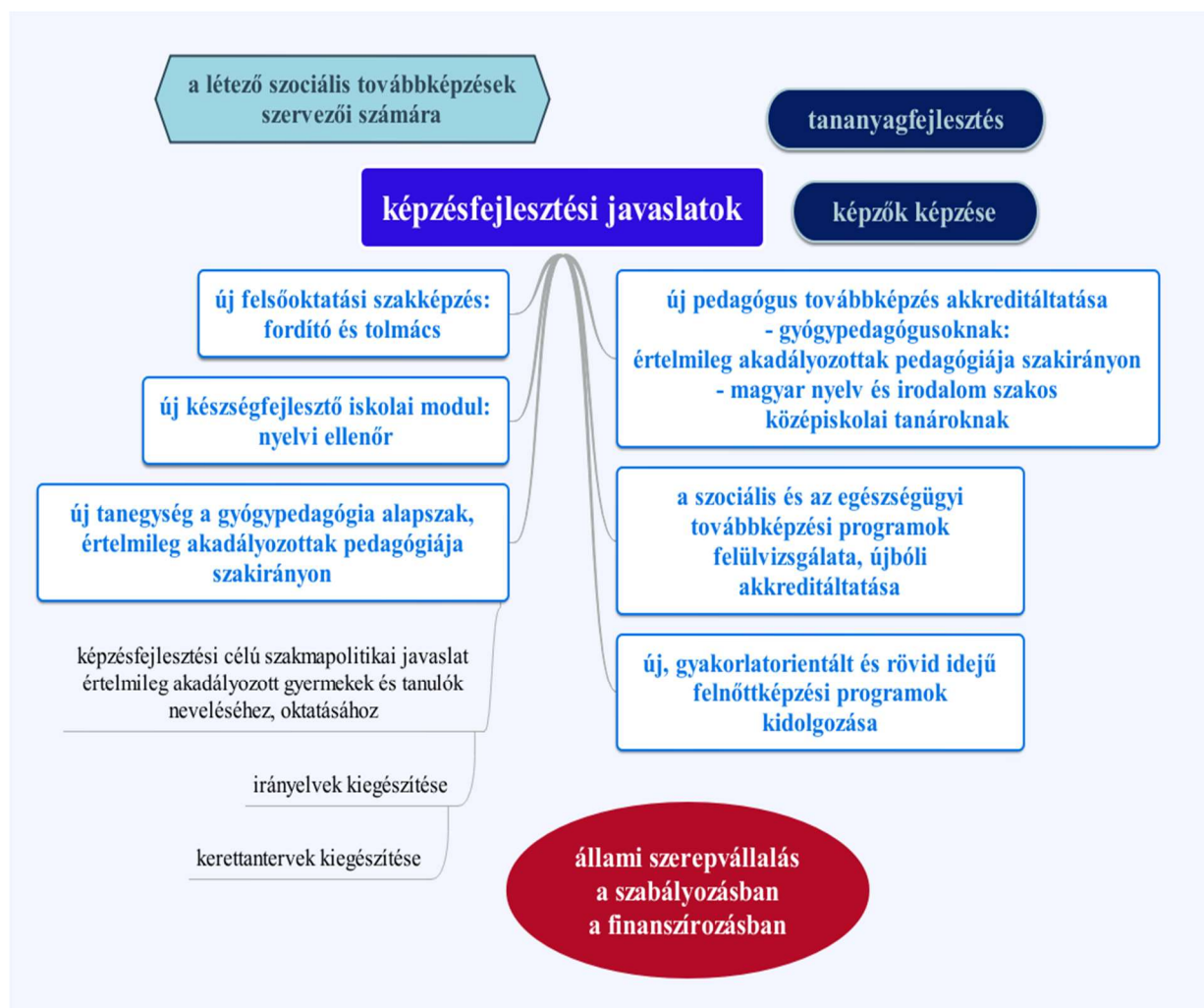
Az itt leírtak alapján újabb képzésfejlesztések és akkreditációs eljárások tűnnek szükségesnek. Indokolt, hogy legyenek államilag támogatott képzések, és szükség van tananyagfejlesztésre is. Újabb felderítő és leíró kutatások nélkül továbbra is kétséges a képzések hatékonysága.

Javaslatok a képzésfejlesztésben érdekelt felnőttképzési, felsőoktatási intézmények és szervezetek számára új képzésfejlesztésekre

Mottó: „A legfontosabb szakmai eredmény az lenne, ha az élet minden területéhez kapcsolódnának könnyen érthető módszerrel kapcsolatos képzések” (Jaksa, 2008b).

Ez az írás nem jöhetett volna létre az ÉFOÉSZ és a Kézenfogva Alapítvány támogatása nélkül. Ezért elsősorban, egyfajta visszacsatolásként, figyelemmel arra is, hogy 2019-ben a szociális továbbképzés keretében akkreditált képzéseknek lejárt az indítási engedélye, a két szervezet figyelmébe ajánlom javaslataim.

„A képzésfejlesztés és a lebonyolított képzések felderítésének eredményei”-ről szóló fejezetre, illetve a „Javaslatok új fogyatékosügyi közpolitikai célok kijelölésére” c. fejezetre figyelemmel az alábbi gondolattérképen is szereplő javaslatokat teszem:

6. ábra: Javaslatok a képzésfejlesztésben érdekelt felnőttképzési, felsőoktatási intézmények és szervezetek számára új képzésfejlesztésekre

1./ Javaslom a könnyen érthető kommunikációval összefüggő fordítói és tolmácsolási feladatokra felkészítő magas óraszámú képzési program létesítését felsőoktatási szakképzés formájában. Ezzel az intézkedéssel biztosítható az új szakma megjelenése, ami egyrészt szükséges az ENSZ egyezmény szerinti feladatok ellátásához; másrészt elősegítheti a könnyen érthető kommunikáció megbecsülését.

2./ Javaslom a könnyen érthető információforrás könnyen érthetőségének az ellenőrzésére felkészítő képzési modul kidolgozását, majd annak bevezetését az értelmi sérült tanulók középfokú oktatás intézményében, azaz a készségfejlesztő iskolákban. Ehhez szükséges lesz a modul beemelése a készségfejlesztő iskolai kerettantervbe, illetve a modul oktatására alkalmas képzők képzése is. Erre az intézkedésre érdemes foglalkoztatáspolitikai szempontból tekinteni. Az ellenőrnek kiképzett értelmi sérült személyek a „Javaslatok új fogyatékoságügyi közpolitikai célok kijelölésére” c. fejezet 4. pontjában körülírt irodahálózatban vállalhatnak majd munkát. A munkahelyteremtéssel hozzájárulhatunk az értelmi sérült személyek foglalkoztatottságának bővüléséhez.

3./ Javaslom a gyógypedagógiai alapképzésben részt vevő felsőoktatási intézményeknek, hogy a gyógypedagógia alapképzési szak képzési és kimeneti követelményei alapján építsék be a tantervükbe – legalább az értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirányon – a könnyen érthető kommunikációs ismereteket, lehetőség szerint önálló tanegységként. A tudatosan alkalmazott könnyen érthető kommunikációnak – az ENSZ egyezmény előírásainak megfelelően – mindennaposá kell válnia az értelmi sérült gyermekek és tanulók tanórai és tanórán kívüli nevelése, oktatása és fejlesztése folyamatában.

4./ Javaslom a már pályán lévő – elsősorban értelmileg akadályozottak pedagógiája szakos – gyógypedagógusok továbbképzését, a 4. pontban meghatározott speciális feladatokra figyelemmel, legalább 60 vagy 90 órás pedagógus továbbképzési program kidolgozását és akkreditáltatását. El kell érni, hogy ez a pedagógus továbbképzés államilag támogatott legyen.

5./ Az FSZK középiskolai projektjének eredményeire figyelemmel megfontolásra javaslom nem gyógypedagógus végzettségű pedagógusok (elsősorban magyar nyelv és irodalom szakos általános iskolai és középiskolai tanárok) számára megfelelő tartalmú, de az 5. pontban jelölt pedagógus továbbképzési programtól egészen bizonyosan különböző célú és tartalmú pedagógus továbbképzési program kidolgozását és akkreditáltatását.

6./ A szociális és az egészségügyi szakmacsoport képviselői számára megfontolásra javaslom a már kidolgozott, akkreditált és kipróbált képzési programok felülvizsgálatát, majd azok akkreditálását. A felülvizsgálat során a tanulási eredmény alapú tervezésre figyelemmel javaslom, hogy a továbbképzendő személyek konkrét munkahelyi feladatainak szisztematikus átgondolása, a munkakör-elemzés jelentse a kiindulási alapot. Az értelmi sérült személyeknek szociális és egészségügyi szolgáltatást nyújtó szakembereknek nem kell profi fordítóknak vagy tolmácsoknak lenniük. A képzés legfontosabb célja a könnyen érthető szóbeli kommunikációs képesség fejlesztése lehet. Emellett képessé kell válniuk a mindennapi élethelyzetekben előforduló alapvető információk könnyen érthető üzenetté alakítására. Ha ennél bonyolultabb helyzettel találkoznak, elegendő, ha azt tudják, hogy kitől és milyen segítséget kaphatnak.

7./ Az ENSZ egyezmény 4. és 9. cikke képzési célcsoportként „a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakembereket és alkalmazottakat”, illetve az „érdekelt feleket” jelöli meg. Az értelmi sérült személyekkel leggyakrabban közvetlenül kapcsolatba kerülő személyek képzéséről és továbbképzéséről az előző pontokban szoltam. Minden más szakmacsoport esetében elegendőnek tartom egy rövidebb idejű, de nagyon gyakorlatorientált felnőttképzési program kidolgozását. Ezeknek a programoknak a célja az lehet, hogy az értelmi sérült személyekkel, mint ügyfelekkel találkozó személyek képesek legyenek velük szóban megfelelő módon kommunikálni, illetve tudják, hogy hol kérhetnek és kaphatnak szükség esetén további segítséget.

Az 1-7. pontokban megfogalmazott képzésfejlesztési javaslatok mellett valamennyi pontra vonatkozóan

- Javaslom, hogy kerüljön sor a képzésekhez szükséges új, akár online környezetben is felhasználható hagyományos és multimédiás tananyagok kidolgozására (ideértve pl. az idegennyelven már rendelkezésre álló szakirodalmi források és tananyagok magyar nyelvre fordítását), de mindenképpen szükséges a már kiadott tananyagok átdolgozása, megújítása.
- Minden olyan személynek, aki a fenti felsőoktatási vagy más felnőttképzésben oktatói szerepet szeretne vállalni, javaslom, hogy képzők képzéseként végezze el az ELTE BGGYK gyógypedagógia-tanár mesterképzési szakot.

Javasolom, hogy az ENSZ egyezmény részes államaként vállalt általános kötelezettsége teljesítéseként a magyar állam biztosítson anyagi forrást az előzőekben felsorolt valamennyi képzésfejlesztési és akkreditációs feladathoz; illetve a képzések tényleges lebonyolításához, valamint a tananyagfejlesztéshez.

Doktori dolgozatomat két átfogó javaslattal szeretném zárni.

A kutatási folyamatban számos új kutatási irány rajzolódott ki. Ezek közül talán annak a felderítése a leglényegesebb, hogy a könnyen érthető információforrások valóban könnyen érthetőek-e.

Szükségnek látom továbbá egy felsőoktatási intézményi és civil szervezeti összefogással létrejövő, első lépésben országos hatáskörű szervezet kijelölését, mondjuk „könnyen érthető kommunikációs kutató, fejlesztő és képző központ” egyetemi szervezeti egységként való létrehozását, aminek a munkáját a már tapasztalatokkal rendelkező személyekből álló munkacsoport támogathatja. Tudom, hogy más megoldások, más szervezeti formák is elképzelhetők.

Ha a képzések – jelzett – formális feltétele nem is egyhamar jön létre, bízom abban, hogy a kutatási folyamat során felderített tudással valóban hozzájárulhatok a doktori dolgozatban megfogalmazott másodlagos, közvetett cél eléréséhez, azaz a jelen doktori dolgozat alkalmas arra, hogy azt a könnyen érthető kommunikációról szóló képzésekben ismeretek forrásaként lehessen használni!

Legyen a világ az értelmi sérült személyek számára is érthető!

Hivatkozások jegyzéke

Irodalomjegyzék

1. Abonyi-Tóth Andor (2014): *Esélyegyenlőségi technológiák - Irányelvek, módszerek és technológiák.* kézirat, Budapest. Online megtekintés: http://abonyita.inf.elte.hu/letoltes/tempus20140408/abonyita_akadalymentestanulas_20140408.pdf 2018.01.15.
2. Alexander, Kerstin (2019): Barrierfreies Grafikdesign. In: Bock, Bettina M, Fix, Ulla és Lange, Daisy (szerk.): *„Leichte Sprache” im Spiegel theoretischer und angewandter Forschung.* Frank & Timme, Berlin. 95-122.
3. Állami Számvevőszék (2007): *0731 Jelentés a munkaképesség megőrzésére fordított pénzeszközök hasznosulásának ellenőrzéséről.* Állami Számvevőszék, Budapest.
4. Almási Lilla (2018): *Könnyen érthető kommunikáció – annotált bibliográfia.* (szakdolgozat; konzulens: Horváth Péter László) ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest.
5. Alwazírné Fehér Andrea (2009): *Könnyen érthető kommunikáció értelmileg akadályozott munkavállalók részére.* (szakdolgozat; konzulens: Mede Perla) ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest.
6. Babbie, Earl (2003): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata.* Balassi Kiadó, Budapest
7. Bánlaki Jánosné és Farkasné Gönczi Rita (2008): *ÖRÖK Kézikönyv önérvényesítő csoportok számára.* Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest.
8. Baumert, Andreas (2016a): *Einfache Sprache und Leichte Sprache. Kurz und bündig.* Online megtekintés: <https://serwiss.bib.hs-hannover.de/frontdoor/deliver/index/docId/1234/file/BaumertESLS.pdf> 2018.09.15.
9. Baumert, Andreas (2016b): *Leichte Sprache – Einfache Sprache Literaturrecherche • Interpretation • Entwicklung.* Baumert, Andreas (személyes kiadás), Hannover. Online megtekintés: <https://serwiss.bib.hs-hannover.de/frontdoor/deliver/index/docId/697/file/ES.pdf> 2018.09.15.
10. Baxter, Kate, Glendinning, Caroline és Clarke, Sue (2008): Making informed choices in social care: the importance of accessible information. *Health & Social Care in the Community.* 16.2. 197-207.
11. Bayer József (2000): *A politikatudomány alapjai.* Napvilág Kiadó, Budapest.

12. Bertalan Tamás (szerk., 2014): *Felnőttképzésről képzőknek. Változások és értékek.* euGenius Szakkiadó Kft, Budapest.
13. Bock, Bettina (2015): Leichte Texte schreiben. Zur Wirksamkeit von Regellisten Leichter Sprache in verschiedenen Kommunikationsbereichen und im World Wide Web. In: *trans-kom wissenschaftliche Zeitschrift für Translation und Fachkommunikation.* 8.1. 79-102. Online megtekintés: http://www.trans-kom.eu/bd08nr01/trans-kom_08_01_04_Bock_Leichte_Texte.20150717.pdf 2018.12.01.
14. Bohman, Ulla (2017): Easy-to-read in Sweden. In: Bock, Bettina M, Fix, Ulla és Lange, Daisy (szerk.): „*Leichte Sprache*” im Spiegel theoretischer und angewandter Forschung. Frank & Timme, Berlin. 447-456.
15. Bokulic, Snjezana és Taneja, Preti (2015): *Emberi jogi megközelítések a fejlesztési nevelésben. Kézikönyv az új európai uniós tagállamok aktivistái számára.* Minority Rights Group International, London.
16. Bredel, Ursula és Maß, Christiane (2016a): *Leichte Sprache. Theoretische Grundlagen Orientierung für die Praxis.* Dudenverlag, Berlin.
17. Bredel, Ursula és Maß, Christiane (2016b): *Ratgeber Leichte Sprache. Die wichtigsten Regeln und Empfehlungen für die Praxis.* Dudenverlag, Berlin.
18. Bredel, Ursula és Maß, Christiane (2019): Leichte Sprache. In: Maß, Christiane és Rink, Isabel (szerk.): *Handbuch Barrierfreie Kommunikation.* Frank & Timme, Berlin. 251-272.
19. Bunčák, Ján; Štrbiková, Zuzana; Mesárošová, Adriana; Pathóová, Ildikó; Štěpánková, Júlia; Árva Sklenárová, Iveta; Kuraj, Jozef és Faško, Tomáš (2013): *Országjelentés: PIAAC Szlovákia, 2013. Felnőttek képesség- és készségmérése.* Národný ústav celoživotného vzdelávania, Bratislava.
20. Bundeskompetenzzentrum Barrierfreiheit (2012): *Infos über die Schulungen von Prüferinnen und Prüfer für Leichte Sprache.* Online megtekintés: https://www.isl-ev.de/attachments/article/855/Infos%20zum%20Curriculum_kurz_Druckfassung.pdf 2018.10.09.
21. CAB Caritas (2018): *Fortbildungen. 2018 Barrierfrei Kommunikation.* Caritas Augsburg Betriebsträger gGmbH, Augsburg. Online megtekintés: <https://www.cab-b.de/produkte/fach-zentrum-fuer-leichte-sprache/fortbildungen-leichte-sprache/fortbildungen-leichte-sprache> 2018.10.09.
22. Catts, Ralph és Lau, Jesus (2008): *Az információs műveltség indikátorai felé.* UNESCO, Párizs.

23. Chinn, Deborah and Homeyard, Claire, (2017): Easy read and accessible information for people with intellectual disabilities: Is it worth it? A meta-narrative literature review. *Health Expectations*. 20.6. 1189–1200. DOI: 10.1111/hex.12520
24. Corbin, Juliet és Strauss, Anselm (2015): *A kvalitatív kutatás alapjai*. L'Harmattan Kiadó, Budapest
25. Csány Júlia, Nyúl Zsófia és Ótott Kovács Réka (2017): Szeged és Térsége Bárczi Gusztáv EGYMI - könnyen érthető házirend. Szeged és Térsége Bárczi Gusztáv EGYMI, Szeged. Online megtekintés: <http://www.barcziszeged.sulinet.hu/dokumentum/Bárczi-könnyen-érthető-házirend.pdf> 2018.09.15.
26. Csány Júlia, Nyúl Zsófia és Ótott Kovács Réka (2019): *A könnyen érthető videókészítés módszertani kézikönyve*. (ÚNKP kutatási zárótanulmány; konzulens: Horváth Péter László) Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged.
27. Csató Zsuzsa (szerk, 2002): *Egyszerűen, érthetően. Útmutató könnyen érthető tájékoztatók készítéséhez*. ÉFOÉSZ, Budapest.
28. Csató Zsuzsa, Farkas Miklós, Gráf-Jaksa Éva, Monostori Katalin és Móricz Rita (2009): *Hallgatói szöveggyűjtemény a Könnyen Érthető Kommunikáció témaköréhez*. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest.
29. Csikós Tímea és Kozicz Ágnes (2016): *Jelentés az AJB 2709/2016. számú ügyben*. Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest.
30. Csorba László (2014): *A Magyar Nemzeti Múzeum 2016. évi költségvetési beszámolójának szöveges indoklása*. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest. Online megtekintés: https://mnm.hu/sites/default/files/2013_evi_szoveges_beszamolo.pdf 2018.01.15.
31. Csordás Gábor (2014): *2011. évi népszámlálás. 11. Fogyatékossgal élők*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
32. Degener, Theresia (2003): Behinderung als rechtliche Konstruktion. In: Lutz, Petra; Macho, Thomas; Staupe, Gisela és Zirten, Heike (szerk.): *Der (Im-)Perfekte Mensch. Metamorphosen von Normalität und Abweichung*. Böhlau Verlag, Bonn. 448-467.
33. Department of Health (2010). *Making written information easier to understand for people with learning disabilities. Guidance for people who commission or produce Easy Read information – Revised Edition*. Mental Health and Disability Division Department of Health, London.

34. Dezső Renáta Anna (2014): A diverzitás lehetséges elméleti keretei a neveléstudományokban. *Autonómia és Felelősség. Neveléstudományi Folyóirat. I.1.* 32-44.
35. Dóci Emese, Katona Liza, Kelemen Kitti, Seres Edina és Tóth Sára (2016): *Háztartási munkák. Könnyen érthető plakátok.* Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Gyógypedagógus-képző Intézet, Szeged. Online megtekintés: http://egyuttvelunk.onervenyesites.hu/wp-content/uploads/2016/06/haztartasi-munkak_konnyen-ertheto-plakatok.pdf 2017.03.01.
36. Dunn, Andy; Stenfert Kroese, Biza; Gail, Thomas; McGarry, Alison és Drew, Pip (2006): 'Are you allowed to say that?' using video materials to provide accessible information about psychology services. *British Journal of Learning Disabilities. 34.4.* 215-219. DOI: 10.1111/j.1468-3156.2005.00373.x
37. Egészségügyi Világszervezet (2004): *A funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása.* Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium – Országos egészségbiztosítási Pénztár – Medicina Könyvkiadó, Budapest.
38. Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége (2006): *Országos Fogyatékosügyi Program.* Szociális és Munkaügyi Minisztérium - Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest.
39. Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége (2007): *A fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény.* Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége - Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Budapest.
40. Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége (2009): *Támogass, hogy dönthessek! Az én életem, az én választásom.* Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest.
41. Európai Unió (2013): *A pontos fogalmazás művészete.* az Európai Unió kiadóhivatala, Luxembourg.
42. Falus Iván (1993): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe.* Keraban Könyvkiadó, Budapest.
43. Farkas Éva (2013): *A szak- és felnőttképzés gyakorlata.* Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged.
44. Farkas Éva (2017): A tanulási eredmény alapú képzésfejlesztés hatása a felnőttkori tanulás minőségére. *Opus et Educatio 4.4.* (o.n.) Online megtekintés: <http://opuseteducatio.hu/index.php/opusHU/article/view/219/369> 2018.09.15.

45. Farkasné Gönczi Rita (2008a): ÖRÖK kiadványok. *Gyógypedagógiai Szemle*. XXXVI.3. 224-225.
46. Farkasné Gönczi Rita (2008b): *Örök munkafüzet: Önérvényesítő leszek! Leendő önérvényesítők és közösségi érdekképviselők számára*. Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest.
47. Farkasné Gönczi Rita (2013): A könnyen érthető kommunikáció nyelvi szintje. *Gyógypedagógiai Szemle* XLI.3. 208-212.
48. Farkasné Gönczi Rita (2014): *Könnyen érthető kommunikáció. Adaptációs kézikönyv középiskolában dolgozó pedagógusok számára*. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Nonprofit Kft., Budapest.
49. Farkasné Gönczi Rita (2018): A könnyen érthető kommunikáció fogalma és szabályrendszere nemzetközi és hazai példák, illetve magyar tapasztalati szakértők javaslatai alapján. *Gyógypedagógiai Szemle* XLVI.1. 64-76.
50. Farkasné Gönczi Rita és Gráf-Jaksa Éva (2009): Könnyen érthető kommunikáció. In: Pandula András – Szatmári Péter– Vincze Tamás – Farkasné Gönczi Rita – Gráf-Jaksa Éva: *Kommunikációs és információs technológiák és fogyatékosügy*. ELTE BGGYK, Budapest. 80–100.
51. Farkasné Gönczi Rita és Regényi Enikő (2008): *ÖRÖK munkafüzet. Irodai asszisztens leszek! Leendő irodai asszisztensek számára*. Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest.
52. Fishborn Regina (2018): „Megnyílik egy rendkívüli út és megváltoztatja a történetet. Annotált bibliográfia a KÉK külföldi helyzetértékelésének bemutatására.” (szakdolgozat; konzulens: Horváth Péter László) ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest.
53. Flowers, Nancy (szerk., 2009): *Igen! Emberi jogok. A fogyatékosokkal élő személyek jogai. Képzési kézikönyv*. Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége, Budapest.
54. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium (2003a): *Az Egyesület Nemzetek Szervezetének alapvető szabályai a fogyatékosokkal élő emberek esélyegyenlőségéről*. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Budapest.
55. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium (2003b): *A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet háromoldalú egyezményei a fogyatékosokkal élő emberek foglalkoztatásáról*. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Budapest.

56. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium (2005a): *Az Európai Unió Tanácsának irányelve a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról*. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Budapest.
57. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium (2005b): *Madridi Nyilatkozat - a befogadó társadalom alapja a diszkrimináció-mentességgel párosuló pozitív cselekvés*. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Budapest.
58. Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (2014): 2. sz. *Általános Kommentár a hozzáférhetőségről szóló 9. cikkhez*. Egyesült Nemzetek Szervezete Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága, Genf.
59. Freyhoff, Geert; Hess, Gerhard; Kerr, Linda; Tronbacke, Bror és Van Der Veken, Kathy (1998): *Make it Simple. European Guidelines for the Production of Easy-to-Read Information for People with Learning Disability for authors, editors, information providers, translators and other interested persons*. International League of Societies for Persons with Mental Handicap, Brüsszel.
60. Fröhlich, Walburga (2017): *Der Qualitäts-Standard von capito für barrierefreie Information*. Netzwerk capito – CFS Consulting, Franchise & Sales GmbH, Graz.
61. Fröhlich, Walburga és Candussi, Klaus (2015): Informationsbarrieren und Wege zu Ihrer Überwindung. In: Candussi, Klaus és Fröhlich, Walburga (szerk.): *Leicht lesen. Der Schlüssel zur Welt*. Böhlau Verlag, Wien, Köln és Weimar. 9-38.
62. Gaál Éva (szerk., 1996): *Emberkép gyógypedagógusoknak – Szemelvénygyűjtemény az emberkép tanulmányozásához*. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest.
63. Gallai Sándor – Török Sándor (szerk.): *Politika és politikatudomány*. Aula Kiadó, Budapest.
64. Gelencsér Katalin (2003): Gounded Theory. Szociológiai Szemle. **2003.1.** 143-154.
65. Goodley, Dan (2011): *Disability Studies. An Interdisciplinary Introduction*. SAGE, London.
66. Gordosné Szabó Anna (2000): *A magyar gyógypedagógus-képzés története*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest.
67. Göbel, Susanne (1997): *Wir vertreten uns selbst! Arbeitsbuch zum Aufbau von Selbsthilfegruppen für Menschen mit Lernschwierigkeiten*. Bifos-Eigenverl, Kassel.
68. Göcseji Múzeum (2017): *Hangos térkép - tetőtér*. Online megtekintés: <http://gocsejimuseum.hu/hangos-terkep/tetoter.html> 2018.01.15.

69. Gruiz Katalin (é.n.): *Hogyan készítsünk könnyen érthető környezetismereti segédanyagot? –Irányelvek.* Down Alapítvány, Budapest.
70. Gurbai Sándor, Fogarassy Edit és Lux Ágnes (2009): *Jelentés az OBH 2405/2009. számú ügyben.* Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának Hivatala, Budapest.
71. Gyene Piroska, Babolcsai Dorottya és Horváth Péter (2002): *Az értelmi fogyatékosággal élő személyek emberi jogai. Nemzeti Jelentés, Magyarország.* Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége - Inclusion Europe Értelmi Sérültek és Szüleik Közösségeinek Európai Szövetsége, Budapest – Brüsszel.
72. Haeblerlin, Urs: Gyógypedagógia és emberkép. In: Gaál Éva (szerk., 1996): *Emberkép gyógypedagógusoknak – Szemelvénygyűjtemény az emberkép tanulmányozásához.* Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest. 34-54.
73. Hatos Gyula (2010): Értelmi akadályozottság és a változás. In: Radványi Katalin (szerk.): *Máské(p)p? Intellektuális fogyatékosággal élő emberek gyógypedagógusainak tankönyve.* Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest. 11-30.
74. Hegedűs Hanga (2018): *A kevesebb néha több.* (tudományos diákköri dolgozat; konzulens: Horváth Péter László) SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged.
75. Héra Gábor és Ligeti György (2005): *Módszertan. A társadalmi jelenségek kutatása.* Osiris Kiadó, Budapest
76. Hernádi Ilona, Könczei György, Sándor Anikó és Kunt Zsuzsanna (2016): 1. Előhang. Hogyan gondolkodik kutatócsoportunk? In: Könczei György és Hernádi Ilona: *Az esélyegyenlőségtől a Taigetoszig? Fogyatékoságtudományi eredmények a „másik oldal” megértéséhez.* L'Harmattan, Budapest. 11-26.
77. Hluchány Judit, Éri Petra és Tóth Jánosné (2014): *Módszertani útmutató az önértékesítő és a sérültséggel élő személyek részére.* Értelmileg Sérültek és Segítőik Győr-Moson-Sopron megyei Egyesülete és Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft., Győr és Budapest.
78. Hoffmann István és Jakab Nóra (2017): Fogyatékosügy és jogi szabályozás A kutatásban vizsgált területek jogi szabályozása és felsőbb bírósági joggyakorlata, nemzetközi és történeti kitekintéssel. In: Könczei György (szerk.): *Az esélyegyenlőségtől a Taigetoszig. Kutatási zárótanulmány.* Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Fogyatékoság és Társadalmi Részvétel Intézet, Budapest. 224-260. Online megtekintés: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/34118> 2018.12.15.

79. Horváth Péter (2013a). Társadalmi integráció és fogyatékosügy politikai. In: Zászkaliczky Péter (szerk.): *A társadalmi és az iskolai integráció feltételrendszere és korlátai*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest. 11-57.
80. Horváth Péter (2013b): A fogyatékkal élők. Fogyatékosügy alapismertetek Helyi Esélyegyenlőségi Programok készítéséhez. In: Varga Aranka (szerk. 2013): *Esélyegyenlőség a mai Magyarországon*. Pécsi Tudományegyetem BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs. 173-192. Online megtekintés: <http://www.kompetenspedagogus.hu/hu/eselyegyenloseg-a-mai-magyarorszagon> 2019.01.15.
81. Horváth Péter László (2017a): Érthető számokra a világ? Ha nem, tedd érthetőbbé! *Carissimi VIII.5.* 8-10.
82. Horváth Péter László (2017b): Adalékok a könnyen érthető kommunikáció nemzetközi történetéhez. *Gyógypedagógiai Szemle XLV.3.* 159-174.
83. Horváth Péter László és Magyar Adél (2017): KÉK kurzus a gyógypedagógus hallgatók képzésében Szegeden. In: Tóthné Aszalai Anett (szerk.): *Az „ADÁS-ban” nincs zavar. VI. Válaszok a gyógypedagógiai gyakorlat kihívásaira*. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Gyógypedagógus-képző Intézet, Szeged. 13.
84. Horváthné Nóth Edit - Máté István (2007): *Pécsi Regionális Képző Központ - könnyen érthető tájékoztató füzet*. Pécsi Regionális Képző Központ, Pécs.
85. Illyés Sándor (2012): Tudomány és gyakorlat a gyógypedagógiában. In: Gordosné Szabó Anna (szerk.): *Gyógyító pedagógia. nevelés terápia*. Medicina Könyvkiadó, Budapest. 55-70.
86. Inclusion Europe (2009): *Annual Report 2009*. Inclusion Europe, Brüsszel. Online megtekintés: <https://inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2015/03/AnnualReport2009.pdf> 2018.09.15.
87. Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége (2009a): *Információt mindenkinek! A könnyen érthető kommunikáció európai alapelvei*. ÉFOÉSZ - Inclusion Europe - Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, Brüsszel – Budapest.
88. Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége (2009b): *Az egész életen át tartó tanulás oktatóinak képzése*. Inclusion Europe - Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, Brüsszel – Budapest.

89. Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Szövetsége (2009c): *Ne írjon nekünk, nélkülünk! Hogyan vonjunk be értelmi fogyatékossgal élő embereket könnyen érthető szövegek készítésébe.* Inclusion Europe - Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, Brüsszel – Budapest.
90. International Federation of Library Associations and Institutions (1997): *Guidelines for Easy-to-Read Materials* International Federation of Library Associations and Institutions, Hága.
91. Jakab Rita és Jaksa Éva (2007): *A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény megértését segítő munkafüzet.* Szociális és Munkaügyi Minisztérium - Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest.
92. Jaksa Éva (2008a): Nemzetközi vonatkozások értelmi fogyatékossgal élő emberek önérvényesítő mozgalmairól. In: Farkasné Gönczi Rita (szerk.): *Önismeret Realitás Önérvényesítés Közösségi érdekérvényesítés (ÖRÖK Kézikönyv).* Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest. 110-114.
93. Jaksa Éva (2008b): Könnyen érthető kommunikáció az ÉFOÉSZ történetében. In: Kovács Melinda (2008): *Kapaszkodó. Különszám az ÉFOÉSZ történetéről.* Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest. 61-62.
94. Jenei Andrea (2006): *Ajánlások sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. Bevezető a szövegértési-szövegalkotási kompetenciaterület ajánlásaihoz.* sul Nova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., Budapest.
95. Katona József Álmos és Maleczki József (szerk., 2016): *Jogalkotás érthetően. A pontos fogalmazás művészete.* Magyar Nyelvstratégiai Intézet, Budapest.
96. Katona Vanda, Sándor Anikó, Antal Zsuzsanna, Hernádi Ilona, Hoffman István, Horváth Péter, Jakab Nóra, Kolonics Krisztián, Könczei György, Kunt Zsuzsanna és Szücs Marianna (2017): Kvalitatív kutatásunk elmélete és gyakorlata. In: Könczei György (szerk.): *Az esélyegyenlőségtől a Taigetoszig. Kutatási zárótanulmány.* Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Fogyatékossgal és Társadalmi Részvétel Intézet, Budapest. 34-51. Online megtekintés: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/34118> 2018.12.15.

97. Kellermann, G. (2014). Leichte und Einfache Sprache – Versuch einer Definition. *Aus Politik und Zeitgeschichte* 64.9-11., 7-10.
98. Kézenfogva Alapítvány (2007): *A Kézenfogva Alapítvány 2006. évi szakmai beszámolója*. Kézenfogva Alapítvány, Budapest.
99. Kézenfogva Alapítvány (2008): *Törvény az egyenlő bánásmódról könnyen érthető nyelven*. Kézenfogva Alapítvány, Budapest.
100. Királyné Simon Tünde (2014): *Módszertani útmutató az önérvényesítőket és a sérültséggel élő személyeket segítő szakemberek és családtagjaik részére*. Értelmileg Sérültek és Segítők Győr-Moson-Sopron megyei Egyesülete és Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft., Győr és Budapest.
101. Kovács Melinda (2008): *Kapaszkodó. Különszám az ÉFOÉSZ történetéről*. Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítők Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest.
102. Kozicz Ágnes és Ottrok Viktória (2012): *Az AJB-2618/2012. sz. ügyben készített jelentés*. Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest.
103. Könczei György (2017): *Az esélyegyenlőségtől a Taigetoszig. Kutatási zárótanulmány*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Fogyatékoság és Társadalmi Részvétel Intézet, Budapest. Online megtekintés: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/34118> 2018.12.15.
104. Könczei György és Hernádi Ilona (2011): A fogyatékoságtudomány főfogalma és annak változásai. In: Nagy Zita Éva (szerk.) *Az akadályozott és az egészségkárosodott emberek élethelyzete Magyarországon*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. 7-28.
105. Könczei György, Heiszer Katalin, Hernádi Ilona, Horváth Péter László, Katona Vanda, Kunt Zsuzsanna és Sándor Anikó (2015): Kutatásetikai alapvetés a fogyatékoságtudományhoz. A kontextusról, alapvető szabályokról és levezetett szabályokról. In: Hernádi Ilona és Könczei György: *A felelet kérdései között. Fogyatékoságtudomány Magyarországon*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest. 152-157.
106. Könczei György, Hernádi Ilona, Kunt Zsuzsanna és Sándor Anikó (2015): *A fogyatékoságtudomány a mindennapi életben*. BME Tanárképző Központ, Budapest. Online megtekintés: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013-0002_a_fogyatekosag tudomany_a_mindennapi_letben/adatok.html 2017.02.02.
107. Kucsera Csaba (2008): Megalapozott elmélet: egy módszertan fejlődéstörténete. *Szociológiai Szemle* 2008.3. 92-108.

108. Kullmann Lajos (2012): *A modern rehabilitációs szemléletet tükröző egyéni állapotfelmérő módszer. A funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása (FNO) elméleti és gyakorlati alkalmazásának tapasztalatai. A módszer alkalmazási lehetőségei a mozgássérült emberek rehabilitációjában.* Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest.
109. Lang, Katrin (2019): Die rechtliche Lage zu Barrierefreier Kommunikation in Deutschland. In: Maß, Christiane és Rink, Isabel (szerk.): *Handbuch Barrierfreie Kommunikation.* Frank & Timme, Berlin. 67-94.
110. Lányiné Engelmayer Ágnes (2009): *Intellektuális képességzavar és pszichés fejlődés.* Medicina Könyvkiadó, Budapest.
111. Lebenshilfe Bremen és Büro für Leichte Sprache (2013). *Leichte Sprache, Die Bilder. (Buch mit DVD)* Lebenshilfe Bremen, Bremen.
112. Lengyelne Molnár Tünde – Tóvári Judit (2001): *Kutatásmódszertan. Távoktatási Tankönyv.* Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatika Intézet, Eger.
113. Leskelä, Lealaura (2017): Textgenre-orientierte Prinzipien für Leichtes Finnish. In: Bock, Bettina M, Fix, Ulla és Lange, Daisy (szerk.): *„Leichte Sprache” im Spiegel theoretischer und angewandter Forschung.* Frank & Timme, Berlin. 431-446.
114. Leveleki Orsolya és Gruiz Katalin (2009): A MAK projekt. In: Gruiz Katalin (szerk.): *Mentális akadálymentesítés. Elvek, etika, gyakorlat.* Down Alapítvány, Budapest. 85-104.
115. Levy, Gill (2005): Seeing for ourselves: producing accessible information for people learning difficulties and visual impairments. *British Journal of Learning Disabilities.* 33.3. 77-82.
116. Linz, Erika (2017): „Leichte Sprache ist nicht Kindersprache.” – Zur sozialen und pragmatischen Relevanz stilistischer Aspekte in Leichte-Sprache-Texten. In: Bock, Bettina M, Fix, Ulla és Lange, Daisy (szerk.): *„Leichte Sprache” im Spiegel theoretischer und angewandter Forschung.* Frank & Timme, Berlin. 147-162.
117. Liska Márton (2017): *Az AJB-766/2017. számú ügyben készített jelentés.* Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest.
118. Magyar Adél (2017): *Az értelmi fogyatékos gyerekekről és felnőttekről alkotott mentális kép alakulása – az elzáró, gyógyító és fejlesztő intézményrendszer tükrében – a kezdetektől a 19. század végéig.* Doktori dolgozat. Pécsi Tudományegyetem Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Iskola, Pécs.

119. Magyar Tudományos Akadémia (2015): *A magyar helyesírás szabályai. Új magyar helyesírás. 12. kiadás.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
120. Maß, Christiane (2015): *Leichte Sprache. Das Regelbuch.* LIT Verlag, Berlin.
121. Mede Perla (2010): Értelmileg akadályozott gyermekek olvasás-írás tanítása. In: Radványi Katalin (szerk.): *Máské(p)p? Intellektuális fogyatékossgal élő emberek gyógypedagógusainak tankönyve.* Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest. 63-76.
122. Mensch zuerst – Netzwerk People First Deutschland e.V. (2008): *Das neue Wörterbuch für leichte Sprache.* Kassel.
123. Mesterházi Zsuzsa (2000): A gyógypedagógia mint tudomány. In: dr. Illyés Sándor (szerk.): *Gyógypedagógiai alapismeretek.* Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest. 39-80.
124. Mikola Orsolya (2017): *A fogyatékossgal élő személyek jogvédelme a fogyatékosjogi ENSZ-egyezményben, különös tekintettel a fogyatékossg és az észszerű alkalmazkodás fogalmára, valamint az Amerikai Egyesült Államok, az Európa Tanács és az Európai Unió kapcsolódó esetjogára. Doktori értekezés.* Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest.
125. Mitev Ariel Zoltán (2012): Grounded Theory – a kvalitatív kutatás klasszikus mérföldköve. *Vezetéstudomány.* 2012.1. 17-30.
126. Moser, Marion (2015): Lesen verlernt – können Leicht Lesen-texte ein Weg zurück sein? In: Candussi, Klaus és Fröhlich, Walburga (szerk.): *Leicht lesen. Der Schlüssel zur Welt.* Böhlau Verlag, Wien, Köln és Weimar. 107-122.
127. Nagy Zita Éva, Könczei György és Hernádi Ilona (2009): A fogyatékossgtudomány útjai kettős történeti keretben, avagy első, kísérleti metszet a fogyatékossgtudományról. *Fogyatékossg és társadalom.* I.1. 93-107.
128. Németh András és Pukánszky Béla (szerk., 2017): *Gyermekek, tanárok, iskolák – egykoron és ma. Tanulmányok a 90 éves Mészáros István tiszteletére.* Eötvös Kiadó, Budapest.
129. Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (2011): *Pályázati útmutató a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program Bentlakásos intézmények kiváltása című pályázati felhívás „A” Szociális intézmények komponenséhez. Kódszám: TIOP-3.4.1.A-11/1.* Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, Budapest.

130. Netzwerk Leichte Sprache (2017): *Wir sind Prüfer und Prüferinnen für Leichte Sprache. Ein Heft über die Arbeit von Prüfern und Prüferinnen.* Netzwerk Leichte Sprache e.v., Münster. Online megtekintés: https://www.leichte-sprache.org/wp-content/uploads/2018/01/Netzwerk-Leichte-Sprache_Info-Heft-Prufer_2017.pdf 2018.10.09.
131. Nietzio, Annika (2015): Geht das automatisch? „Leichte Sprache” und die Möglichkeiten der Maschinellen Sprachverarbeitung. In: Candussi, Klaus és Fröhlich, Walburga (szerk.): *Leicht lesen. Der Schlüssel zur Welt.* Böhlau Verlag, Wien, Köln és Weimar. 239-254.
132. Nomura, M. és Nielsen, G. S. és Tronbacke, B. I. (2010): *Guidelines for easy-to-read materials.* International Federation of Library Associations and Institutions, Hága. Online megtekintés: www.ifla.org/publications/ifla-professional-reports-120 2017.05.31.
133. Nyest.hu (2013): Ne írjon nekünk, nélkülünk! *Nyelv és Tudomány*, online folyóirat Online megtekintés: <https://www.nyest.hu/hirek/ne-irjon-nekunk-nelkulunk> 2018.01.15.
134. OECD (2013): *OECD Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264204256-en>
135. Országos Idegennyelvű Könyvtár (2013): *Az Országos Idegennyelvű Könyvtár és Zeneműtár könnyen érthető szabályzata.* Országos Idegennyelvű Könyvtár, Budapest. Online megtekintés: <https://www.oik.hu/konyvtarhasznalati-szabalyzat-konnyen-ertheto-formaban> 2018.01.15.
136. Pandula András (szerk, 2007, 2009, 2015): *Segédlet a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez. Komplex akadálymentesítés.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest.
137. Pinto, Paula Campos (2016): Rethinking Disability as a Human Rights Issue. In: Devlieger, Patrick; Miranda-Galarza, Beatriz; Brown, Steven E. és Strickfaden, Megan (szerk.): *Rethinking Disability. Word Perspectives in Culture and Society.* Garant, Antwerp – Apeldoorn. 207-226.
138. Poncelas, Angela and Murphy, Glynis (2007): Accessible Information for People with Intellectual Disabilities: Do Symbols Really Help? *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities.* **20.5.** 466-474. DOI: 10.1111/j.1468-3148.2006.00334.x
139. Radványi Katalin (2008): Bevezetés. In: Farkasné Gönczi Rita (szerk.): *Önismeret, Realitás, Önérvényesítés, Közösségi érdekképviselet (ÖRÖK Kézikönyv).* Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest. 4.

140. Radványi Katalin (2011): A kompetencia alapú fejlesztés értelmezése a kognitív képességek jelentős elmaradása esetén. *Gyógypedagógiai Szemle XXXIX.1.* 1-21.
141. Rimaszombati Dóra (2018): *A könnyen érthető kommunikáció és a Hublow olvasástanítási módszer kapcsolata – egy esetismertetés tükrében.* (szakdolgozat; konzulens: Horváth Péter László) ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest.
142. Roth, Jenni. (2011). *Sag es einfach, sag es klar!* Online megtekintés: www.hurraki.de/blog/sag-es-einfach-sag-es-klar/ 2017.05.30.
143. Salva Vita Alapítvány (2005): *Dolgozni akarok!* Salva Vita Alapítvány, Budapest.
144. Sántha Kálmán (2007): A kvalitatív metodológiai követelmények problémái. *Iskolakultúra. XVII.6-7.* 168-177.
145. Sántha Kálmán (2011): *Abdukció a kvalitatív kutatásban. Bizonytalanság vagy stabilitás.* Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
146. Schädler, Johannes és Reichstein, Martin F. (2015): „Leichte Sprache” und Inklusion. Fragen zu Risiken und Nebenwirkungen. In: Candussi, Klaus és Fröhlich, Walburga (szerk.): *Leicht lesen. Der Schlüssel zur Welt.* Böhlau Verlag, Wien, Köln és Weimar. 39-62.
147. Schaf, Valerie és Bersani, Hank A. (1996): People First in Oregon. An Organizational History and Personal Perspective. In: Dybwad, Gunnar és Bersani, Hank A. (szerk.): *New Voices: Selfadvocacy by People with Disabilities.* Brookline Books, Cambridge. 171-179.
148. Schubert, Klaus (2016): Rezension. Andreas Baumert: Leichte Sprache – Einfache Sprache Literaturrecherche, Interpretation, Entwicklung. Online-Buch. Hannover: Bibliothek der Hochschule Hannover 2016, 293. *trans-kom wissenschaftliche Zeitschrift für Translation und Fachkommunikation. 9.2.* 345-349.
149. Schulze, Marianne (2015): Verstehen als Menschenrecht. Die Schlüssel zur Welt für alle. In: Candussi, Klaus és Fröhlich, Walburga (szerk.): *Leicht lesen. Der Schlüssel zur Welt.* Böhlau Verlag, Wien, Köln és Weimar. 155-168.
150. Sieghart, Sabina (2017): Leichte Sprache – Design für alle. Ein kritisches Statement aus der Designpraxis. In: In: Bock, Bettina M, Fix, Ulla és Lange, Daisy (szerk.): *„Leichte Sprache” im Spiegel theoretischer und angewandter Forschung.* Frank & Timme, Berlin. 495-502.
151. Slíz Mariann (2012): Az információ hatalom. Az információ hétköznapi metaforái. *AETAS Történettudományi folyóirat 27.4.* 13-21.

152. Szabó Borbála (2006): *Ajánlások értelmileg akadályozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez Szövegértés-szövegalkotás*. sulINova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., Budapest.
153. Szemelrock Zsanett (2012): A Hublow-elmélet megközelítésének gyakorlati megvalósítása alternatív kommunikációs eszközökkel az értelmileg akadályozott gyermekek iskolai csoportjában. *Gyógypedagógiai Szemle* **XV.3.** 259-263.
154. Tausz Katalin, Bácskay Andrea, Csordás Gábor, Kovács Beáta, Németh Eszter, Panyik Barbara és Tóth Judit Nikoletta (2015): *2011. évi népszámlálás. 17. A fogyatékossgal élők helyzete és szociális ellátásuk*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
155. Téglás Beáta (2013): *Szövés - könnyen érthető tanulási segédanyag*. Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége - Inclusion Europe Értelmi Sérültek és Szülei Közösségeinek Európai Szövetsége, Budapest – Brüsszel.
156. Timaffy Lilla (2015): *Könnyen érthető nyelv – Selkokieli*. Online megtekintés: www.finnország-unkari.hu/index.php/home/élet-finnországban/49-könnyen-erthető-nyelv-selkokieli 2017.05.30.
157. Tronbacke, B. I. (1993). *The publishing of easy-to-read in Sweden*. The Easy-to-Read Foundation, Stockholm. Online megtekintés: www.facillectura.es/documentos/recursos/easysweden.pdf 2017.05.31.
158. Tronbacke, B. I. (1997). Easy-to-Read – An Important Part of Reading Promotion and the Fight Against Illiteracy. *IFLA Journal* **23.3.** 185-191.
159. Varga Katalin (2013): *Az információtól a műveltségig. Az információs műveltség alapjai*. L'Harmattan, Budapest.
160. Varga Katalin (2014a): Az információs műveltség a mindennapi pedagógiában. In: Csóka-Jaksa Helga, Schmelzer-Pohénka Éva és Szeberényi Gábor (szerk.): *Ünnepi tanulmányok F. Dárdai Ágnes tiszteletére*. Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, Pécs. 131-142.
161. Varga Katalin (2014b): *Az információs műveltség fejlesztése. A könyvtárak szemléletváltása és feladatai a 21. században*. Online megtekintés: <http://nws.niif.hu/ncd2014/docs/ehu/048.pdf> 2018.03.12.
162. Vass László (2005): Közpolitika és kormányzati döntéshozatal. In: Gallai Sándor – Török Sándor (szerk.): *Politika és politikatudomány*. Aula Kiadó, Budapest. 507-524.

163. Zehrer, Christiane (2019): Schreib- und Übersetzungswerkzeuge für die Barrierefreie Kommunikation. In: Maß, Christiane és Rink, Isabel (szerk.): *Handbuch Barrierefreie Kommunikation*. Frank & Timme, Berlin. 583-597.

Felhasznált jogszabályok, jogi eszközök, szabványok és szabályzatok

1. a felnőttképzési tevékenység folytatásához szükséges engedélyezési eljárásra és követelményrendszerre, a felnőttképzést folytató intézmények nyilvántartásának vezetésére, valamint a felnőttképzést folytató intézmények ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 393/2013. (XI. 12.) Korm. rendelet
2. a felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény
3. a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről szóló 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet
4. a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény
5. a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásának stratégiájáról és a végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról szóló 1257/2011. (VII. 21.) Korm. határozat
6. a fogyatékossgal élő emberek esélyegyenlőségéről szóló 1993. évi ENSZ alapvető szabályok
7. a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény
8. a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény 2–3. §-ainak hatálybalépéséről szóló 22/2008. (V. 9.) KüM határozat
9. a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtását ellenőrző szerv felkéréséről szóló 1065/2008. (X. 14.) Korm. határozat
10. a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény
11. a jelnyelvi tolmácsszolgálatok működésének és a jelnyelvi tolmácsszolgáltatás igénybevételének feltételeiről szóló 62/2011. (XI. 10.) NEFMI rendelet
12. a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló 2018. évi LXXV. törvény
13. a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló, 2016. október 26-ai (EU) 2016/2102 európai parlamenti és tanácsi irányelv
14. a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXXV. törvény
15. a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény

16. a mindenki számára akadálymentesen hozzáférhető környezet és közszolgáltatások megteremtéséhez szükséges kormányzati intézkedésekről szóló 1015/2005. (II. 25.) Korm. határozat
17. a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény
18. a pedagógus-továbbképzésről, a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben résztvevők juttatásairól és kedvezményeiről szóló 277/1997. (XII. 22.) Korm. rendelet
19. a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet
20. a személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról szóló 9/2000. (VIII. 4.) SZCSM rendelet
21. a személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról szóló 9/2000. (VIII. 4.) SzCsM rendelet
22. a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény
23. a szociális módszertani intézmények kijelöléséről és feladatairól szóló 3/2008. (IV. 15.) SZMM rendelet
24. az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény
25. az egészségügyi szakdolgozók továbbképzésének szabályairól szóló 28/1998. (VI. 17.) NM rendelet
26. az egészségügyi szakdolgozók továbbképzésének szabályairól szóló 63/2011. (XI. 29.) NEFMI rendelet
27. az Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtásának 2015–2018. évekre vonatkozó Intézkedési Tervéről szóló 1653/2015. (IX. 14.) Korm. határozat
28. az Országos Fogyatékosügyi Programról (2015–2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat
29. az Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtásáról és az ezzel összefüggésben megtett kormányzati intézkedésekről szóló jelentés elfogadásáról szóló 26/2003. (III. 14.) OGY határozat
30. az Országos Fogyatékosügyi Programról szóló 100/1999.(XII.10.) OGY határozat
31. az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet
32. az új Országos Fogyatékosügyi Programról szóló 10/2006. (II. 16.) OGY határozat
33. Eszterházy Károly Egyetem (2016): *Eszterházy Károly Egyetem Etikai Kódexe*. Eszterházy Károly Egyetem, Eger.

34. Eszterházy Károly Egyetem (2017): *Az Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola Működési Szabályzata*. Eszterházy Károly Egyetem, Eger.
35. Segédlet a Web Akadálymentesítési Útmutató 2.0 (WCAG 2.0) Értelmezéséhez és Alkalmazásához. Online megtekintés:
<http://www.w3c.hu/forditasok/UNDERSTANDING-WCAG20/index.html> 2019.01.15
36. WEB Akadálymentesítési útmutató 2.0. Online megtekintés:
<http://www.w3c.hu/forditasok/WCAG20/> 2019.01.15.
37. WEB Content Accessibility Guidelines 2.1. Online megtekintés:
<https://www.w3.org/TR/WCAG21/> 2019.01.15.

Kéziratok – irattári anyagok

1. Chikán Csaba (2007): *Emberi jogi megközelítés a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett ENSZ egyezményben és a hazai jogszabályokban.* (kézirat)
2. Csató Zsuzsa, Jaksa Éva, Monostori Katalin és Móricz Rita (2009): *Könnyen érthető kommunikáció. Tanári kézikönyv. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest.* (kézirat)
3. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar (2017): *Gyógypedagógia alapképzési (BA) szak nappali tagozatos óra- és vizsgaterve Elfogadta a Kari Tanács 2017. április 5-én A tanterv érvénybe lép: 2017/2018. tanév 1. félévétől felmenő rendszerben.* Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest. Online megtekintés: https://barczy.elte.hu/media/1b/ed/cf105e1a9de251bf19d90f745e5a73f1bc94dac123aaa8c0073f102fa9cf/BA_NAPPALI_2017.pdf 2018.11.30.
4. Európai Szociális Alap Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht. (2007): *Tervezési felhívás a Társadalmi Megújulás Operatív Program keretében „A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása” című program támogatására Kódszám: TÁMOP-5.4.5/07/1.* Európai Szociális Alap Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht., Budapest. (kézirat)
5. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium (2004): *Beszámoló az MpA 2003. évi rehabilitációs alaprésze központi és decentralizált keretének felhasználásáról.* Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Budapest. (irattári anyag)
6. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (2007a): *Megvalósíthatósági tanulmány. Társadalmi Megújulás Operatív Program 5.4.5/07/01 „A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása”* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest. (irattári anyag)
7. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (2007b): *Előterjesztés a kuratórium 2007. szeptember 18-i ülésére. 1./Döntés a TÁMOP 5.4.5 konstrukció A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása c. program szakmai tartalmáról, ütemtervéről és költségtervéről.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest. (irattári anyag)

8. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (2009a): *Képzési napló a „Könnyen érthető kommunikációt használó segítők intenzív képzési programja (KÉK)” című kísérleti képzésről.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest. (irattári anyag)
9. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (2009b): *Elégedettségi kérdőív – tréneri összesítő.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest. (irattári anyag)
10. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (2010a): *Előterjesztés a kuratórium 2010. május 27-i ülésére. 2./ Döntés a TÁMOP 5.4.5 „A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása” című kiemelt projekt II. szakaszára vonatkozó támogatás befogadásáról.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest. (irattári anyag)
11. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (2010b): *Kiegészítő megvalósíthatósági tanulmány. Társadalmi Megújulás Operatív Program 5.4.5/09/01 „A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása”* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest. (irattári anyag)
12. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (2010c): *Egészségügyi szakdolgozói továbbképzés.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest. (irattári anyag)
13. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (2011): *Kérelem tanfolyami pedagógus továbbképzési program alapítási engedélyének kiadásához.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest. (irattári anyag)
14. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (2012): *Megvalósíthatósági tanulmány. TÁMOP 5.4.5.-11/01-2012-0001 “A fizikai és info- kommunikációs akadálymentesítés szakmai tudásának kialakítása”* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest. (irattári anyag)
15. Hideg János László (2014a): *Szakmai beszámoló lap a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft által lebonyolított TÁMOP 5.4.5.-11/01-2012-0001 “A fizikai és info- kommunikációs akadálymentesítés szakmai tudásának kialakítása” című projekt keretében megvalósult könnyen érthető kommunikáció kísérleti képzésről.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest. (kézirat)

16. Hideg János László (2014b): *Reflexió. Könnyen érthető kommunikáció I. modul 1.1. Bevezetés, ráhangolás.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest. (kézirat)
17. Hideg János László (2014c): *Reflexió. Könnyen érthető kommunikáció I. modul 1.2. Általános kommunikáció.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest. (kézirat)
18. Hideg János László (2014d): *Reflexió. Könnyen érthető kommunikáció I. modul 1.3. Speciális kommunikáció.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest. (kézirat)
19. Hideg János László (2014e): *Reflexió. Könnyen érthető kommunikáció II. modul 2.1. Könnyen érthető kommunikáció háttere 1.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest (kézirat)
20. Hideg János László (2014f): *Reflexió. Könnyen érthető kommunikáció II. modul 2.2. Könnyen érthető kommunikáció háttere 2.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest. (kézirat)
21. Hideg János László (2014g): *Reflexió. Könnyen érthető kommunikáció II. modul 2.3. Írásbeli könnyen érthető kommunikáció szabálya.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest. (kézirat)
22. Hideg János László (2014h): *Reflexió. Könnyen érthető kommunikáció II. modul 2.4. Szóbeli könnyen érthető kommunikáció szabálya.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest. (kézirat)
23. Hideg János László (2014i): *Reflexió. Könnyen érthető kommunikáció II. modul 2.5. Könnyen érthető kommunikáció készítési protokollja.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest. (kézirat)
24. Hideg János László (2014j): *Reflexió. Könnyen érthető kommunikáció III. modul 3.1.-3.2. Könnyen érthető kommunikáció gyakorlata.* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest. (kézirat)
25. Hideg János László (2014k): *Reflexió. Könnyen érthető kommunikáció III. modul 3.3-3.5. KÉK projekt realizálása (házirend).* Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft, Budapest. (kézirat)
26. Hideg János László (2016): *Középfokú nevelés-oktatás szakasza (9-12. évfolyam). Magyar nyelv és irodalom tantárgyak helyi tanterve.* Kiskunhalasi SZC Kiskunfélegyházi Kossuth Lajos Szakképző Iskolája és Kollégiuma, Kiskunfélegyháza. (kézirat)

27. Hideg János László (2018a): *A Könnyen Érthető Kommunikáció (KÉK - Program)*. kézirat, Kiskunfélegyháza. (kézirat)
28. Hideg János László (2018b): *A Könnyen Érthető Kommunikáció (KÉK - Program)*. *Tanári reflexió*. kézirat, Kiskunfélegyháza. (kézirat)
29. Hideg János László (2018c): *Tanmenet a 9/a szakgimnáziumi osztály részére (magyar nyelv)*. Kiskunhalasi SZC Kiskunfélegyházi Kossuth Lajos Szakképző Iskolája és Kollégiuma, Kiskunfélegyháza. (kézirat)
30. Kézenfogva Alapítvány (2009): *Adatlap 2009. a 9/2000 (VIII. 4.) SzCsM rendelet alapján a személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséhez benyújtott programok minősítésére*. Kézenfogva Alapítvány, Budapest. (irattári anyag)
31. Kovács Zsuzsa (2009): *Képzésösszefoglaló a kísérleti képzésről*. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest. (irattári anyag)
32. Olach Csilla (2016): *Képzési tájékoztató. Könnyen érthető kommunikáció módszerei szociális szakemberek számára*. Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest Online megtekintés: http://efoesz.hu/wp-content/uploads/2015/10/Képzési-tájékoztató_könnyen-érthető_2016_2019.pdf
2017.12.15.
33. Országos Fogyatékosügyi Tanács (2003): *Jegyzőkönyv az Országos Fogyatékosügyi Tanács (OFT) 2003. december 2-i üléséről*. Országos Fogyatékosügyi Tanács, Budapest. (irattári anyag)
34. Országos Fogyatékosügyi Tanács (2005): *Az Országos Fogyatékosügyi Tanács 2005. évi munkaterve*. Országos Fogyatékosügyi Tanács, Budapest. (irattári anyag)

Filmek

1. Baumert, Andreas (2016): *Das Buch "Leichte Sprache - Einfache Sprache"*. Online megtekintés: <https://www.youtube.com/watch?v=QjJwbUjIhs8> 2018.12.15.
2. Bella Ferenc József, Csány Júlia, Nyúl Zsófia és Ótott-Kovács Réka (2018): *Tömegközlekedés buszon.* Online megtekintés: https://www.youtube.com/watch?v=ck8GgggcBn4&list=PLlbb0B07qxltQAHNz_8otRj6Zzm1CqL7u&index=33 2018.12.15.
3. Farkasné Gönczi Rita (2018a): *A könnyen érthető kommunikáció fogalma és jele.* Online megtekintés: <https://www.youtube.com/watch?v=bgYu0qxOc48> 2018.12.15.
4. Farkasné Gönczi Rita (2018b): *A könnyen érthető kommunikáció célcsoportja.* Online megtekintés: https://www.youtube.com/watch?time_continue=17&v=U-e-yevkb-Q 2018.12.15.
5. Gáspár Judit – Szekeres Csaba (2008): *Az élet egy kissé bonyolult.* Duna Televízió, Budapest Online megtekintés: <https://nava.hu/id/695672/#> 2018.12.15
6. Lebenshilfe Lüdenscheid (2018): *Könnnyen érthető kommunikáció – KÉK.* (fordította: Almási Lilla). Online megtekintés: <https://www.youtube.com/watch?v=bPWj7RjJwFI> 2018.12.15.

Mellékletek

Tezaurusz

A könnyen érthető kommunikáció során beszélnünk kell az üzenet megfogalmazójáról és az üzenet befogadójáról. Az üzenet megfogalmazója bárki lehet, aki információt szeretne közölni a könnyen érthető üzenet befogadójának. Az üzenet befogadója – a könnyen érthető kommunikáció esetében elsősorban - az értelmi sérült személy. A doktori dolgozatban a hangsúly a közlőre kerül. Az kerül a figyelem középpontjába, hogy az üzenet közlőjének milyen kompetenciákkal kell rendelkeznie ahhoz, hogy üzenetét a befogadó nyelvi kompetenciájához tudja igazítani. Ebből a szempontból tehát nem az értelmi sérülés meghatározása a kulcskérdés, hanem az, hogy mit tudunk az értelmi sérült személy nyelvi kompetenciájáról, illetve annak fejlődéséről.

A fentiek hangsúlyozása mellett ebben a mellékletben kitekintünk az értelmi sérülés néhány, a doktori dolgozat szempontjából lényeges meghatározására is.

A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény 1. cikke alapján „Fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.” Ez a meghatározás tehát az értelmi károsodás és számos más egyéb akadály kölcsönhatásaként írja le a fogyatékossgot, és a társadalmi szerepvállalás akadályozottságát érti a fogyatékossg fogalma alatt. Egyéb akadály lehet éppen a jól olvasható és jól értelmezhető információ hiánya. A társadalmi szerepvállalás során megélt fogyatékossg érzete tehát nem a biológiai szempontú értelmi sérülés miatt alakul ki, hanem azért, mert az értelmi sérült személy az információkhoz való hozzáférés hiány miatt nem tud a társadalom életében részt venni. A környezeti akadályt – még pontosabban a hozzáférhető információk hiányát – nem az értelmi sérült személyre irányuló cselekvésekkel lehet leküzdeni. Éppen ellenkezőleg: az értelmi sérült személy környezetében élő embereknek kell saját kommunikációs technikájukat fejleszteni.

A gyógypedagógia alapszakos hallgatók képzésében preferált fogalom az intellektuális képességzavar, amely fogalmat *Lányiné Engelmayer Ágnes* (2009) vezette be: „azokra a személyekre alkalmazható, akik az intellektuális-kognitív működések, valamint a kortárs csoportokhoz viszonyított adaptív magatartás jelentős akadályozottságával jellemezhetőek. E

képességzavar különböző súlyosságú megnyilvánulása nem befolyásolja a közös emberi szükségletek birtoklását, és nem kérdőjelezi meg az érintettek személystatusát. Az intellektuális képességzavarral élő emberek az emberi létezés egy lehetséges változatát képviselik. Fejlődésre, tanulásra, társadalmi integrációra minden életkorban képesek, ehhez társadalmi segítséget igényelnek az esélyegyenlőség biztosítása érdekében. Az állapot háttérben lévő okok felderítése segíti speciális szükségleteik kielégítését a gyógypedagógiai oktatás, fejlesztés, pedagógiai kísérés, a pszichológiai segítő beavatkozások és a különböző terápiás eljárások tervezésekor. Állapotuk megismerése nem csupán akadályozottságaik számbavételét, hanem erősségeik felderítését is jelenti az egyén és környezete interakciójának kontextusában.” (Lányiné, 2009. 17.).

Lányiné (2009) meghatározása egyszerre tartalmaz az egyénre és az egyén környezetére utaló aspektusokat. Az egyén intellektuális és kognitív működését, valamint adaptív magatartását a többség állapotához hasonlítja, és ezen funkciók működésének akadályozottságát hangsúlyozza. Az egyén-központú megközelítést igazolja az egyén fejlődésére, tanulására, társadalmi integrációjára, az állapot háttérben lévő okok feltárására irányuló kifejezések alkalmazása. Gyógypedagógiai oktatás, nevelés és fejlesztés tekintetében ez valóban fontos. Ugyanakkor a könnyen érthető kommunikációnak nem az intellektuális képességzavarral jellemezhető egyén oktatása, nevelése, fejlesztése a célja. A könnyen érthető kommunikációra történő felkészülés során a cél az, hogy az üzenet közlőjének kommunikációs képességeit fejlesszük. Bár *Lányiné (2009)* meghatározásának utolsó mondata utal az egyén és a környezet interakciójára, a meghatározás a doktori dolgozatban mégsem alkalmazható.

A fenti érvelés alapján látható, hogy a doktori dolgozat fókuszában álló könnyen érthető kommunikáció szempontjából az üzenet befogadójának megjelölésére talán az alábbi fogalom lenne bevezethető: „a sztenderd üzenet megértéséhez a nyelvi kompetencia sajátos jellemzői miatt támogatást igénylő személy”. Ebben a megközelítésben támogatás alatt a könnyen érthető kommunikáció írott szabályrendszerének betartását lehetne érteni.

Rövidítések, mozaikszavak

AJB – Alapvető Jogok Biztosa

alapvető szabályok – Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése által 1993. december 20-án elfogadott, “a fogyatékossgal élő emberek esélyegyenlőségének alapvető szabályai”

ÉFOÉSZ – Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége

ELTE BGGYK – Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar

ENSZ – Egyesült Nemzetek Szervezete

ENSZ egyezmény – a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény

EPSA - European Platform of Self-Advocacy (Önérvényesítők Európai Platformja)

FSZK

- alapítástól 2007-ig Fogyatékosok Esélye Közalapítvány
- 2007-től 2011-ig a Fogyatékos Gyermekek, Tanulók Felzárkóztatásáért Országos Közalapítvány összevonásával Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány
- 2011-től Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft.

Fot. - A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény

IFLA - International Federation of Library Associations and Institutions (magyarul: Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége)

ILSMH - International League of Societies for Persons with Mental Handicap

MAK – a Down Alapítvány Mentális Akadálymentesítés programja

MPA - Munkaerőpiaci Alap

OECD - Organisation for Economic Cooperation and Development (magyarul: Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet)

OFP – Országos Fogyatékosügyi Program

OTÉK - az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet

PIAAC - Programme for the International Assessment of Adult Competencies (magyarul: Nemzetközi Felnőtt Képesség- és Kompetenciamérési Program)

SNI irányelvek – a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet

SZTE JGYPK GYKI - Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

Gyógypedagógus-képző Intézet

TÁMOP - Társadalmi Megújulás Operatív Program

ÚNKP – Új Nemzeti Kiválóság Program

Jegyzékek

Ábrajegyzék

1. ábra: A doktori dolgozat bevezető főfejezete és a további főfejezetek felépítése	7
2. ábra: Gondolattérkép - elméleti ismeretek a könnyen érthető kommunikációról.....	17
3. ábra: A fogyatékossgal élő személyek száma az akadályozottság típusa szerint (fő) <i>Tausz és mtsai</i> 2015. 11.....	42
4. ábra: A kommunikációban és az információszerzésben akadályozottságot jelző értelmi sérült személyek életkori megoszlása (<i>Tausz és mtsai</i> 2015.; a KSH, 2011. évi népszámlálási adatai alapján saját ábra).....	42
5. ábra: A fogyatékossgügyi közpolitikai célok áttekintése.....	150
6. ábra: Javaslatok a képzésfejlesztésben érdekelt felnőttképzési, felsőoktatási intézmények és szervezetek számára új képzésfejlesztésekre	162

Képjegyzék

1. kép: az Inclusion Europe tagszervezetei	20
2. kép: ÖRÖK munkafüzet - könnyen érthetően	24
3. kép: az ÉFOÉSZ önérvényesítő csoportjának honlapja.....	25
4. kép: Az EPSA honlapja	26
5. kép: Farkasné Gönczi Rita meghatározása (2018a - film).....	33
6. kép: A Lebenshilfe Lüdenscheid meghatározása (2018 - film).....	33
7. kép: Baumert, Andreas előadása - Das Buch "Leichte Sprache - Einfache Sprache" - eine kurzer Einblick in Sprachtypen. (2016 - film).....	36
8. kép: Baumert rendszere a "támogatott kommunikációtól az egyszerű nyelvíg" (forrás: Baumert, 2016b)	39
9. kép: Farkasné Gönczi Rita meghatározása a könnyen érthető kommunikáció célcsoportjáról (2018b - film)	41
10. kép: A könnyen érthető információforrás megjelölésére szolgáló, nemzetközileg elterjedt logó	43
11. kép: A Down Alapítvány által használt logó	44

12. kép: Farkasné Gönczi Rita logói.....	45
13. kép: a svédországi "lättläst" és a központ logója	45
14. kép: a finnországi "selkokeskus" logója	46
15. kép: a "Netzwerks Leichte Sprache" könnyen érthető minőséget igazoló logója.	47
16. kép: a németországi "Mensch Zuerst!" könnyen érthető információhordozókon alkalmazott logója.....	48
17. kép: a németországi Universität Hildesheim könnyen érthető minőséget igazoló logói ...	49
18. kép: az osztrák capito Netzwerks könnyen érthető minőséget igazoló logója.....	49
19. kép: az osztrák capito Netzwerks által használt logók a könnyen érthetőség különböző nyelvi szintjeinek a jelzésére	50
20. kép: Az Inclusion Europe honlapja: könnyen érthető kommunikáció.....	55
21. kép: Az "Információt mindenkinek!" c. útmutató borítója	56
22. kép: A "Ne írjon nekünk, nélkülünk!" c. kiadvány borítója	56
23. kép: "Az egész életen át tartó tanulás oktatóinak képzése" c. kiadvány borítója	56
24. kép: A Netzwerk Leichte Sprache honlapja (képzési ajánlatokkal)	62
25. kép: a Büro für Leichte Sprache irodahálózat (google maps).....	63
26. kép: az AJBH honlapján elérhető könnyen érthető tájékoztató	87
27. kép: ReadSpeaker alkalmazása a svéd „8sidor” könnyen érthető honlapon.....	90
28. kép: Könnyen érthető animációs film a buszon történő tömegközlekedésről	91
29. kép (saját fotó): A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet háromoldalú egyezményei a fogyatékossgal élő emberek foglalkoztatásáról	118
30. kép (saját fotó): Az Európai Unió Tanácsának irányelve a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról.	119
31. kép (saját fotó): Madridi Nyilatkozat - a befogadó társadalom alapja a diszkriminációmentességgel párosuló pozitív cselekvés.....	119
32. kép (saját fotó): Országos Fogyatékosügyi Tanács	120
33. kép (saját fotó): A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény.....	121
34. kép (saját fotó): A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény megértését segítő munkafüzet	121
35. kép: a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége "„Emberi jogok. Igen! A fogyatékossgal élő személyek jogai – képzési kézikönyv” c. kiadványa	121
36. kép: A Magyar Nemzeti Múzeum honlapjának könnyen érthető változata.....	122
37. kép: Gáspár Judit és Szekeres Szabolcs (2008): Az élet egy kissé bonyolult. Duna Televízió, Budapest.....	132

Táblázatjegyzék

1. táblázat: a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány által akkreditáltatott képzések.....	211
2. táblázat: a Kézenfogva Alapítvány által akkreditáltatott képzések	211
3. táblázat: az Értelmi Fogyatékossággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége által akkreditáltatott képzések.....	212
4. táblázat: a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány által lebonyolított képzések	213
5. táblázat: a Kézenfogva Alapítvány által részben a kiemelt projekt keretében, részben önálló szervezésben lebonyolított képzések	214
6. táblázat: az SZTE JGYPK és az ELTE BGGYK keretében lebonyolított képzések.....	215
7. táblázat: az Értelmi Fogyatékossággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége által lebonyolított képzések	216

A kutatás eszköze

Interjúvázlat a képzésfejlesztésben, a képzések lebonyolításában részt vevő szervezeteknek

interjú vázlat - KÉK a szervezet életében

- 1./ Kérlek, mutatkozz be! (név, szervezet neve, beosztásod, mióta dolgozol itt)
- 2./ Hogyan határoznád meg a könnyen érthető kommunikáció fogalmát?
- 3./ Mit gondolsz, kik alkotják a könnyen érthető kommunikáció célcsoportját?
- 4./ Ha fontos, akkor miért fontos a könnyen érthető kommunikáció?
- 5./ Mikor és milyen körülmények között találkoztál először a KÉK-kel?
- 6./ Miért döntöttél úgy, hogy a KÉK-et be kell építeni a szervezeti működésbe?
- 7./ Vannak-e kifejezetten a KÉK alkalmazásának a használatára felkészítő képzéseitek? Ha igen, melyek ezek?
- 7./A Részt vesznek-e ezekben a képzésekben bármilyen módon értelmi sérült személyek?
- 8./ Mit gondolsz ezeknek a képzéseknek a hatékonyságáról?
- 9./ Vannak-e olyan programjaitok, amelyeknek közvetlen célja a KÉK? Ha igen, melyek ezek? (pl. végeztek-e fordítói tevékenységet, van-e KÉK információs anyagotok, honlapotok a szervezetről)
- 9./A Részt vesznek-e ezekben a programokban bármilyen módon értelmi sérült személyek?
- 10./ Mit gondolsz ezeknek a közvetlen programoknak a hatékonyságáról?
- 11./ Vannak-e olyan programjaitok, amelyeknek közvetett célja a KÉK? Ha igen, melyek ezek? (pl. az AJUPID, aminek részeként készültek KÉK összefoglalók)
- 11./A Részt vesznek-e ezekben a programokban bármilyen módon értelmi sérült személyek?
- 12./ Mit gondolsz ezeknek a közvetett programoknak a KÉK-kel összefüggő hatékonyságáról?
- 13./ Milyen terveitek vannak a szervez életében a KÉK-kel összefüggésben?
- 14./ Mit gondolsz, mit kellene tenni Magyarországon annak érdekében, hogy az értelmi sérült emberek valóban hozzáférjenek a számukra is érthető információkhoz?
- 15./ Mit gondolsz arról, elegendő-e a KÉK hazai jogi szabályozása ahhoz, hogy a KÉK elterjedhessen? Kérlek, fejtsd ki a véleményed!
- 16./ Mit gondolsz a KÉK alkalmazásának a felkészítésére irányuló képzések finanszírozhatóságáról?
- 17./ Mit gondolsz a KÉK termékek (könnyen érthető kiadványok) iránti fizetőképes keresletről?
- 18./ Ismersz-e a nemzetközi szinten KÉK jó gyakorlatokat? Melyek ezek?
- 19./ Tudsz-e ajánlani további olyan hazai szervezeteket, ahol a KÉK alkalmazására jó gyakorlatot ismerhetünk meg?
- 20./ Van-e olyan gondolatot, amire nem kérdeztem rá, de még fontosnak tartod elmondani?

interjú vázlat – KÉK oktatói kérdőív

- 1./ Kérlek, mutatkozz be!
- 2./ Hogyan határoznád meg a könnyen érthető kommunikáció fogalmát?
- 3./ Mit gondolsz, kik alkotják a könnyen érthető kommunikáció célcsoportját?
- 4./ Ha fontos, akkor miért fontos a könnyen érthető kommunikáció?
- 5./ Mikor és milyen körülmények között talákoztál először a KÉK-kel?
- 6./ Miért döntöttél úgy, hogy oktatóként szerepet vállalsz könnyen érthető kommunikációs képzésben?
- 7./ Részt vettél-e képzők képzése programban? Ha igen / nem, miért?
- 8./ Kérlek, mesélj erről a képzésről?
  - Akkreditált képzés volt, és kaptál-e az elvégzésről tanúsítványt?
  - Hány órás képzés volt?
  - Milyen tananyagot használtatok?
  - Ki(k) voltak az oktatók?
- 9./ Részt vettél-e képzésfejlesztési folyamatokban (képzés akkreditációja, képzési program kidolgozása, tananyagfejlesztés stb.)
- 10./ Mit gondolsz, elengedhetetlen követelmény-e a képzők képzése? Kérlek, hogy a válaszod indokold!
- 11./ Van-e tudomásod arról, hogy van-e jelenleg akkreditált képzők képzése? Ha igen, mit tudsz róla?
- 12./ Mit javasolnál és miért, ha felkérést kapnál „képzők képzése” program kidolgozására? (a képzés szintje, szervezője, óraszama, célcsoportja)
- 13./ Tudomásom szerint oktatóként vettél részt a Kézenfogva Alapítvány több, a szociális továbbképzési rendszerben akkreditált képzésében.
  - Oktattál-e más szervezetek képzéseiben is? Hol és mikor?¹
  - Miért vállaltad el a felkérést?
- 14./ Kérlek, idézd fel magadban ezeket a képzéseket! (külön-külön)
  - Milyen célcsoportnak tartottad a képzést?
  - Mit gondolsz a célcsoport motiváltságáról?
  - Mi volt a képzés célja?
  - Tapasztalataid alapján változtatnál-e a cél meghatározásán?
  - Mit gondolsz a képzés óraszámáról (ezek 30 órás képzések voltak)?

---

¹ teljes tanfolyami képzés pl. az ÉFOÉSZ-nál, illetve „részképzés” pl. egyetemeken (Bp., Szeged)

- Mit gondolsz a képzés során használt tananyagokról, azok mennyiségéről, minőségéről és hozzáférhetőségéről?
- Részt vett-e a képzésben oktatóként értelmi sérült személy? Miért?
- Mit gondolsz az értelmi sérült személyek képzésben való oktatói részvételéről?
- Mi volt a képzési követelmény? Változtatnál-e ezen?
- Követelmény volt-e, hogy a hallgatók könnyen érthető információkat hozzanak létre?
- Kell(ene)-e, hogy a könnyen érthető információk létrehozása követelmény legyen?
- Van-e arról bármilyen információd, hogy a képzés résztvevői a képzés befejezése után készítettek-e könnyen érthető információkat? Ha van, kérlek, mondd el nekem azt, amit tudsz!
- Mit gondolsz, ezek a képzések, amelyekben oktatóként részt vettél, hozzájárultak-e ahhoz, hogy a könnyen érthető kommunikáció valós alkalmazása megtörténhessen? Válaszodat indokold!
- Milyen képzési javaslataid lennének annak érdekében, hogy a könnyen érthető kommunikáció alkalmazása elterjedjen Magyarországon?
  - Mit gondolsz, kik a könnyen érthető kommunikáció szereplői, és az egyes szereplőknek melyek a feladataik? Mit gondolsz az ezen feladatokra felkészítő képzések szükségességéről?

15./ Tervezed-e, hogy oktatóként a jövőben is részt veszel könnyen érthető kommunikációs képzésekben? Meséj ezekről a tervekről!

16./ Tervezed-e, hogy képzésfejlesztőként a jövőben is részt veszel könnyen érthető kommunikációs képzésekben? Meséj ezekről a tervekről!

17./ Vannak-e olyan egyéb (nem oktatói) tevékenységeid, amelyek a könnyen érthető kommunikáció területén végeztél az elmúlt évtizedben?

18./ Végzel-e most valamilyen (nem oktatói) tevékenységet a könnyen érthető kommunikáció területén?

19./ Mit gondolsz, mit kellene tenni Magyarországon annak érdekében, hogy az értelmi sérült emberek valóban hozzáférjenek a számukra is érthető információkhoz?

20./ Mit gondolsz arról, elegendő-e a KÉK hazai jogi szabályozása ahhoz, hogy a KÉK elterjedhessen? Kérlek, fejtsd ki a véleményed!

21./ Mit gondolsz a KÉK alkalmazásának a felkészítésére irányuló képzések finanszírozhatóságáról?

22./ Mit gondolsz a KÉK termékek (könnyen érthető kiadványok) iránti fizetőképes keresletről?

23./ Ismersz-e a nemzetközi szinten KÉK jó gyakorlatokat? Melyek ezek?

24./ Tudsz-e ajánlani további olyan hazai szervezeteket, ahol a KÉK képzést folytattak, illetve oktatókat, akik KÉK képzésben vettek részt?

25./ Van-e olyan gondolatot, amire nem kérdeztem rá, de még fontosnak tartod elmondani?

interjú vázlat – KÉK „középiskolai projekt”

- 1./ Hogyan határozná meg a könnyen érthető kommunikáció fogalmát?
- 2./ Mit gondol, kik alkotják a könnyen érthető kommunikáció célcsoportját?
(Az egyik önreflexiójában azt írta, hogy felismerte „tanulói gyengébb szövegértési képességét”. Mit gondol: a KÉK-kel való foglalkozás és ez a tapasztalat hatással volt-e az Ön személyes kommunikációjára? Kérem, hogy válaszát indokolja! Egy másik önreflexiójában pedig a tananyag részét képező szövegek érthetőségével összefüggésben volt kritikus. Mit gondol erről?)
- 3./ Ha fontos, akkor miért fontos a könnyen érthető kommunikáció?
- 4./ Mikor és milyen körülmények között találkozott először a KÉK-kel?
- 5./ Miért döntött úgy, hogy részt vesz az FSZK „középiskolai projektjében”? Hogyan fogadta ezt az intézmény vezetése? Hány pedagógust vontak be az intézményből? Mit jelentett az, hogy fejlesztő pedagógusok is érdeklődtek a projekt iránt?
- 6./ Részt vett-e a KÉK-kel összefüggésbe hozható képzésben? Meséljen erről! Ha nem, akkor hogyan készült fel a KÉK alkalmazására? Mit gondol, milyen más módon lehetne még biztosítani a módszer középiskolai alkalmazására vállalkozó tanárok felkészítését?
- 6./ Mi volt ennek a projektnek a célja?
- 7./ Kérem, meséljen részletesen a megvalósítás folyamatáról? Melyik osztályfokon, melyik műveltségi terület, illetve tantárgy keretében, milyen óraszámban, hány tanulói csoportban és milyen létszámban, milyen típusú középfokú oktatási intézményben valósították meg és mit gondol a tapasztalatok alapján a KÉK helyéről?
- 8./ Részt vette-e tapasztalatai szakértő (értelmi sérült személy) a projekt megvalósításában? Miért és hogyan? Szükséges-e a személyes részvételük biztosítása? Ezt hogyan lehetne megvalósítani?
- 9./ Milyen képzési segédanyagokat (kísérleti programcsomagot) használt a projekt megvalósítása során, meséljen a tapasztalatairól!
- 10./ Születtek-e termékek (iskolai dokumentum, plakát stb.) a program során? Ha igen, akkor meséljen erről minél részletesebben! A beszámolóban szó van a KÉK helyi tantervbe történő beemeléséről. Ez megtörtént-e? Van-e mód arra, hogy a helyi tantervet megkapjam és a doktori dolgozatban felhasználjam? (A beszámolóban szerepelnek tanulói értékelések is. Ha lehetséges, ezeket is szeretném áttekinteni és felhasználni.)

- 10./ Milyen KÉK szabályrendszert alkalmaztak? Mit gondol ezen szabályrendszer(ek) alkalmazhatóságáról?
- 11./ Hogyan tudta a programot a projektidőszakot követően fenntartani? Milyen ezzel összefüggő tervei vannak a jövőben?
- 12./ Változott-e lényeges eleme a projektnek? Miért?
- 13./ Milyen tudásai, ismeretei vannak az innováció hazai disszeminációjáról? Pl. az egyik reflexióban ír az iskolai egészségnapokról. Ez megvalósult-e?
- 14./ Mit gondol, fontos-e, hogy a középfokú iskolákban a tanulók találkozzanak a könnyen érthető kommunikációval?
- 15./ Tanítható-e a KÉK mint a magyar nyelv egyik nyelvi szintje a középfokú oktatási intézményekben „kvázi” önálló ismeretként? Kérem, hogy a válaszát indokolja meg!
- 16./ Milyen javaslatai lennének annak érdekében, hogy a módszer (tartalom) a hazai középfokú oktatásban valóban elterjedjen?
- 17./ Vannak-e olyan egyéb tevékenységei, amelyek a könnyen érthető kommunikáció területén végzett az elmúlt időszakban?
- 18./ Mit gondol, mit kellene tenni Magyarországon annak érdekében, hogy az értelmi sérült emberek valóban hozzáférjenek a számukra is érthető információkhoz?
- 19./ Ismer-e a hazai vagy nemzetközi szinten középiskolai KÉK jó gyakorlatokat? Melyek ezek?
- 20./ Van-e olyan gondolatot, amire nem kérdeztem rá, de még fontosnak tart elmondani?

Kutatásetikai dokumentumok

Felkérő levél a képzésfejlesztésben, a képzések lebonyolításában részt vevő szervezeteknek

Témavezetők: Dr. Prof. Pukánszky Béla és Dr. Magyar Adél

A kutatás címe: A könnyen érthető kommunikáció képzésfejlesztésének története Magyarországon

Tisztelt „...”!

Az Eszterházi Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskolában doktorjelölt vagyok. A doktori kutatásomban a könnyen érthető kommunikációval összefüggésbe hozható képzések hazai történetét tárom fel. Kérem szíves segítségét és támogatását annak érdekében, hogy a „szervezet megnevezése” ezirányú tevékenységét minél alaposabban megismerhessem és leírhasam.

Ön előtt is ismert, hogy a könnyen érthető kommunikáció az értelmi sérült személyek életében azért nagyon fontos, mert ezzel a módszerrel létrehozott információk lesznek számukra egyenlő eséllyel hozzáférhetőek. Ugyanakkor ma Magyarországon nagyon kevés olyan tudással és információval rendelkezünk, hogy a módszer hazai elterjesztése érdekében milyen képzéseket akkreditáltattak a különböző szereplők, és azok milyen módon szolgálják a módszer alkalmazását. Céлом, hogy a képzésfejlesztés hazai története alapján javaslatot tudjak kidolgozni újabb és további képzési programokra.

A kutatás során szeretném egyrészt a témában létrehozott képzési dokumentációk tartalmát elemezni (I. pont), másrészt szeretnék a képzésfejlesztésben és a képzések lebonyolításában részt vevő szervezeti munkatársakkal és az oktatókkal interjút készíteni (II. pont). Céлом továbbá, hogy részben kérdőíves felméréssel, részben kisebb körben interjúval megszólítsam a képzésben részt vevő személyeket is (III. pont).

I./ pont:

A dokumentumok tartalomelemzése szempontjából kérem szépen szíves közreműködését annak érdekében, hogy megismerhessem

- a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzésekkel összefüggő szakmai anyagokat,
- az akkreditációra előkészített és benyújtott anyagokat és az ezzel összefüggésben keletkezett anyagokat,
- a képzések lebonyolítása során a vonatkozó jogszabályi követelmények alapján készített anyagokat,
- a képzésekhez készített oktatási anyagokat (akár nyomtatott, akár online formában),
- a képzések résztvevői által készített anyagokat (ha születtek ilyenek),
- ha volt ilyen, úgy a képzők képzése tekintetében a fent felsorolt dokumentumokat.

Örömmel és köszönettel veszem, ha a témában keletkezett minden olyan további dokumentumot a rendelkezésemre bocsát, amelyet a felsorolásban nem említettem. A fentiek alapján rendelkezésemre bocsátott dokumentumokat bizalmasan kezelem, és azokat a doktori dolgozat megvédését követő 30 napon belül megsemmisítem.

Egyúttal köszönettel veszem, ha készít egy kimutatást a „szervezet megnevezése” által a témában akkreditált képzésekről a képzések azonosító adataival, a képzések lebonyolításával összefüggésben képzésenként a képzések időtartamáról, a résztvevők számáról.

II./ pont:

A képzésfejlesztésben és a képzések lebonyolításában részt vevő szervezeti munkatársakkal és az oktatókkal interjút szeretnék készíteni. A részleteket külön fogjuk tudni egyeztetni.

Az interjú hanganyaga rögzítésre kerül, mely hanganyag alapján az írott változatot magam készítem el. A hanganyagot – melyhez rajtam és a témavezetőkön kívül más nem férhet hozzá – zárt körülmények között, név nélkül, azonosító jelzéssel ellátva őrzöm; majd a doktori dolgozat védésének napját követő 30 napon belül megsemmisítem.

Kérem szíves segítségét abban, hogy az Ön szervezetében ki az a személy vagy kik azok a személyek, aki ebben a kutatási témában a legtöbb információval rendelkezik! (képzésszervezők és oktatók)

III./ pont:

A képzésekben részt vevő személyek megszólíthatósága érdekében szeretném a támogatását kérni abban, hogy rendelkezésemre bocsátja a képzésekben részt vevő személyek névsorát és elérhetőségét. Természetesen kész vagyok ettől eltérő megoldás megtalálására is.

Munkám során a résztvevő személyek személyazonosságát, valamint a kutatás során birtokomba jutott információkat az EKE Neveléstudományi Doktori Iskola kutatásetikai alapelveinek, az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény vonatkozó előírásainak megfelelően bizalmasan kezelem.

Az eredményeket a doktori disszertációban, illetve hazai és nemzetközi szakfolyóiratokban, konferenciákon publikálom. Amennyiben elérhetőségének megadásával ezt kéri, úgy a kutatás eredményeiről szóló nyilvános rendezvényekről tájékoztatom.

Ha a kutatással kapcsolatban bármilyen kérdése vagy észrevétele van, kérem, keressen a láblécben szereplő elérhetőségeken.

Támogatását és a kutatásban való részvételét köszönöm!

Budapest, dátum

Horváth Péter László, doktorjelölt

Felkérő levél a képzésfejlesztésben közreműködő szakértőknek, illetve az oktatóknak

Témavezetők: Dr. Prof. Pukánszky Béla és Dr. Magyar Adél

A kutatás címe: A könnyen érthető kommunikáció képzésfejlesztésének története Magyarországon

Kedves „...”!

Az Eszterházi Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskolában doktorjelölt vagyok. A doktori kutatásomban a könnyen érthető kommunikációval összefüggésbe hozható képzetek hazai történetét tárom fel. Kérem szíves segítségét és támogatását annak érdekében, hogy az Ön ezirányú tevékenységét minél alaposabban megismerhessem és leírhassem.

Ön előtt is ismert, hogy a könnyen érthető kommunikáció az értelmi sérült személyek életében azért nagyon fontos, mert ezzel a módszerrel létrehozott információk lesznek számukra egyenlő eséllyel hozzáférhetők. Ugyanakkor ma Magyarországon nagyon kevés olyan tudással és információval rendelkezünk, hogy a módszer hazai elterjesztése érdekében milyen képzéseket akkreditáltattak a különböző szereplők, és azok milyen módon szolgálják a módszer alkalmazását. Céлом, hogy a képzésfejlesztés hazai történetének leírása alapján javaslatot tudjak kidolgozni újabb és további képzési programokra.

A kutatás során szeretném egyrészt a képzésfejlesztést megelőző időszak eseményeit feltárni (mi vezetett a képzési szükséglet megfogalmazásához?), másrészt kíváncsi vagyok a képzésfejlesztés folyamatára, illetve a megvalósított képzések tapasztalataira. Tájékoztatásként jelzem, hogy céлом továbbá a képzésben részt vevő személyek megszólítása is. Tőlük azt szeretném megtudni, hogy a képzés befejezése óta hogyan alkalmazzák a tanult ismereteket.

A képzésfejlesztésben és a képzések lebonyolításában részt vevő személyekkel – így Önnel is – interjút szeretnék készíteni, amelynek várható időtartama 60 perc. Az interjú hanganyaga rögzítésre kerül, mely hanganyag alapján az írott változatot magam készítem el. A hanganyagot – melyhez rajtam és a témavezetőkön kívül más nem férhet hozzá – zárt körülmények között, név nélkül, azonosító jelzéssel ellátva őrzöm; majd a doktori dolgozat védésének napját követő 30 napon belül megsemmisítem.

Munkám során a résztvevő személyek személyazonosságát, valamint a kutatás során birtokomba jutott információkat az EKE Neveléstudományi Doktori Iskola kutatásetikai alapelveinek, az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény vonatkozó előírásainak megfelelően bizalmasan kezelem.

Az eredményeket a doktori disszertációban, illetve hazai és nemzetközi szakfolyóiratokban, konferenciákon publikálom. Amennyiben elérhetőségének megadásával ezt kéri, úgy a kutatás eredményeiről szóló nyilvános rendezvényekről tájékoztatom.

Ha a kutatással kapcsolatban bármilyen kérdése vagy észrevétele van, kérem, keressen a láblécben szereplő elérhetőségeken. Amennyiben egyetért a kitűzött célokkal, kérem, hogy vállalja el a kutatásban való közreműködést! Az interjúkészítés időpontját és helyszínét külön levelezésben tudjuk egyeztetni.

Támogatását és a kutatásban való részvételét köszönöm!

Budapest, dátum

Horváth Péter László, doktorjelölt

Felkérő levél a középiskolai projekt-elemhez kapcsolódóan

Témavezetők: Dr. Prof. Pukánszky Béla és Dr. Magyar Adél

A kutatás címe: A könnyen érthető kommunikáció képzésfejlesztésének története Magyarországon

Tisztelt „...”!

Az Eszterházi Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskolában doktorjelölt vagyok. A doktori kutatásomban a könnyen érthető kommunikációval összefüggésbe hozható képzések hazai történetét tárom fel. Kérem szíves segítségét és támogatását annak érdekében, hogy az Ön által képviselt középfokú oktatási intézmény ezirányú tevékenységét – annak a projektnek a tapasztalatait, amelyben személyesen vett részt – minél alaposabban megismerhessem és leírhaszam.

Ön előtt is ismert, hogy a könnyen érthető kommunikáció az értelmi sérült személyek életében azért nagyon fontos, mert ezzel a módszerrel létrehozott információk lesznek számukra egyenlő eséllyel hozzáférhetőek. Ugyanakkor ma Magyarországon nagyon kevés olyan tudással és információval rendelkezünk, hogy a módszer hazai elterjesztése érdekében milyen képzéseket akkreditáltattak a különböző szereplők, és azok milyen módon szolgálják a módszer alkalmazását. Célom, hogy a képzésfejlesztés hazai története alapján javaslatot tudjak kidolgozni újabb és további képzési programokra.

A kutatás során többféle módszert alkalmazok, és különböző szereplőket szólítottam meg, illetve fogok még megszólítani. Az FSZK tevékenységét – többek között – „...” készített interjúban ismerhettem meg. Ő hívta fel a figyelmem az Ön munkájára, illetve arra, hogy részt vett a módszer középiskolai adaptációját célzó projektben. Egyúttal őt kértem meg arra, hogy a kutatásaitikai alapelvekre figyelemmel juttassa el Önhöz ezt a levelet.

Szeretnék Önnel is interjút készíteni; a továbbiakban ennek a legfontosabb részleteiről szeretném Önt tájékoztatni. Az interjú elkészítésére abban a városban és azon a helyen kerülhet sor, ahol Ön él és amely helyet Ön megjelöli. Az interjú kb. 60 perces és kizárólag olyan kérdéseket állítottam össze, amelyek azzal a projekttel függnek össze, amelyben személyesen vett részt. Az interjú hanganyaga rögzítésre kerül, mely hanganyag alapján az írott változatot magam készítem el. A hanganyagot – melyhez rajtam és a témavezetőkön kívül más nem férhet hozzá – zárt körülmények között, név nélkül, azonosító jelzéssel ellátva őrzöm; majd a doktori dolgozat védésének napját követő 30 napon belül megsemmisítem.

Munkám során a résztvevő személyek személyazonosságát, valamint a kutatás során birtokomba jutott információkat az EKE Neveléstudományi Doktori Iskola kutatásaitikai alapelveinek, az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény vonatkozó előírásainak megfelelően bizalmasan kezelem.

Az eredményeket a doktori disszertációban, illetve hazai és nemzetközi szakfolyóiratokban, konferenciákon publikálom. Amennyiben elérhetőségének megadásával ezt kéri, úgy a kutatás eredményeiről szóló nyilvános rendezvényekről tájékoztatom. Ha a kutatással kapcsolatban bármilyen kérdése vagy észrevétele van, kérem, keressen a láblécben szereplő elérhetőségeken.

Nagyon bízom abban, hogy a kutatásban való részvételt vállalja. Kérem Önt, hogy pozitív döntése esetén az interjú konkrét előkészítése érdekében vagy legyen szíves ahhoz hozzájárulni, hogy elérhetőségét „...” részemre megadhassa, vagy kérem, hogy írjon nekem e-mail üzenetet a láblécben szereplő címre vagy hívjon fel a láblécben szereplő telefonszámon.

Támogatását és a kutatásban való részvételét előre is nagyon köszönöm!

Budapest, dátum

Horváth Péter László, doktorjelölt

Beleegyező nyilatkozat - minta

Témavezetők: Dr. Prof. Pukánszky Béla és Dr. Magyar Adél

A kutatás címe: A könnyen érthető kommunikáció képzésfejlesztésének története Magyarországon

NYILATKOZAT

Az Eszterházi Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskolában doktorjelölt vagyok. A doktori kutatásomban a könnyen érthető kommunikációval összefüggésbe hozható képzések hazai történetét tárom fel.

Ön előtt is ismert, hogy a könnyen érthető kommunikáció az értelmi sérült személyek életében azért nagyon fontos, mert ezzel a módszerrel létrehozott információk lesznek számukra egyenlő eséllyel hozzáférhetőek. Ugyanakkor ma Magyarországon nagyon kevés olyan tudással és információval rendelkezünk, hogy a módszer hazai elterjesztése érdekében milyen képzéseket akkreditáltattak a különböző szereplők, és azok milyen módon szolgálják a módszer alkalmazását. Céloom, hogy a képzésfejlesztés hazai története alapján javaslatot tudjak kidolgozni újabb és további képzési programokra.

Alulírott ..... (név nyomtatott betűvel) hozzájárulok, hogy *Horváth Péter László* doktorjelölt az anonimitás és a személyiségi jogok tiszteletben tartásával, kutatási célra használja fel az interjú során rögzített hanganyagot, amely interjúban személyesen részt vettem.

Az interjú hanganyaga rögzítésre kerül. A hanganyagot – melyhez a megnevezett kutatón kívül más nem férhet hozzá – zárt körülmények között, név nélkül, azonosító jelzéssel ellátva a doktori disszertáció megvédésnek napjáig tárolom, ezt követően azt megsemmisítem.

Munkám során a résztvevő személy személyazonosságát, valamint a kutatás során birtokomba jutott információkat a kutatásetikai alapelveknek megfelelően bizalmasan és kizárólag kutatási céllal kezelem.

A részvétel önkéntes és a válaszadás az interjú bármely pontján megtagadható. A kutatás célját és az interjúzás menetét megismertem és megértettem.

Az interjú felvételébe, illetve az interjú kutatási célú felhasználásába beleegyezem:

.....

(aláírás)

A nyilatkozatot adó neve: .....

Az interjú gépelt szövegét kérem / nem kérem részemre megküldeni!

A kutatás eredményét bemutató doktori disszertációt
kérem / nem kérem részemre megküldeni!

A doktori disszertáció házi védésére / védésére meghívást kérek / nem kérek!

E-mail elérhetőségem: .....

* Ha a kutatással kapcsolatban bármilyen kérdése vagy észrevétele van, a láblécben szereplő elérhetőségek bármelyikén felteheti azokat.

Felsőoktatási tanegység képzésfejlesztési dokumentumai (saját termék)

Hallgatói feladat: intézményi infokommunikációs esélyegyenlőségi terv

Az esélyegyenlőségi tervet készítő hallgató neve:	
Az intézmény megnevezése:	
Az intézmény postacíme:	
Az intézmény honlapjának elérhetősége:	

Az információkhoz való egyenlő esélyű hozzáférés meghatározása:

1. A nehezen érthető információ rövid leírása:²	
Mi okozza az információ nehezen érthetőségét?	
Ki az információ célcsoportja? ³	
Milyen lépés(ek)re van szükség az információ könnyen érzékelhetővé és érthetővé tétele érdekében? ⁴	
Kiknek a közreműködésére van szükség az információ könnyen érzékelhetővé és érthetővé tétele érdekében? ⁵	
Az információ jellege: ⁶	
További megjegyzések:	

(Legalább 5 ilyen leírást kell készíteni.)

Az esélyegyenlőségi tervvel összefüggő további megjegyzések:⁷

² Melyik az a konkrét információ, aminek a megértése az értelmi sérült személynek gondot okoz?
Konkrét pl. az az információ, amit a házirend, az intézmény honlapja, az intézmény területén látható piktogramok tartalmaznak.

³ A választott információnak lehet konkrét személy vagy konkrét személyek csoportja (pl. az iskola 6. osztályos tanulói) a célcsoportja.

Lehet a választott információnak általában meghatározott célcsoportja. Pl. a honlap látogatói.

Lehet a célcsoport a tanulásban akadályozott óvodás gyermek vagy iskolás tanuló, az értelmileg akadályozott óvodás gyermek vagy iskolás tanuló, a többségi pedagógus, a szülő stb.

Kérem, hogy a célcsoportot a lehető legpontosabb határozza meg.

⁴ A könnyen érthető kommunikáció módszertani lépéseire figyelemmel részletesen írja le a lépéseket!

⁵ Meghatározhatja a közreműködők munkakörét általánosságban vagy akár megjelölheti azt a szervezetet is, amelyiket adott lépés megvalósításába bevonna.

⁶ Az információ lehet statikus, azaz egyszer kell elkészíteni a könnyen érthető változatot és utána hosszútávon alkalmazható.

Az információ lehet változó, amikor az információ meghatározott vagy nem meghatározható időközönként változik. Ilyen esetben adja meg azt, hogy milyen sűrűn kell az információt változtatni.

⁷ Itt bármilyen gondolatát leírhatja.

Leírhatja pl. hogy a terv elkészítésébe kiket vont be, milyen részfeladatokat láttak el a bevont személyek.

Írhat arról is, hogy megtárgyalta-e a tervet az intézmény valamely munkacsoportja.

Leírhatja a terv készítése közben szerzett tapasztalatait.

És írhat arról is, hogy milyen további ötletei, javaslatai vannak a terv megvalósítása érdekében.

- **Az értelmileg akadályozottak pedagógiája szakos gyógypedagógus**
  - az értelmileg akadályozott tanulókkal könnyen érthetően beszél,
  - munkája során könnyen érzékelhető és érthető információforrásokat alkalmaz,
  - könnyen érzékelhető és érthető információforrásokat készít.

- **A felsorolt feladatok elvégzéséhez szükséges ismeretek**
  - Ismeri az értelmileg akadályozott tanuló kommunikációs képességeinek életkor-specifikus jellemzőit.
  - Meghatározza az információkhoz való egyenlő esélyű hozzáférés, a könnyen érthető kommunikáció fogalmát!
  - Felsorolja és értelmezi az értelmi sérült személy könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jogait és a gyógypedagógus ezzel összefüggésbe hozható kötelezettségeit.
  - Megnevezi a könnyen érzékelhető és értelmezhető információforrások készítésének szereplőit.
  - Ismerteti a jogtiszta könnyen érzékelhető és értelmezhető információforrások készítésének alapelveit, módszertanát, szabályrendszerét.
  - Ismeri az irányelvek és a kerettanterv tartalmát az anyanyelv és kommunikáció fejlesztési területen 1-10. osztályban!

- **A felsorolt feladatok elvégzéséhez szükséges képességek**
  - A mindennapokban érvényesíti az értelmi sérült személy könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jogát.
  - Könnyen érthetően beszél.
  - Könnyen érthető és érzékelhető információforrások keres, azokat a használhatóság szempontjából értékeli és a mindennapi munkához szükséges módon adaptálja.
  - Jogtiszta könnyen érthető és érzékelhető információt készít.
  - A könnyen érthető kommunikációt alkalmaz „az anyanyelv és kommunikáció” fejlesztési területhez tartozó feladatok ellátása során.
  - A mindennapi közvetlen munkájában előforduló, az információk érzékelhetőségével és értelmezésével összefüggésbe hozható helyzeteket felismeri és azonosítja
  - A munkahelyén bármilyen formában megjelenő információkhoz való egyenlő esélyű hozzáférést korlátozó és azt elősegítő tényezőket felismeri és azonosítja.

- **A felsorolt feladatok elvégzéséhez szükséges attitűdök**
  - Tiszteletben tartja az értelmi sérült személyek könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jogát.
  - Elfogadja, hogy az értelmileg akadályozott tanulók számára támogatást jelent a könnyen érthető kommunikáció.

- A könnyen érthető információforrások előállításában érintett felekhez egyenrangú partnerként viszonyul.
- A könnyen érthető kommunikáció alapelveit és szabályait betartja.
- **A felsorolt feladatok elvégzéséhez szükséges autonómia és felelőségek vállalása**
  - Személyes felelősséget (feladatokat) vállal azért, hogy az értelmi sérült személyek könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jogai valóban érvényesüljenek!
  - Személyes felelősséget (feladatokat) vállal azért, hogy az információk az értelmi sérült személyek számára könnyen érthetőek legyenek.
  - Személyes felelősséget vállal az általa előállított könnyen érthető termékek jogtisztaságáért.
  - Az értelmi sérült személyeket a könnyen érthető információforrások előállításába bevonja.
  - Autonóm (önálló) a könnyen érthető információforrások előállításában.
  - Az irányelvekben és a kerettantervben biztosított pedagógiai szabadsággal ésszerűen él.

Adatforrások

Magyarországon a könnyen érthető kommunikáció területén akkreditáltatott képzések listája

Képzés címe	Óra-szám	Akkreditációs pont	Engedélyszám	Érvényességi idő
Képzők képzése – Felkészítés kommunikációs akadálymentesítés témájú képzési programcsomag oktatására (FAT)	99 óra		PL-4987	2010.12.15. 2014.12.15.
A továbbképzés célja, hogy a résztvevők felkészültté váljanak a TÁMOP 5.4.5. kiemelt projekt keretében, a Speciális kommunikációs szükségletű személyek kommunikációs megsegítése képzési program oktatására, képviselve az egyenlő esélyű hozzáférés filozófiáját. (modulokból áll)				
Könnyen érthető kommunikációt használó segítők intenzív képzési programja (ETI)	40 óra	37 pont	2746/2010	2010.10.15 2012.10.15
A továbbképzés célja, hogy a megértési nehézségekkel élő, ezen belül legfőképpen az értelmileg vagy tanulásban akadályozott embereket, autista embereket, vagy egyéb egészségkárosodás miatt megértési nehézségekkel küzdő embereket segítse - a mindennapi életükhöz szükséges - információkhoz való egyenlő esélyű hozzájutásban.				
Könnyen érthető kommunikáció (PAT)	30 óra		100 004/152/2011	2011.05.18 2016.05.18.
A továbbképzés célja, hogy a résztvevő elsajátítsa a könnyen érthető kommunikáció technikáit. Ennek során felkészül az értelmi fogyatékos emberek segítéséhez szükséges írásbeli, szóbeli és képi eszközök mindennapos használatára és alkalmazására.				

1. táblázat: a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány által akkreditáltatott képzések

Képzés címe	Óra-szám	Akkreditációs pont	Engedélyszám	FAT akkr. szám	Érvényességi idő
(FSZK) Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja (SZT)	30	46	T-05-153/2009	PLB-0163	2009.12.15. 2012.12.31.
A Könnyen Érthető Kommunikáció technikájának elsajátítása igen széles körben hasznosítható. A módszer segítségével az értelmileg sérült, az olvasási nehézségekkel küzdő, valamint a nyelvi zavarokkal küzdő emberek számára is könnyebben adhatók át a szükséges információk, így jobb minőségűek lehetnek a szociális szolgáltatások.					
(saját) Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja (SZT)	30	30	T-05-120/2012		2016.03.31.
(saját) Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja (SZT)	30	30	T-05-070/2015		2019.03.31.

2. táblázat: a Kézenfogva Alapítvány által akkreditáltatott képzések

Képzés címe	Óra-szám	Akkreditációs pont	Engedély-szám	FAT akkr. szám	Érvényességi idő
„Kommunikációs akadálymentesítés, az esélyegyenlőség megteremtése megértési nehézséggel élők számára - A könnyen érthető kommunikáció módszerei” (FAT)	25			PL-5180	2015.01.31.
Könnnyen érthető kommunikáció módszerei szociális szakemberek részére (SZT)	30	30	T-05-079/2013.		2016.09.30.
Könnnyen érthető kommunikáció módszerei szociális szakemberek részére (SZT)	30	30	T-05-051/2016.		2019.09.30.

3. táblázat: az Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége által akkreditáltatott képzések

A kiemelt projekt keretében, illetve az adatgyűjtés folyamatában látótérbe került megvalósított képzések adatai

szervező	helyszín	cím	képzés jellege	időpont	óraszám	létszám
FSZK	Budapest	A könnyen érthető kommunikációt használó segítők intenzív képzési programja	kísérleti képzés	2009.05.07. 2009.05.21.	30 óra	8 fő
FSZK	Budapest	A könnyen érthető kommunikációt használó segítők intenzív képzési programja	képzők képzése (FAT)	2011-ben	99 óra (moduláris)	8 fő
FSZK	Budapest	A könnyen érthető kommunikáció (KÉK) technikájának elsajátítása	belső továbbképzés	2011.05.13. 2011.06.10.	20 óra	10 fő
FSZK	Budapest	Könnyen érthető kommunikációt használó segítők intenzív képzési programja	egészségügyi továbbképzés	2013.11.21. 2013.12.12.	40 óra	11 fő
FSZK	Budapest	Könnyen érthető kommunikáció	pedagógus továbbképzés	2013.05.03. 2013.05.25.	30 óra	9 fő
					Összesen:	46 fő

4. táblázat: a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány által lebonyolított képzések

szervező	helyszín	cím	képzés jellege	időpont	óraszám	létszám
Kézenfogva Alapítvány	Berzence	Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja	szociális továbbképzés	2013.10.03. 2013.10.11.	30 óra	16 fő
Kézenfogva Alapítvány	Szentes	Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja	szociális továbbképzés	2013.10.11. 2013.10.18.	30 óra	16 fő
Kézenfogva Alapítvány	Szakoly	Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja	szociális továbbképzés	2014.02.06. 2014.02.21.	30 óra	16 fő
Kézenfogva Alapítvány	Bélapátfalva	Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja	szociális továbbképzés	2014.02.14. 2014.03.05.	30 óra	16 fő
Kézenfogva Alapítvány	Kalocsa	Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja	szociális továbbképzés	2014.04.01. 2014.04.09.	30 óra	16 fő
Kézenfogva Alapítvány	Mérk	Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja	szociális továbbképzés	2014.04.17. 2014.05.06.	30 óra	16 fő
*Kézenfogva Alapítvány	Miskolc	Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja	szociális továbbképzés	2017.05.11. 2017.05.23.	30 óra	24 fő
*Kézenfogva Alapítvány	Budapest	Könnyen érthető kommunikációt (KÉK) használó szociális segítők intenzív képzési programja	szociális továbbképzés	2018.06.12. 2018.06.15.	30 óra	7 fő
Összesen:						127 fő

5. táblázat: a Kézenfogva Alapítvány által részben a kiemelt projekt keretében, részben önálló szervezésben lebonyolított képzések

* A Kézenfogva Alapítvány a táblázat utolsó két sorában szereplő, Miskolcon és Budapesten megtartott képzéseit már önállóan, nem a kiemelt projekt keretében szervezte.

szervező	helyszín	cím	képzés jellege	időpont	óraszám	létszám
SZTE JGYPK	Szeged	„Könnyen érthető kommunikáció értelmi sérült emberekkel” tanegység	gyógypedagógia alapszak, speciális kollégium	2016/17. tanév II. félév	30 óra	8 fő
SZTE JGYPK	Szeged	„Könnyen érthető kommunikáció értelmi sérült emberekkel” tanegység	gyógypedagógia alapszak, speciális kollégium	2017/18. tanév I. félév	30 óra	8 fő
SZTE JGYPK	Szeged	„Könnyen érthető kommunikáció értelmi sérült emberekkel” tanegység	gyógypedagógia alapszak, speciális kollégium	2017/18. tanév II. félév	30 óra	16 fő
SZTE JGYPK	Szeged	„Könnyen érthető kommunikáció értelmi sérült emberekkel” tanegység	gyógypedagógia alapszak, speciális kollégium	2018/19. tanév I. félév	30 óra	7 fő
ELTE BGGYK	Budapest	„A különleges gondozást igénylők nevelése-oktatása” tanegység	gyógypedagógus szakvizsga, szakirányú továbbképzés	2017/18. tanév I. és II. félév	30 óra	50 fő
ELTE BGGYK	Budapest	„A különleges gondozást igénylők nevelése-oktatása” tanegység	gyógypedagógus szakvizsga, szakirányú továbbképzés	2018/19. tanév I. és II. félév (folyamatban)	30 óra	66 fő
Összesen:						155 fő

6. táblázat: az SZTE JGYPK és az ELTE BGGYK keretében lebonyolított képzések

szervező	helyszín	cím	képzés jellege	időpont	óraszám	létszám
ÉFOÉSZ	Balassagyarmat	Jogok, önérvényesítés, könnyen érthető kommunikáció	egyéb képzés	2012.07.18.	8 óra	29 fő
ÉFOÉSZ	Keszthely	Jogok, önérvényesítés, könnyen érthető kommunikáció	egyéb képzés	2012.08.03.	8 óra	8 fő
ÉFOÉSZ	Budapest	Pathways II. képzők képzése	képzők képzése	2012.10.04. 2012.10.13.	30 óra	29 fő
ÉFOÉSZ	Budapest	Kommunikációs akadálymentesítés, az esélyegyenlőség megteremtése megértési nehézséggel élők számára A könnyen érthető kommunikáció módszerei	FAT-os képzés	2013.08.06. 2013.08.09.	25 óra	5 fő
ÉFOÉSZ	Budapest	Könnnyen érthető kommunikáció modellszeminárium a Pathways II projekt keretében	egyéb képzés	2013.01.25. 2013.01.28.	15 óra	8 fő
ÉFOÉSZ	Budapest	Könnnyen érthető kommunikáció modellszeminárium a Pathways II projekt keretében	egyéb képzés	2013.07.05.	8 óra	10 fő
ÉFOÉSZ	Mérk	Könnnyen érthető kommunikáció módszerei szociális szakemberek részére	szociális továbbképzés	2015.01.19. 2015.02.09.	30 óra	30 fő (2 csoportban)
ÉFOÉSZ	Budapest	Könnnyen érthető kommunikáció módszerei szociális szakemberek részére	szociális továbbképzés	2018.06.07. 2018.06.21.	30 óra	12 fő
ÉFOÉSZ	Budapest	Könnnyen érthető kommunikáció módszerei szociális szakemberek részére	szociális továbbképzés	2018.09.04. 2018.09.14.	30 óra	10 fő
					Összesen:	141 fő

7. táblázat: az Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Szövetsége által lebonyolított képzések

Könnyen érthető információforrások

Könnyen érthető szolgáltatási rend

SINOSZ

Fővárosi Jelnyelvi Tolmácsszolgálat

Leírás, hogyan lehet jelnyelvi tolmácsolást kérni. 2018. november 1-jétől

A siket emberek nem hallanak.

A siket emberek a kezükkel beszélgetnek.

A kezekkel jeleket mutatnak.

Ez a jelelés.

Ez a jelnyelv.

**A siket és a halló emberek beszélgetését segíti
a jelnyelvi tolmács.**

A jelnyelvi tolmács beszél és jelel.

A jelnyelvi tolmács fordítja a beszédet jelnyelvre.

A jelnyelvi tolmács fordítja a jelelést beszédre.

Jelnyelvi tolmácsot a tolmácsszolgálattól kérhet.

1. HOGYAN ÉRNETŐ EL A TOLMÁCSSZOLGÁLAT?

	<p>A jelnyelvi tolmács az a személy, aki segít a beszélgetésben.</p> <p>Jelnyelvi tolmácsot tolmácsszolgálatól lehet kérni.</p>
---	---

	<p>Az itt dolgozó jelnyelvi tolmácsok csak ebben a megyében dolgoznak:</p>	<p>Budapest</p>
---	--	------------------------

Hallássérült és siketvak személyek számára is végzünk tolmácsolást.

	<p>Ide lehet eljönni személyesen:</p>	<p>„anonimizált”</p>
	<p>Erre a címre lehet levelet írni:</p>	<p>„anonimizált”</p>
	<p>Ezt a telefonszámot lehet felhívni:</p>	<p>„anonimizált”</p>
	<p>Erre a telefonszámra lehet faxot küldeni:</p>	<p>„anonimizált”</p>
	<p>Ez az e-mail címünk:</p>	<p>„anonimizált”</p>
	<p>Ez a Skype címünk:</p>	<p>„anonimizált”</p>
	<p>Ez a honlap címünk:</p>	<p>www.tolmaccszolgalat-fovaros.hu</p>

2. TOLMÁCSOLÁSI TERÜLETEK

Milyen helyzetekben tolmácsol a tolmács?

	Tolmácsolás típusa	Magyarázat
	1. bíróság, hatóság, egyéb közhatalmat gyakorló szerv	A rendőr vagy a bíró dönt a vitás ügyekben.
	2. közoktatás, szakképzés, felsőoktatás	Tanulás középiskolában, szakma tanulása, továbbtanulás
	3. egészségügyi ellátás	Orvos, kórház
	4. foglalkoztatási célú és munkahelyen igénybe vett tolmácsolás	Munka
	5. választott tisztség ellátásához igénybe vett személyi tolmácsolás	
	6. önálló életvitel elősegítése	
	7. nagyobb hallgatóság előtt végzett tolmácsolás	Például konferencián.
	8. média tolmácsolás	Tévé, rádió szereplés

3. TOLMÁCSOLÁSI MÓDOK

- magyar jelnyelv
- taktilis jelnyelv
- jelesített magyar nyelv
- ujjábécé
- daktil tenyérbe jelelés
- magyar nyelvű beszéd vizualizálása
- magyar nyelvű, hangzó beszéd írásba foglalása
- Lorm - ábécé
- tenyérbe írás
- Braille – írás
- Braille – írás taktilis formája
- Tadoma vibrációs módszer

5. INGYENES TOLMÁCSOLÁS

Hivatalos papírral kell igazolni a jogosultságot.

Ez van megállapítva	Ezzel a papírral lehet igazolni
magasabb összegű családi pótlék	ellátást megállapító határozat
fogyatékosági támogatás	ellátást megállapító határozat
egyik fülön 60dB-t meghaladó hallássérülés	szakorvosi igazolás
mindkét fülön 40dB-t meghaladó hallássérülés	szakorvosi igazolás
egyidejűleg H54-es és H90-es fogyatékosági csoport	szakorvosi igazolás

A legelső tolmácsolás megrendelése előtt be kell mutatni az igazolást.

Utána már nem kell. Utána már elég a személyi igazolvány bemutatása.

Egy ember 120 óra ingyenes tolmácsolásra jogosult egy évben.

Ennek **általános órakeret** a neve.

Aki iskolába jár, kap még ingyenes tolmácsolási órákat!

Ennek **speciális órakeret** a neve.

A tanulói jogviszonyt igazolni kell.

Az iskola igazolja.

iskola típusa	plusz óraszám
gimnázium	120 óra tanévenként
szakközépiskola	120 óra tanévenként
szakiskola	120 óra tanévenként
felsőoktatási tanintézet	60 óra szemeszterenként (félévenként)
felnőttképzés	a képzési óraszám 20%-nak megfelelő óraszám

Tolmácsolás előtt szólni kell, melyik órakeretet veszi igénybe.

Általános órakeretet?

Speciális órakeretet?

Munkalapra rá kell írni.

6. ÜGYFÉLFOGADÁS

Mikor jöhet hozzánk?

Jöjjen a tolmácsszolgálat irodájába!

cím:

	„anonimizált”
---	---------------

Várjuk!

Figyeljen a nyitvatartási időre!

Hétfő:	 órától	 óráig
Kedd:	 órától	 óráig
Szerda:	 órától	 óráig
Csütörtök:	 órától	 óráig
Péntek:	 órától	 óráig

Mikor telefonálhat?

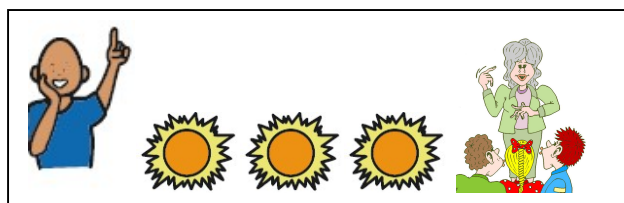
Mindig hívhatja a tolmácsszolgálatot.

	„anonimizált”
---	---------------

A tolmácsszolgálat munkanapokon 18 és 8 óra között, továbbá szombaton, vasárnap és munkaszüneti napokon **csak sürgős esetben** küld tolmácsot!

7., HOGYAN KÉRJEN TOLMÁCSOT?

Tolmácsolás előtt **3 nappal** kérje a tolmácsot!

Sürgős baj van?

Szóljon!

2 óra múlva lesz tolmács.

Sürgős baj például:

Baleset	
Életveszély (például tűzvész)	

A tolmácsszolgálat hívja a mentőt, tűzoltót, rendőrt.

Tolmácsot kér?

Mondja meg:

- **Hol kell tolmácsolni?**
- **Mikor kell tolmácsolni?**
- **Mennyi időt kell tolmácsolni?**
- **Milyen tolmácsolást kér? (tolmácsolási mód)**
- **A tolmácsszolgáltatás fajtája (térítésmentes tolmácsolás vagy közszolgáltatási tevékenység)**
- **Hol tudjuk Önt elérni?**

Személyesen (irodában) leadott rendelést **azonnal** visszaigazolunk.

Nem személyesen (sms) leadott rendelést **3 órán belül** visszaigazolunk.

3 napon belül megmondjuk a tolmács nevét.

A diszpécser a visszaigazolásban elmondja önnek

- a tolmács nevét,
- a tolmácsolás helyét,
- a tolmácsolás idejét.
- mennyi ideje van még az ingyenes órakeretéből.

Figyeljen az információkra!

Jelezze a problémát!

Szeretne tolmácsot választani?

Jó valamelyik tolmácsunk?

Válassza azt a tolmácsot, amelyiket szeretné!

Nem sürgős a tolmácsolás, választhat tolmácsot.

Várja meg, amíg szabad lesz a tolmács.

Megszervezzük önnek.

Sürgősen kell tolmács?

Nem választhat tolmácsot.

A készenlétes tolmács megy.

Minden héten kér tolmácsot?

A diszpécser pénteken írja össze a tolmácsolási kéréseket.

A diszpécser pénteken beszéli meg a tolmácsokkal a kéréseket.

Választhat tolmácsot.

A tolmácsolási esetről munkalap készül.

Munkalapra írják a kérését.

Minden fontos információ rajta van a munkalapon.

Önnek alá kell írnia a munkalapot.

Az aláírás mutatja, hogy a tolmács dolgozott Önnek.

Nem írta alá a munkalapot?

Nem érvényes a munkalap.

Nem fizetnek a tolmácsnak.

Mindig írja alá a munkalapot a tolmácsolás után!

Az ingyenes órakeretéből annyi idő kerül levonásra, amennyit aláírt a munkalapon!

8., A MEGRENDELÉS LEMONDÁSA

<p>Kért tolmácsolást? Nem kell mégse a tolmácsolás? Rögtön szóljon a tolmácsszolgálatnak! Hívja a diszpécser!</p>	
<p>Hívja a diszpécser, ha</p> <ul style="list-style-type: none"> - megváltozott a tolmácsolás helye, ideje; - másfajta tolmácsolás kell; - nem kell a tolmácsolás. <p>1 nappal a kért tolmácsolás előtt mondja le a tolmácsolást!</p>	
<p>Nem mondta le a tolmácsolást? Nem ment el a tolmácsolásra? A tolmács 20 percet vár önre a helyszínen. Utána bemegy az irodába. Elmondja, hogy Ön nem jött el. A főnök jegyzőkönyvet ír a várakozásról.</p>	

A 120 órás ingyenes órakeretből levonásra kerül a munkalapra írt (betervezett) tolmácsolási óra.

Ez rossz Önnek.

Mondja le időben a tolmácsolást!

9., EZEK BEN AZ ESETEK BEN KELL FIZETNI A TOLMÁCSOLÁS ÉRTÉRE:

Halló ember rendeli meg a tolmácsolást, **a halló embernek fizetnie kell érte.**

A jogosult ügyfélnek nem kell fizetnie.

Intézmény rendeli meg a tolmácsolást, **az intézménynek fizetnie kell érte.**

A jogosult ügyfélnek nem kell fizetnie.

Közszolgáltatási tevékenység esetén a szolgáltatást nyújtó szerv, szervezet, intézmény fizeti a tolmácsolást.

A jogosult ügyfélnek nem kell fizetnie.

Jogosult ügyfél általános órakerete elfogy. A 120 óra ingyenes tolmácsolást már igénybe vette.

Utána a jogosult ügyfélnek fizetnie kell.

A tolmácsolás minden megkezdett 15 perce után fizetni kell.

15 perc tolmácsolás = 1500 Ft

Számlát adunk.

A számlát 15 napon belül kell kifizetni.

Tolmácsszolgálat szól, mielőtt elfogy a 120 óra.

Mindig meg lehet kérdezni hány óra ingyenes tolmácsolás jár még.

Mennyi van még az általános órakeretből?

Mennyi van még a speciális órakeretből?

Tolmácsszolgálat megmondja.

10. ÉSZREVÉTELEK ÉS PANASZOK

Jó volt a tolmács?

Rossz volt a tolmács?

El szeretné mondani a véleményét?

Mondja el a tolmácsszolgálat vezetőjének!

A vezető neve: „anonimizált”

címe: „anonimizált”

Mondja el a tolmácsszolgálat képviselőjének!

Képviselő neve: „anonimizált”

címe: „anonimizált”

Budapest, 2018. október 31.

.....
Szakmai vezető

Szeged és Térsége Bárczi Gusztáv EGYMI

Könnyen érthető házirend

1-2. rész

©Inclusion Europe:

Az európai könnyen érthető kommunikáció logója.

Bővebb információ a www.easy-to-read.eu oldalon.

*A Szeged és Térsége Bárczi Gusztáv Egységes Gyógypedagógiai Módszertani
Intézmény könnyen érthető házirendje*

Készítette:

Csány Júlia, Nyúl Zsófi és Ótott-Kovács Réka, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Gyógypedagógus-képző Intézet másodéves hallgatói.

Ezt a házirendet a Könnyen érthetően - kommunikáció értelmi sérült emberekkel című kurzus keretein belül készítettük el.

Ebben segítségünkre volt: Horváth Péter László, Magyar Adél, Köböl Erika, a Bárczi EGYMI tanulói és az ÉFOÉSZ tagjai.

2017. 05. 19.

A házirendben arról olvashatsz,
hogymit szabad csinálnod.
Ezek a te jogaid.

A házirendben arról olvashatsz,
hogymit kell csinálnod.

Ezek a te kötelezettségeid.

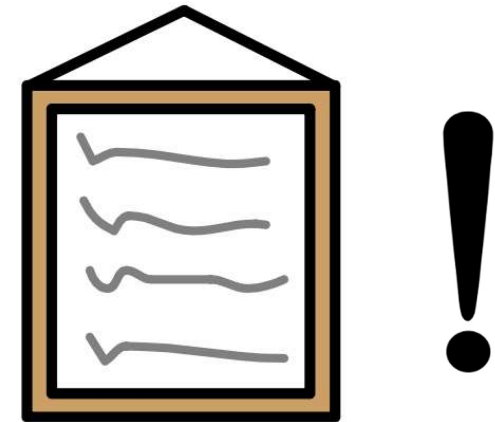
A házirendben arról is olvashatsz,
hogymihogymivelkedj az iskolában.

Ezek a szabályok.

1. Amíg az iskola tagja vagy,
teljesítsd a házirend szabályait!

2. Ha nem értesz valamit a házirendben,
akkor kérdezz meg egy tanár nénit
vagy egy tanár bácsit!

3. Ha valaki nem engedi meg,
hogy azt csináld, amit neked szabad,
akkor kérj segítséget egy tanár nénitől
vagy egy tanár bácsitól!

4. Teljesítsd a szabályokat!

Ha nem teljesíted,
akkor büntetést kapsz a tanár nénitől
vagy a tanár bácsitól.

5. Vigyázz az iskola berendezéseire

és eszközeire!

Ha az iskola berendezéseit, eszközeit rongálod,
akkor ki kell fizetned.

6. Ha a családotnak nincs pénze az étkezésedre,
akkor szólj az osztályfőnöködnek!

